

T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İKTİSAT ANABİLİM DALI
İKTİSAT PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

TÜRKİYE’NİN İMZALADIĞI
SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ (STA)
DIŞ TİCARET ETKİLERİ: İKİ YANLI SEKTÖREL BİR
ANALİZ

Erdem ATEŞ

Danışman

Prof.Dr. DİLEK AYKUT SEYMEN

İZMİR-2017

TEZ ONAY SAYFASI

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Türkiye’nin İmzaladığı Serbest Ticaret Antlaşmaları’nın (STA) Dış Ticaret Etkileri: İki Yanlı Sektörel Bir Analiz” adlı çalışmanın, tarafımdan, akademik kurallara ve etik değerlere uygun olarak yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../.../2017

Erdem ATEŞ

ÖZET
Yüksek Lisans Tezi
Türkiye'nin İmzaladığı Serbest Ticaret Antlaşmaları'nın(STA) Dış Ticaret
Etkileri: İki Yanlı Sektörel Bir Analiz
Erdem ATEŞ

Dokuz Eylül Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
İktisat Anabilim Dalı
İktisat Programı

Küreselleşme olgusu ile birlikte zaman içinde ülkeler arası ticareti serbestleştirmek için ticaret engellerinin önemli ölçüde azaltıldığı gözlenmektedir. Bu amaçla ilk kurumsal nitelikteki girişimler İkinci Dünya Savaşı sonrasında Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (GATT) ile başlamış, ardından 1995 yılından itibaren Dünya Ticaret Örgütü (WTO) ile devam etmiştir. Süreç içerisinde gözlenen diğer bir eğilim ise ülkelerin ikili ve çoklu ticaret antlaşmalarına yönelmeleridir. Bu şekilde ortaya çıkan bölgesel bütünleşmeler bir yandan küresel düzeyde dış ticareti serbestleştirme yönünde WTO'nun yetersiz kaldığı konuları aşarak en azından taraflar arasında daha da serbest bir ticaret ortamı yaratırken, diğer yandan bütünleşmenin dışında kalan ülkeler açısından bir kutuplaşmaya-bölgeselleşmeye neden olmaktadır.

Son dönemde bu bütünleşme hareketlerinden biri olan Serbest Ticaret Antlaşmaları (STA) ticareti serbestleştirmek için kullanılan en yaygın araç konumundadır. Türkiye, yeni pazar arayışı, dış ticarete ülke çeşitlendirmesi gibi amaçların yanında özellikle Gümrük Birliği üyeliğinin getirdiği yükümlülükler nedeniyle birçok STA imzalamıştır. Ayrıca Avrupa Birliği'nin (AB) uyguladığı yeni ticaret politikasıyla birlikte çok sayıda ülke ile STA imzaladığı veya müzakerelerine başladığı görülmektedir. Türkiye Gümrük Birliği üyesi olarak AB'nin ortak dış ticaret politikasına uymak zorundadır. Bu nedenle Türkiye'nin gelecekte imzalayacağı STA sayısının artacağı beklenmektedir.

Bu çalışmada; Türkiye'nin imzaladığı STA'ların taraf ülkelerle olan ticareti üzerine etkileri, 1980-2016 dönemi için iki yanlı dış ticaret verileri, ihracat ve ithalat büyüme hızları, bilateral yoğunlaşma endeksi, STIC Rev3 iki

basamaklı veriler yardımıyla hesaplanan sektörel-bilatarel ticaret yoğunlaşma endeksi (SBT) ve açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksi (RCA) kullanılarak araştırılmış ve bulgular dış ticaret politikası açısından değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Serbest Ticaret Antlaşmaları, Dış Ticarete Ülke Çeşitlemesi, Dış Ticaret, Ekonomik Bütünleşmeler.

ABSTRACT
Master's Thesis

**The Effects of Turkey's Free Trade Agreements (FTA) on its Foreign Trade: A
Bilateral Sectorial Analysis**

Erdem ATEŞ

**Dokuz Eylül University
Graduate School of Social Sciences
Department of Economics
Economics program**

It is observed that, in time, with the phenomenon of globalization, obstacles moderated in order to liberalize trade between countries. For this purpose, first institutional initiatives started after the Second World War with the General Agreement on Trade and Tariffs (GATT), and later in 1995 followed by World Trade Organization (WTO). In the continuum, another propensity that is surveyed was countries' attempt to make bilateral or multilateral trade agreements. In this manner, emerging regional integrations tackled the inefficacy of the World Trade Organization on specific issues regarding the liberalization of foreign trade on a global scale, building a free trade environment for all parties. However, on the other hand, for the countries which were not a part of the aforementioned regional integration, it caused polarization and a different level of regionalization.

Recently, the Free Trade Agreements (FTA) which are a part of this integration, have become the most common tool for liberalizing trade. Turkey has signed multiple free trade agreements with the intention of finding new markets, achieving country diversification in foreign trade along with the obligation that comes with the Customs Union membership. Furthermore, the new trade policy of the European Union constrained Turkey to start negotiations and sign new free trade agreements. As a member of the Customs Union, Turkey has to adhere with the European Union's mutual foreign trade policy. For this reason, it is expected for Turkey to sign more free trade agreements in the future.

In this study; free trade agreements which Turkey signed and their effects on its trade with signatory countries, were analyzed. In this analysis, STIC Rev3 two

digit bilateral sectoral trade datas between 1980-2016 were used to measure exports and imports annual compaund growth rate, bilateral trade consentration index in general and sectoral based (SBT) and revealed comparative advantage index (RCA) and findings were evaluated with regard foreign trade policy.

Keywords: Free Trade Agreements, Country diversification in foreign trade, Foreign Trade, Economic Integrations

**TÜRKİYE’NİN İMZALADIĞI
SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI’NIN (STA)
DIŞ TİCARET ETKİLERİ: İKİ YANLI SEKTÖREL BİR ANALİZ**

İÇİNDEKİLER

TEZ ONAY SAYFASI	ii
YEMİN METNİ	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	vi
İÇİNDEKİLER	vii
KISALTMALAR	xii
ŞEKİLLER LİSTESİ	xiii
TABLolar LİSTESİ	xxiii
EKLER LİSTESİ	xxvii

GİRİŞ	1
-------	---

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE'DE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TEORİ VE UYGULAMA

1.1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME KAVRAMI	5
1.2 EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELERİN OLUŞUM NEDENLERİ	6
1.3 EKONOMİK BÜTÜNLEŞME TÜRLERİ	7
1.3.1 Tercihli Ticaret Antlaşması	8
1.3.2 Serbest Ticaret Bölgesi	8
1.3.3 Gümrük Birliği	8
1.3.4 Ortak Pazar	9
1.3.5 Ekonomik Birlik	9
1.3.6 Siyasi Birlik	9
1.4 SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI	10
1.5 ÜLKELERİN SERBEST TİCARET ANLAŞMASI İMZALAMA NEDENLERİ	12
1.6 SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ EKONOMİK ETKİLERİ	14
1.7 DÜNYADA SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI	16
1.7.1 Avrupa Kıtasındaki Serbest Ticaret Anlaşmaları	16
1.7.1.1 Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)	16

1.7.1.2 Avrupa Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşmaları	17
1.7.2 Amerika Kıtasındaki Serbest Ticaret Anlaşmaları	23
1.7.2.1 Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)	23
1.7.2.2 Orta ve Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)	23
1.7.3 Asya Kıtasındaki Serbest Ticaret Anlaşmaları	24
1.7.3.1 Güney Doğu Asya lkeleri Birliği (ASEAN)	24
1.7.3.2 Körfez İşbirliği Konseyi (GCC)	25
1.7.4 Kıtalararası Serbest Ticaret Anlaşmaları	25
1.7.4.1 Asya ve Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)	25
1.7.4.2 Trans-Pasifik Yatırım ve Ticaret Ortaklığı (TPP)	26
1.7.4.3 Trans-Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP)	27
1.8 TÜRKİYE’DE DIşA AÇILMA SÜRECİ VE SERBEST TİCARET ANLAşMALARI	28
1.8.1 Türkiye’nin Dışa Açılma Süreci ve Dış Ticaret Politikasındaki Dönüşüm	28
1.8.1.1 1980 ncesi Korumacı Dış Ticaret Politikaları Dönemi	29
1.8.1.2 1980 Sonrası Dışa Açılma Dönemi	31
1.8.1.3 1996 Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Bütünleşmesi Sonrası Dönemi	33
1.9 TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAşMASI YAPMA NEDENLERİ	36
1.10 TÜRKİYE’NİN İMZALADIğI SERBEST TİCARET ANLAşMALARI...	38

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DIş TİCARETİNDE SERBEST TİCARET ANLAşMALARININ DIş TİCARET ETKİLERİ

2.1 TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUğu SERBEST TİCARET ANLAşMALARI: GENEL DEğERLENDİRME	42
---	----

2.2 TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ İKİ YANLI- SEKTÖREL ANALİZİ	53
2.2.1 EFTA-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	54
2.2.2 İsrail-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	61
2.2.3 Romanya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	67
2.2.4 Litvanya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	73
2.2.5 Macaristan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	79
2.2.6 Çek Cumhuriyeti(Çekya)-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	85
2.2.7 Estonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	92
2.2.8 Letonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	98
2.2.9 Slovakya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	103
2.2.10 Slovenya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	109
2.2.11 Bulgaristan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	115
2.2.12 Polonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	121
2.2.13 Makedonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	127
2.2.14 Hırvatistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	133
2.2.15 Bosna-Hersek-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	139
2.2.16 Filistin-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	145
2.2.17 Tunus-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	151
2.2.18 Fas-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	157
2.2.19 Mısır-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	163
2.2.20 Suriye-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	169
2.2.21 Arnavutluk-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	176
2.2.22 Gürcistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	182
2.2.23 Karadağ-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	189
2.2.24 Sırbistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	196
2.2.25 Şili-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	201
2.2.26 Ürdün-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	207
2.2.27 Morityus-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	212
2.2.28 Güney Kore-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	217
2.2.29 Malezya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması	224
2.3 İKİ YANLI SEKTÖREL ANALİZ BULGULARI	229

SONUÇ

236

KAYNAKÇA

242

EKLER

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
AET	Avrupa Ekonomi Topluluğu
EFTA	Avrupa Serbest Ticaret Sahası
GATT	Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması
GATS	Hizmet Ticareti Genel Anlaşması
GB	Gümrük Birliği
KİT	Kamu İktisadi Teşekkülü
OAPEC	Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği
OPEC	Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
SITC	Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması
STA	Serbest Ticaret Anlaşması
WTO	Dünya Ticaret Örgütü

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri	s.15
Şekil 2: EFTA'nın Ticari Bağları	s.17
Şekil 3: NAFTA Üyeleri	s.23
Şekil 4: MERCOSUR Üyeleri	s.24
Şekil 5: ASEAN Üyeleri	s.24
Şekil 6: Körfez İşbirliği Üyeleri	s.25
Şekil 7: APEC Üyeleri	s.26
Şekil 8: TPP Üyeleri	s.27
Şekil 9: TTIP Üyeleri	s.28
Şekil 10: Türkiye-STA İmzalanan Ülkelerle Gerçekleşen İhracat-İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)	s.49
Şekil 11: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle İhracat Yoğunlaşma Oranı (1990-2016) (%)	s.52
Şekil 12: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle İthalat Yoğunlaşma Oranı (1990-2016) (%)	s.53
Şekil 13: Türkiye-EFTA İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi (1980-2016)	s.55
Şekil 14: EFTA ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1992-2016)	s.55
Şekil 15: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve EFTA ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)	s.56
Şekil 16: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve EFTA ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)	s.57
Şekil 17: Türkiye-EFTA Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.58
Şekil 18: Türkiye-EFTA Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.58
Şekil 19: İsrail-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016) Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.	s.62
Şekil 20: İsrail ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1992-2016)	s.62
Şekil 21: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve İsrail ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.63

Şekil 22: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve İsrail ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)	s.64
Şekil 23: Türkiye-İsrail Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.64
Şekil 24: Türkiye-İsrail Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.65
Şekil 25: Romanya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.67
Şekil 26: Romanya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.68
Şekil 27: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.68
Şekil 28: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)	s.69
Şekil 29: Türkiye-Romanya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.70
Şekil 30: Türkiye-Romanya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.70
Şekil 31: Litvanya-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Grafiği (1992-2016)	s.73
Şekil 32: Litvanya ile Yapılan Ticaretin Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.74
Şekil 33: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Litvanya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)	s.75
Şekil 34: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Litvanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)	s.75
Şekil 35: Türkiye-Litvanya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.76
Şekil 36: Türkiye-Litvanya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.77
Şekil 37: Macaristan-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Grafiği (1980-2016)	s.80
Şekil 38: Macaristan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (%)	s.81
Şekil 39: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Macaristan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)	s.81
Şekil 40: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Macaristan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)	s.82

Şekil 41: Türkiye-Macaristan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.82
Şekil 42: Türkiye-Macaristan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.83
Şekil 43: Çekya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.87
Şekil 44: Çekya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.87
Şekil 45: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Çekya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)	s.88
Şekil 46: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Çekya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)	s.88
Şekil 47: Türkiye-Çekya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.89
Şekil 48: Türkiye-Çekya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.89
Şekil 49: Estonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Verileri (1992-2016)	s.93
Şekil 50: Estonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.93
Şekil 51: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Estonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.94
Şekil 52: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Estonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.94
Şekil 53: Türkiye-Estonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.95
Şekil 54: Türkiye-Estonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.96
Şekil 55: Letonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)	s.98
Şekil 56: Letonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.99
Şekil 57: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Letonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.100
Şekil 58: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Letonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.100
Şekil 59: Türkiye-Letonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.101

Şekil 60: Türkiye-Letonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.101
Şekil 61: Slovakya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)	s.104
Şekil 62: Slovakya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)	s.105
Şekil 63: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Slovakya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.105
Şekil 64: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Slovakya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.106
Şekil 65: Türkiye-Slovakya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.106
Şekil 66: Türkiye-Slovakya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.107
Şekil 67: Slovenya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1995-2016)	s.110
Şekil 68: Slovenya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1995-2016)	s.110
Şekil 69: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Slovenya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1996-2016)	s.111
Şekil 70: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Slovenya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1996-2016)	s.112
Şekil 71: Türkiye-Slovenya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.112
Şekil 72: Türkiye-Slovenya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.113
Şekil 73: Bulgaristan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.116
Şekil 74: Bulgaristan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.116
Şekil 75: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Bulgaristan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.117
Şekil 76: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Bulgaristan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.118
Şekil 77: Türkiye-Bulgaristan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.118

Şekil 78: Türkiye-Bulgaristan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.119
Şekil 79: Türkiye'nin Bulgaristan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.119
Şekil 80: Türkiye'nin Bulgaristan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.120
Şekil 81: Türkiye-Bulgaristan RCA Endeksi Tablosu	s.120
Şekil 82: Polonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.122
Şekil 83: Polonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.123
Şekil 84: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Polonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.123
Şekil 85: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Polonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.124
Şekil 86: Türkiye-Polonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.124
Şekil 87: Türkiye-Polonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.125
Şekil 88: Makedonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)	s.127
Şekil 89: Makedonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)	s.128
Şekil 90: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Makedonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.128
Şekil 91: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Makedonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.129
Şekil 92: Türkiye-Makedonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.130
Şekil 93: Türkiye-Makedonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)	s.130
Şekil 94: Hırvatistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)	s.134
Şekil 95: Hırvatistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)	s.134

Şekil 96: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Hırvatistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.135
Şekil 97: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.135
Şekil 98: Türkiye-Hırvatistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.136
Şekil 99: Türkiye-Hırvatistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.136
Şekil 100: Bosna Hersek-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)	s.140
Şekil 101: Bosna-Hersek ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1993-2016)	s.140
Şekil 102: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Bosna-Hersek ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.141
Şekil 103: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Bosna-Hersek ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)	s.141
Şekil 104: Türkiye- Bosna-Hersek Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.142
Şekil 105: Türkiye-Bosna Hersek Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)	s.143
Şekil 106: Filistin-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2000-2016)	s.146
Şekil 107: Filistin ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2000-2016)	s.147
Şekil 108: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Filistin ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2001-2016)	s.147
Şekil 109: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Filistin ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2001-2016)	s.148
Şekil 110: Türkiye-Filistin Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2000-2015)	s.148
Şekil 111: Türkiye-Filistin Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2000-2015)	s.149
Şekil 112: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Tunus ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)	s.154

Şekil 113: Türkiye-Tunus Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.154
Şekil 114: Türkiye-Tunus Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.155
Şekil 115: Fas-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.158
Şekil 116: Fas ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.159
Şekil 117: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Fas ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.159
Şekil 118: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Fas ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)	s.160
Şekil 119: Türkiye-Fas Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.160
Şekil 120: Türkiye-Fas Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.161
Şekil 121: Mısır-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.164
Şekil 122: Mısır ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.164
Şekil 123: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Mısır ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.165
Şekil 124: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Mısır ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.166
Şekil 125: Türkiye-Mısır Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.166
Şekil 126: Türkiye-Mısır Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.167
Şekil 127: Suriye-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.171
Şekil 128: Suriye ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.171
Şekil 129: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Suriye ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.172
Şekil 130: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Suriye ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)	s.173
Şekil 131: Türkiye-Suriye Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.173
Şekil 132: Türkiye-Suriye Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.174

Şekil 133: Arnavutluk-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.177
Şekil 134: Arnavutluk ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.178
Şekil 135: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Arnavutluk ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.178
Şekil 136: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Arnavutluk ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)	s.179
Şekil 137: Türkiye-Arnavutluk Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1984-2015)	s.179
Şekil 138: Türkiye-Arnavutluk Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1984-2015)	s.180
Şekil 139: Gürcistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)	s.183
Şekil 140: Gürcistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.184
Şekil 141: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Gürcistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.184
Şekil 142: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Gürcistan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.186
Şekil 143: Türkiye-Gürcistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1992-2015)	s. 187
Şekil 144: Türkiye-Gürcistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1992-2015)	s.187
Şekil 145: Karadağ-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2000-2016)	s.190
Şekil 146: Karadağ ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2006-2016)	s.190
Şekil 147: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Karadağ ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)	s.191
Şekil 148: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Karadağ ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)	s.193

Şekil 149: Türkiye-Karadağ Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)	s.193
Şekil 150: Türkiye-Karadağ Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)	s.194
Şekil 151: Sırbistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2006-2016)	s.196
Şekil 152: Sırbistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2006-2016)	s.197
Şekil 153: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Sırbistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)	s.197
Şekil 154: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Sırbistan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)	s.198
Şekil 155: Türkiye-Sırbistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)	s.198
Şekil 156: Türkiye-Sırbistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)	s.199
Şekil 157: Şili-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.202
Şekil 158: Şili ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.202
Şekil 159: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Şili ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.203
Şekil 160: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Şili ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.204
Şekil 161: Türkiye-Şili Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.204
Şekil 162: Türkiye-Şili Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.205
Şekil 163: Ürdün-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.207
Şekil 164: Ürdün ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.208
Şekil 165: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Ürdün ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.208
Şekil 166: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Ürdün ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.209
Şekil 167: Türkiye-Ürdün Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.209

Şekil 168: Türkiye-Ürdün Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1990-2015)	s.210
Şekil 169: Türkiye'nin Ürdün'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.211
Şekil 170: Türkiye'nin Ürdün'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.211
Şekil 171: Morityus-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.213
Şekil 172: Morityus ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.213
Şekil 173: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Morityus ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.214
Şekil 174: Türkiye-Morityus Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.214
Şekil 175: Türkiye-Morityus Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.215
Şekil 176: G.Kore-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.218
Şekil 177: G.Kore ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.219
Şekil 178: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve G.Kore ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.219
Şekil 179: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve G.Kore ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.220
Şekil 180: Türkiye-G.Kore Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.221
Şekil 181: Türkiye-G.Kore Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)	s.221
Şekil 182: Türkiye'nin Güney Kore'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.222
Şekil 183: Malezya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.225
Şekil 184: Malezya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.225
Şekil 185: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Malezya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.226
Şekil 186: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Malezya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)	s.227

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Ekonomik Bütünleşme Aşamaları ve Özellikleri	s.10
Tablo 2: 2017 yılı İtibariyle Yürürlükte Olan STA Sayıları	s.12
Tablo 3: Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Bulunan Ticaret Anlaşmaları	s.18
Tablo 4: Avrupa Birliği'nin Yürüttüğü Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Son Durumları	s.21
Tablo 5: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (1980-1995) (Milyar ABD Doları)	s.33
Tablo 6: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (1996-2016) (Milyon ABD Doları)	s.35
Tablo 7: Türkiye'nin İmzaladığı ve Yürürlükte Bulunan STA'lar	s.39
Tablo 8: Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşması Yaptığı Daha Sonra AB Üyeliği Nedeniyle Antlaşmanın Feshedildiği Ülkeler	s.40
Tablo 9: Müzakereleri Devam Eden Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Müzakere İçin Girişimde Bulunulan Ülkeler	s.41
Tablo 10: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelere Yaptığı İhracat Verileri (Milyon ABD Doları)	s.43
Tablo 11: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerden Yaptığı İthalat Verileri (Milyon ABD Doları)	s.44
Tablo 12: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerin, Toplam İhracatı İçindeki Payları	s.45
Tablo 13: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerin, Toplam İthalatı İçindeki Payları	s.46
Tablo 14: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerle Gerçekleşen İhracat Büyüme Hızları	s.47
Tablo 15: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerle Gerçekleşen İthalat Büyüme Hızları	s.48
Tablo 16: Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşması İmzaladığı Ülkelerle Olan Dış Ticaret Verileri (Milyon ABD Doları)	s.50
Tablo 17: Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Antlaşması İmzaladığı Ülkelerin Payları (%)	s.51
Tablo 18: Türkiye'nin EFTA'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.59
Tablo 19: Türkiye'nin EFTA'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.59
Tablo 20: Türkiye-EFTA RCA Endeksi Tablosu	s.60

Tablo 21: Türkiye'nin İsrail'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.65
Tablo 22: Türkiye'nin İsrail'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.66
Tablo 23: Türkiye-İsrail RCA Endeksi Tablosu	s.66
Tablo 24: Türkiye'nin Romanya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.70
Tablo 25: Türkiye'nin Romanya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.71
Tablo 26: Türkiye-Romanya RCA Endeksi Tablosu	s.72
Tablo 27: Türkiye'nin Litvanya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.78
Tablo 28: Türkiye'nin Litvanya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.78
Tablo 29: Türkiye-Litvanya RCA Endeksi Tablosu	s.79
Tablo 30: Türkiye'nin Macaristan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.84
Tablo 31: Türkiye'nin Macaristan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.84
Tablo 32: Türkiye-Macaristan RCA Endeksi Tablosu	s.85
Tablo 33: Türkiye'nin Çekya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.90
Tablo 34: Türkiye'nin Çekya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.91
Tablo 35: Türkiye-Çekya RCA Endeksi Tablosu	s.91
Tablo 36: Türkiye'nin Estonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.96
Tablo 37: Türkiye'nin Estonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.97
Tablo 38: Türkiye-Estonya RCA Endeksi Tablosu	s.97
Tablo 39: Türkiye'nin Letonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.102
Tablo 40: Türkiye'nin Letonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.102
Tablo 41: Türkiye-Letonya RCA Endeksi Tablosu	s.103
Tablo 42: Türkiye'nin Slovakya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.108
Tablo 43: Türkiye'nin Slovakya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.108
Tablo 44: Türkiye-Slovakya RCA Endeksi Tablosu	s.109
Tablo 45: Türkiye'nin Slovenya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.113
Tablo 46: Türkiye'nin Slovenya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.114
Tablo 47: Türkiye-Slovenya RCA Endeksi Tablosu	s.114
Tablo 48: Türkiye'nin Polonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.125
Tablo 49: Türkiye'nin Polonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.126
Tablo 50: Türkiye-Polonya RCA Endeksi Tablosu	s.126
Tablo 51: Türkiye'nin Makedonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.131
Tablo 52: Türkiye'nin Makedonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.132

Tablo 53: Türkiye-Makedonya RCA Endeksi Tablosu	s.132
Tablo 54: Türkiye'nin Hırvatistan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.137
Tablo 55: Türkiye'nin Hırvatistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.138
Tablo 56: Türkiye-Hırvatistan RCA Endeksi Tablosu	s.138
Tablo 57: Türkiye'nin Bosna Hersek'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.144
Tablo 58: Türkiye'nin Bosna Hersek'ten Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.144
Tablo 59: Türkiye-Bosna Hersek RCA Endeksi Tablosu	s.145
Tablo 60: Türkiye'nin Filistin'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.150
Tablo 61: Türkiye'nin Filistin'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.150
Tablo 62: Türkiye-Filistin RCA Endeksi Tablosu	s.150
Tablo 63: Tunus-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)	s.152
Tablo 64: Tunus ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)	s.153
Tablo 65: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Tunus ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)	s.153
Tablo 66: Türkiye'nin Tunus'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.156
Tablo 67: Türkiye'nin Tunus'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.156
Tablo 68: Türkiye-Tunus RCA Endeksi Tablosu	s.157
Tablo 69: Türkiye'nin Fas'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.162
Tablo 70: Türkiye'nin Fas'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.162
Tablo 71: Türkiye-Fas RCA Endeksi Tablosu	s.163
Tablo 72: Türkiye'nin Mısır'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.167
Tablo 73: Türkiye'nin Mısır'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.168
Tablo 74: Türkiye-Mısır RCA Endeksi Tablosu	s.169
Tablo 75: Türkiye'nin Suriye'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.175
Tablo 76: Türkiye'nin Suriye'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.175
Tablo 77: Türkiye-Suriye RCA Endeksi Tablosu	s.176
Tablo 78: Türkiye'nin Arnavutluk'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.181
Tablo 79: Türkiye'nin Arnavutluk'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.181
Tablo 80: Türkiye-Arnavutluk RCA Endeksi Tablosu	s.182
Tablo 81: Türkiye'nin Gürcistan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.188

Tablo 82: Türkiye'nin Gürcistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.188
Tablo 83: Türkiye-Gürcistan RCA Endeksi Tablosu	s.189
Tablo 84: Türkiye'nin Karadağ'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.194
Tablo 85: Türkiye'nin Karadağ'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.195
Tablo 86: Türkiye-Karadağ RCA Endeksi Tablosu	s.195
Tablo 87: Türkiye'nin Sırbistan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.200
Tablo 88: Türkiye'nin Sırbistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.200
Tablo 89: Türkiye-Sırbistan RCA Endeksi Tablosu	s.201
Tablo 90: Türkiye'nin Şili'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.205
Tablo 91: Türkiye'nin Şili'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.206
Tablo 92: Türkiye-Şili RCA Endeksi Tablosu	s.206
Tablo 93: Türkiye-Ürdün RCA Endeksi Tablosu	s.212
Tablo 94: Türkiye'nin Morityus'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.216
Tablo 95: Türkiye'nin Morityus'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.216
Tablo 96: Türkiye-Morityus RCA Endeksi Tablosu	s.217
Tablo 97: Türkiye'nin Güney Kore'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.223
Tablo 98: Türkiye-Güney Kore RCA Endeksi Tablosu	s.223
Tablo 99: Türkiye'nin Malezya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi	s.228
Tablo 100: Türkiye'nin Malezya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi	s.228
Tablo 101: Türkiye-Malezya RCA Endeksi Tablosu	s.229
Tablo 102: Gümrük Birliği Nedeniyle Feshedilen STA'ların Analizi	s.231
Tablo 103: Yürürlükte Bulunan STA'ların Analizi	s.233
Tablo 104: STA'ların Ürün Bazlı Analizi	s.234

EKLER LİSTESİ

Ek: 1: ULUSLARARASI STANDART TİCARET SINIFLAMASI
(SITC-Rev. 3)

ek s.1

Ek 2: ENDEKS HESAPLAMALARI

ek s. 4

GİRİŞ

Ekonomik bütünleşmeler; ülkelerin ticaretin önündeki engelleri kaldırarak daha fazla karşılıklı ticaret yapmayı arzuladıkları oluşumlardır. Burada amaç karşılıklı ticaret hacmini artırarak daha kuvvetli ticari bağlar kurmaktır.

Ülkeleri ekonomik bütünleşme yapmaya iten nedenler; güvenli bir ticaret bölgesine sahip olma isteği, ürünlerini satacak yeni pazarlar edinme isteği, üretim için gerekli olan hammaddelere daha ucuz ulaşma isteği vb. olarak sayılabilir. Ekonomik bütünleşmeler dış ticaretin serbestleştirilmesi için bir araç olarak görülmektedir.

Dış ticaretin serbestleştirilmesi çabaları iki ana kolda gelişim göstermiştir. Birincisi; Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade GATT) ve ardından kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) yoluyla yapılan “küresel” çabalar; ikincisi, coğrafi olarak birbirine yakın veya ticari ilişkileri olan ülkelerin “bölgesel” iktisadi birleşmeleridir.

Bölgesel ekonomik bütünleşmeler genel kaniya göre dış ticareti serbestleştirecek çabalardır. Bu birleşmeleri küreselleşmenin bir aracı olarak görenler de vardır. Jeffrey Frankel ve Shang-Jin Wei tarafından “Açık Bölgeselleşme” kavramı tanımlanmıştır. Kurulan ticari bloklar sayesinde ticaret sadece bloğa dahil ülkelerde değil diğer ülkelerde de serbestleşme sağlamaktadır. Çünkü kurulan ekonomik bloğun dışında kalan ülke, ticaret saptırıcı etkileri azaltmak için bloğa dahil olan ülkelerin ticareti serbestleştirme adına attıkları adımları izlemektedir (Frankel & Wei, 1998: 3).

Tersine, bölgesel ekonomik bütünleşmelerin artmasını, küreselleşmeye olan bir tepki olarak görenler de mevcuttur (Balkır, 2010, s. 117). Bölgeselleşmenin (bölgesel iktisadi birleşmeler) dış ticarete kutuplaşmaya neden olabileceği düşünülmektedir. Bölgeselleşme, Peter Robson’a göre “birbirinden ayrı olan ülkelerin ekonomik blok ya da bir topluluk içinde bir araya gelmesi” şeklinde tanımlanmıştır (Robson,1998:1). Bölgesel anlaşmanın dışında kalan ve taraf ülkelere karşı dış ticarete dezavantajlı konuma geçen ülkeler, kendi bölgesel ticaret anlaşmalarını imzalama yoluna gidebilirler. Bu durum ise, küresel ortam içinde farklı kutupların oluşmasına neden olacaktır.

Bölgeselleşmede başı çeken ülke ve ülke grupları başta ABD ve AB olmak üzere gelişmiş ülkelerdir. Bunun nedeni gelişme yolundaki ülkelerin başta Çin,

Hindistan vb. dünya ticaretinde söz sahibi hale gelmeleridir. Bu durumu engellemek adına gelişmiş ülkeler, coğrafi olarak yakın ülkelerle ekonomik bütünleşmeye yönelmektedir (Krugman, 1991:31-32).

Başka bir görüşe göre ise bölgeselleşmenin artmasının nedeni, çok taraflı olarak dış ticareti serbestleştirilmesi anlamında büyük umutlar bağlanan Doha kalkınma turunun başarısızlıkla sonuçlanmasıdır. Bu başarısızlık sonucunda dünya ticaretinin çok taraflı anlaşmalarla serbestleştirilemeyeceği görülmüş bunun üzerine birçok ülke bölgeselleşme çabalarına yönelmiştir (Foxley, 2010: 10) ;

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra dış ticaretin serbestleştirilmesi fikri liberal ekonomiye sahip olan ülkelerde benimsenmiştir. Bu amaçla, Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade GATT) 1947 yılında imzalanmış, böylece uluslararası ticaret sistemi ilk kez kurulmuştur. Bu aynı zamanda küreselleşme denilen gelişmenin başlangıcı sayılmaktadır (Seyidoğlu, 2015: 229).

Dünya ticaretini serbestleştirmek için GATT bünyesinde yarım asırlık dönemde dört temel konferans; Cenevre(1947), Annecy (1949), Torquay (1951), Cenevre (1956) ve dört round; Dillon (1960-61), Kennedy (1964-67), Tokyo (1973-79) ve Uruguay (1986-93) gerçekleşmiştir. Bu çabalar dünya ticaretini serbestleştirme anlamında olumlu sonuçlar vermiş, ancak yeterli görülmemiştir. İlerleyen dönemlerde GATT'ın dış ticaretin serbestleştirilmesi konusunda yetersiz kaldığı görülmektedir. Sorunların giderilmesine yönelik daha kurumsal bir yapı olan Dünya Ticaret Örgütü (WTO) 1995 yılında GATT'ın yerini almıştır. WTO'nun Seattle (Aralık 1999), Davos (Ocak 2000), Bangkok (Şubat 2000), Washington (Nisan 2000), Cenevre (Haziran 2000), Prag (Eylül 2000), Nice (Aralık 2000), Zürih (Ocak 2001), Quebec (Nisan 2001), Göteborg (Haziran 2001), Salzburg ve Cenova (Temmuz 2001), Doha (Kasım 2001), Brüksel (Aralık 2001) görüşmelerinde de dünya ticaretini serbestleştirme adına daha ileri adımlar atılmıştır. Özellikle, bu konuda büyük umutlar bağlanan Doha kalkınma turu taraf ülkelerin anlaşamamaları nedeniyle tıkanmıştır.

Bu durum birçok ülkeyi bölgesel bütünleşmeler yoluyla bu tıkanıklıkları aşma arayışına itmiştir. Bölgesel bütünleşmelerin en fazla kullanılanı ise Serbest Ticaret Antlaşmalarıdır (STA). WTO verilerine göre, dünya genelinde sonradan katılımlarla

birlikte 247 adet STA yürürlüktedir (WTO, 2017). Tarihteki ilk STA ise, EFTA ülkeleri tarafından 1960 yılında Stockholm Sözleşmesi ile kurulmuştur.

Türkiye ise 1980'lerden sonra ihracata dayalı büyüme stratejisinin bir parçası olarak dış ticarete ülke çeşitlendirmesine gitmek amacıyla; ancak daha da önemlisi Avrupa Birliği (AB)'nin Gümrük Birliği (GB)'ne dahil olması nedeniyle serbest ticaret anlaşmalarına yönelmiştir..

Türkiye 2017 yılına kadar 34 adet STA imzalamıştır. Yürürlükte 19 adet STA bulunmaktadır. İmzalanan STA'ların 11 tanesi, imzacı ülkelerin AB üyesi olmaları nedeniyle feshedilirken, 1 tanesi siyasi nedenlerden dolayı (Suriye) askıya alınmıştır. Müzakereleri tamamlanmış fakat ülkelerin iç onay süreçlerinde bulunan 4 adet STA bulunmaktadır.

Türkiye ilk STA'sını EFTA ülkeleri ile 10.12.1991 tarihinde imzalamıştır. Ardından günümüzde yürürlükte olan STA'lar yürürlüğe giriş tarihleri itibariyle sırasıyla İsrail, Makedonya, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Ürdün, Şili, Güney Kore Cumhuriyeti, Morityus, Malezya ve son olarak da Moldova olarak sıralanmaktadır. Ayrıca Kosova, Faroe Adaları, Lübnan ve Gana ile imzalanan STA'ların iç onay süreçleri sürmektedir.

Türkiye'nin Ukrayna, Körfez İşbirliği Konseyi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Şeyseller, Libya, Japonya, Kolombiya, Ekvador, Peru, Mercosur ve Meksika ile STA müzakereleri devam etmektedir. Ayrıca Cezayir, Güney Afrika, Afrika, Karayip Pasifik Ülkeler Birliği, Hindistan, Endonezya, Vietnam, Tayland, Orta Amerika Ülkeleri, ABD, Kanada ile STA müzakereleri için girişimlerde bulunulmuştur (Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Bu çalışmanın temel amacı; Türkiye'nin imzaladığı STA'ların genel olarak dış ticaretine ve özel olarak da anlaşma imzaladığı ülkelerle iki yanlı dış ticaretine etkilerini sektörel düzeyde incelemektir. Bu amacı gerçekleştirmek için, araştırma aşağıdaki sorular ışığında incelenmiştir; *Türkiye neden STA imzalamaktadır? Türkiye hangi ülkelerle STA imzalamıştır? Ülke tercihinin belirleyen faktörler nelerdir? İmzalanan STA'lar Türkiye'nin söz konusu ülkelerle olan dış ticaret hacmini ve yoğunlaşmasını artırmış mıdır? Türkiye STA imzalayarak dış ticaretinde ülke çeşitlendirmesi sağlayabilmiş midir? STA'ların sektörel bazda Türkiye'nin dış ticaretine ne gibi etkileri olmuştur?*

Çalışmanın birinci bölümünde; Ekonomik bütünleşmelerin kavramsal ve teorik çerçevesi incelenmiş, türleri hakkında bilgi verilmiş, Türkiye'nin STA imzalama nedenleri ve hangi ülkelerle imzaladığı araştırılmıştır. İkinci bölümde ise Türkiye'nin imzaladığı STA'ların dış ticaret etkilerini gözleyebilmek amacıyla taraf ülkelerle ticaretinin büyüme oranları, yoğunlaşma oranları ve iki yanlı sektörel ticaret yapısı farklı endeksler yoluyla hesaplanarak analiz edilmiştir. Elde edilen bulgular ışığında çalışmanın sonuç kısmında politika önerilerinde bulunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

DÜNYADA VE TÜRKİYE’DE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI, KAVRAMSAL ÇERÇEVE, TEORİ VE UYGULAMA

Bu bölümün temel amacı en yaygın şekilde kullanılan ekonomik bütünleşme aşamalarından Serbest Ticaret Anlaşmalarını kavramsal çerçevede anlamak ve ekonomik etkileri ile dünyada ve Türkiye’deki uygulanış nedenlerini araştırmaktır. Bu amaçla aşağıda öncelikle ekonomik bütünleşme kavramı ve bir aşaması olan Serbest Ticaret Anlaşmaları, oluşturulma nedenleri ve ekonomik etkileri kavramsal ve teorik olarak incelenmekte, ardından gerek dünyada gerek Türkiye’de STA uygulamalarına yer verilmektedir.

1.1. EKONOMİK BÜTÜNLEŞME KAVRAMI

Köken olarak Latince “İntegratio” kelimesinden gelmekte olan entegrasyon kelimesi Türk Dil Kurumuna göre Türkçede “Bütünleşme ve Uyum” anlamlarına gelmektedir (Türk Dil Kurumu, 2006).

Ekonomik bütünleşmenin tanımı üzerinde iktisatçılar anlaşmaya varamamışlardır. Birçok iktisatçı birbirlerinden farklı tanımlamalar yapmıştır. Ekonomik bütünleşmeler alanında önemli çalışmalar yapan bazı iktisatçıların tanımları ise şu şekildedir;

Bela Balassa, ekonomik bütünleşmeleri; ticari bütünleşme, faktör bütünleşmesi ve politika bütünleşmesi olmak üzere üç aşama da incelemiştir. Ekonomik bütünleşmeler, ticareti sınırlandıran etkenlerin ortadan kaldırılması, ülkelerarası faktör hareketlerinin serbestleştirilmesi ve ekonomi politikalarının uyumlaştırılması olarak ifade edilmiştir (Gülen, 2014: 26). Myrdal’a göre ekonomik bütünleşme, birleşen ekonomiler arasında ticaret ve üretim faktörlerinin hareket serbestisinin sağlanması ve sosyal sınıflar, bölgeler ve üye ülkeler açısından fırsat eşitliğinin gerçekleşmesi anlamına gelmektedir (Mrydal, 1957: 11). Kindleberger ekonomik bütünleşmeyi “ üretim faktörlerinin fiyatının eşitlenmesi” olarak tanımlamıştır (Ertürk, 1993: 5). Lipsey ise kavramı tanımlamanın zor olduğunu söylemektedir; Lipsey’e göre, piyasa ekonomisine sahip ülkelerde, ticaret ve faktör bütünleşmesinin; karma ekonomiye sahip ülkelerde ve sosyalist ülkelerde ise politik bütünleşme önemlidir (Ertürk, 1993:

6). Willem Molle'ye göre ise; ekonomik bütünleşme bağımsız ülkeler arasındaki ekonomik engellerin kademeli olarak kaldırılmasıdır (Molle, 2006: 4).

Ekonomik bütünleşmenin genel bir tanımını yapmak gerekirse, ulus devletlerin kişiler, mallar ve üretim faktörleri üzerine getirdiği kısıtlamaları kaldırarak, bölgesel olarak piyasaların bütünleştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir (Hepaktan & Çınar, 2011: 72).

Ekonomik bütünleşme; dış ticaretin önündeki engelleri kaldıran, üye ülkelerin ekonomik yapılarını birbirlerine doğru yakınlaştıran ve taraf olan ülke ekonomilerinin uyumlarını güçlendiren bir süreçtir. Bu sürecin ülkelerarasındaki refahı; serbest ticaret, ülkelerarası emek ve sermaye hareketliliği, verimlilik artışları, optimal kaynak kullanımı vb. yollarla artırdığı söylenmektedir.

Ekonomik bütünleşmeler, II. Dünya Savaşı'ndan sonra görülmeye başlanmış fakat özellikle "neo-klasik iktisat" akımının ekonomi literatürüne hakim olduğu 1980'lerden itibaren sayıları hızla artmıştır. Bu artışta küreselleşme olgusunun ortaya çıkması ve Soğuk Savaş sonrasında dünya genelinde yaygınlaşmasının etkisini de göz ardı etmemek gerekir.

1.2 EKONOMİK BÜTÜNLEŞMELERİN OLUŞUM NEDENLERİ

- ✓ Bölgesel ekonomik bütünleşmelerin en temel amacı ticareti serbestleştirmektir. Bu yolla taraf ülkeler, gümrük tarifeleri, kotalar ve tarife dışı engeller gibi ticareti olumsuz etkileyen önlemleri karşılıklı olarak kaldırmaktadırlar.
- ✓ Ülkeler bölgesel ekonomik bütünleşmeler yoluyla üretim kapasitelerini, kaynak verimliliğini ve toplumsal refahlarını artırmak istemektedirler (Seyidoğlu, 2015: 240).
- ✓ Dış ticaret yaptıkları ülke sayısını artırarak, yani ülke çeşitlendirmesine giderek dış ticaret gelirlerini dıştan gelecek olumsuz etkilere karşı korumak amacıyla bölgesel bütünleşmelere yönelmektedirler.
- ✓ Özellikle az gelişmiş ülkeler bölgesel bütünleşmeler ile güç birliği yaparak, gelişmiş ülkelere karşı yaşadıkları dezavantajları (kaynak verimsizliği, teknolojik yetersizlikler, yetişmiş işgücü yetersizliği vb.) en aza indirmeyi amaçlamaktadırlar.

- ✓ Bir başka neden, ekonomik ve siyasi güçlerin birleşmesiyle bölge dışında kalan ülkelere karşı daha büyük bir güç olarak ortaya çıkmak ve dünya siyasetinde etkin bir rol oynama çabasıdır.
- ✓ Çevre ülkelerinin son dönemde ekonomik bütünleşmelere yönelmiş olması, o ülkenin ayrımcı muameleye uğramaktan çekinmesinden dolayı gerçekleşmektedir (Balkır, 2010: 3).
- ✓ Son olarak, özellikle 1980 sonrasında ülkeler arasında hızla artan rekabetin etkilerini güç birliği yaparak aşmak istemeleri gösterilebilir (Şanlı, 2008: 15).

1.3 EKONOMİK BÜTÜNLEŞME TÜRLERİ

Ekonomik bütünleşme türleri, belirli mal gruplarında yapılan vergi ve vergi benzeri indirimlerinden ibaret olabileceği gibi; iki veya daha çok sayıda ülke ekonomisinin tam olarak uyumlaştırılması ile en kapsamlı şeklini alabilir. Diğer bir ifadeyle; bazı bütünleşme türlerinde sadece ülkeler arasındaki mal ve hizmet akımları serbestleşirken, bazılarında buna üretim faktörleri serbestliği eklenir, en kapsamlı halinde ise ekonomi politikalarının uyumlaştırılması söz konusu olur (Seyidoğlu, 2015: 240).

Ekonomik bütünleşmenin tanımında olduğu gibi türleri hakkında da iktisatçılar arasında bir anlaşma sağlanamamıştır. Emin Ertürk'ün sınıflandırmasına göre ekonomik bütünleşmeler; Serbest ticaret alanı, gümrük birliği, ortak pazar, tam ekonomik birlik ve siyasal bütünlük başlıklarından oluşmaktadır (Ertürk, 1993: 7).

Bela Balassa'nın yaptığı sınıflandırma ise; Serbest ticaret bölgesi (free trade area), gümrük birlikleri (customs union), ortak pazar (common market) ve ekonomik birlik (economic union) aşamalarından oluşmaktadır. (Balassa, 1961: 2)

Halil Seyidoğlu'nun sınıflandırması ise; Tercihli ticaret anlaşmaları, serbest ticaret bölgesi, gümrük birliği, ortak pazar ve son olarak iktisadi birlik aşamalarından oluşmaktadır.

Bu çalışmada bütünleşme türleri sırasıyla; Tercihli ticaret antlaşmaları, serbest ticaret antlaşmaları, gümrük birliği, ortak pazar, ekonomik birlik ve siyasi birlik aşamalarına göre incelenecektir.

1.3.1 Tercihli Ticaret Antlaşması

En dar kapsamlı ticari bütünleşme biçimidir. Anlaşmaya taraf olan ülkeler, birbirlerinin mallarına düşük gümrük tarifesi uygularlar. (Seyidođlu, 2015: 240) 1932 yılında İngiltere ve “Commonwealth tercihli sistemi” bu tür anlaşmaların ilk örneği sayılmaktadır (İyibožkurt, 1995: 208).

1.3.2 Serbest Ticaret Bölgesi

Bu bütünleşme türünde, ülkeler kendi aralarındaki ticarete gümrük tarifeleri ve miktar kısıtlamalarını kaldırmaktadır. Fakat dışarıda kalan ülkelere karşı kendi ticaret politikalarını uygulayabilmektedirler. Diğer bir deyişle, bütünleşme içinde ticareti yapılan mala uygulanan gümrük vergileri kaldırılmakta ancak bütünleşme dışı ülkelerle aynı malın ticaretinde gümrük vergisi uygulanmaktadır (Seyidoğlu, 2015: 240-241).

1.3.3 Gümrük Birliği

Bu aşamada, ülkeler kendi aralarında tüm dış ticaret kısıtlamalarını ortadan kaldırırken, birlik dışı ülkelere ortak bir gümrük tarifesi uygularlar. (Lindberg, 1963: 17) Ülkeler ortak bir dış ticaret politikasını, ortak gümrük tarifeleri çerçevesinde uygulamaktadırlar. (İncekara, 1995: 66) Jacob Viner’e göre “mükemmel gümrük birliği”; üye ülkeler arasında tüm tarifeleri ortadan kaldırdığı, birlik dışı ülkelere ortak ithalat tarifesi uyguladığı ve gümrük gelirlerinin üye ülkeler arasında belirli bir şekilde bölüşüldüğü oluşumdur (Viner, 2014: 2). En önemli örnekleri Hollanda, Belçika ve Lüksemburg tarafından oluşturulan Benelüks Gümrük Birliği ve 1957 yılında kurulmuş olan Avrupa Ekonomi Topluluğu(AET)dur.

1.3.4 Ortak Pazar

Kendisinden önceki bütünleşme türlerinin özelliklerini bünyesinde barındıran bu bütünleşme modelinde ek olarak emek ve sermaye hareketleri de serbestleştirilmiştir (Frankel & Fellow, 1997: 22). Ayrıca makroekonomik istikrarı sağlayacak araçların ve çeşitli ekonomik ve sosyal politikaların uyumlaştırılması önemlidir. Uyumlaştırmasına gidilmediği durumlarda uzun vadede ortak pazarın dağılma ihtimali olabilir. (Tür, 2016: 9) Bugün Avrupa Birliği adını alan Avrupa Topluluğu ortak pazarın en bilinen örneğidir. (Şanlı, 2008: 16)

1.3.5 Ekonomik Birlik

Ekonomik birlik, üye ülkelerin ekonomik, mali ve sosyal politikalarının koordinasyonunu gerektirir ve tek bir piyasa sistemi, tek bir merkez bankası ve ortak bir dış ticaret politikasını zorunlu kılar. Böylece ülkelerin ekonomi politikası uygulama serbestliklerinin bir kısmı birliğe devredilmiş olur (Gülen, 2014: 30-31). Ekonomik birliklere verilebilecek en iyi örnek 1 Ocak 1993 tarihinde ismi “Avrupa Birliği” olarak değiştirilen bütünleşme hareketidir (Aysun, 2011: 10).

1.3.6 Siyasi Birlik

Bazı çalışmalarda ekonomik bütünleşmeler arasında gösterilmeyen siyasi birlik aşaması, ekonomik bütünleşmelerin son aşaması olarak görülebilmektedir. Çünkü ekonomik çıkarları ortak olan ülkeler kurdukları bütünleşmenin ilerleyen aşamalarında bağlarını kuvvetlendireceklerdir. Kuvvetli bağlara, ortak geçmişe ve ortak çıkarlara sahip ülkeler zamanla tek bir siyasi yapı çatısı altında birleşmek isteyebilirler. Ancak siyasi birlik aşamasını gerçekleştirecek olan ülkelerin ortak tarih, ortak kültür, ortak siyasi yapı, ortak hukuk sistemi vb. özelliklere sahip olmaları beklenir.

Tablo 1’de ekonomik bütünleşme aşamaları ve her aşamanın özellikleri tablo haline getirilmiştir.

Tablo 1: Ekonomik Bütünleşme Aşamaları ve Özellikleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

Tercihli Ticaret Anlaşması	Serbest Ticaret Antlaşması	Gümrük Birliği	Ortak Pazar	İktisadi Birlik	Siyasi Birlik
Anlaşmaya konu olan belli mallarda vergi indirimleri	Üye ülkeler arasında serbest ticaret	Üye ülkeler arasında serbest ticaret	Üye ülkeler arasında serbest ticaret	Üye ülkeler arasında serbest ticaret	Üye ülkeler arasında serbest ticaret
	Birlik dışı ülkelere karşılıklı müzakerelerle oluşturulan dış ticaret politikası	Birlik dışı ülkelere karşı ortak ve korumacı önlemler	Birlik dışı ülkelere karşı ortak ve korumacı önlemler	Birlik dışı ülkelere karşı ortak ve korumacı önlemler	Birlik dışı ülkelere karşı ortak ve korumacı önlemler
			Üyeler arasında faktörlerin serbest hareketi	Üyeler arasında faktörlerin serbest hareketi	Üyeler arasında faktörlerin serbest hareket eder
			Ortak para ve maliye politikaları	Ortak para ve maliye politikaları	Ortak para ve maliye politikaları
					Tek ülke olarak örgütlenme

Daha önce kısaca değinilen çalışmanın ana konusu olan STA’lar, sonraki başlık altında kavramsal ve teorik olarak daha yakından incelenecektir.

1.4 SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Serbest ticaret anlaşması, iki ya da daha fazla ülke arasında ticaret engellerinin ortadan kaldırarak taraflar arasında bir serbest ticaret alanı oluşturmasını sağlayan ancak taraf ülkelerin üye olmayan üçüncü ülkelerle ticaretinde bireysel düzenlemelerini sürdürmelerine izin veren anlaşmalar olarak tanımlanabilir. (Pınar, Boran, & Sevilmiş, 2013: 2) Kısacası STA imzalamış olan ülkeler GB bütünleşmesinin

aksine bağımsız dış ticaret politikalarını yürütebilmektedirler (Mirus & Rylska, 2001: 3).

Bütünleşmenin bu aşamasında üye ülkeler arasında üretim faktörlerinin serbest dolaşımı mümkün olmamaktadır. Ayrıca ekonomi politikası ve kurumların uyumlaştırılması da mümkün değildir. Gümrük birliğinden farklı olarak STA ile üçüncü ülkelere karşı ortak bir gümrük tarifesi uygulanmamaktadır. Buna ek olarak gümrük birliğinde serbest dolaşım maddesi mevcut iken, STA'da menşe kuralları geçerlidir (Aynacı, 2015: 10).

İkinci Dünya Savaşından sonra ticaretin serbestleştirilmesi konusunda çabalar hızlanmıştır. Bu amaçla, gümrük tarifeleri mümkün olan en alt seviyelere çekilerek ve dış ticareti kısıtlayan her türlü engel kaldırılarak uluslararası ticareti çok taraflı ticaret boyutuna taşınmaya çalışılmıştır. (Karaca, 2003: 85) 1947 yılının Ekim ayında, İsviçre'nin Cenevre kentinde 23 ülkenin katılımıyla Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması (GATT) imzalanmıştır. (Özen, 2016: 4) Bu anlaşma ile uluslararası ticaret sistemi ilk kez kurulmuştur.

İlerleyen dönemlerde GATT'ın yetersizlikleri görülmeye başlanmış ve 8. Tur yani "Uruguay Round" görüşmeleri sonucunda 15 Nisan 1994 tarihinde Nihai Senet (Final Act) ile Dünya Ticaret Örgütü (WTO) kurulmuş ve GATT'ın yerini almıştır. (Karaca, 2003: 86)

Dünya Ticaret Örgütü çerçevesinde uygulanan "ayırım gözetmeme ilkesi" (non-discrimination principle) WTO üyelerinin adil bir şekilde rekabet etmelerini amaçlamaktadır. Bu kuralın en önemli ayağı "En Çok Kayrılan Ülke" (Most Favoured Nation) ilkesidir. Bu ilkeye göre, üye ülkelerden biri ithalat ve ihracatla ilgili her türlü vergi, resim ve harçlarının uygulama ve idaresinde herhangi bir ülkeye tanıdığı imtiyazı tüm diğer WTO üyelerine de uygulamak zorundadır. (Güran, 2012, s. 223-225) Ancak, Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması (GATT)'ın 14. Maddesi ve Hizmet Ticareti Genel Anlaşması (GATS)'nın 5.Maddesi ile şu iki istisnai durumda ayırım yapılmaması kuralının uygulanma zorunluluğu ortadan kalkar. Bunlar Gümrük Birliği (GB) ile Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA)dır. (Akses, 2009: 1) (Griswold, 2003: 3) Buradan anlaşılacağı bu yönüyle STA'lar GATT'a aykırılık teşkil etmemektedir. (Grossman & E., 1993: 4)

Günümüzde STA'lar son derece revaçtadır. WTO verilerine göre, 247 adet serbest ticaret anlaşması yürürlükte dir. (WTO, 2017)

Tablo 2: 2017 yılı İtibariyle Yürürlükte Olan STA Sayıları

Serbest Ticaret Anlaşması	242
Serbest Ticaret Anlaşması - Katılım	5
Genel Toplam	247

Kaynak: WTO Web Sitesi <http://rtais.wto.org/UI/publicsummarytable.aspx>

1.5 ÜLKELERİN SERBEST TİCARET ANLAŞMASI İMZALAMA NEDENLERİ

Başlangıçta coğrafi olarak komşu veya yakın devletler arasında görülmeye başlanan STA'lar, günümüzde coğrafi yakınlık faktöründen bağımsız olarak kültürel veya gelişmişlik düzeyleri açısından yakın ülke ve ülke grupları arasında hatta siyasi çıkarlar ve ulusal güvenlik nedeniyle de yapılabilmektedir. Fakat en önemli amaçların dış ticarete yoğunlaşma ve çeşitlenme olduğu söylenebilir.

Son yıllarda imzalanan STA sayısında gözle görülür bir artış yaşanmıştır. Bunun nedenleri;

1) İkinci Dünya Savaşı sonrası dünya ticaretini serbestleştirmek için imzalanan Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Antlaşması (General Agreement on Tariffs and Trade-GATT) ve bu antlaşmanın yetersiz görülmesi üzerine kurulan Dünya Ticaret Örgütü (WTO)'nün dünya ticaretini serbestleştirme konusunda istenen düzeyde başarılı olamamasıdır. Bu yüzden birçok ülke STA imzalama yoluyla bu sorunu aşmaya çalışmaktadır.

2) Doğu Bloğunun çökmesi ile serbest piyasaya geçiş hız kazanmıştır. Özellikle teknolojik gelişmelerin beraberinde getirdiği haberleşme ve ulaşım olanaklarının artması ülkeleri birbirlerine daha çok yakınlaştırmıştır. Ticaret alanında da bu yakınlaşma etkisini göstermiş, küreselleşme olgusu ortaya çıkmış ve birçok ülke dış ticaret alanında daha liberal adımlar atmaya başlamıştır. Ülkeler korumacılıktan çok, gümrük tarifelerinin indirilmesi, kotaların ve tarife dışı engellerin kaldırılması vb. uygulamaları ile dış ticaretten daha fazla kazanç elde edebileceklerinin farkına

varmışlardır. Ülkeler kazançlı dış ticaret yapabilmek için STA imzalamaya yönelmişlerdir.

3) Dünya ticaretini serbestleştirmesi için büyük umut bağlanan Doha kalkınma turu başarıyla tamamlanmış fakat belirlenen takvime uygun olarak sürdürülememiştir. Bu durum, Doha kalkınma turu içerisinde birçok muhatap ülke olması ve bu muhatapların ortak bir paydada buluşulabilmelerinin zor olmasından kaynaklanmaktadır. Bu nedenle ülkeler STA imzalamak yoluyla muhatap ülke sayısını azaltarak bu tikanıklığı aşma yoluna gitmektedirler.

4) STA WTO'nun "En Çok Kayırılan Ülke" (Most Favoured Nation) kuralının temel istisnasıdır. En çok kayırılan ülke kuralına göre; ithalat ve ihracatla ilgili her türlü gümrük vergi, resim ve harçlarının uygulama ve idaresinde herhangi bir ülkeye tanıdığı imtiyazı tüm diğer WTO üyelerine de uygulamak zorundadır. Birçok ülke WTO'nun bu istisnasından yararlanmak ve dış ticarete ülke çeşitlemesi yapabilmek için STA imzalamaktadır.

5) STA'ların kurulması için, GB kurulmasına kıyasla daha az teknik düzenleme gerekmesi ve daha az egemen yetki devrine ihtiyaç duyulmasıdır (Candaş, 2010: 58)

6) STA'lar genel kaniya göre küreselleşmeyi destekleyici bir ögedir. Fakat bazı ülkeler küreselleşmenin getirdiği zorlu rekabet şartlarından korunmayı, güvenli bir ticaret alanı oluşturmayı ve üretim maliyetlerini azaltmayı amaçladıkları için STA yapmaktadırlar.

7) ABD, AB gibi gelişmiş ülkeler ve Rusya, Çin gibi gelişmekte olan ülkelerin etki alanlarını dolayısıyla ticaret alanlarını ve sosyo-ekonomik yapılarını yaymak için STA'ları araç olarak görmeleridir.

8) Coğrafi olarak yakın olan ülkelerin bu avantajlarından yararlanarak bilateral ve bölge içi ticaret hacmini artırmak istemeleridir (Schott, 2003: 6).

9) İki ülke ya da bölge arasında var olan stratejik ortaklığın sağlamlaştırılmak istenmesidir (Whalley, 1998: 73).

10) Ülkelerin kendi iş adamlarına ve şirketlerine güvenli bir ticaret alanı sağlamak istemeleridir.

11) Birçok ülke STA imzaladığı için bunun dışında kalan ülkeler pazar paylarını kaybetme olasılığıyla karşı karşıya kalabilmektedirler. Bundan kaçınmak isteyen ülkeler STA'lara yönelmektedirler. (Urata, 2002: 25)

12) STA'lar sadece mal ve hizmet ticareti ya da yabancı yatırımları arttırmak değil aynı zamanda bilim ve teknoloji, turizm, rekabet politikası, yayıncılık vb. alanlarda ortak kurallar koymak için STA imzalanmaktadır. (Urata, 2002: 24)

1.6 SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ EKONOMİK ETKİLERİ

STA imzalanması sonrasında, STA'ya taraf ülkeler arasında oluşturulan Ortaklık Konseyi ve Ortaklık Komitesinin, en üst seviyede siyasi ve bürokratik temsilcileri bir araya getirerek karşılıklı olarak yeni işbirliği imkanlarının gözden geçirilmesine fırsat verdiği, STA'lar sayesinde ülkelerin birbirlerinin ekonomik ve ticari potansiyelleri konusunda farkındalıklarının arttığı ve ülkelerin bağlarının da pekiştiği gözlenmektedir. (İstanbul İhracatçılar Birlikleri Genel Sekreterliği, 2010: 6)

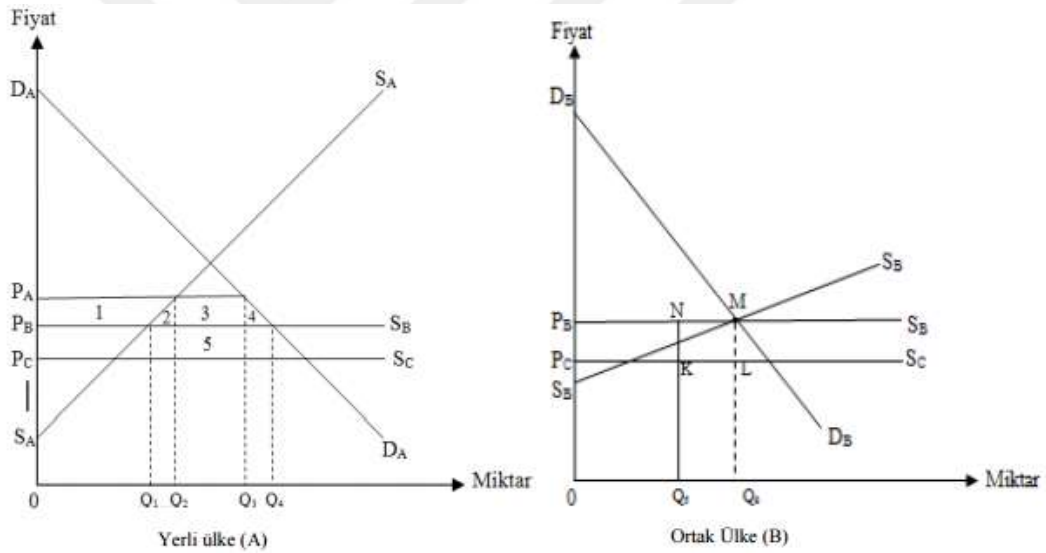
Serbest Ticaret Anlaşmalarının ekonomik etkilerini maddeler halinde özetlemek gerekirse; (Küçükahmetoğlu, Çeştepe, & Tüylüoğlu, 2013: 73)

- STA'lar hem dünya ticaret hacminde, hem de taraf ülkelerin karşılıklı ticaret hacimlerinde artışa neden olmaktadır.
- Ülkelerin ticaretlerinin derinliklerinin ve genişliklerinin artmasına katkı sağlamaktadır.
- Serbest ticaret alanlarında üye ülkelerin uyguladığı tarifelerin farklı olması nedeniyle bölge dışı ülkeler ihracatlarını en düşük tarifeyi uygulayan ülke üzerinden gerçekleştirirler. Böylece gümrük vergisi gelirleri en düşük tarifeyi uygulayan ülkeye gider.
- Serbest ticaret bölgeleri kapsamında uygulanan menşei kuralları ticaret kısıtlamaları yoluyla bölge dışı ülkelerin ihracatlarını azaltırken bölge ülkelerinin kendi aralarındaki ihracatlarını artırır.
- Serbest ticaret anlaşmasına dahil üye ülkeler arasında tarife politikası konusunda uyumlaşma olmadığı için pazarlık gücü yetersiz kalır ve bölge dışı ülkelere karşı dış ticaret hadlerinde kötüleşme ortaya çıkabilir.

- Serbest ticaret anlaşması üretim ve hammadde maliyetlerinin azalmasını sağlar. (Gegez, 1992: 33)

Serbest ticaret anlaşmalarının ekonomik etkileri Tablo yardımıyla analiz edilebilmektedir. Şekil 1'in analizinde bazı varsayımlarda bulunmaktadır. A ve B ülkelerinin benzer talep yapısına sahip olduğu, B ülkesi arzının A ülkesine göre daha esnek ve rekabetçi olduğu, B ülkesinin A ülkesine göre daha düşük oranda tarife uyguladığı, serbest ticaret bölgesi öncesinde A ülkesinin bölge dışı ülkelerden ithalat yaptığı buna karşılık B ülkesinin arz ve talep eşitliği sağladığı ve bölge ülkelerinde menş kuralları uygulamasının işlediği varsayılmaktadır. (Küçükahmetoğlu, Çeştepe, & Tüylüoğlu, 2013: 70)

Şekil 1: Serbest Ticaret Anlaşmalarının Ekonomik Etkileri

Kaynak: Osman, Küçükahmetoğlu (2013); "Reel Entegrasyon Teorisi" Ekonomik Entegrasyon Küresel ve Bölgesel Yaklaşım, (Derleme: Osman Küçükahmetoğlu, Hamza Çeştepe ve Şevket Tüylüoğlu), Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, s.56

A ülkesinde ithalata $P_A P_C$ kadar tarife uygulanırken ortaya çıkan yurtiçi fiyat OP_A , B ülkesinde ithalata $P_B P_C$ kadar tarife uygulanırken ortaya çıkan yurtiçi fiyat OP_B 'dir. Serbest ticaret anlaşması öncesi A ülkesinde üretim $0Q_2$ iken tüketim $0Q_3$, C ülkesinden yapılan ithalat ise $Q_2 Q_3$ kadardır. A ülkesi $Q_2 Q_3$ kadar ithalat üzerinden 3+5 sayılı alan kadar gümrük vergisi geliri elde etmektedir. B ülkesinde ise üretim ve tüketim $0Q_6$ kadardır.

İki ülke serbest ticaret bölgesi oluşturduğunda OP_B fiyatından bölgede toplam talep, toplam arzı Q_1Q_4 kadar aşar. B ülkesinin üretim kapasitesi A ülkesindeki arz eksikliğini karşılayabilecek durumda olduğu için B ülkesindeki yurtiçi fiyat serbest ticaret bölgesindeki denge fiyatı olur. A ülkesi, C ülkesinin ürünlerine gümrük vergisi uygularken B ülkesinin ürünlerine gümrük vergisi uygulamaz. Bu nedenle B ülkesi C ülkesine göre ihracat fiyatı açısından üstünlük sağlar. Böylece B ülkesi A ülkesinin talebini karşılamak için mal ihraç eder ve kazanç sağlar. Ayrıca B ülkesi, ürün eksikliğini gidermek için C ülkesinden de mal ithal eder ve KLMN alanı kadar devlet gelirinde artış sağlar. B ülkesi üretim ve tüketim düzeylerini en baştaki seviyesinde koruduğu için tüketim kaybı ve üretim kaybı ile karşılaşmaz. Sonuç olarak A ülkesinin net refah düzeyi belirsiz durumdayken, B ülkesi kazançlı durumdadır. (Küçükahmetoğlu, 2013: 71)

1.7 DÜNYADA SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Çalışmanın bu bölümünde önemli STA'lardan örnekler verilecektir. Bahsedilecek olan STA'ların hangi tarihte kurulduğu, hangi ülkeleri kapsadığı ve oluşum nedenlerine değinilecektir.

1.7.1 Avrupa Kıtasındaki Serbest Ticaret Anlaşmaları

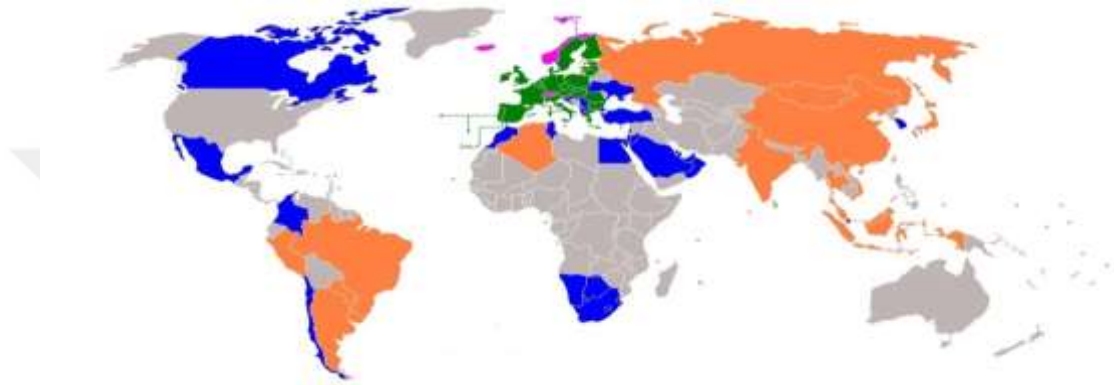
Bu başlık altında ilk olarak EFTA daha sonra ise AB'nin imzaladığı STA'lar incelenecektir.

1.7.1.1 Avrupa Serbest Ticaret Bölgesi (EFTA)

EFTA; Avusturya, Danimarka, Norveç, Portekiz, İsveç, İsviçre ve Birleşik Krallık tarafından 1960 yılında Stockholm Sözleşmesi ile kurulmuştur. Kuruluşun amacı, üye devletler arasında mal ticaretinin serbestleştirilmesi için bir çerçeve sağlamaktır. Bunun yanında EFTA'nın Avrupa Ekonomik Topluluğuna (EEC) karşı ekonomik bir dengeleyici olma fonksiyonu vardır (EFTA, 2017: 1)

1970 yılında İzlanda, 1986 yılında Finlandiya, 1991 yılında ise Liechtenstein EFTA üyesi olmuş; 1972 yılında Birleşik Krallık ve Danimarka, 1985 yılında Portekiz, 1995 yılında ise Finlandiya, İsveç ve Avusturya AB üyesi olmaları nedeniyle EFTA'dan ayrılmışlardır. (EFTA, 2007 :7) 2017 itibariyle EFTA'nın Norveç, İsviçre, Liechtenstein ve İzlanda olmak üzere 4 üyesi bulunmaktadır.

Şekil 2: EFTA'nın Ticari Bağları

Yeşil: Avrupa Ekonomik Alanı, **Mavi:** Serbest Ticaret Anlaşmaları, **Turuncu:** Müzakere aşamasındaki STA'lar, **Pembe:** EFTA üyeleri **Kaynak:** Tarafımızdan hazırlanmıştır.

1.7.1.2 Avrupa Birliği ve Serbest Ticaret Anlaşmaları

AB ekonomik olduğu kadar soğuk savaş sonrasında değişen dünya dengeleri, politik nedenlerle her geçen yıl daha fazla ülke ile STA imzalamakta ve STA imzalama müzakerelerini başlatmaktadır. (Woolcock, 2007: 2)

AB, STA yapma nedenlerini AB Komisyonu Ticaret Genel Müdürlüğü Web Sitesinde açıklamıştır. Buna göre, AB mal ve hizmetlerini satabilecek yeni pazarlar edinmek, gümrük vergilerini ortadan kaldırarak ticaret düzeyini artırmak ve gümrük işlemlerini azaltarak ticareti hızlandırmak, yatırım imkanlarını artırmak, uygulanacak ortak politikalar ile bir çok alandaki belirsizlikleri ortadan kaldırmak ve sürdürülebilir kalkınmayı sağlamak için serbest ticaret anlaşmaları imzalamaktadır. (Eke, 2012: 4)

Avrupa Komisyonu, Avrupa 2020 stratejisinin temel unsuru olarak Kasım 2010'da kabul edilen yeni ticaret politikası stratejisinde WTO himayesinde gerçekleştirilen Doha Kalkınma Turu görüşmelerinin sonuçlandırılmasına yönelik

çabalarının sürdürüleceğini fakat özellikle Asya ve Latin Amerika ülkeleri ile STA imzalama çabalarının artacağını belirtmiştir. (Akses, 2014: 6)

AB'yi STA imzalamaya iten diğer bir faktörde ABD'nin STA'ları aktif bir şekilde kullanmasıdır. ABD'nin Donald J. Trump dönemine kadar çeşitli ülke ve ülke gruplarıyla birçok STA imzalamış olması, AB'de ticaret alanını ABD'ye kaptırma düşüncesine neden olmuş ve bu nedenden dolayı AB'de çok sayıda STA imzalama yoluna gitmiştir. (Woolcock, 2007: 5)

Son olarak; genişleme sürecinde olan AB'nin, son dönemde üyeliğe kabul ettiği ülkelerle önce STA imzaladığı daha sonra üye olarak kabul ettiği görülmüştür. Buna örnek olarak; Baltık ülkeleri, Slovenya, Slovakya, Macaristan vb. ülkeler verilebilir. Buradan AB'nin aslında STA'ları tam üyelikten önceki bir aşama olarak kullandığı görülmektedir. (De Benedictis, De Santis, & Vicarelli, 2005: 250)

Sayılan bu nedenlerden dolayı AB'nin imzaladığı ve müzakerelerine başladığı STA sayısı hızla artmaktadır. STA yoluyla her geçen yıl daha fazla ülkenin AB piyasasına giriş yapması, Türkiye'nin GB ile elde etmiş olduğu kazanımlarını azaltmaktadır.

Tablo 3'te Avrupa Birliği'nin imzaladığı çeşitli ticaret anlaşmaları ve yürürlüğe giriş tarihleri görülebilir.

Tabloda üç temel anlaşma türü vardır bunlar; (Europe Commision, 2017)

1. Gümrük Birliği

- İkili ticarete gümrük vergileri ortadan kaldırılır.
- Yabancı ithalatçılar için ortak bir gümrük tarifesi oluşturulur.

2. Ortaklık Anlaşmaları, İstikrar Anlaşmaları, (Derin ve Kapsamlı) Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Ekonomik Ortaklık Anlaşmaları

- İkili ticarete gümrük tarifeleri kaldırılır veya azaltılır.

3. Ortaklık ve İşbirliği Anlaşmaları

- İkili ekonomik ilişkiler için genel bir çerçeve sağlanır.
- Gümrük tarifeleri olduğu gibi bırakılır.

Tablo 3: Avrupa Birliği'nin Yürürlükte Bulunan Ticaret Anlaşmaları

ÜLKELER	ANLAŞMA TÜRÜ	YÜRÜRLÜK TARİHİ
İsviçre	Serbest Ticaret Anlaşması	1 Ocak 1973
İzlanda	Serbest Ticaret Anlaşması	1 Nisan 1973
Norveç	Serbest Ticaret Anlaşması	1 Temmuz 1973
Suriye	İşbirliği Anlaşması	1 Temmuz 1977
Andorra	Gümrük Birliği	1 Temmuz 1991
San Marino	Gümrük Birliği	1 Aralık 1992
Türkiye	Gümrük Birliği	30 Aralık 1995
Faroe Adaları	Serbest Ticaret Anlaşması	1 Ocak 1997
Filistin	Ortaklık Anlaşması	1 Temmuz 1997
Rusya	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	1 Aralık 1997
Tunus	Ortaklık Anlaşması	1 Mart 1998
Ermenistan	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	9 Eylül 1999
Azerbaycan	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	17 Eylül 1999
Güney Afrika	Geçici Ticaret, Kalkınma ve İşbirliği Anlaşması	1 Ocak 2000
Fas	Ortaklık Anlaşması	1 Mart 2000
İsrail	Ortaklık Anlaşması	1 Haziran 2000
Meksika	Ekonomik Ortaklık Anlaşması	1 Temmuz 2000
Ürdün	Ortaklık Anlaşması	1 Mayıs 2002
Lübnan	Serbest Ticaret Anlaşması	1 Mart 2003
Makedonya	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	1 Nisan 2004
Mısır	Ortaklık Anlaşması	1 Haziran 2004
Şili	Ortaklık Anlaşması	1 Mart 2005
Cezayir	Ortaklık Anlaşması	1 Eylül 2005
Arnavutluk	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	22 Mayıs 2006
Kamerun	Geçici Ekonomik Ortaklık Anlaşması	28 Şubat 2009
Madagaskar, Morityus, Seyşeller ve Zimbabve	Ekonomik Ortaklık Anlaşması	1 Ağustos 2009
Karadağ	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	29 Nisan 2010
Papua Yeni Gine ve Fiji	Geçici Ortaklık Anlaşması	1 Mayıs 2011
Irak	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	11 Mayıs 2012
Orta Amerika Ülk.	Ortaklık Anlaşması	29 Haziran 2012
Kolombiya ve Peru	Ticaret Anlaşması	26 Temmuz 2012
Sırbistan	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	1 Eylül 2013
Bosna-Hersek	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	1 Haziran 2015
Güney Kore	Serbest Ticaret Anlaşması	13 Aralık 2015
Ukrayna	Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Anlaşması	1 Ocak 2016

Kosova	İstikrar ve Ortaklık Anlaşması	1 Nisan 2016
Fildişi Sahilleri	Ekonomik Ortaklık Anlaşması	30 Nisan 2016
Kazakistan	Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması	30 Nisan 2016
Gürcistan	Ortaklık Anlaşması	1 Temmuz 2016
Moldova	Ortaklık Anlaşması	1 Temmuz 2016
Güney Afrika Kalkınma Topluluğu (SADC)	Geçici Ekonomik Ortaklık Anlaşması	10 Ekim 2016
Kanada	Kapsamlı Ekonomik ve Ticari Anlaşması	31 Ekim 2016
Gana	Geçici Olarak Uygulanan Stepping Stone Ekonomik Ortaklık Anlaşması	15 Aralık 2016
Ekvator	Vadeli Olarak Uygulanan Ticaret Sözleşmesi	1 Ocak 2017
CARİFORUM Ülkeleri	Ekonomik Ortaklık Anlaşması	Geçici

Kaynak: Avrupa Komisyonu Web Sitesi, http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/#_europe (Erişim Tarihi: 01.04.2017)

Tablo 3'te görüldüğü üzere AB çok sayıda ülke ile ticareti serbestleştirme amaçlı anlaşmalar imzalamıştır. Bu anlaşmaların özellikle son yıllarda artmış olduğu da görülmüştür. Tabloya göre AB 50 adet ülke ve ülke grubuyla çeşitli düzeylerde ticareti serbestleştirici anlaşmalara imza atmıştır.

Sonuç olarak; AB'nin dış ticareti serbestleştirmek için özellikle STA'ları aktif olarak kullandığı görülmektedir. Bu durumun Türkiye'nin STA imzalama sürecini, AB'nin ortak dış ticaret politikasına uyma zorunluluğu nedeniyle önemli ölçüde etkilediği söylenebilir. Bu duruma, Türkiye'nin STA imzalama nedenleri incelenirken ayrıntılı olarak değinilecektir.

Bu durumun Türkiye üzerindeki olumsuz etkileri aşağıdaki gibi sıralanabilir; (Atalay, 2011: 3)

1. AB üyesi olmayan fakat GB üyesi olan Türkiye'nin müzakerelerde taraf olamaması ticari çıkarlarını koruyamamasına neden olmaktadır.
2. AB imzaladığı STA'lar sonucunda üçüncü ülkelere uygulanan gümrük vergileri kaldırmaktadır. AB'ye giren üçüncü ülke malları AB üzerinden Türkiye'ye gümrük vergisi ödemeksizin girmektedir. Bu durum ticaret saptırıcı bir etki yaratmaktadır.

3. AB ile STA imzalayan üçüncü ülkeler, AB'ye uyguladıkları tarife ve tarife dışı engellerinde tavizler vermektedir. Fakat AB üyesi olmayan Türkiye'ye bu tavizler tanınmamaktadır.

Tablo 4'te ise AB'nin yürütmekte olduğu STA görüşmeleri ve bu görüşmelerin mevcut durumları görülebilir. Tabloya göre AB 11 adet ülke ve ülke grubuyla STA müzakerelerini sürdürmekte, 1 ülke¹ ile ise var olan STA'sını modernize etme amacıyla görüşmeler yürütmektedir.

Tablo 4: Avrupa Birliği'nin Yürüttüğü Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Son Durumları

ÜLKELER	GÖRÜŞMELERİN SON DURUMU	MÜZAKERELERİN BAŞLAMA TARİHİ
Hindistan	Haziran 2007'de başlayan müzakerelerden itibaren 12 tur yapılmıştır. Fakat görüşmeler 2013 yılında durma noktasına gelmiştir. Halen anlaşmanın imzalanma olasılığı olup olmadığı tartışmaları sürmektedir.	Haziran 07
ASEAN Ülkeleri	Görüşmeler 7 ASEAN ülkesinin katılımı ile Temmuz 2007'de başlamıştır. Singapur ve Malezya ile müzakereler Haziran 2012'de, Vietnam ile 2010'da, Mart 2013'te Tayland, Filipinler ve Endonezya ile 2016 yılında müzakereler başlatılmıştır.	Temmuz 07
Tunus	AB, Temmuz ayında Tunus ile bir Ortaklık Anlaşması Mart 1998'de yürürlüğe girmiştir. Birinci tur müzakereleri tamamlanmıştır. İkinci tur görüşmeleri ise 2017 Temmuz'unda gerçekleştirilecektir.	Aralık 09
Japonya	Görüşmelerin başlamasından itibaren 15. tur gerçekleştirildi. 16.tur görüşmeleri Nisan 2017'de Tokyo'da yapılacaktır.	Mart 13

¹ Bahsi geçen ülke Meksika'dır.

Fas	AB-Fas Ortaklık Anlaşması Mart 2000'de yürürlüğe girdi. Mart 2013'te, AB ve Fas Derin ve Kapsamlı Serbest Ticaret Bölgesi müzakerelerine başlamışlardır. Günümüze kadar 4 adet müzakere turu gerçekleşmiştir.	Mart 13
ABD	Temmuz 2013 tarihinden itibaren 15 adet görüşme turu düzenlenmiştir. Son tur Ekim 2016'da gerçekleştirilmiştir. Yeni seçilen ABD Başkanı Donald J. Trump'ın ticaret anlaşmaları hakkındaki olumsuz bakışının görüşmeleri nasıl etkileyeceği henüz belirsizliğini korumaktadır.	Temmuz 13
Çin	26 Eylül 2016 tarihinde 12. tur görüşmeleri tamamlanmıştır. 13. tur görüşmeleri için henüz tarih belirlenmemiştir.	Kasım 13
Myanmar/Burma	AB, STA metnini Aralık 2014'te taraf ülkeye göndermiştir. Günümüze kadar 4 tur görüşmeleri tamamlanmıştır.	Aralık 14
MERCOSUR Ülkeleri	1.ve 2. tur müzakereler tamamlanmıştır. 3.tur görüşmelerinin yaz aylarından önce gerçekleşmesi beklenmektedir.	Mayıs 16
Meksika	AB-Meksika STA'sının modernize edilmesi için yapılan müzakereler 13-14 Haziran 2016'da Brüksel'de başlamıştır. 2. tur görüşmeleri ise 22-25 Kasım 2016'da Mexico City'de yapılmıştır. 3.tur görüşmeleri 3-7 Nisan 2017'de yapılacaktır.	Haziran 16
Bosna-Hersek	AB-Bosna-Hersek İstikrar ve Ortaklık Anlaşması Haziran 2008'de imzalanmış ve Haziran 2015'te yürürlüğe girmiştir. (ticaret kısmı Temmuz ayında yürürlüğe girmiştir.) STA müzakereleri sürmektedir.	
Sırbistan	AB-Sırbistan İstikrar ve Ortaklık Anlaşması Nisan 2008'de imzalanmış ve Eylül 2013'te yürürlüğe girmiştir. STA müzakereleri sürmektedir.	

Kaynak: Overview of FTA and Other Trade Negotiations (Mart 2017), http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2006/december/tradoc_118238.pdf

1.7.2 Amerika Kıtasındaki Serbest Ticaret Anlaşmaları

Bu başlık altında ilk olarak NAFTA, ikinci olarak MERSOCUR STA'ları incelenecektir.

1.7.2.1 Kuzey Amerika Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA)

NAFTA, 2 Ocak 1988 tarihinde ABD ile Kanada arasında imzalanmış olan STA'ya Meksika'nın da katılımıyla kurulmuştur. (Krueger, 1999: 2) ABD, Meksika ve Kanada arasındaki STA 17 Aralık 1992'de imzalanmış ve 1 Ocak 1994 tarihinde yürürlüğe girmiştir. (Balkır, 2010: 442)

NAFTA'nın temel amacı tüm Amerika kıtasını kapsayacak bir serbest ticaret alanı oluşturmaktır. Fakat bu çabalar özellikle Latin Amerika'da ki sosyalist ülkeler tarafından engellenmiştir. Diğer bir amaç ise, özellikle ABD'nin geliştirmekte olan ülkelere karşı güvenli bir ticaret alanına sahip olma arzusudur.

Şekil 3: NAFTA Üyeleri

Yeşil: NAFTA üyeleri **Kaynak:** Yazar tarafından hazırlanmıştır.

1.7.2.2 Orta ve Güney Amerika Ortak Pazarı (MERCOSUR)

MERCOSUR, 1991 yılında imzalanan Asuncion Anlaşması ile, Arjantin, Brezilya, Paraguay ve Uruguay arasında kurulmuştur (Martinez-Zarzoso & Nowak-Lehmann, 2003: 294). Birliğin amacı, tüm Güney Amerika ülkelerinin ticari bağlarını kuvvetlendirmektir.

Şekil 4: MERCOSUR Üyeleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

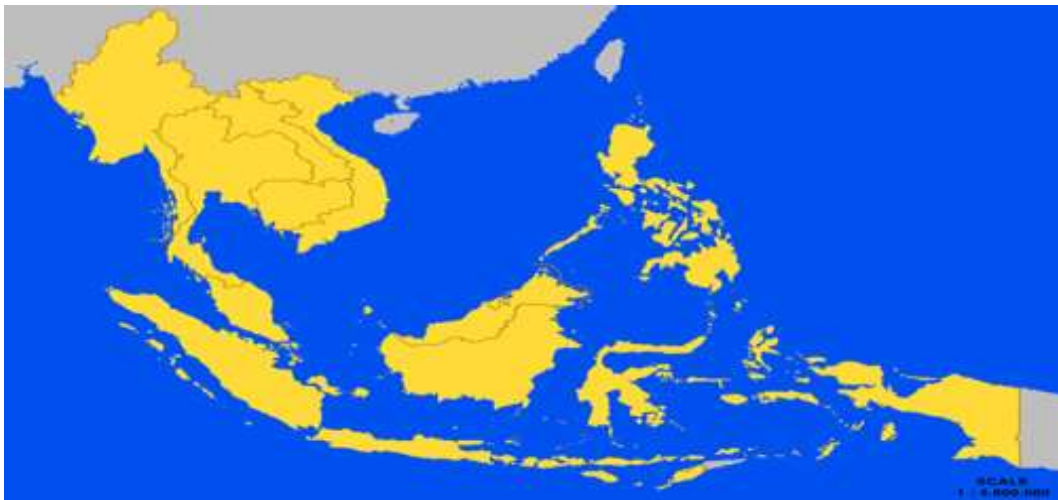
1.7.3 Asya Kıtadaki Serbest Ticaret Anlaşmaları

1.7.3.1 Güney Doğu Asya Ülkeleri Birliği (ASEAN)

ASEAN, 8 Ağustos 1967 tarihinde Malezya, Endonezya, Singapur, Filipinler ve Tayland tarafından imzalanan Bangkok Deklarasyonu ile kurulmuştur. 1976'da Bali'de imzalanan Asya İşbirliği ve Dostluk Anlaşması ile tamamlanmıştır. (Balkır, 2010: 458) ASEAN'a, 1984'te Brunei, 1995'te Vietnam, 1997'de Laos ve Myanmar ve son olarak 1999 yılında Kamboçya katılmıştır. (ASEAN, 2017: 1)

Birliğin amacı ekonomik bir blok oluşturmak ve üye ülkelerin ekonomik, sosyal ve kültürel gelişimine destek olmaktır. Ayrıca bölgesel barışın sürdürülmesi de önemli amaçlardan biridir.

Şekil 5: ASEAN Üyeleri

Sarı: ASEAN üyeleri

Kaynak: ASEAN Resmi Web Sitesi (Erişim tarihi: 01.06.2017)

1.7.3.2 Körfez İşbirliği Konseyi (GCC)

GCC, 4 Şubat 1981 yılında Birleşik Arap Emirlikleri, Suudi Arabistan, Bahreyn, Umman, Kuveyt ve Katar tarafından kurulmuştur. Konseyin amacı; Körfez ülkeleri arasında ekonomik ve siyasi ilişkileri kuvvetlendirmektir. (Diriöz, 2009: 78)

Şekil 6: Körfez İşbirliği Üyeleri

Kaynak: Yazar tarafından hazırlanmıştır.

1.7.4 Kıtalararası Serbest Ticaret Anlaşmaları

Çalışmanın bu başlığı altında taraf ülkelerin farklı kıtalarda yer almasına rağmen imzaladığı ya da müzakerelerine başlanan diğer STA'lar olan APEC, TPP ve TTIP incelenecektir.

1.7.4.1 Asya ve Pasifik Ekonomik İşbirliği (APEC)

APEC, 1989'da 12 ülke tarafından kurulmuştur. Günümüzde 21 üyesi bulunmaktadır (APEC, 2017). Örgütün amacı, taraf ülkelerin ekonomik gelişmesini ve refahını artırmak, karşılıklı ticari ilişkileri canlandırmaktır. APEC, dünya nüfusunun % 41'ini ve dünya ekonomisinin % 60'ını temsil eden devasa bir işbirliğidir (Balkır, 2010: 464).

Şekil 7: APEC Üyeleri

Kaynak: <https://america.cgtn.com/category/apec> ,APEC

1.7.4.2 Trans-Pasifik Yatırım ve Ticaret Ortaklığı (TPP)

TPP'ye yönelik çabalar ilk olarak 2005 yılında başlamıştır. Uzun görüşmelerden sonra nihai anlaşma 12 ülke tarafından 5 Ekim 2015 yılında imzalanmıştır. TPP bünyesindeki müzakereler 4 Şubat 2016'da imzalanan anlaşma ile sona ermiş ve ülkelerin iç onay süreçleri beklenmeye başlamıştır. Fakat göreve gelen yeni ABD Başkanı Donald J. Trump, 23 Şubat 2017 tarihinde ABD'yi TPP'den çeken kararı imzalamıştır.

TPP kendi mevzuatı gereği tüm üye ülkeler tarafından onaylanmadıkça yürürlüğe girememektedir. Bu nedenden, ABD'nin TPP'den çekilmesi anlaşmayı çıkmaza sokmuştur. Bunun üzerine geri kalan 11 üye anlaşmayı canlandırma kararı almışlardır. (Jegarajah, Dale, & Shaffer, 2017) TTIP, ABD'de dahil olmak üzere dünya nüfusunun % 40'ını ve dünya ekonomisinin % 50'sini temsil eden bir serbest ticaret anlaşmasıdır. (Williams, 2012: 1)

Şekil 8: TPP Üyeleri

Kaynak: <http://roceta.org/trade-agreements/trans-pacific-partnership-tpp>, TPP

1.7.4.3 Trans-Atlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP)

AB ve ABD arasında TTIP görüşmeleri 13 Şubat 2013 tarihinde başlamış, müzakerelere ise 8 Temmuz 2013 tarihinde geçilmiştir. Anlaşmanın amacı, başta Çin olmak üzere G.Kore, Hindistan gibi rekabetçi ülkelere karşı son dönemde ekonomik üstünlüğü sorgulanmaya başlanan AB ve ABD'nin güvenli bir ticaret alanı elde etmek istemeleridir. AB ve ABD toplam dünya hasılasının % 46,7, dünya ticaretinin ise % 30,7 sini gerçekleştirmektedirler. (Akman, 2014: 2)

Yeni seçilen ABD Başkanı Donald J. Trump'ın STA'lara bakış açısı düşünüldüğünde TTIP'nin sonunun TPP'den farklı olmayacağı görülebilir. TTIP Advisory Group tarafından yayınlanan rapora göre, yeni ABD hükümetiyle görüşme olmadığı yani müzakerelerin durduğu belirtilmiştir. (TTIP Advisory Group, 2017: 2)

Şekil 9: TTIP Üyeleri

Kaynak: <https://fundraising.co.uk/2016/05/13/fundraising-practice-donor-response-europe-versus-usa/#.WThpm2jyjIU> , TTI

1.8 TÜRKİYE'DE DIŞA AÇILMA SÜRECİ VE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Bu başlıkta, Türkiye'nin dış ticareti hakkında tarihsel bilgi verilecek, ardından Türkiye'nin STA imzalama nedenleri incelenecektir. Ayrıca Türkiye'nin yürürlükte olan ve feshedilen STA'ları hakkında bilgi verilecektir.

1.8.1 Türkiye'nin Dışa Açılma Süreci ve Dış Ticaret Politikasındaki Dönüşüm

Türkiye'nin dış ticaretinin tarihsel gelişimini bölümlere ayırarak incelemek faydalı olacaktır. İncelemede dikkate alınacak dönemler şunlardır;

- 1) 1980 Öncesi Korumacı Dış Ticaret Politikaları Dönemi
- 2) 1980 Sonrası Dışa Açılma Dönemi
- 3) 1996-... Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Bütünleşmesi Sonrası Dönemi

1980 sonrası dönemin iki parçaya inelenmesinin nedeni, Türkiye'nin imzaladığı STA sayısının özellikle GB üyeliğinden sonra yani 1996 yılından sonra artış göstermesidir.

1.8.1.1 1980 Öncesi Korumacı Dış Ticaret Politikaları Dönemi

Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne ekonomik anlamda olumsuz bir miras kaldığını söyleyebiliriz. Osmanlı Devleti hammadde ihracatçısı, sanayi ürünlerinin ithalatçısı ve maliyesini dış borç ile döndüren bir ülke konumundaydı.

Osmanlı Devleti ilk dış borcunu Kırım Savaşı sırasında 1854 yılında almıştır. Alınan kredilerin ekonomiyi desteklemek için verimli yatırımların finansmanında kullanılmaması ve çöküş dönemindeki devletin askeri harcamalarının artması gibi nedenlerden dolayı alınan borçların sayısı hızla artmıştır. 1854-1914 yılları arasında toplam 41 kez dış borçlanma yoluna başvurulmuştur (Anbar, 2009: 18).

Osmanlı Devletinin borç ihtiyacını gidermek için kurulmaya başlanan bankalar sayesinde de iç borçlanma artmaya başlamıştır. Bu ağır borç yükü ve Kurtuluş Savaşı'nın bıraktığı ağır yıkım düşünüldüğünde genç Türkiye'ye ağır bir ekonomik miras kaldığı görülebilir.

29 Ekim 1923 tarihinde Cumhuriyet ilan edilmiş ve Mustafa Kemal Atatürk önderliğinde kazanılan askeri başarılar sayesinde Türkiye Cumhuriyeti kurulmuştur. Fakat başta Mustafa Kemal Atatürk olmak üzere Kurtuluş Savaşı'nın kazanılmasında ve ardından Cumhuriyet'in ilanında payları olan ileri gelenler, tam bağımsız bir Türkiye'ye ancak milli bir ekonomi kurularak ulaşılabileceğini düşünüyorlardı.

Atatürk bu düşüncesini Birinci İzmir İktisat Kongresinin açılış konuşmasında; "Siyasal, askerî zaferler ne kadar büyük olursa olsunlar, ekonomik zaferlerle taçlandırılmazlarsa meydana gelen zaferler devamlı olamaz, az zamanda söner." (Atatürk Araştırma Merkezi, 2006) sözüyle dile getirmiştir.

Henüz milli sınırları belirleyecek olan Lozan Anlaşması imzalanmadan Kurtuluş Savaşı'nın hemen ardından bir iktisat kongresinin toplanması zaten başlı başına ekonomik kalkınmaya ne kadar önem verildiğinin kanıtıdır.

İzmir İktisat Kongresi, Milli Türk Ticaret Birliği'nin ve çiftçi, tüccar, sanayici, işçi gibi toplumun birçok kesiminden 1135 temsilcinin katılımıyla 17 Şubat- 4 Mart 1923 tarihlerinde gerçekleştirilmiştir (Parasız, 1998: 3). İzmir İktisat Kongresinde özel teşebbüse önem veren ve dışa açık ekonomi politikaları benimsenmiştir. Alınan kararların hem liberal hem de milliyetçi görünümde olduğu da söylenebilir. (Savrul, Özel, & Kılıç, 2013: 61-62) Milli ekonomi kurma amacıyla girişilen liberal çabalar,

Büyük Buhran ve ülke içi ve dışında yetersiz olan doğrudan yatırımlar nedeniyle başarıya ulaşamamıştır. Bu başarısızlık Türkiye'nin liberal ekonomi politikalarını bir kenara bırakarak devletin ekonomide aktif rol aldığı "devletçi" politikaları uygulamaya başlamasına neden olmuştur.

II. Dünya Savaşı sonrasında dünya ticaretinin serbestleştirilmesi yönünde gelişmeler yaşanmıştır, Türkiye'de bu gelişmelerin dışında kalmamış ve 1947 yılında Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu (IMF), Avrupa Ekonomik İşbirliği Örgütü (OECE) ve Gümrük Tarifeleri ve Ticaret Genel Anlaşması'na (GATT) taraf olmuştur.

Türkiye 7 Eylül 1946 tarihinde büyük bir devalüasyon yapmıştır. (Alkin, 2004: 120) Bu devalüasyon aynı zamanda Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihinde ki ilk devalüasyondur. Yapılan devalüasyon ile TL'nin değeri %53,6 oranında düşürülmüştür. Sonuç olarak 1 ABD Doları, 2.80 TL olarak belirlenmiştir. Yapılan devalüasyon sonucunda ithalatta neredeyse %100 bir artış yaşanmışken, ihracata belirgin bir değişim yaşanmamıştır.

1950 yılına gelindiğinde kısa süre önce kurulmuş olan Demokrat Parti(DP) 14 Mayıs 1950 tarihinde yapılan seçimleri kazanarak iktidara gelmiştir. DP'nin ekonomik görüşü liberal ekonomi politikalarının uygulanmasıydı. DP iktidara geldikten sonra Türkiye ekonomisinde liberal etkiler görülmeye başlandı. Hatta DP'nin iktidara geldiği 1950'den sonra yürütülen ekonomi politikalarının "Barker Raporu" olarak bilinen "Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası" tarafından hazırlanan rapora uygun olarak yürütülmüştür (Baytal, 2007: 552).

Dış ticarete liberalleşme eğilimi ile Avrupa ülkelerine ekonomik anlamda yaklaşma isteği ile Türkiye 31 Temmuz 1959'da Avrupa Ekonomi Topluluğu'na (AET) üyelik başvurusu yapmıştır. Sonuç olarak 12 Eylül 1963'te İnönü Hükümeti ve Topluluk yetkilileri arasında Ankara'da Ankara Anlaşması imzalanıp 1 Aralık 1964'te yürürlüğe girmiştir (Uysal, 2001: 142).

1960 yılından sonra ekonomi ve dış ticaret alanlarında Türkiye "Planlı Kalkınma Dönemi" olarak adlandırılan yeni bir döneme girmiştir. Bu dönemde ekonomi beş yıllık kalkınma planları ile yönlendirilmeye çalışılmıştır. Bu dönemin en önemli özelliği, "ithal ikamesine yönelik sanayileşme stratejisinin" kalkınma planları ile uygulanmaya çalışılmasıdır (Seymen, 2009: 24).

İthal ikamesine yönelik sanayileşme stratejilerinin ana amaçları;

- Türkiye'nin dış ticaret politikasının uluslararası uzmanlaşma ve işbirliğinin sağladığı olanaklardan en iyi şekilde yararlanması,
- Mevcut dönemde karşılaştırmalı olarak üstünlüğe sahip olunmasa bile, gelecekte yararlanabileceği düşünülen sektörlerin uluslararası rekabete karşı korunması,
- Yeni kurulan sanayilerin gümrük tarifeleri ve kotalar ile korunması, ancak bu korumanın belirli bir deneyim aşamasının ardından kaldırılacağı,

Ancak kurulan sanayilerin korunması politikasının kademeli olarak bırakılacak olması piyasalar açısından inandırıcı olmamıştır. Çünkü bu sektörlerde ki üretim iç talebi karşılayacak düzeye erişmesine rağmen korumacı tedbirler kaldırılmamıştır. Yapılan yanlış uygulamalar Türkiye'de montaj sanayinin gelişmesine ön ayak olmuş, bu yüzden hem ithalat artmış, hem de dövize olan ihtiyaç artmıştır.

1.8.1.2 1980 Sonrası Dışa Açılma Dönemi

Türkiye ekonomisi 1980'lerin başında, döviz sıkıntısı yüzünden ödeme güçlükleri yaşayan, dış ticaret dengesi açık veren, sanayi üretiminde aksaklıklar yaşayan, işsizlik ve enflasyonu bir arada yaşayan sorunlu bir yapı göstermektedir (Seymen, 2009: 27). Bu olumsuz tablo uygulanan ithal ikameci sanayileşme politikasının sorgulanmasına neden olmuştur. Sonuç olarak "24 Ocak 1980 Kararları" olarak adlandırılan Türkiye ekonomisini daha dışa açık bir çizgiye çeken kararlar alınmıştır. Alınan kararların iki ana sebebi olduğu söylenebilir; Birincisi ekonominin merkezden yönetilmesi yerine serbest piyasa koşullarının Türkiye ekonomisine hakim kılınması, İkincisi ise, ithal ikameci kalkınma stratejisinin yerine ihracata dayalı kalkınma stratejisinin benimsenmesidir.

24 Ocak 1980 İstikrar Kararları ile uygulamaya konulan programın ana hatları; fiyat kontrolü uygulaması sona erdirilmiş ve fiyatların kontrolünü ve belirlenmesini sağlayan Türk Parasının Kıymetinin Korunması Hakkındaki 19 Sayılı Karar ve ilgili tebliğler yürürlükten kaldırılmıştır. %32,7'lik bir devalüasyona gidilmiş ve kurun günlük olarak ilan edilmesi kararlaştırılmıştır. Devletin ekonomideki payının azaltılması amaçlanmıştır. Tarım ürünlerinde destekleme alımları sınırlandırılmıştır.

Kamu İktisadi Teşekküllerinin (KİT) ürünlerinin fiyatlarının serbest piyasa tarafından belirlenmesi için tedbirler alınmıştır. Yabancı sermaye yatırımları teşvik edilmiş, döviz piyasası üzerindeki kısıtlamalar kaldırılmış, faiz oranları serbestleştirilmiş ve döviz alım satımı serbest bırakılmıştır. Ocak 1981’de alınan karar ile ithalat kotaları azaltılmış, 1984 yılında ise ithalat rejimi ve kotaları tamamen kaldırılmıştır. İhracatın artırılması için ise, ihracatçıya düşük maliyetli kredi verilmesi, ihracat karşılığı gümrük muafiyetli ithalat imkanı ve en önemlisi ise serbest bölgelerin kurulması için düzenlemeler yapılmıştır. Alınan kararlar ile Türkiye ekonomisinin dünya ekonomilerine entegre edilmeye çalışıldığı söylenebilir. (Hepaktan, 2008: 16)

Alınan kararlar dış ticaretin gelişmesinde olumlu etki yapmıştır. Özellikle ihracatta önemli sayılabilecek artışlar 90’lar başına kadar görülmüştür. Fakat ithalatta artışı sürdürmüştür. 1990’lı yılların başında dünya ekonomisinde yaşanan durgunluk ve yaşanan Körfez Savaşı gibi dış faktörler ve yüksek enflasyon, kamu açıkları, artan iç ve dış borçlar vb. sorunlardan dolayı 1994 Ekonomik krizi yaşanmış ve 5 Nisan Kararları ile ekonomik istikrar sağlanmaya çalışılmıştır.

Tablo 5’te 1980-1995 dönemi dış ticaret verileri verilmiştir. Veriler incelendiğinde 24 Ocak Kararlarının dış ticarete olumlu etki yaptığı görülebilir. 1980 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %36,8 iken, kriz yılı olan 1994’te %77,8 düzeyine erişmiştir. İhracat ise 1980’de 2 milyar dolar seviyesinde gerçekleşirken, 1995 yılında 21 milyar dolar seviyesine erişmiştir. Kısacası yaklaşık 10 kat artmıştır. İthalat ise 1980’de 7 milyar dolar seviyesindeyken, 1995 yılında 35 milyar dolar gerçekleşerek yaklaşık 5 kat artmıştır.

Tablo 5: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (1980-1995) (Milyar ABD Doları)

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret Dengesi	Dış ticaret Hacmi	İhracatın İthalatı Karşılama Oran (%)
	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)			
1980	2,9	28,7	7,9	56,0	-5,0	10,8	36,8
1981	4,7	61,6	8,9	12,9	-4,2	13,6	52,6
1982	5,7	22,2	8,8	-1,0	-3,1	14,6	65,0
1983	5,7	-0,3	9,2	4,4	-3,5	15,0	62,0
1984	7,1	24,5	10,8	16,5	-3,6	17,9	66,3
1985	8,0	11,6	11,3	5,5	-3,4	19,3	70,2
1986	7,5	-6,3	11,1	-2,1	-3,6	18,6	67,1
1987	10,2	36,7	14,2	27,5	-4,0	24,3	72,0
1988	11,7	14,4	14,3	1,3	-2,7	26,0	81,4
1989	11,6	-0,3	15,8	10,2	-4,2	27,4	73,6
1990	13,0	11,5	22,3	41,2	-9,3	35,3	58,1
1991	13,6	4,9	21,0	-5,6	-7,5	34,6	64,6
1992	14,7	8,2	22,9	8,7	-8,2	37,6	64,3
1993	15,3	4,3	29,4	28,7	-14,1	44,8	52,1
1994	18,1	18,0	23,3	-20,9	-5,2	41,4	77,8
1995	21,6	19,5	35,7	53,5	-14,1	57,3	60,6

Kaynak: TÜİK (2017), Konularına göre istatistikler, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

1.8.1.3 1996 Avrupa Birliği ile Gümrük Birliği Bütünleşmesi Sonrası Dönemi

Türkiye ile AET ilişkileri 1963 yılında imzalanan Ankara Anlaşması ile başlamış ve 1973 yılında imzalanan Katma Protokol ile yeni bir sürece girmiştir. Yeni süreçte, taraflar arasında 22 yıl sonra, yani 1995'te gümrük birliği yapılması kararlaştırılmıştır (Kepenek, 2012: 303). Fakat 1990'lara gelindiğinde AB'ye yeni üye katılımı ve gerekli kriterler de büyük değişimler yaşanmıştır. Ayrıca Türkiye'de yaşanan 12 Eylül 1980 askeri darbesi ile Türkiye-AET ilişkileri askıya alınmıştır. İlerleyen yıllarda Türkiye ekonomisinde görülen dışa açılma çabaları ve Avrupa ile bütünleşmeler kurma isteğiyle Türkiye 1987 yılında AET'ye tam üyelik başvurusu yapmıştır. Bunun üzerine Türkiye-AET ilişkileri hızlanma sürecine girmiştir. Sonuçta,

Türkiye 1 Ocak 1996 tarihinde yürürlüğe giren 1/95 Sayılı Ortaklık Konseyi kararı ile Gümrük Birliğine dahil olmuştur (Seymen, 2009: 36).

Tablo 6'da Türkiye'nin 1996 yılından bugüne kadar gerçekleşen dış ticaret verileri verilmiştir. Veriler incelendiğinde; hem ihracat hem de ithalatta artışlar yaşandığı yani dış ticaret hacminin istisnai yıllar dışında arttığı görülmektedir. Bu artışların üç ana sebebi vardır. Birincisi, Türkiye'nin GB üyesi olması böylece AB ülkeleriyle olan ticari bağlarının artması, İkincisi, 1995 yılında GATT'ın WTO'ya dönüşerek dünya ticaretinin serbestleştirilmesi için daha önemli adımlar atılması, Üçüncüsü ise; Soğuk Savaşın bitmesinden sonra ortaya çıkan küreselleşme akımının dünya ticaretini serbestleştirme çabalarını artırmasıdır.

İhracat ve ithalatın azaldığı istisnai yıllara bakılacak olursa; 1998'de Rusya'da yaşanan ekonomik krizin ve 1999 yılında yaşanan ve binlerce insanın yaşamını yitirdiği Gölcük Depreminin dış ticaret verilerini de olumsuz etkilediği görülebilir. Kasım 2000 ve Şubat 2001 krizleri ekonomide yatırım ve tüketim düzeylerinde önemli azalmalara neden olmuştur. Yapılan devalüasyon ile ihracat artmış, ithalat ise azalmıştır (Savrul, Özel, Kılıç, 2013: 72).

2009 yılı dış ticaret verilerine bakılacak olursa, 2008 Küresel Krizinin etkisi net olarak görülebilir. İhracatta bir önceki yıla göre %22,6'lık bir düşüş yaşanırken, ithalatta %30,2'lik bir azalış yaşanmıştır.

2012 yılına kadar ihracat ve ithalatta artış trendi yaşanmıştır. Bunda yaşanan krizin etkilerinin azalması ve dünya ticaretindeki canlanma etken olmuştur. 2013 yılından itibaren ihracat ve ithalat artışlarının dalgalı bir seyir izlediği görülebilir. Bunun nedenleri arasında, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı olan AB ülkelerinin 2008 Krizinin olumsuz etkilerinden bir türlü çıkamaması, önce İsrail sonra da Rusya ile yaşanan siyasal krizlerin etkisi, dünya ticaretinde yaşanan durağanlaşma ve gelişmiş ülkelerin potansiyellerinin altında büyümesi gösterilebilir.

Tablo 6: Türkiye'nin Dış Ticaret Verileri (1996-2016) (Milyon ABD Doları)

Yıllar	İhracat		İthalat		Dış ticaret Dengesi	Dış ticaret Hacmi	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı (%)
	Değer	Değişim (%)	Değer	Değişim (%)			
1996	23,22	7,3	43,63	22,2	-20,40	66,85	53,2
1997	26,26	13,1	48,56	11,3	-22,30	74,82	54,1
1998	26,97	2,7	45,92	-5,4	-18,95	72,90	58,7
1999	26,59	-1,4	40,67	-11,4	-14,08	67,26	65,4
2000	27,77	4,5	54,50	34,0	-26,73	82,28	51,0
2001	31,33	12,8	41,40	-24,0	-10,06	72,73	75,7
2002	36,06	15,1	51,55	24,5	-15,49	87,61	69,9
2003	47,25	31,0	69,34	34,5	-22,09	116,59	68,1
2004	63,17	33,7	97,54	40,7	-34,37	160,71	64,8
2005	73,48	16,3	116,77	19,7	-43,30	190,25	62,9
2006	85,53	16,4	139,58	19,5	-54,04	225,11	61,3
2007	107,27	25,4	170,06	21,8	-62,79	277,33	63,1
2008	132,03	23,1	201,96	18,8	-69,94	333,99	65,4
2009	102,14	-22,6	140,93	-30,2	-38,79	243,07	72,5
2010	113,88	11,5	185,54	31,7	-71,66	299,43	61,4
2011	134,91	18,5	240,84	29,8	-105,93	375,75	56,0
2012	152,46	13,0	236,55	-1,8	-84,08	389,01	64,5
2013	151,80	-0,4	251,66	6,4	-99,86	403,46	60,3
2014	157,61	3,8	242,18	-3,8	-84,57	399,79	65,1
2015	143,84	-8,7	207,23	-14,4	-63,40	351,07	69,4
2016	142,56	-0,9	198,61	-4,2	-56,05	341,17	71,8

Kaynak: TÜİK (2017), Konularına göre istatistikler, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim Tarihi: 25.03.2017)

Sonuç olarak; 1923 yılından itibaren Türkiye'nin dış ticaretinin seyrini 1980 öncesi ve sonrası olarak ikiye ayırabiliriz. 1980 öncesi genel olarak korumacı bir dış ticaret politikası ile ithal ikameci sanayileşme politikası beraber uygulanmıştır. Fakat izlenen bu politikaların başarılı sonuçlar vermemesi yüzünden, hem de dünya iktisat konjontürüne hakim olmaya başlaması nedeniyle serbest dış ticaret politikası ve ihracata dayalı sanayileşme politikası beraber uygulanmıştır. Bu politika sayesinde ihracatta önemli artışlar sağlanmıştır fakat ihracattaki artışa ithalattaki artış eşlik ettiği için dış ticaret açıkları artmaya devam etmiştir.

1.9 TÜRKİYE’NİN SERBEST TİCARET ANLAŞMASI YAPMA NEDENLERİ

Türkiye 24 Ocak 1980 tarihinde alınan kararlar ile ithal ikameci büyüme modelinden, ihracata dayalı büyüme modeline geçiş yapmıştır. Ekonomik büyümenin itici gücünün ihracat olması Türkiye’yi hem farklı ve dış rekabete açık ürünler üretmek hem de ürettiği ürünleri satabilecek yeni pazarlar bulma arayışlarına itmiştir. Bu arayış dış ticarete ülke çeşitlenmesini gerekli kılmıştır.

Dış ticarete ülke çeşitlenmesi; bir ülkenin sadece belli birkaç ülke ile değil, birbirinden farklı ve çok sayıda ülke ile dış ticaret yapması anlamına gelmektedir. Ülke çeşitlenmesine giden bir ülkenin dış ticareti, ticaret yaptığı ülkelerin yaşayabileceği ekonomik kriz, savaş, doğal afet vb. olumsuzluklardan minimum düzeyde etkilenmektedir.

Türkiye’nin STA yapma nedenlerini ikiye ayırabiliriz. Birincisi; 1980’lerden sonra ithal ikameci büyüme politikasını bırakıp, ihracata dayalı büyüme politikasına geçen Türkiye’nin dış ticarete ülke çeşitlenmesini amaçlaması; İkincisi ise; AB ile yapılmış olan GB antlaşması nedeniyle Türkiye’nin AB’nin STA imzaladığı ülkelerle benzer antlaşmaları imzalamayı zorunlu kılmıştır.

1980 öncesi Türkiye ithal ikameci büyüme politikası uygulamıştır. Fakat yaşanan ekonomik güçlükler ve dünyada yaşanmakta olan ekonomik anlamda serbestleşme çabalarının etkisi ile Türkiye bu politikadan vazgeçmiştir. 24 Ocak 1980 tarihinde “24 Ocak Kararları” olarak ekonomi literatürüne geçecek olan ekonomide liberalleşmeyi hedefleyen kararlar alınmıştır. Bu kararlar ile dış rekabete açık bir ekonomi kurulmuştur.

Bu gelişme; dış ticarete ülke çeşitlenmesi ve yeni pazar arayışlarını beraberinde getirmiştir. Bu nedenle Türkiye ilk STA’sını 10.12.1991 tarihinde EFTA² üyesi ülkeler ile imzalamıştır. (Tür, Gür, 2016: 5)

Türkiye’nin imzaladığı STA sayısındaki en önemli artış AB’nin GB’ne dahil olmasından sonra gerçekleşmiştir.

Türkiye ile AB arasında Gümrük Birliğini tesis eden 1/95 sayılı Türkiye-Avrupa Topluluğu Ortaklık Konseyi Kararı (16.madde) uyarınca Türkiye’nin AB’nin

² EFTA üyeleri: İsviçre, Lihtenştayn, Norveç ve İzlanda’dan oluşmaktadır.

ortak ticaret politikasına uyma zorunluluğu bulunmaktadır ve bu nedenle GB dışındaki ülkelere yönelik AB'nin tercihli ticaret sistemi üstlenilmiştir. (Eren, 2013: 30)

16. Madde;

1. “Türkiye, ticaret politikasını topluluğun ticaret politikasına uyumlu hale getirmek amacıyla bu kararın yürürlüğe girmesinden itibaren beş yıl içinde topluluğun tercihli gümrük rejimine aşamalı olarak uyum sağlar. Bu uyum, hem otonom rejimleri hem de üçüncü ülkelerle tercihli anlaşmaları kapsar.
2. Birinci fıkrada anılan durumların her birinde bu tarife tercihlerinin tanınması, topluluğun söz konusu tercihlerin tanınmasını düzenleyen menşe hükümleriyle aynı hükümlere uyulması şartına bağlıdır” hükümlerini içermektedir. (İİBGS, 2010: 2)

Bu kapsamda; Ortaklık Konseyi Kararı'nın 16. Maddesi uyarınca Türkiye, AB'nin tercihli ticaret antlaşması gerçekleştirdiği ülkelerle STA imzalamak durumundadır. (Pınar, Boran, Sevilmiş, 2013: 5) Fakat bu durum, Türkiye için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Çünkü, AB ile STA imzalamış olan ülkeler GB üyesi olan Türkiye'ye mallarını gümrük vergisinden muaf olarak AB ülkeleri üzerinden sokabilmektedirler. Buna karşın Türk malları bu ülkelere gümrük vergisi ödeyerek girebilmektedir. Bu durum Türk mallarının, AB ile STA imzalamış olan ülkeye daha pahalıya girmesine dolayısıyla ticaret saptırıcı bir etkiye neden olmaktadır. Ayrıca bu durumdan dolayı AB ile STA imzalamış olan ülkeler, Türkiye ile STA yapma konusunda isteksiz olabilmektedirler. AB ile STA imzalamış olduğu halde Türkiye ile henüz STA imzalamamış olan başlıca ülkeler Güney Afrika, Cezayir ve Meksika'dır.

Bu dezavantajlı durumu düzeltmek için AB'nin taraf ülkelere sunduğu taslak metindeki Türkiye hükmünün bağlayıcı olması gerekmektedir. Şuan taslaklarda yer alan Türkiye hükmü şu şekildedir: “...ülkesi AB ile gümrük birliği ilişkisi olan Türkiye ile GATT Anlaşmasının 24. maddesi uyarınca serbest ticaret alanı oluşturacak karşılıklı avantaj sağlayan bir anlaşma imzalamak üzere müzakerelere başlamalıdır. Bu müzakereler, anılan anlaşmanın AB ile müzakereler tamamlandıktan ve anlaşma yürürlüğe girdikten sonra bir an önce tamamlanabilmesi ve yürürlüğe girmesini teminen en kısa zamanda başlamalıdır”. Bu hüküm, STA müzakeresine dahil olan taraf ülke için hukuken bağlayıcı bir özellik taşımamaktadır. (Küçüksakarya, 2014: 23-24)

Sonuç olarak; AB'nin dış ticareti serbestleştirmek için özellikle STA'ları aktif olarak kullandığı görülmektedir. Bu durumun Türkiye üzerindeki olumsuz etkileri; (Atalay, 2011: 3)

1. AB üyesi olmayan fakat GB üyesi olan Türkiye'nin müzakerelerde taraf olamamasını ticari çıkarlarını koruyamamasına neden olmaktadır.
2. AB'nin imzaladığı STA'lar sonucunda üçüncü ülkelere uygulanan gümrük vergileri kaldırmaktadır. AB'ye giren üçüncü ülke malları AB üzerinden Türkiye'ye gümrük vergisi ödemeksizin girmektedir. Bu durum ticaret saptırıcı bir etki yaratmaktadır.
3. AB ile STA imzalayan üçüncü ülkeler, AB'ye uyguladıkları tarife ve tarife dışı engellerinde tavizler vermektedir. Fakat AB üyesi olmayan Türkiye'ye bu tavizler tanınmamaktadır.

1.10 TÜRKİYE'NİN İMZALADIĞI SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI

Türkiye 2017 yılı itibariyle 34 adet STA imzalamıştır. Şuan yürürlükte 19 adet STA bulunmaktadır. Yürürlükte bulunan 19 STA'nın 18'i AB bu ülkeler ile STA imzaladıktan sonra Türkiye'nin girişimi ile taraf ülkelerle imzalanmıştır. Sadece Gürcistan ile yine GB kapsamında AB STA imzalamadan önce Türkiye STA imzalamıştır (T.C Ekonomi Bakanlığı, 2017).

Türkiye'nin imzaladığı STA'lar dan hem ekonomik hem de politik anlamda beklentileri bulunmaktadır.

Bunların en önemlileri aşağıdaki gibi özetlenebilir;

1. STA imzalanan ülkeyle olan karşılıklı ticareti ve ticari bağları artırmak,
2. STA yapılan ülke pazarlarına erişim sağlamak, vergisiz ticaret olanaklarından yararlanmak ve bu ülke pazarlarına giren diğer ülkeler karşısında rekabet avantajı sağlamak,
3. STA yapılan ülke pazarlarında vergisiz ticaret olanaklarından yararlanmak ve bu ülke pazarlarına daha önce yaptıkları anlaşmalar ile vergisiz mal satan ülkeler karşısındaki dezavantajlarını ortadan kaldırmak,
4. STA yapılan yeni ve potansiyel ülke pazarlarına erişim olanağı sağlayarak, bu pazarlara öncelikli olarak girmek ve önemli pazar payı elde etmek,

5. STA yapılan ülkelere vergisiz ve avantajlı ihracat ve ticaret yapma olanaklarından ve üstünlüklerinden yararlanmak isteyen doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının Türkiye'ye gelmesi ve ekonomik katma değer, üretimin, ihracatın ve istihdamın artırılması,
 6. Dış ticarete ülke çeşitlenmesini sağlaması,
- Tablo 7'de Türkiye'nin imzaladığı ve yürürlükte bulunan STA'ları görülmektedir. Tabloda 19 adet STA bulunmasına rağmen, Suriye ile imzalanmış olan STA siyasi nedenlerden ötürü Bakanlar Kurulu kararı ile askıya alınmıştır.

Tablo 7: Türkiye'nin İmzaladığı ve Yürürlükte Bulunan STA'lar

Yürürlükteki STA'lar	Yürürlüğe Giriş Tarihleri
EFTA	01.04.1992
İsrail	01.05.1997
Makedonya	01.09.2000
Bosna ve Hersek	01.07.2003
Filistin	01.06.2005
Tunus	01.07.2005
Fas	01.01.2006
Suriye*	01.01.2007
Mısır	01.03.2007
Arnavutluk	01.05.2008
Gürcistan	01.11.2008
Karadağ	01.03.2010
Sırbistan	01.09.2010
Ürdün	01.03.2011
Şili	01.03.2011
Güney Kore Cumhuriyeti	01.05.2013
Morityus	01.06.2013
Malezya	01.08.2015
Moldova	01.11.2016
*Aralık 2011'de ilgili STA Bakanlar Kurulu kararıyla askıya alınmıştır.	

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

İmzalanmış olan STA'ların 11 tanesi, imzacı ülkelerin AB üyesi olmaları nedeniyle feshedilmiş ve yerini daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşme biçimi olan GB'ne bırakmıştır.

Tablo 8'de Türkiye'nin çeşitli tarihlerde STA imzaladığı fakat daha sonra bu ülkelerin AB'ye üye olması nedeniyle feshedilen 11 antlaşmanın listesi görülmektedir.

Tablo 8: Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşması Yaptığı Daha Sonra AB Üyeliği Nedeniyle Antlaşmanın Feshedildiği Ülkeler

AB Üyeliği Nedeniyle Feshedilen STA'lar	İmzalanma Tarihleri	Feshedilme Tarihleri
Macaristan	08.01.1997	01.01.2004
Romanya	29.04.1997	01.01.2007
Litvanya	02.06.1997	01.01.2004
Estonya	03.06.1997	01.01.2004
Çek Cumhuriyeti	03.10.1997	01.01.2004
Slovakya	20.10.1997	01.01.2004
Slovenya	05.05.1998	01.01.2004
Letonya	16.06.1998	01.01.2004
Bulgaristan	11.07.1998	01.01.2007
Polonya	27.01.2000	01.01.2004
Hırvatistan	13.03.2002	01.01.2013

Kaynak: TBMM Tutanakları

Ayrıca, anlaşmaya varılmış olmasına rağmen, Lübnan ve Kosova tarafının, Faroe Adaları ve Singapur STA'ları ise her iki tarafın iç onay süreçlerinin tamamlanmasından sonra yürürlüğe girecektir. Gana ile yürütülen STA müzakereleri tamamlanmış olup, Gana STA'sının önümüzdeki dönemde imzalanması hedeflenmektedir.

Ek olarak, EFTA, Bosna-Hersek, Arnavutluk, Makedonya, Gürcistan ve Sırbistan ile de Anlaşmaların kapsamının genişletilmesi görüşmeleri sürdürülmektedir. (Ekonomi Bakanlığı, 2017)

Tablo 9'da müzakereleri devam eden STA'lar ve Türkiye'nin müzakerelere başlanması için girişimlerde bulunduğu ülkeler görülmektedir. Ukrayna, Körfez İşbirliği Konseyi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Şeyseller, Libya,

Japonya, Kolombiya, Ekvator, Peru, Mercosur ve Meksika ile STA müzakereleri devam etmektedir.

Tablo 9: Müzakereleri Devam Eden Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Müzakere İçin Girişimde Bulunulan Ülkeler

Müzakereleri Devam Eden Serbest Ticaret Antlaşmaları	Müzakere İçin Girişimde Bulunulan Ülkeler
Ukrayna	Cezayir
Körfez İşbirliği Konseyi	Güney Afrika
Demokratik Kongo Cumhuriyeti	Afrika, Karayip, Pasifik Ülkeler Birliği
Kamerun	Hindistan
Şeyceller	Endonezya
Libya	Vietnam
Japonya	Tayland
Kolombiya	Orta Amerika Ülkeleri
Ekvator	ABD
Peru	Kanada
Mercosur	
Meksika	

Sarı: AB'nin halihazırda STA'sı olan ülkeler **Mavi:** AB'nin STA müzakerelerine başladığı ülkeler

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı

İKİNCİ BÖLÜM

TÜRKİYE’NİN DIŞ TİCARETİNDE SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ DIŞ TİCARET ETKİLERİ

Çalışmanın ikinci bölümünün amacı, Türkiye’nin yürürlüğe giren ve yürürlüğe girmesine rağmen sonradan feshedilen STA’ların Türkiye’nin dış ticaretine etkisini 29 ülke için tek tek analiz etmektir. Bu analiz kapsamında genel etkileri belirleyebilmek adına her ülke için ihracat, ithalat ve dış ticaret dengeleri, yoğunlaşma oranları, toplam ihracat ve ithalat ve toplam büyüme hızları, bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri hesaplanmıştır. Sektörel analizlerde ise her ülke için bilateral sektörel ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri ile RCA endeksi hesaplanmıştır. Hesaplamalarda kullanılan veriler ve endeksler çalışmanın ekler kısmında açıklanmıştır.

2.1 TÜRKİYE’NİN TARAF OLDUĞU SERBEST TİCARET ANLAŞMALARI: GENEL DEĞERLENDİRME

Bu başlık altında Türkiye’nin imzaladığı STA’lar hakkında genel bir değerlendirme yapılacaktır. Türkiye’nin STA imzaladığı ülkeler ile gerçekleşen toplam ihracat, ithalat değerleri, ihracat ve ithalat büyüme hızları ve STA imzalanan ülkelerin, Türkiye’nin ihracat ve ithalatındaki payları tablolar halinde verilecektir. Ayrıca STA imzalanmış olan ülkelerle gerçekleştirilen ihracat, ithalat değerleri ve dış ticaret dengesi düzenlenmiş, STA’ların Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalatındaki payları ve yoğunlaşma oranları da analizde kullanılmıştır.

Tablo 10’da Türkiye’nin imzalamış olduğu STA’ya taraf olan ülkelere yaptığı ihracat verileri tablo halinde verilmiştir. Tabloda yer alan yıllar STA imzalanan yıllar ve ekonomik kriz yıllarını göstermesi açısından seçilmiştir. STA kapsamında yapılan ihracat hacmi, İlk EFTA ile imzalandığı 1992 yılından itibaren artarak 298.4 milyon dolardan, 2016 yılında 28.9 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 10: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelere Yaptığı İhracat Verileri (Milyon ABD Doları)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EFTA(1992)	298,43	247,72	276,89	293,75	335,04	414,27	356,68	361,61	324,25	316,11	409,04	530,09	666,59	820,85	1189,27	1327,98	3261,73	4335,56	2416,38	1887,25	2601,13	1661,91	3795,18	6302,20	3266,79
İSRAİL(1997)	89,85	80,23	178,08	239,77	254,78	391,51	479,51	585,24	650,14	805,22	861,43	1083,00	1315,29	1466,91	1529,16	1658,19	1935,23	1522,44	2080,15	2391,15	2329,53	2649,66	2950,90	2694,14	2953,72
ROMANYA(1997)	173,07	151,65	175,34	301,96	314,11	350,78	468,18	268,18	325,82	392,03	566,50	873,35	1235,49	1785,41	2350,47	3644,16	3987,48	2201,94	2599,38	2878,76	2495,43	2616,31	3008,01	2815,51	2671,41
LİTVANYA(1997)	1,38	3,95	8,29	28,12	151,09	55,59	34,67	25,76	23,95	32,59	53,72	85,67	122,53	149,32	167,39	236,48	231,40	151,50	208,28	274,19	275,95	403,35	350,97	300,25	258,62
MACARİSTAN(1997)	26,96	37,51	58,28	159,71	102,81	133,97	113,68	121,92	109,99	170,23	200,93	284,65	349,94	379,09	486,44	775,66	684,09	445,67	440,77	508,65	517,87	632,24	693,58	711,79	831,85
ÇEKYA(1997)	5,227	58,45	62,17	75,73	93,46	82,90	69,56	67,26	101,57	109,40	130,24	188,85	222,26	290,11	377,71	577,60	700,82	489,01	694,08	888,39	786,28	772,15	836,58	768,63	804,05
ESTONYA(1998)	0,67	0,30	0,80	3,45	4,59	5,77	6,18	9,05	9,44	13,17	18,10	23,18	35,52	57,26	74,76	81,76	239,71	105,98	90,32	132,00	168,68	197,36	177,61	117,82	171,56
LETONYA(1998)	0,00	2,89	2,11	6,00	1,97	2,99	11,60	9,84	16,09	16,11	20,34	26,71	38,37	81,39	77,39	105,39	104,30	64,95	65,96	115,96	127,37	151,18	193,30	173,09	196,97
SLOVAKYA(1998)		15,74	12,84	16,33	20,15	25,16	18,06	16,99	20,20	27,56	33,20	59,92	108,60	122,71	170,17	204,21	306,63	217,41	454,74	402,15	391,76	436,11	472,28	545,75	384,34
SLOVENYA(1998)				32,68	24,55	34,29	39,02	30,68	47,58	62,67	60,98	102,59	183,56	332,41	417,73	486,77	648,71	595,00	356,50	617,48	548,31	666,16	742,82	810,41	928,15
BULGARİSTAN(1998)	72,23	86,22	133,66	183,18	156,91	175,89	213,32	233,60	252,93	294,41	380,33	621,68	894,33	1179,31	1568,01	2060,17	2151,53	1385,54	1497,38	1622,78	1684,99	1971,25	2040,16	1675,93	2383,74
POLONYA(2000)	186,30	234,80	249,45	272,43	253,27	255,26	290,85	219,62	174,60	241,23	342,65	486,05	697,68	830,48	1060,08	1436,40	1586,77	1322,22	1504,28	1758,25	1853,70	2058,86	2401,49	2329,18	2650,89
MAKEDONYA(2000)		33,76	60,39	76,47	74,25	77,39	68,19	93,67	107,77	89,82	101,32	122,72	149,33	162,48	172,76	271,74	296,17	283,46	262,62	298,86	274,50	293,98	347,96	324,61	378,04
HİRVANİSTAN(2002)		14,38	18,49	25,26	27,13	36,14	27,77	29,90	23,59	30,11	42,87	85,60	118,06	167,99	213,88	355,52	328,68	214,70	249,15	241,82	205,58	201,60	287,40	251,65	278,25
BOSNA HERSEK(2006)		2,29	1,14	7,84	22,47	31,87	38,08	39,89	26,87	27,59	43,26	63,23	99,94	128,22	150,86	445,17	572,35	226,57	224,30	268,94	251,52	274,09	322,02	292,57	308,96
FİLİSTİN(2006)									5,62	6,00	4,73	6,49	9,03	9,40	21,15	21,25	30,69	29,52	40,30	49,09	62,70	75,51	90,94	82,22	94,57
TUNUS(2005)	47,25	55,54	74,31	79,35	94,55	119,95	351,04	238,43	162,27	140,59	121,14	220,02	256,16	294,79	324,89	530,28	778,10	645,77	713,63	802,30	796,74	892,16	915,04	819,06	910,44
FAS(2006)	60,67	22,05	38,73	67,27	52,29	51,91	99,43	90,44	70,41	98,15	138,33	180,78	330,06	370,82	551,28	721,59	957,77	598,54	623,96	920,90	1014,91	1192,90	1406,57	1337,55	1469,23
MİSİR(2007)	173,30	191,42	194,52	246,11	316,26	304,46	474,23	467,41	375,71	421,47	326,39	345,78	473,15	687,30	709,35	902,70	1426,45	2599,03	2250,58	2759,31	3679,19	3201,26	3297,54	3124,88	2733,48
SURİYE(2007)	216,19	238,83	253,89	272,16	307,78	268,75	309,04	232,21	184,27	281,14	266,77	400,75	394,78	551,63	609,42	797,77	1115,01	1421,64	1844,60	1609,86	497,96	1024,47	1800,96	1522,03	1322,34
ARNAVUTLUK(2008)	20,70	37,79	59,32	56,94	53,88	41,10	44,81	65,67	61,30	73,20	79,76	114,43	161,03	191,14	214,24	294,51	305,74	273,11	241,07	270,63	255,95	266,54	318,54	287,37	304,61
ÇURCİSTAN(2008)	11,62	34,51	67,07	68,13	110,33	173,51	164,15	114,20	131,77	144,05	183,22	155,07	199,70	271,83	407,96	646,08	997,94	762,98	769,27	1092,32	1253,31	1245,92	1445,79	1108,74	1176,80
KARADAĞ(2010)														7,75	19,86	48,49	26,48	27,18	26,97	29,13	29,14	35,04	38,30	51,81	
SİRBİSTAN(2010)														278,78	475,10	458,10	306,47	306,11	354,67	380,87	440,65	506,42	492,47	581,78	
ŞİLİ(2011)	1,73	1,90	2,31	7,82	7,01	12,56	27,25	11,73	16,28	19,92	19,80	15,53	24,53	24,96	34,79	41,84	150,27	37,43	81,22	130,62	174,85	219,34	198,58	187,88	217,17
ÜRDÜN(2011)	164,15	104,97	111,74	169,82	151,33	106,85	141,50	88,16	99,53	118,90	116,65	149,62	229,46	288,65	321,66	389,31	460,74	455,35	571,33	516,84	770,98	744,19	907,02	834,76	710,80
MORİTÜS(2013)	1,60	1,31	8,09	3,13	3,58	1,06	2,40	1,71	1,49	1,41	1,40	2,20	4,17	6,00	8,15	22,72	30,67	18,51	22,50	44,54	35,55	40,25	37,80	34,30	35,52
GÜNEY KORE(2013)	190,85	91,40	95,69	99,95	101,84	54,22	37,49	101,57	130,11	62,36	54,83	57,93	79,62	99,77	153,97	152,31	271,25	234,61	304,30	538,51	527,99	460,65	470,46	568,64	518,85
MALEZYA(2015)	19,00	62,16	113,68	99,67	133,78	134,42	41,88	36,52	39,36	35,28	152,30	227,27	52,45	57,25	59,93	82,81	98,22	139,11	224,84	182,59	165,47	272,07	315,02	357,08	321,56
TOPLAM	298,4	247,7	276,9	293,8	335,0	414,3	1810,4	1738,1	2164,3	2575,5	3229,6	4645,2	6242,4	8258,1	10903,4	16720,7	22637,1	19892,5	19961,0	22810,1	23424,8	24837,8	30049,1	30812,8	28918,8

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 11’de Türkiye’nin imzalamış olduğu 29 adet STA’ya taraf olan ülkelere yaptığı ithalat verileri yer almaktadır. STA kapsamında yapılan ithalat hacmi, İlk EFTA ile imzalandığı 1992 yılından itibaren artarak 791.1 milyon dolardan, 2016 yılında 30.3 milyar dolara ulaşmıştır.

Tablo 11: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerden Yaptığı İthalat Verileri (Milyon ABD Doları)

	1992	1993	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
EFTA(1992)	791,11	727,10	562,66	892,04	1112,07	1287,22	1169,23	926,07	1155,27	1480,93	2512,00	3395,68	3911,43	4439,55	4522,43	5774,59	6217,52	2780,57	4002,41	5845,72	5238,26	10652,29	5716,74	3137,86	3161,76
İSRAİL(1997)	97,08	121,79	125,89	166,63	192,63	233,68	282,83	298,26	516,48	529,49	544,47	459,49	714,14	804,69	782,15	1081,74	1447,92	1074,73	1359,64	2057,31	1710,40	2417,95	2881,26	1672,50	1385,60
ROMANYA(1997)	256,11	300,78	228,91	367,87	441,29	394,09	344,67	401,16	673,93	481,14	661,76	955,97	1699,55	2285,59	2668,99	3112,75	3547,82	2257,96	3449,19	3801,30	3236,42	3592,57	3363,23	2598,91	2195,67
LİTVANYA(1997)	4,47	13,82	7,66	30,73	30,79	39,15	79,53	61,07	71,50	77,80	110,46	135,98	173,93	159,16	145,22	121,78	198,74	81,46	119,17	148,10	218,35	178,69	217,22	244,56	281,31
MACARİSTAN(1997)	97,12	86,68	55,46	69,90	94,42	106,51	152,39	95,00	216,26	186,67	325,90	416,86	705,41	946,24	1286,43	1423,63	1286,11	987,29	1382,21	1494,49	1184,45	1227,60	1187,64	1305,32	1301,05
ÇEKYA(1997)	183,68	222,99	94,69	104,53	108,44	98,49	93,30	82,02	158,74	126,87	316,96	443,94	654,59	698,56	681,66	1169,13	1303,95	1028,65	1327,67	1755,45	2005,34	2627,29	2420,20	2218,33	2561,66
ESTONYA(1998)	0,58	3,44	1,90	13,17	14,54	30,96	10,26	4,75	7,09	1,34	1,18	13,87	44,26	58,67	97,95	167,14	261,27	102,01	146,19	368,11	311,25	258,69	293,57	278,13	237,54
LETONYA(1998)	0,00	2,75	4,38	3,18	3,43	1,63	2,62	1,66	11,95	0,15	0,22	1,25	1,15	2,62	8,47	36,31	24,58	50,46	71,36	129,79	160,30	172,46	167,81	122,83	202,02
SLOVAKYA(1998)	-	21,91	26,41	43,31	23,70	22,43	23,58	45,67	51,53	49,42	112,34	205,86	232,71	378,05	437,47	647,92	903,83	814,14	926,72	893,17	871,46	1116,57	919,49	858,64	951,21
SLOVENYA(1998)	-	-	-	35,48	16,79	29,98	43,32	48,01	55,65	48,95	57,12	93,02	203,22	217,87	201,82	232,32	243,63	249,58	291,31	348,94	311,88	304,26	301,87	343,78	296,05
BULGARİSTAN(1998)	224,54	243,24	195,51	402,03	362,77	408,85	367,42	295,57	465,41	393,52	508,45	689,46	959,47	1190,08	1663,42	1951,66	1840,01	1116,90	1702,53	2474,62	2753,65	2760,30	2846,18	2254,18	2141,16
POLONYA(2000)	86,65	91,10	69,11	65,26	79,31	91,95	82,05	81,24	164,68	168,07	245,13	415,36	996,10	1244,45	1436,59	1646,23	1977,85	1817,09	2620,86	3496,19	3058,08	3184,53	3082,13	2977,66	3244,18
MAKEDONYA(2000)	-	19,66	18,67	50,36	31,71	30,22	13,24	7,88	10,47	9,11	14,91	27,34	51,94	52,08	55,94	55,82	29,71	39,88	52,40	91,96	103,22	81,52	79,19	80,93	82,58
HIRVAİTİSTAN(2002)	-	16,03	11,13	9,35	28,54	8,58	14,76	7,89	25,37	17,33	9,39	16,70	35,23	85,57	60,56	77,44	105,67	107,38	211,35	310,97	209,77	193,26	136,89	135,76	133,52
BOSNA HERSEK(2003)	-	0,79	0,29	0,13	2,48	1,30	5,30	16,22	7,50	4,93	6,32	8,34	11,48	15,40	9,38	21,47	24,55	52,06	72,33	90,25	111,65	124,33	171,42	250,09	288,29
FİLİSTİN(2005)	-	-	-	-	-	-	-	-	0,15	0,10	0,01	0,45	0,54	0,30	0,50	0,76	0,43	0,27	0,58	0,27	0,46	1,13	2,50	2,34	3,36
TUNUS(2005)	30,75	61,91	50,74	46,33	49,97	59,91	63,09	66,57	64,84	72,94	71,80	98,14	100,41	117,37	150,09	229,79	365,38	234,98	280,72	249,79	195,62	289,27	196,70	144,08	214,38
FAS(2006)	29,55	59,91	39,09	52,48	82,12	52,60	46,99	44,47	72,98	38,19	68,31	76,99	105,78	143,23	173,90	198,46	360,52	234,73	396,80	419,95	429,48	572,21	639,85	710,64	918,16
MİSİR(2007)	58,84	105,07	124,21	210,65	272,39	398,90	392,96	108,98	140,72	91,72	118,17	189,40	255,24	267,25	392,52	652,99	886,24	641,55	926,48	1382,22	1342,05	1628,87	1434,47	1215,91	1443,41
SURİYE(2007)	53,72	68,47	43,87	258,10	311,46	456,28	308,00	307,00	545,24	463,48	314,77	261,19	247,55	142,58	187,25	259,28	323,70	221,45	452,49	336,65	67,45	84,91	115,50	51,51	65,39
ARNAVUTLUK(2008)	0,88	1,77	1,53	1,27	9,19	3,38	2,84	1,38	2,79	3,61	3,97	4,58	15,53	16,24	12,57	23,84	36,70	4,69	86,86	125,92	98,99	82,39	96,28	49,58	20,60
GÜRCİSTAN(2008)	6,32	21,89	25,65	50,16	32,49	65,93	91,01	93,29	153,32	127,23	137,87	268,56	300,28	289,83	344,81	289,57	525,04	285,49	290,73	314,35	180,35	201,74	232,60	223,11	211,68
KARADAĞ(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,76	0,16	1,34	5,85	6,21	14,59	17,94	11,52	7,37	8,00	23,36
SİRBİSTAN(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	49,08	70,70	61,71	55,90	109,52	213,30	205,54	251,96	273,90	238,30	288,24
ŞİLİ(2011)	27,93	42,28	7,73	19,24	10,14	26,19	25,13	35,75	92,27	73,47	79,27	160,49	176,45	326,18	441,92	533,97	324,11	200,39	311,71	474,34	466,04	405,86	363,30	382,57	232,97
ÜRDÜN(2011)	24,61	24,72	14,66	21,36	28,97	29,86	7,71	16,64	27,27	13,53	18,38	16,85	14,16	28,32	9,32	11,60	25,29	20,35	42,45	66,48	96,00	70,57	126,07	127,92	102,26
MORİTİYUS(2013)	0,00	0,00	0,00	0,11	0,24	0,00	0,45	1,06	0,00	0,62	1,35	2,30	8,52	9,67	5,92	8,73	10,98	6,80	6,57	7,01	6,17	7,78	7,94	6,67	5,00
GÜNEY KORE(2013)	372,77	621,07	285,26	566,13	719,40	1085,38	1124,19	871,07	1180,94	759,50	900,42	1312,44	2572,54	3485,39	3556,27	4369,90	4091,71	3118,21	4764,06	6298,48	5660,09	6088,32	7548,32	7057,44	6384,16
MALEZYA(2015)	141,15	159,66	170,48	272,30	236,56	283,22	284,68	218,85	268,64	239,37	244,94	390,65	646,75	785,56	934,23	1253,03	1512,36	940,94	1124,04	1567,50	1278,25	1230,78	1160,99	1339,17	1996,88
TOPLAM	791,11	727,10	562,66	892,04	1112,07	1287,22	1169,23	926,07	1155,27	1480,93	2512,00	3395,68	3911,43	4439,55	4522,43	5774,59	6217,52	2780,57	4002,41	5845,72	5238,26	10652,29	5716,74	3137,86	3161,76

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 12’de Türkiye’nin imzalamış olduğu STA’lara taraf olan ülkelere yaptığı ihracatın, toplam ihracatı içindeki payları verilmiştir. STA kapsamında yapılan ihracatın toplam ihracat içindeki payı 1992 yılında 2,03 iken, 2016 yılında 12,18’e yükselmiştir.

Tablo 12: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerin, Toplam İhracatı İçindeki Payları

	1992	1994	1997	1998	2000	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016
EFTA(1992)	2,03%	1,53%	1,58%	1,32%	1,17%	1,01%	1,12%	1,39%	1,24%	2,47%	4,24%	2,12%	1,40%	1,09%	2,41%	4,31%	2,29%
İSRAİL(1997)	0,61%	0,98%	1,49%	1,78%	2,34%	2,57%	2,00%	1,79%	1,55%	1,47%	1,49%	1,83%	1,77%	1,75%	1,87%	1,88%	2,07%
ROMANYA(1997)	1,18%	0,97%	1,37%	1,74%	1,17%	1,25%	2,43%	2,75%	3,40%	3,02%	2,16%	2,28%	2,13%	1,72%	1,91%	1,96%	1,87%
LİTVANYA (1997)	0,01%	0,05%	0,21%	0,13%	0,09%	0,10%	0,20%	0,20%	0,22%	0,18%	0,15%	0,18%	0,20%	0,27%	0,22%	0,21%	0,18%
MACARİSTAN(1997)	0,18%	0,32%	0,51%	0,42%	0,40%	0,54%	0,52%	0,57%	0,72%	0,52%	0,44%	0,39%	0,38%	0,43%	0,44%	0,49%	0,58%
ÇEKYA(1997)	0,36%	0,34%	0,32%	0,26%	0,37%	0,35%	0,39%	0,44%	0,54%	0,53%	0,48%	0,61%	0,66%	0,51%	0,53%	0,53%	0,56%
ESTONYA(1998)	0,00%	0,00%	0,02%	0,02%	0,03%	0,04%	0,08%	0,09%	0,08%	0,18%	0,10%	0,08%	0,10%	0,13%	0,11%	0,08%	0,12%
LETONYA(1998)	0,00%	0,01%	0,01%	0,04%	0,06%	0,05%	0,11%	0,09%	0,10%	0,08%	0,06%	0,06%	0,09%	0,10%	0,12%	0,12%	0,14%
SLOVAKYA(1998)	-	0,07%	0,10%	0,07%	0,07%	0,09%	0,17%	0,20%	0,26%	0,23%	0,21%	0,40%	0,30%	0,29%	0,30%	0,38%	0,27%
SLOVENYA(1998)	-	-	0,13%	0,14%	0,17%	0,20%	0,45%	0,49%	0,45%	0,49%	0,58%	0,31%	0,46%	0,44%	0,47%	0,56%	0,65%
BULGARİSTAN(1998)	0,49%	0,74%	0,67%	0,79%	0,91%	0,96%	1,61%	1,83%	1,92%	1,63%	1,36%	1,31%	1,20%	1,30%	1,29%	1,17%	1,67%
POLONYA(2000)	1,27%	1,38%	0,97%	1,08%	0,63%	0,77%	1,13%	1,24%	1,34%	1,20%	1,29%	1,32%	1,30%	1,36%	1,52%	1,62%	1,86%
MAKEDONYA(2000)	-	0,33%	0,29%	0,25%	0,39%	0,29%	0,22%	0,20%	0,25%	0,22%	0,28%	0,23%	0,22%	0,19%	0,22%	0,23%	0,27%
HRVATİSTAN(2002)	-	1,02%	1,38%	1,03%	0,85%	0,96%	2,29%	2,50%	3,31%	2,49%	2,10%	2,19%	1,79%	1,33%	1,82%	1,75%	1,95%
BOSNA HERSEK(2003)	-	0,01%	0,12%	0,14%	0,10%	0,09%	0,17%	0,18%	0,41%	0,43%	0,22%	0,20%	0,20%	0,18%	0,20%	0,20%	0,22%
FİLİSTİN(2005)	-	-	-	-	0,02%	0,02%	0,01%	0,02%	0,02%	0,02%	0,03%	0,04%	0,04%	0,05%	0,06%	0,06%	0,07%
TUNUS(2005)	0,32%	0,41%	0,46%	1,30%	0,58%	0,45%	0,40%	0,38%	0,49%	0,59%	0,63%	0,63%	0,59%	0,59%	0,58%	0,57%	0,64%
FAS(2006)	0,41%	0,21%	0,20%	0,37%	0,25%	0,31%	0,50%	0,64%	0,67%	0,73%	0,59%	0,55%	0,68%	0,79%	0,89%	0,93%	1,03%
MİSİR(2007)	1,18%	1,07%	1,16%	1,76%	1,35%	1,35%	0,94%	0,83%	0,84%	1,08%	2,54%	1,98%	2,05%	2,11%	2,09%	2,17%	1,92%
SURİYE(2007)	1,47%	1,40%	1,02%	1,15%	0,66%	0,90%	0,75%	0,71%	0,74%	0,84%	1,39%	1,62%	1,19%	0,67%	1,14%	1,06%	0,93%
ARNAVUTLUK(2008)	0,14%	0,33%	0,16%	0,17%	0,22%	0,23%	0,26%	0,25%	0,27%	0,23%	0,27%	0,21%	0,20%	0,18%	0,20%	0,20%	0,21%
GÜRCİSTAN(2008)	0,08%	0,37%	0,66%	0,61%	0,47%	0,46%	0,37%	0,48%	0,60%	0,76%	0,75%	0,68%	0,81%	0,82%	0,92%	0,77%	0,83%
KARADAĞ(2010)	-	-	-	-	-	-	-	0,01%	0,02%	0,04%	0,03%	0,02%	0,02%	0,02%	0,02%	0,03%	0,04%
SİRBİSTAN(2010)	-	-	-	-	-	-	-	0,33%	0,44%	0,35%	0,30%	0,27%	0,26%	0,29%	0,32%	0,34%	0,41%
ŞİLİ(2011)	0,01%	0,01%	0,05%	0,10%	0,06%	0,06%	0,03%	0,04%	0,04%	0,11%	0,04%	0,07%	0,10%	0,14%	0,13%	0,13%	0,15%
ÜRDÜN(2011)	1,12%	0,62%	0,41%	0,52%	0,36%	0,38%	0,39%	0,38%	0,36%	0,35%	0,45%	0,50%	0,38%	0,49%	0,58%	0,58%	0,50%
MORİTYUS(2013)	0,01%	0,04%	0,00%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	0,02%	0,02%	0,02%	0,02%	0,03%	0,03%	0,02%	0,02%	0,02%
GÜNEY KORE CUMHURİYETİ(2013)	1,30%	0,52%	0,21%	0,14%	0,47%	0,20%	0,14%	0,18%	0,14%	0,21%	0,23%	0,27%	0,39%	0,30%	0,30%	0,40%	0,36%
MALEZYA(2015)	0,13%	0,63%	0,51%	0,16%	0,14%	0,11%	0,08%	0,07%	0,08%	0,07%	0,14%	0,20%	0,14%	0,18%	0,20%	0,25%	0,23%
TOPLAM	2,03%	1,53%	5,47%	6,71%	7,79%	8,22%	8,19%	9,44%	11,87%	9,09%	12,64%	10,58%	10,09%	9,82%	11,96%	14,12%	12,18%

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 13'de Türkiye'nin imzalamış olduğu STA'lara taraf olan ülkelerden yaptığı ithalatın, toplam ithalatı içindeki payları verilmiştir. STA kapsamında yapılan ithalatın toplam ithalat içindeki payı 1992 yılında 3,46 iken, 2016 yılında 8,47'ye yükselmiştir.

Tablo 13: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerin, Toplam İthalatı İçindeki Payları

	1992	1994	1997	1998	2000	2001	2002	2003	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016
EFTA(1992)	3,46%	2,42%	2,65%	2,55%	2,12%	3,58%	4,87%	4,90%	3,80%	3,24%	3,40%	3,08%	1,97%	2,16%	2,43%	4,23%	2,36%	1,51%	1,59%
İSRAİL(1997)	0,42%	0,54%	0,48%	0,62%	0,93%	1,28%	1,06%	0,66%	0,69%	0,56%	0,64%	0,72%	0,76%	0,73%	0,85%	0,96%	1,19%	0,81%	0,70%
ROMANYA(1997)	1,12%	0,98%	0,81%	0,75%	1,24%	1,16%	1,28%	1,38%	1,96%	1,91%	1,83%	1,76%	1,60%	1,86%	1,58%	1,43%	1,39%	1,25%	1,11%
LİTVANYA (1997)	0,02%	0,03%	0,08%	0,17%	0,13%	0,19%	0,21%	0,20%	0,14%	0,10%	0,07%	0,10%	0,06%	0,06%	0,06%	0,07%	0,09%	0,12%	0,14%
MACARİSTAN(1997)	0,42%	0,24%	0,22%	0,33%	0,40%	0,45%	0,63%	0,60%	0,81%	0,92%	0,84%	0,64%	0,70%	0,74%	0,62%	0,49%	0,49%	0,63%	0,66%
ÇEKYA(1997)	0,80%	0,41%	0,20%	0,20%	0,29%	0,31%	0,61%	0,64%	0,60%	0,49%	0,69%	0,65%	0,73%	0,72%	0,73%	1,04%	1,00%	1,07%	1,29%
ESTONYA(1998)	0,00%	0,01%	0,06%	0,02%	0,01%	0,00%	0,00%	0,02%	0,05%	0,07%	0,10%	0,13%	0,07%	0,08%	0,15%	0,10%	0,12%	0,13%	0,12%
LETONYA(1998)	0,00%	0,02%	0,00%	0,01%	2,19%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,01%	0,02%	0,01%	0,04%	0,04%	0,05%	0,07%	0,07%	0,06%	0,10%
SLOVAKYA(1998)	-	0,11%	0,05%	0,05%	0,09%	0,12%	0,22%	0,30%	0,32%	0,31%	0,38%	0,45%	0,58%	0,50%	0,37%	0,44%	0,38%	0,41%	0,48%
SLOVENYA(1998)	-	-	0,06%	0,09%	0,10%	0,12%	0,11%	0,13%	0,19%	0,14%	0,14%	0,12%	0,18%	0,16%	0,14%	0,12%	0,12%	0,17%	0,15%
BULGARİSTAN(1998)	0,98%	0,84%	0,84%	0,80%	0,85%	0,95%	0,99%	0,99%	1,02%	1,19%	1,15%	0,91%	0,79%	0,92%	1,03%	1,10%	1,18%	1,09%	1,08%
POLONYA(2000)	0,38%	0,30%	0,19%	0,18%	0,30%	0,41%	0,48%	0,60%	1,07%	1,03%	0,97%	0,98%	1,29%	1,41%	1,45%	1,27%	1,27%	1,44%	1,63%
MAKEDONYA(2000)	-	0,08%	0,06%	0,03%	0,02%	0,02%	0,03%	0,04%	0,04%	0,04%	0,03%	0,01%	0,03%	0,03%	0,04%	0,03%	0,03%	0,04%	0,04%
HRVATİSTAN(2002)	-	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	0,01%	0,00%	0,01%	0,04%	0,03%	0,04%	0,05%	0,05%	0,11%	0,16%	0,10%	0,07%	0,07%	0,07%
BOSNA HERSEK(2003)	-	0,00%	0,00%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,04%	0,04%	0,04%	0,05%	0,07%	0,12%	0,15%
FİLİSTİN(2005)	-	-	-	-	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
TUNUS(2005)	0,13%	0,22%	0,12%	0,14%	0,12%	0,18%	0,14%	0,14%	0,10%	0,11%	0,14%	0,18%	0,17%	0,15%	0,10%	0,11%	0,08%	0,07%	0,11%
FAS(2006)	0,13%	0,17%	0,11%	0,10%	0,13%	0,09%	0,13%	0,11%	0,12%	0,12%	0,12%	0,18%	0,17%	0,21%	0,17%	0,23%	0,26%	0,34%	0,46%
MISIR(2007)	0,26%	0,53%	0,82%	0,86%	0,26%	0,22%	0,23%	0,27%	0,23%	0,28%	0,38%	0,44%	0,46%	0,50%	0,57%	0,65%	0,59%	0,59%	0,73%
SURİYE(2007)	0,23%	0,19%	0,94%	0,67%	1,00%	1,12%	0,61%	0,38%	0,12%	0,13%	0,15%	0,16%	0,16%	0,24%	0,14%	0,03%	0,05%	0,02%	0,03%
ARNAVUTLUK(2008)	0,00%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,02%	0,00%	0,05%	0,05%	0,03%	0,04%	0,02%	0,01%
GÜRCİSTAN(2008)	0,03%	0,11%	0,14%	0,20%	0,28%	0,31%	0,27%	0,39%	0,25%	0,25%	0,17%	0,26%	0,20%	0,16%	0,13%	0,08%	0,10%	0,11%	0,11%
KARADAĞ(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,01%	0,00%	0,00%	0,00%	0,01%
SİRBİSTAN(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	0,04%	0,04%	0,03%	0,04%	0,06%	0,09%	0,10%	0,11%	0,11%	0,15%
ŞİLİ(2011)	0,12%	0,03%	0,05%	0,05%	0,17%	0,18%	0,15%	0,23%	0,28%	0,32%	0,31%	0,16%	0,14%	0,17%	0,20%	0,16%	0,15%	0,14%	0,12%
ÜRDÜN(2011)	0,11%	0,06%	0,06%	0,02%	0,05%	0,03%	0,04%	0,02%	0,02%	0,01%	0,01%	0,01%	0,01%	0,02%	0,03%	0,03%	0,05%	0,06%	0,05%
MORİTYUS(2013)	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,01%	0,00%	0,01%	0,01%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%	0,00%
GÜNEY KORE CUMHURİYETİ(2013)	1,63%	1,23%	2,24%	2,45%	2,17%	1,83%	1,75%	1,89%	2,98%	2,55%	2,57%	2,03%	2,21%	2,57%	2,62%	2,42%	3,12%	3,41%	3,21%
MALEZYA(2015)	0,62%	0,73%	0,58%	0,62%	0,49%	0,58%	0,48%	0,56%	0,67%	0,67%	0,74%	0,75%	0,68%	0,61%	0,65%	0,49%	0,48%	0,65%	1,01%
TOPLAM	3,46%	2,42%	4,45%	5,59%	6,51%	8,58%	10,51%	10,50%	7,70%	7,23%	7,89%	5,11%	4,03%	4,45%	4,98%	9,21%	8,21%	8,01%	8,47%

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 14'te Türkiye'nin imzalamış olduğu STA'lara taraf olan ülkelere yaptığı ihracatın büyüme hızları³ ve Türkiye'nin ihracat büyüme hızları verilmiştir. Tabloda yer alan yıllar STA imzalanan yıllar ve ekonomik kriz yıllarını göstermesi açısından seçilmiştir. Türkiye'nin İsrail, Romanya, Estonya, Polonya, Bosna Hersek, Fas ve Tunus'a ihracat büyüme hızının, genel ihracat büyüme hızının üzerinde gerçekleştiği gözlenmektedir. Buradan hareketle süreç içerisinde söz konusu ülkelerin Türkiye'nin ihracat pazarı olarak önemlerinin arttığını söylemek mümkündür.

³ Aksi belirtilmedikçe büyüme hızı ile yıllık bütünsel büyüme hızları (annual compound growth rate) kastedilmektedir. Bütünsel büyüme hızının nasıl hesaplandığı EK-2'de yer almaktadır. Büyüme hızları hesaplanırken tüm ülkeler için başlangıç yılı olarak 1990 yılı alınmıştır.

Tablo 14: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerle Gerçekleşen İhracat Büyüme Hızları

	1992	1994	1997	1998	2000	2001	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016
	3	5	8	9	11	12	16	18	19	20	21	22	24	25	26	27
EFTA(1992)	14,07	6,61	9,46	6,58	4,44	3,84	9,19	11,06	15,80	16,60	12,57	10,71	9,20	12,47	14,10	10,88
İSRAİL(1997)	42,89	42,04	37,41	35,67	31,95	31,25	27,31	24,79	24,35	21,53	22,21	21,87	20,40	20,02	18,77	18,42
ROMANYA(1997)	48,57	27,14	27,07	27,45	18,00	18,19	24,62	26,52	25,56	20,51	20,39	19,93	17,66	17,55	16,53	15,64
LİTVANYA (1997)	-	43,16	58,74	43,09	29,63	30,16	34,02	33,08	30,95	26,49	26,99	27,20	26,69	24,81	23,01	21,39
MACARİSTAN(1999)	3,19	18,88	23,63	18,57	14,61	17,51	18,66	21,15	19,14	15,60	14,74	14,77	14,64	14,30	13,83	13,94
ÇEK CUMHURİYETİ	10,09	9,67	9,82	6,59	9,05	8,93	13,33	16,12	16,39	13,45	14,67	15,24	13,23	13,03	12,13	11,84
ESTONYA(1998)	-	3,65	30,92	28,02	27,21	28,19	32,07	30,61	36,29	28,83	26,32	27,16	26,74	25,02	22,01	22,81
LETONYA(1998)	-	-6,07	0,43	16,69	16,88	15,39	23,19	22,11	20,77	16,83	16,06	18,27	17,92	18,30	17,04	16,92
SLOVAKYA(1998)	-	-3,99	6,03	1,54	2,29	4,78	13,69	17,44	16,92	14,03	17,37	15,87	14,84	14,57	14,61	12,56
SLOVENYA(1998)	-	-	0,60	1,99	3,47	5,58	15,60	16,19	17,03	15,61	12,05	14,29	13,38	13,31	13,14	13,20
BULGARİSTAN(1999)	39,30	37,98	26,56	25,96	22,67	22,31	26,71	27,30	25,98	21,83	21,13	20,52	19,63	18,94	17,25	18,10
POLONYA(2000)	37,66	28,42	17,26	16,89	8,47	10,68	16,57	18,14	17,73	15,71	15,62	15,68	15,03	15,10	14,34	14,32
MAKEDONYA(2000)	-	12,33	10,93	8,12	11,13	8,50	10,32	12,28	12,11	11,23	10,26	10,42	9,44	9,78	9,10	9,36
HRVATİSTAN(2000)	-	5,17	12,21	7,59	4,60	6,35	16,61	19,51	17,91	14,47	14,55	13,69	11,63	12,73	11,64	11,60
BOSNA HERSEK(2000)	-	-13,00	38,96	36,65	25,08	23,04	28,60	34,01	33,72	25,82	24,39	24,18	22,06	21,87	20,50	19,92
FİLİSTİN(2005)	-	-	-	-	-	0,54	3,27	7,67	7,10	8,65	9,83	10,35	11,43	11,78	10,87	11,01
TUNUS(2005)	1,81	10,66	13,11	25,71	12,42	10,00	12,50	14,72	16,22	14,28	14,09	14,02	13,28	12,83	11,83	11,80
FAS(2006)	65,67	23,76	18,51	25,00	16,33	18,09	23,10	24,82	25,22	20,95	20,09	21,22	20,59	20,48	19,39	19,02
MİSİR(2007)	7,46	6,82	10,21	14,53	9,40	9,63	10,46	10,92	13,00	15,73	14,15	14,52	13,93	13,48	12,69	11,64
SURİYE(2007)	6,95	7,51	5,38	6,41	0,38	3,94	7,37	8,73	10,18	10,99	11,82	10,56	7,60	9,73	8,63	7,74
ARNAVUTLUK(2007)	73,64	71,88	34,00	30,96	28,30	27,53	27,43	27,06	25,71	23,58	21,62	21,18	19,18	19,19	17,92	17,46
GÜRCİSTAN(2008)	-	42,00	40,21	34,21	24,71	23,34	21,78	25,01	26,41	23,27	22,10	22,94	21,51	21,28	19,16	18,65
KARADAĞ(2010)	-	-	-	-	-	-	-	5,37	10,13	6,34	6,16	5,83	5,67	6,22	6,34	7,29
SİRBİSTAN(2010)	-	-	-	-	-	-	-	3,01	2,65	0,47	0,45	1,10	1,93	2,42	2,21	2,76
ŞİLİ(2011)	39,94	29,66	45,36	51,97	34,39	33,35	25,85	26,25	33,39	22,66	26,03	27,44	27,61	25,87	24,50	24,16
ÜRDÜN(2011)	37,82	12,25	6,89	9,46	4,29	5,48	10,01	10,68	11,07	10,42	11,10	9,97	10,86	11,28	10,47	9,41
MORİTYUS(2013)	-	38,24	-4,99	4,59	-0,66	-1,06	8,60	15,87	16,81	13,01	13,41	16,31	14,39	13,48	12,50	12,16
GÜNEY KORE CUMHURİYETİ(2013)	99,37	31,22	10,68	5,04	16,57	8,25	9,29	10,79	13,59	12,06	12,84	15,07	13,08	12,62	12,93	12,04
MALEZYA(2015)	38,76	74,07	44,39	21,77	16,83	14,28	13,92	14,61	14,82	16,03	17,87	15,89	16,40	16,37	16,25	15,16
TÜRKİYE	8,17	9,27	10,72	9,80	8,24	8,61	12,21	13,14	13,64	11,48	11,48	11,79	11,30	10,99	10,16	9,73

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 15'de Türkiye'nin imzalamış olduğu STA'lara taraf olan ülkelerden yaptığı ithalatın büyüme hızları ve Türkiye'nin ithalatt büyüme hızları verilmiştir. Tabloda yer alan yıllar STA imzalanan yıllar ve ekonomik kriz yıllarını göstermesi açısından seçilmiştir. Türkiye'nin genel ithalat büyüme hızlarıyla karşılaştığında Estonya, Letonya, İsrail, Bulgaristan, Bosna Hersek, Gürcistan, Güney Kore'ye yapılan ithalatın daha hızlı arttığı görülmektedir. Buradan, söz konusu ülkelerin zaman içinde ithalatta kaynak ülke oldukları söylenebilir.

Tablo 15: Türkiye'nin STA İmzaladığı Ülkelerle Gerçekleşen İthalat Büyüme Hızları

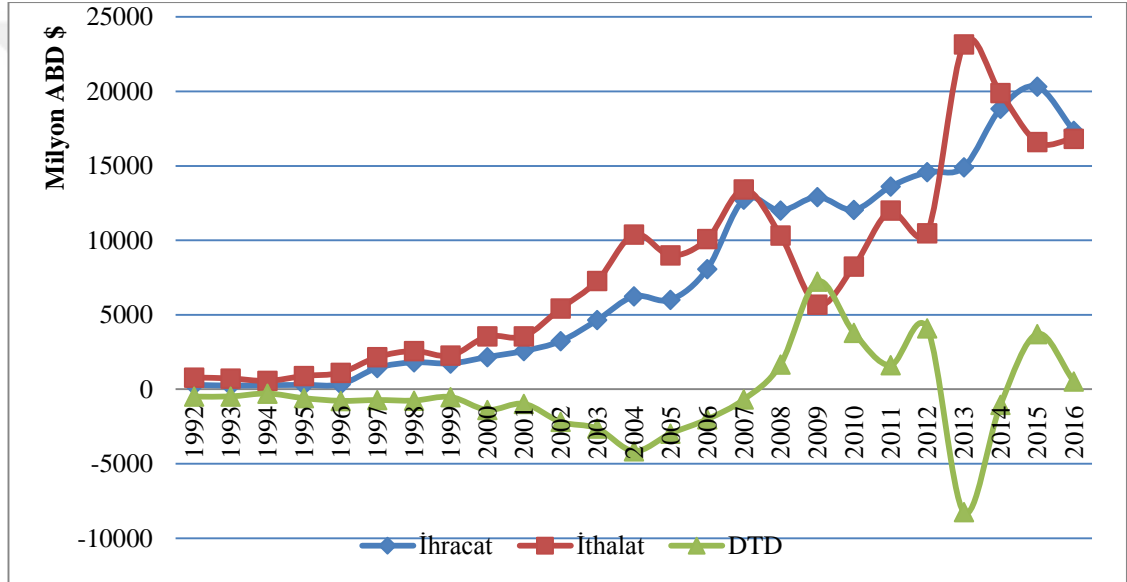
	1992	1994	1997	1998	2000	2001	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2013	2014	2015	2016
	3	5	8	9	11	12	16	17	18	19	20	21	22	24	25	26	27
EFTA(1992)	17,05	2,67	12,74	10,06	8,04	9,59	14,72	13,92	14,65	14,27	9,03	10,48	11,89	13,66	10,30	7,38	7,12
İSRAİL(1997)	17,03	15,76	18,39	18,68	21,27	19,80	17,55	16,24	17,37	18,18	15,47	15,97	17,38	16,60	16,71	13,61	12,29
ROMANYA(1997)	2,40	-0,82	6,48	4,17	9,90	6,02	15,17	15,26	15,34	15,27	11,89	13,57	13,41	11,96	11,16	9,62	8,57
LİTVANYA (1997)	-	11,35	31,14	37,68	28,65	26,87	25,01	22,71	20,15	22,10	15,61	16,92	17,24	16,61	16,80	16,64	16,58
MACARİSTAN(1997)	3,67	-8,64	2,54	6,40	8,61	6,55	16,07	17,16	16,79	15,22	12,90	14,07	13,79	11,65	11,01	10,97	10,53
ÇEK CUMHURİYETİ(1997)	36,60	5,61	3,98	2,91	7,44	4,83	15,25	14,13	16,74	16,46	14,22	14,88	15,62	16,16	15,09	14,09	14,14
ESTONYA(1998)	-	26,70	64,34	37,56	25,52	7,18	33,42	35,19	36,95	37,91	29,48	30,11	34,07	28,92	28,27	26,78	24,94
LETONYA(1998)	-	313,48	114,52	107,79	108,84	36,66	50,91	57,81	66,83	59,09	61,13	60,13	61,06	56,64	53,68	49,36	49,89
SLOVAKYA(1998)	-	3,81	0,29	0,82	8,09	7,01	19,48	19,26	20,70	21,62	19,81	19,52	18,36	17,80	16,12	15,15	14,99
SLOVENYA(1998)	-	-	-2,09	2,24	4,18	2,72	12,01	10,77	11,00	10,67	10,25	10,55	10,95	9,37	8,94	9,13	8,17
BULGARİSTAN(1998)	308,40	126,27	82,68	68,83	56,83	48,96	44,49	44,21	42,57	39,50	33,81	34,65	35,12	32,37	31,05	28,54	27,11
POLONYA(2000)	-4,05	-6,76	-0,80	-1,96	4,82	4,59	17,21	17,10	16,96	17,13	15,71	16,94	17,64	15,61	14,79	14,03	13,84
MAKEDONYA(2000)	-	-1,03	5,52	-4,30	-5,57	-6,20	6,28	6,35	5,97	2,20	3,60	4,78	7,27	6,11	5,73	5,59	5,46
HIRVATİSTAN(2002)	-	-7,03	-7,52	-0,91	4,26	0,65	11,04	8,13	9,14	10,44	9,98	13,07	14,43	10,93	8,96	8,56	8,17
BOSNA HERSEK(2003)	-	-17,94	6,41	23,58	22,73	16,50	20,42	15,69	20,16	19,84	23,31	24,01	24,05	23,48	24,02	24,80	24,43
FİLİSTİN(2005)	-	-	-	-	-	-3,59	4,40	7,24	9,34	5,59	2,97	6,53	2,65	8,71	11,84	11,08	12,14
TUNUS(2005)	29,42	29,03	19,73	18,03	14,81	14,62	14,12	14,88	16,73	18,65	15,07	15,27	13,93	13,39	11,09	9,32	10,58
FAS(2006)	2,37	7,25	8,42	6,11	9,26	2,76	10,85	11,45	11,59	14,49	11,31	13,54	13,18	13,47	13,41	13,32	13,87
MISIR(2007)	40,94	42,67	44,47	38,46	18,87	13,06	17,23	18,79	21,03	21,77	18,64	19,76	20,96	19,87	18,40	16,89	16,96
SURİYE(2007)	44,72	19,87	50,08	37,33	36,54	31,26	13,92	14,88	16,07	16,52	13,46	16,68	14,32	6,75	7,79	4,19	4,95
ARNAVUTLUK(2008)	2,71	13,41	19,47	14,91	11,87	13,23	20,57	17,47	20,64	22,19	9,15	24,90	25,75	21,21	21,04	17,12	12,71
GÜRCİSTAN(2008)	-	32,33	34,06	34,49	33,78	28,42	27,01	26,52	23,67	26,19	20,99	20,00	19,43	15,52	15,51	14,69	13,89
KARADAĞ(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	-8,41	3,01	10,73	10,51	14,36	11,98	9,50	9,47	13,52
SİRBİSTAN(2010)	-	-	-	-	-	-	-	-	2,05	1,21	0,65	3,90	6,91	7,05	7,12	6,27	6,78
ŞİLİ(2011)	-18,57	-31,62	-8,16	-7,71	5,40	2,97	12,20	13,45	13,85	10,14	7,01	8,93	10,60	8,96	8,11	6,75	5,73
ÜRDÜN(2011)	-10,89	-15,87	-1,89	-15,42	-2,19	-7,57	-1,28	-7,46	-5,92	-1,66	-2,64	0,95	2,99	2,99	5,29	5,14	4,07
MORİTYUS(2013)	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
GÜNEY KORE CUMHURİYETİ(2013)	37,65	14,82	28,84	25,75	21,16	14,93	22,09	20,81	20,93	19,31	16,66	18,17	18,78	16,92	17,19	16,18	15,11
MALEZYA(2015)	9,70	9,78	12,95	11,50	8,74	6,95	13,27	13,60	14,65	14,96	11,60	11,85	12,98	10,72	10,01	10,21	11,45
TÜRKİYE	13,14	8,06	15,07	12,59	11,92	8,36	13,32	13,68	14,11	14,35	11,56	12,45	13,18	12,23	11,54	10,41	9,83

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 10'da Türkiye'nin ilk STA'sını EFTA ile imzaladığı 1992 yılından itibaren 2016 yılına kadar olan dönemde, STA imzalandığı ülkelerle yapılan toplam ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri yer almaktadır. AB üyeliği nedeniyle feshedilen 11 adet STA grafiğe dahil edilmiştir. Çünkü STA'lar feshedilmesine rağmen taraf ülkelerle daha ileri bir ekonomik bütünleşme aşaması olan GB içerisinde ticaret yapma olanağı oluşmuştur. Şekil incelendiğinde STA imzalanan ülkelerle yapılan toplam ihracat ve ithalatın belli yıllar dışında genel anlamda arttığı görülmektedir.

Tablodan çıkan ilginç bir sonuç; Türkiye'nin yaşadığı 1994 ve 2001 krizlerinde ve Küresel Krizin ertesi yılı olan 2009 yılında bu ülkelerle gerçekleştirilen ihracatın artışı fakat ithalatın azaldığı görülmektedir. STA imzalanan ülkelere karşı Türkiye'nin 1992-2007 yılları arasında dış ticaret açığı verdiği fakat 2008-2016 döneminde 2013 ve 2014 yılları hariç tutulursa dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir. Buradan STA'ların Türkiye'nin artık geleneksel hale gelmiş olan dış ticaret açıklarının azaltılmasına katkı sağladığı söylenebilir.

Şekil 10: Türkiye-STA İmzalanan Ülkelerle Gerçekleşen İhracat-İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 16'da Şekil 10'da görülmekte olan verilere ek olarak STA'ların dış ticaret dengesinin, Türkiye'nin dış ticaret dengesine oranı verilmiştir.

Tablo 16: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle Olan Dış Ticaret Verileri (Milyon ABD Doları)

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Toplam Dış Ticaret Dengesi İçindeki Payı		İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi	Toplam Dış Ticaret Dengesi İçindeki Payı
1992	298,4	791,1	-492,7	8,33%	2004	6.242,50	10.394,60	-4.152,10	18,57%
1993	247,7	727,1	-479,4	8,71%	2005	6.015,40	8.990,60	-2.975,30	17,05%
1994	276,9	562,66	-285,8	-1,73%	2006	8.071,80	10.087,40	-2.015,50	12,22%
1995	293,8	892,04	-598,3	6,11%	2007	12.736,50	13.416,70	-680,2	10,48%
1996	335,9	1.112,07	-776,1	6,18%	2008	11.995,80	10.323,40	1.672,40	
1997	1.437,00	2.159,14	-722,1	8,50%	2009	12.913,30	5.677,80	7.235,50	
1998	1.810,40	2.569,14	-758,7	5,82%	2010	12.049,30	8.248,50	3.800,80	
1999	1.738,10	2.259,23	-521,1	4,03%	2011	13.611,50	11.994,10	1.617,50	
2000	2.164,30	3.547,97	-1.383,60	9,87%	2012	14.573,80	10.473,20	4.100,60	
2001	2.575,50	3.553,46	-977,9	14,15%	2013	14.912,80	23.165,90	-8.253,10	14,73%
2002	3.229,70	5.420,29	-2.190,60	17,60%	2014	18.844,80	19.893,40	-1.048,60	6,65%
2003	4.645,30	7.279,13	-2.633,90	15,98%	2015	20.312,80	16.598,60	3.714,20	
					2016	17.358,20	16.828,10	530,2	

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 17'de 1992-2016 döneminde Türkiye'nin toplam ithalat ve ihracat değerleri içerisinde, STA imzalanmış olan ülkelerle yapılan ithalat ve ihracatın yüzdesel payları görülmektedir.

İhracat kalemine baktığımızda; 1992 yılında % 2 seviyelerinde olan STA'ların payı, 2016 yılı itibarıyla % 12 seviyesine erişmiştir. İthalat ise; 1992 yılında % 3 civarında iken, 2016 yılında % 8 civarında gerçekleştiği görülmektedir.

Yıllar itibarıyla hem imzalanan STA sayısının yıllar içinde artması hem de dış ticaret hacminin artmasına paralel olarak STA imzalanan ülkelerle gerçekleşen dış ticaretin paylar itibarıyla artışı söylenebilir.

Tablo 17: Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Antlaşması İmzaladığı Ülkelerin Payları (%)

	İhracat	İthalat		İhracat	İthalat
1992	2,03	3,46	2004	9,88	10,66
1993	1,61	2,47	2005	8,19	7,70
1994	1,53	2,42	2006	9,44	7,23
1995	1,36	2,50	2007	11,87	7,89
1996	1,45	2,55	2008	9,09	5,11
1997	5,47	4,45	2009	12,64	4,03
1998	6,71	5,59	2010	10,58	4,45
1999	6,54	5,55	2011	10,09	4,98
2000	7,79	6,51	2012	9,56	4,43
2001	8,22	8,58	2013	9,82	9,21
2002	8,96	10,51	2014	11,96	8,21
2003	9,83	10,50	2015	14,12	8,01
			2016	12,18	8,47

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

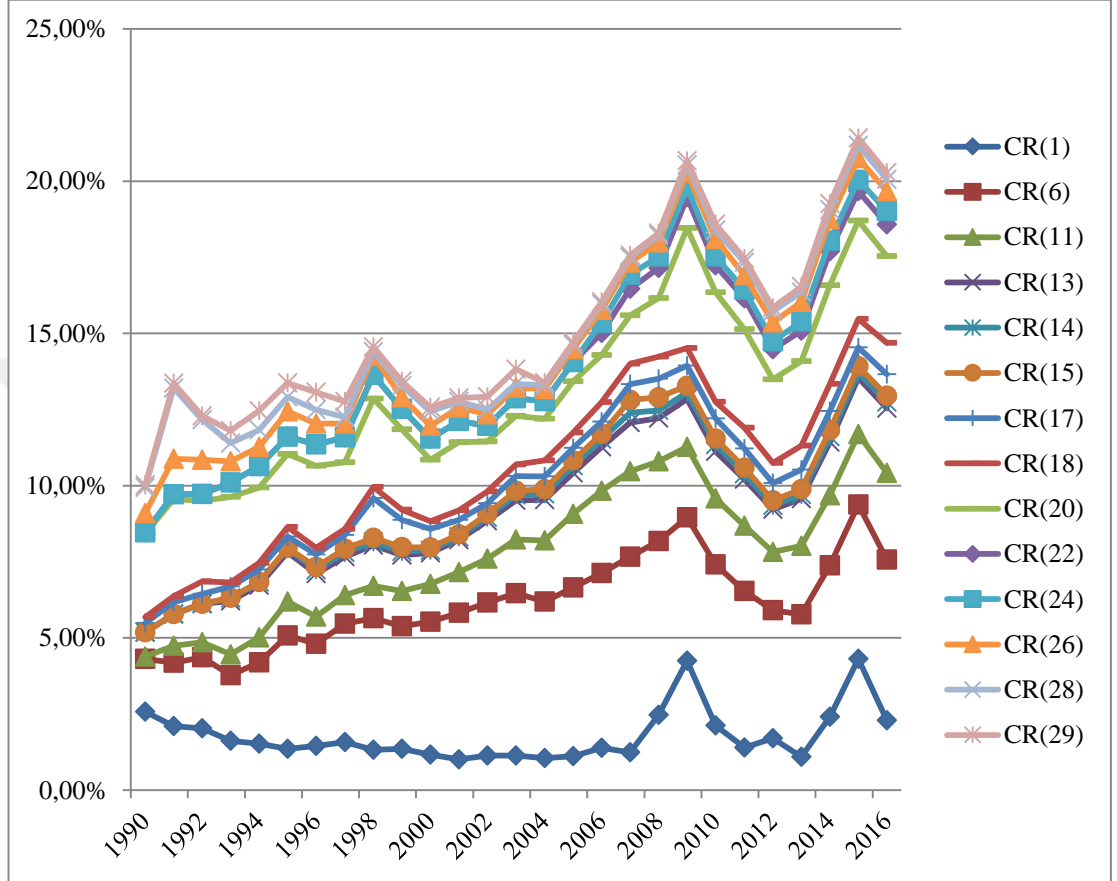
Şekil 11'de Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelerle ihracat yoğunlaşma oranı grafikleri toplulaştırılmış halde verilmiştir. Endekste yer alan ilk ülke aynı zamanda ilk STA olması nedeniyle EFTA'dır. Eklenen diğer ülkeler STA imzalanan yıllar itibariyle eklenmiştir. AB üyeliği nedeniyle feshedilen STA'lar daha kapsamlı bir bütünleşme modeli olan GB'ne dönüştükleri için çıkarılmamıştır. Grafiğin tablo şeklinde düzenlenmiş haline çalışmanın EK-6 kısmında ulaşılabilir.

Hesaplanan verilere bakıldığında CR(29) yani imzalanan ve yürürlüğe girmiş olan STA'ların tamamının yoğunlaşma oranı 1990 yılında % 10,02 iken 2016 yılında % 20,29 olduğu görülmektedir. Yani yoğunlaşmanın bu 29 ülke itibariyle 2 kat arttığı söylenebilir.

CR(1) yani EFTA dışında kalan tüm yoğunlaşma oranlarının 1990-2016 yılları arasında sürekli arttığı görülmektedir. Fakat EFTA ile 1992 yılında STA imzalandığı göz önünde bulunduğunda CR(1)'de de ufak bir yoğunlaşma olduğu söylenebilir. CR(1)'in 1992 yılında % 2,03 gerçekleşen yoğunlaşma oranı, 2016 yılında % 2,29

olarak gerçekleştiği görülmektedir. Yoğunlaşmayı en çok artıranların CR(6)⁴ve CR(18)⁵ oldukları grafikten görülebilir.

Şekil 11: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle İhracat Yoğunlaşma Oranı (1990-2016) (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 12'de Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelerle ithalat yoğunlaşma oranları 1990-2016 dönemi itibariyle görülmektedir. İmzalanan ve yürürlüğü giren 29 STA'yı temsil eden CR(29) yoğunlaşma oranı 1990 yılında % 9,42 iken 2016 yılında % 15,29 seviyesine yükselmiştir. İthalat için hesaplanmış olan yoğunlaşma oranı incelendiğinde CR(1) yani EFTA dışında tüm yoğunlaşma oranlarının yıllar itibariyle arttığı görülmektedir. Yoğunlaşma en çok CR(6)⁶ ve CR(14)⁷ tarafından artırılmıştır.

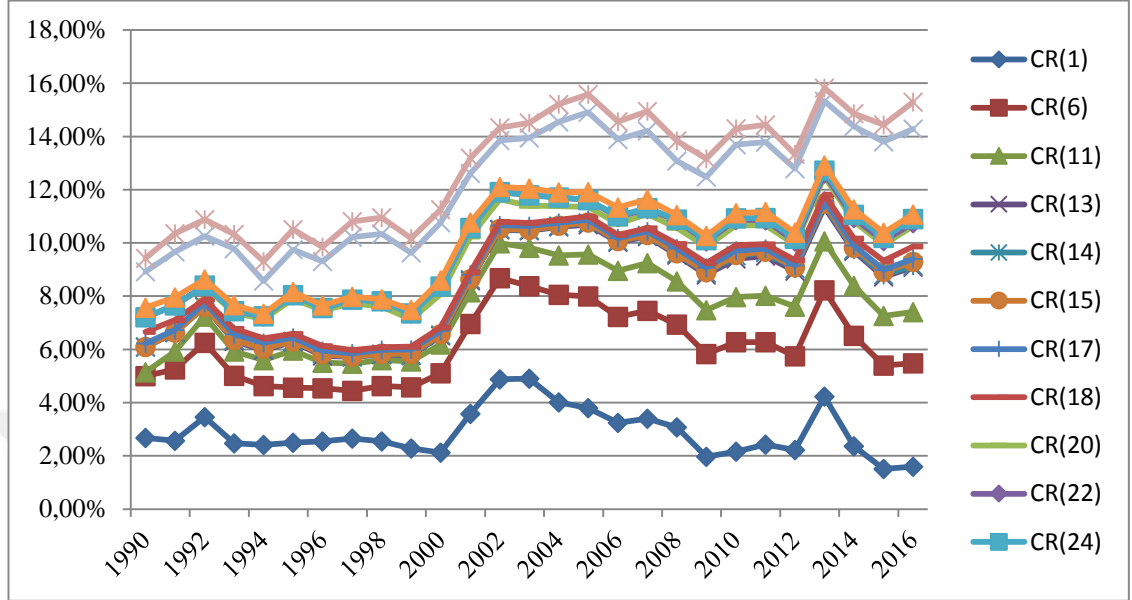
⁴ İsrail, Romanya, Litvanya, Macaristan ve Çekya

⁵ Tunus ve Fas

⁶ İsrail, Romanya, Litvanya, Macaristan ve Çekya

⁷ Hırvatistan

Şekil 12: Türkiye'nin Serbest Ticaret Anlaşması İmzaladığı Ülkelerle İthalat Yoğunlaşma Oranı (1990-2016) (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

İhracat ve ithalat yoğunlaşma oranlarını kıyaslandığında görülüyor ki, imzalanan STA'ların hem ihracat hem de ithalatta yoğunlaşmaya neden olduğu söylenebilir. Ayrıca ihracattaki yoğunlaşma ithalatta ki yoğunlaşmadan daha büyük oranda gerçekleşmiştir.

2.2 TÜRKİYE'NİN TARAF OLDUĞU SERBEST TİCARET ANLAŞMALARININ İKİ YANLI- SEKTÖREL ANALİZİ

Çalışmanın bu kısmında Türkiye ile STA imzalamış ve daha sonra yürürlüğe girmiş olan ülkelerle gerçekleşen bilateral ticaret analizi yapılacaktır. Analizde 28 ülke ve 1 ülke grubu için tek tek başlıklar açılacaktır. Türkiye'nin çalışmanın hazırlandığı tarih itibariyle yürürlükte 19 adet STA'sı bulunmaktadır. 11 adet STA, bu ülkelerin daha sonra AB üyesi olmaları nedeniyle feshedilmiştir. Analizimize bahse konu olan 11 ülkede dahildir. Bunun nedeni bu ülkelerle daha ileri bir ekonomik bütünleşme türü olan GB'ne geçilmesi ve bu etkinin de analiz edilmek istenmesidir. Analizde ülke sıralaması STA'ların yürürlüğe giriş tarihi olarak belirlenmiştir.

Toplamda 30 adet STA'nın analiz edilmesi gerekirken 29 adet STA analiz kapsamına alınmıştır. Bunun sebebi en son yürürlüğe giren (10.09.2016)⁸ Türkiye-Moldova STA'sının dış ticarete yarattığı etkinin görülebilmesi için yeterli zamanın geçmemiş olmasıdır.

2.2.1 EFTA-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ilk STA'sını EFTA⁹ ülke grubuyla imzalamıştır. Anlaşmanın imza tarihi 10.12.1991 iken yürürlüğe giriş tarihi 01.04.1992'dir. Şekil 13'te Türkiye-EFTA arasında gerçekleşen ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri yer almaktadır. Buna göre, 80'li yıllardan 90'lı yılların ortalarına kadar aynı seviyede gerçekleşmiştir. STA'nın yürürlüğe girdiği 1992 yılından sonra 1994'te yaşanan krizinde etkisiyle ihracatta bir artış gözlenememekte ithalatın azaldığı gözlenmektedir. İhracat ve ithalat artışları 1996 yılında Türkiye'nin GB üyeliği sonrası belirginleşmiş, 2001 krizi dışında küresel krize kadar olan süreçte ihracat ve ithalatta artışlar görülmüş sonrasında dalgalı bir seyir izlemiştir. Dış ticaret dengesi 2009, 2015 ve 2016 yılları dışında sürekli Türkiye aleyhine açık vermiştir.

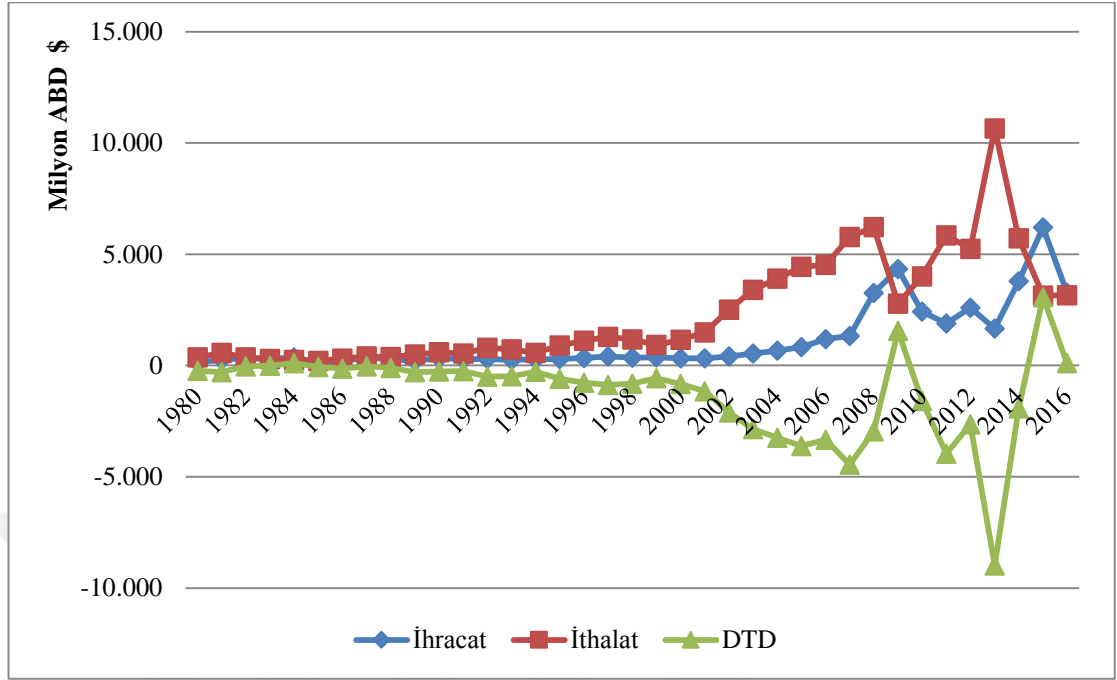
⁸ Yürürlüğe giriş kararını görmek için:

http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/blog/newsDetail?news_id=EK-

230052&_afLoop=603707212766450#!%40%40%3F_afLoop%3D603707212766450%26news_id%3DEK-230052%26_adf.ctrl-state%3Dhntfl5vw3_13

⁹ İzlanda, Norveç, Lienstentein, İsviçre

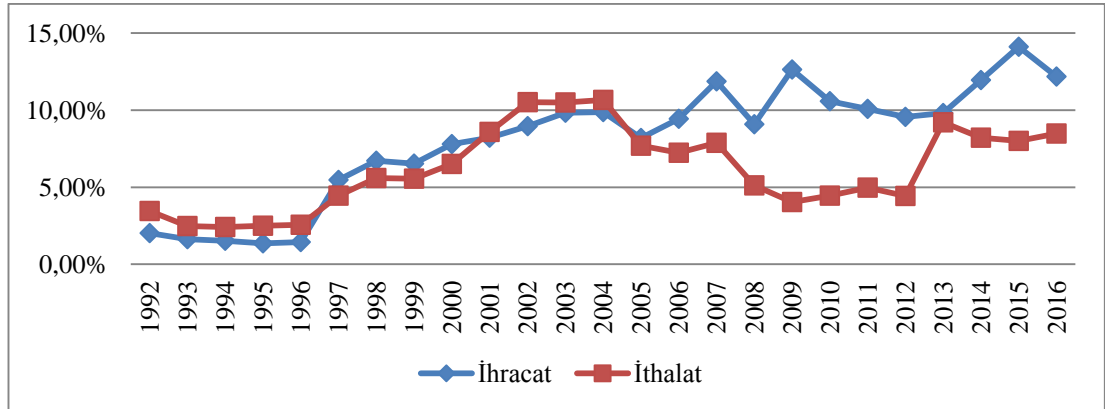
Şekil 13: Türkiye-EFTA İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 14’de EFTA ile yapılan ihracat ve ithalatın Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalatının yüzde kaçını oluşturduğu 1992-2016 dönemi için görülebilmektedir. İhracat ve ithalat paylarının bahsi geçen yıllar itibariyle inişli çıkışlı bir seyir izlemekle birlikte artış gösterdiği söylenebilir. 1992 yılında % 2,03 düzeyinde gerçekleşen ihracat 2016 yılında % 12,18 düzeyine, ithalat ise % 3,46 dan % 8,47 düzeyine gelmiştir. Bu artışların 1996 yılından itibaren gerçekleştiği gözlenmektedir.

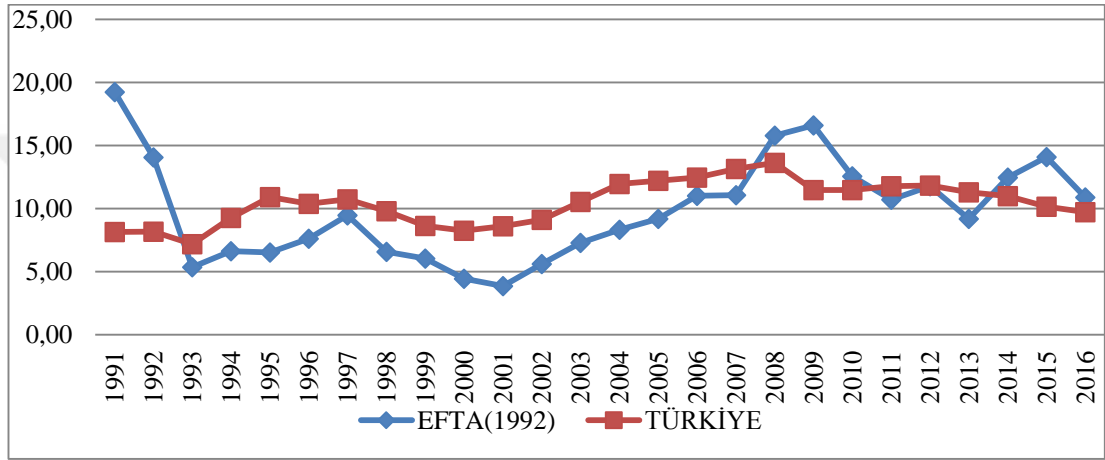
Şekil 14: EFTA ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 15’de Türkiye’nin toplam ihracat büyüme hızı ile EFTA ülkelerine gerçekleştirdiği ihracat büyüme hızları 1991-2016 yılları itibariyle görülmektedir. Grafik incelendiğinde EFTA ülkeleriyle gerçekleştirilen ihracatın büyüme hızının, 2008, 2009, 2014, 2015 ve 2016 yılları dışında Türkiye’nin ihracat büyüme hızının altında gerçekleştiği görülmektedir.

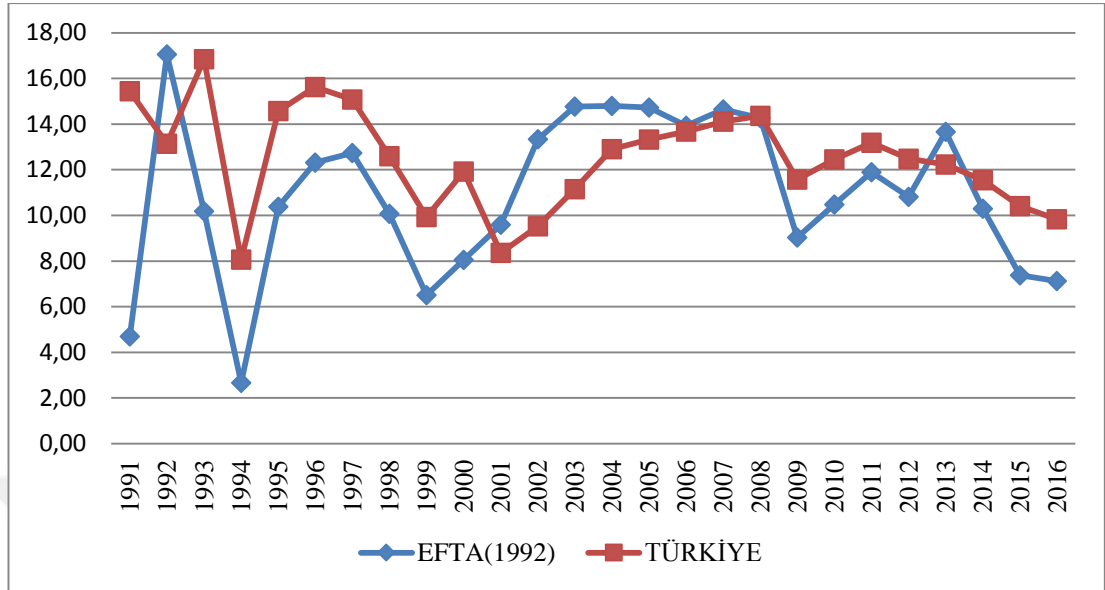
Şekil 15: Türkiye’nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve EFTA ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 16’da Türkiye’nin toplam ithalat büyüme hızları ile EFTA ülkelerine gerçekleştirdiği ithalat büyüme hızları verilmiştir. Grafikte görüldüğü üzere, bahsi geçen dönemde EFTA ülkeleriyle gerçekleştirilen ithalatın büyüme hızlarının, 1992, 2001-2006 dönemi ve 2013 yılı istisna olmak üzere Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 16: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve EFTA ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)(1991-2016)

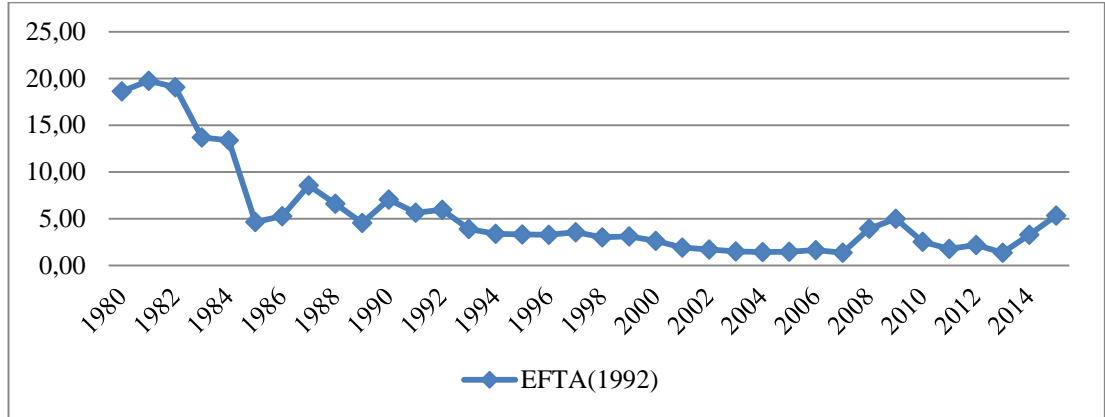

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 17'de EFTA için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi¹⁰ bulguları yer almaktadır. Bu endekste Türkiye'nin EFTA'ya ihracatının toplam ihracatı içindeki payı ile dünyanın EFTA'ya ihracatının dünyanın toplam ihracatı içindeki payı karşılaştırılmıştır. Grafığe göre bütün yıllar itibariyle endeks 1'den büyük değerlere sahip olduğu için Türkiye'nin EFTA ülkelerine yaptığı ihracatta yoğunlaştığı sonucu çıkartılabilir. Ancak 80'li yıllardan itibaren yoğunlaşma hızlarının azaldığı gözlenmektedir. Türkiye-EFTA STA'sının imzalandığı 1992 yılına bakıldığında % 5,96 olarak gerçekleşen ihracat yoğunlaşmasının 2015 yılında % 5,35'e düştüğü görülmektedir. Başka bir ifadeyle, STA'nın imzalanmasından sonra ki dönemde de bilateral ihracat yoğunlaşması azalmıştır.

¹⁰ Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin nasıl hesaplandığı EK-2'de yer almaktadır.

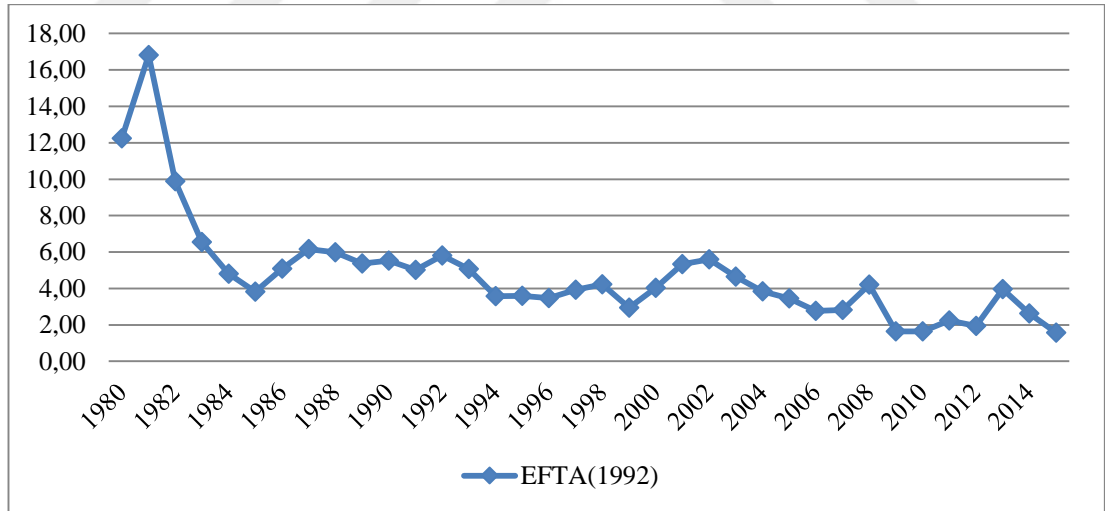
Şekil 17: Türkiye-EFTA Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 18’de Türkiye-EFTA bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. 1992 yılında % 5,82 olan endeks, 2015 yılında % 1,57 seviyesine gerilemiştir. Kısacası imzalanan STA’nın yürürlükte olduğu yıllarda bilateral ithalat yoğunlaşmasının azaldığı görülmüştür.

Şekil 18: Türkiye-EFTA Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda EFTA-Türkiye ticaret ilişkileri sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Türkiye’nin EFTA ile olan ticaretinde hangi ürün ve ürün gruplarında yoğunlaştığını görmek amacıyla sektörel bilateral ticaret yoğunlaşma endeksleri (SBT) hesaplanmıştır. SBT endeksi yolu ile Türkiye’nin

EFTA'ya söz konusu ürün grubundaki ihracatının EFTA'ya toplam ihracatı içindeki payı ile söz konusu ürün grubunun Türkiye'nin ihracatı içindeki payı karşılaştırılmaktadır (Seymen,2009:236). Hesaplanan bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeks değerinin 1'den büyük olması o ürün grubunda EFTA'ya olan ticaretin genel ticaret değerleriyle karşılaştırıldığında daha yoğun olduğu anlamına gelmektedir.

Tablo 18: Türkiye'nin EFTA'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA Döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(68) Demir ihtiva etmeyen madenler (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb. (97) Altın, parasal olmayan (altın madeni ve konsantreleri hariç)	(5) Meyve ve sebzeler (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(54) Tıp ve eczacılık ürünleri (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 19: Türkiye'nin EFTA'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA Döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler (11) İçkiler (21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (34) Petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar, (41)Hayvansal sıvı ve katı yağlar	(56) Mineral kimyasal gübreler (272.grubun dışındakiler)	(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri(51) Organik kimyasal ürünler(53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler(64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya

		(72) Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı (73) Metal işleme makineleri(87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar
--	--	---

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

EFTA ile imzalanan STA sonrası Türkiye'nin söz konusu ülke grubuna ihraç ettiği ürünlerin rekabet gücündeki değişimi gözleyebilmek amacıyla Balassa'nın açıklanmış karşılaştırmalı üstünlük endeksinden (RCA-AKÜ) yararlanılmıştır¹¹. RCA endeksi ile Türkiye'nin EFTA ülkelerine belirli bir ürün grubunda yaptığı ihracatın toplam ihracatı içindeki payı ile söz konusu ürün grubun EFTA'dan ithalatının toplam ithalat içindeki payı karşılaştırılmaktadır. Endeks değerinin 1'den büyük olması Türkiye'nin bu ürün grubunda EFTA ile iki yanı ticarete karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu anlamına gelmektedir. Buna göre Tablo 20'de RCA endeksi hesaplanarak gösterilmiştir.

Tablo 20: Türkiye-EFTA RCA Endeksi Tablosu

STA döneminde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü azalan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük varken, STA döneminde de üstünlüğün devam ettiği ürünler
(4) Hububat, hububat ürünleri (11) İçkiler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya,(68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya,(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası, (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları, (82) Mobilya;	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları	(0) Canlı hayvanlar, (5) Meyve ve sebzeler, (6)Şeker, şeker ürünleri ve bal,(27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler (65) Diğer tekstil iplik, kumaş, sekil verilmiş mensucat (66) Diğer metal olmayan maddeden yapılan eşyalar (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya,

¹¹ Endeksin hesaplama yöntemi ekte yer almaktadır.

yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar		(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları, (85) Ayakkabılar ve aksanı
--	--	--

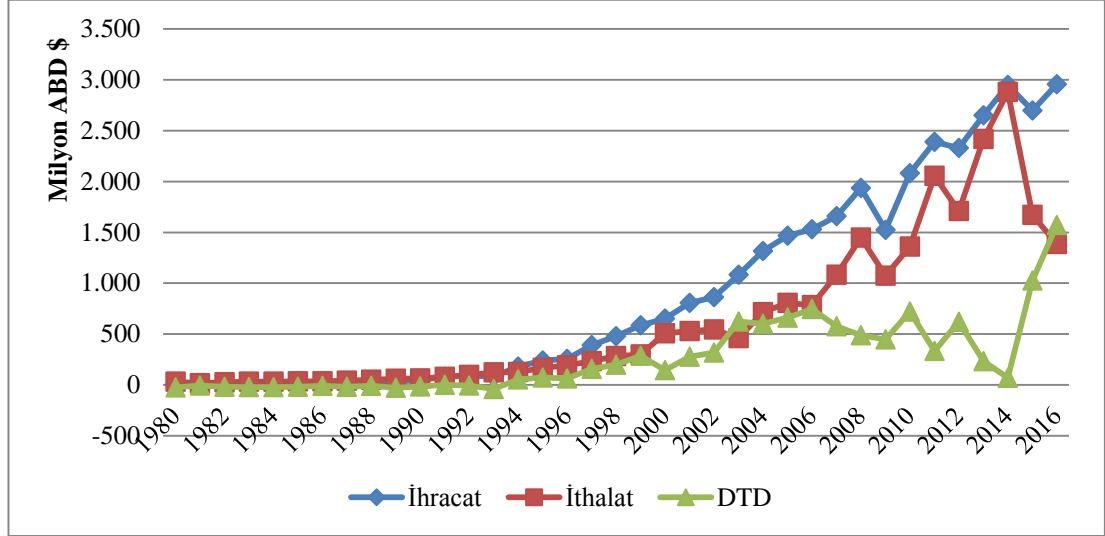
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; EFTA-Türkiye dış ticaretinin genel olarak 90'lı yılların başından itibaren arttığı ancak ticaretteki belirgin artışın 2000'li yılların başından itibaren olduğu gözlenmektedir. STA'nın imzalandığı 1992 yılından itibaren tarafları arasındaki ticaret hacminin artışında STA'nın etkisi aynı döneme denk gelen ekonomik kriz nedeniyle gözlemlenmemektedir. 90'lı yılların başında kriz yılları dışında başlangıçta sınırlı daha sonra daha artan oranlarda ticaret yapıldığı görülmektedir. Ancak İhracat ve ithalat büyüme hızları incelendiğinde EFTA ülkelerine yapılan ticaretin büyüme hızının Türkiye'nin genel ihracat ve ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla düştüğü görülmüştür. Belli ürün ve ürün gruplarında yoğunlaşmanın artmasına rağmen imzalanan STA'nın taraf ülkeye olan dış ticaret hacmini artırma anlamında isteneni veremediği söylenebilir.

2.2.2 İsrail-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Türkiye ikinci STA'sını İsrail ile imzalamıştır. Anlaşma 14.03.1996 tarihinde imzalanmış ve 01.05.1997 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 19'da 1980-2016 yılları arasında İsrail-Türkiye ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Şekil incelendiğinde STA'nın yürürlüğe girdiği 1997 yılından itibaren tüm yıllar itibariyle ihracatın ithalattan fazla gerçekleştiği dolayısıyla Türkiye'nin İsrail'e karşı dış ticaret fazlası verdiği görülmektedir.

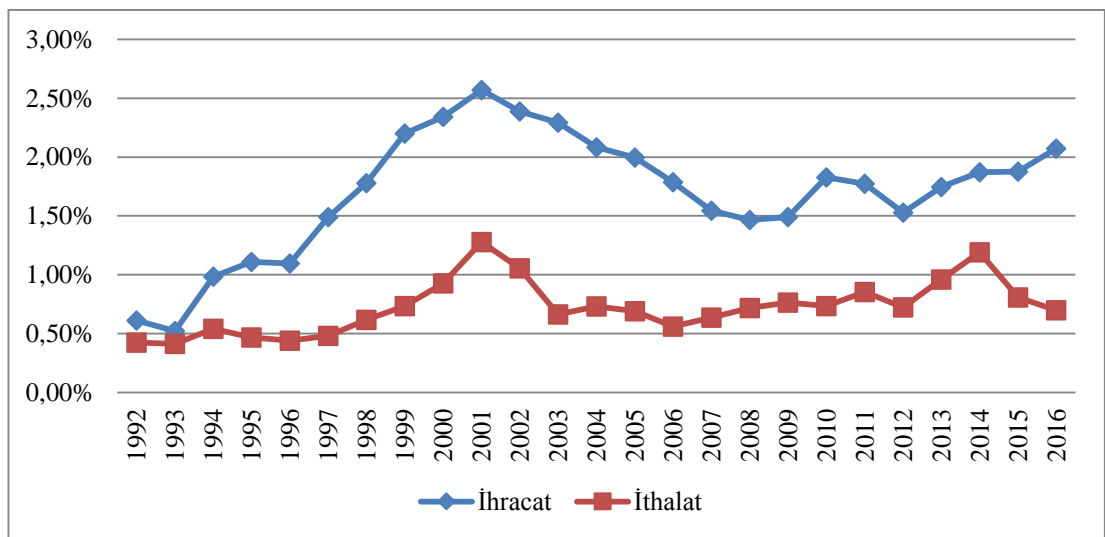
Şekil 19: İsrail-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 20’de İsrail ile yapılan ticaretin Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. Buna göre, STA’nın imzalandığı yıl olan 1997’de ihracatın payı % 1,49 iken 2016 yılında % 2,07 ye yükselmiş, ithalatın payı ise 1997 yılında % 0,48 iken 2016 yılında % 0,70 seviyesine yükselmiştir. Görüldüğü üzere İsrail ile imzalanan STA döneminde toplam ihracat ve ithalat içindeki paylarda artışlar görülmüştür.

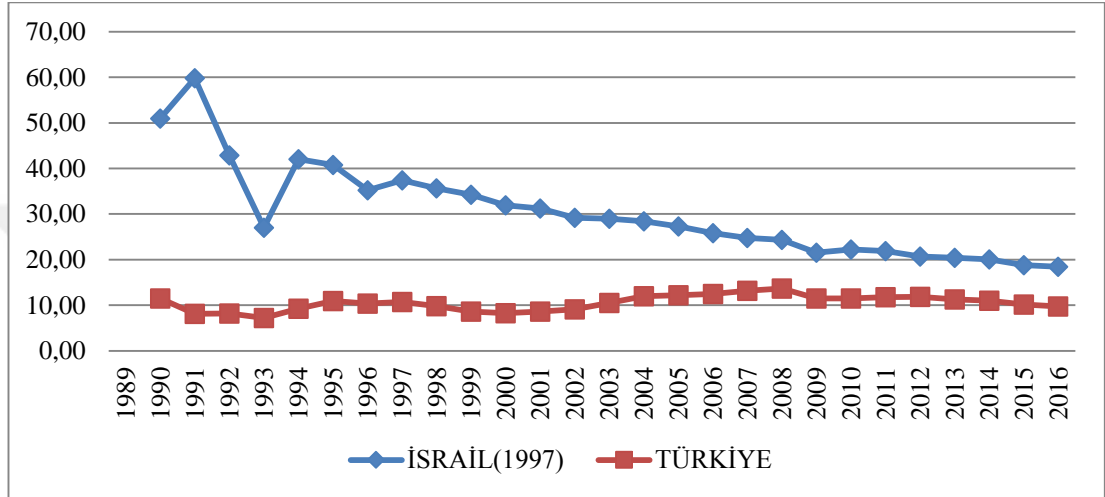
Şekil 20: İsrail ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 21’de Türkiye’nin toplam ihracat büyüme hızları ile İsrail ile gerçekleştirdiği ihracat büyüme hızları verilmiştir. İncelenen yılların tümünde İsrail’e yapılan ihracatın büyüme hızları, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

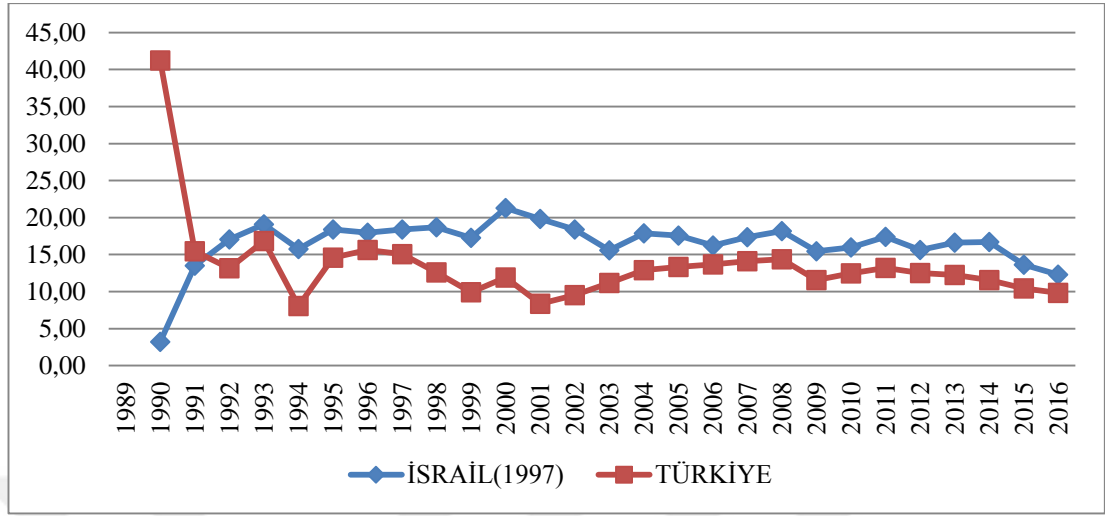
Şekil 21: Türkiye’nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve İsrail ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 22’de Türkiye’nin toplam ithalat büyüme hızları ile İsrail’den gerçekleştirdiği ithalat büyüme hızları görülmektedir. Tıpkı İsrail için hazırladığımız ihracat büyüme hızlarında olduğu gibi İsrail’den yapılan ithalatın büyüme hızları da, Türkiye’nin ithalat büyüme hızının üzerinde gerçekleşmiştir.

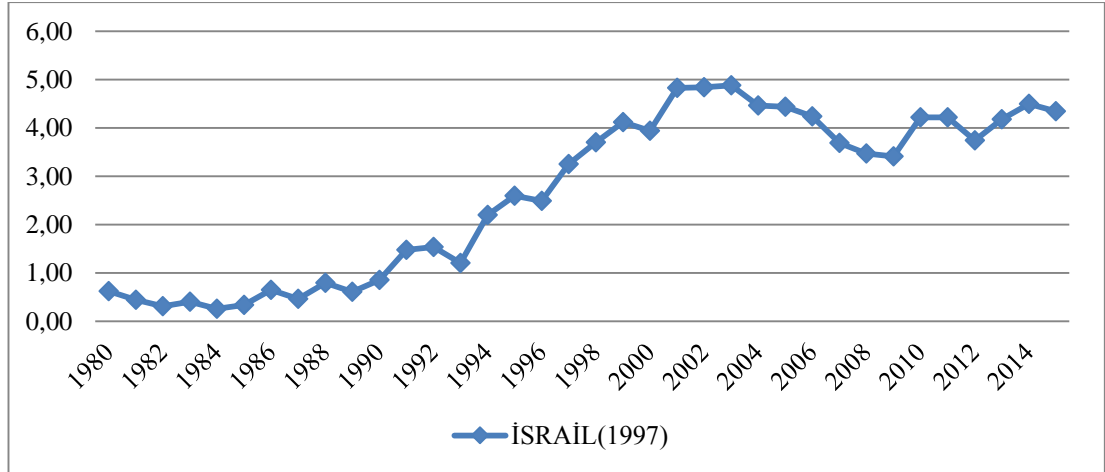
Şekil 22: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve İsrail ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 23'de İsrail için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülebilmektedir. STA'nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 2,49 iken, 2015 yılında % 4,35 e yükselmiştir. Bu değerlerden STA'nın yürürlükte olduğu dönemde Türkiye'nin ihracatında İsrail'e olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 23: Türkiye-İsrail Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

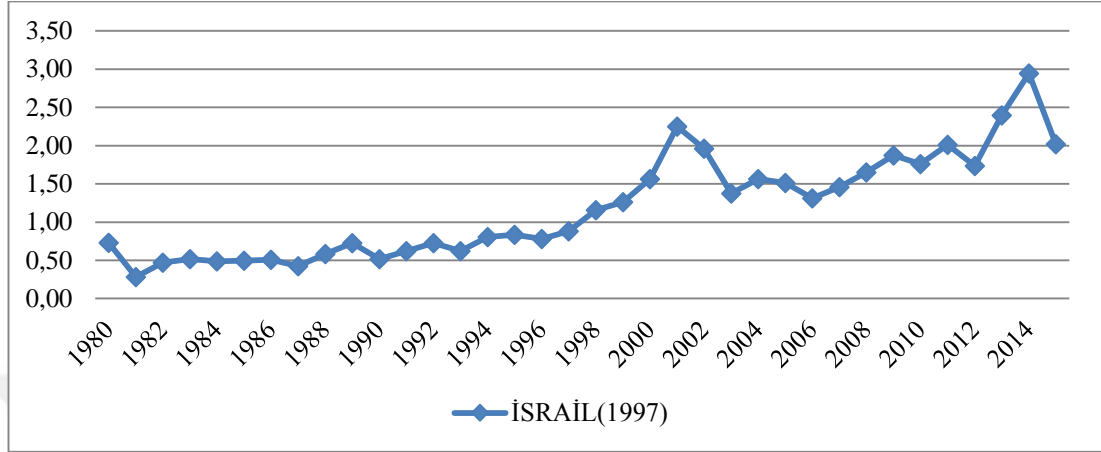

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 24'de Türkiye-İsrail bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. 1997 yılında % 0,88 olarak gerçekleşen endeks değeri 2015 yılında % 2,02 düzeyine çıktığı

görülmektedir. İmzalanan STA döneminde daha önce ithalatta yoğunlaşma olmayan İsrail ile ithalatta bir yoğunlaşmanın olduğu söylenebilir.

Şekil 24: Türkiye-İsrail Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda İsrail-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 21 ve Tablo 22’den Türkiye’nin İsrail ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 21: Türkiye’nin İsrail’e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA Döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma varken STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal(11) İçkiler (12) Tütün ve tütün mamulleri (23) Ham kauçuk (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(57) İlk şekillerde plastikler(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (67) Demir ve çelik (68) Demir ihtiva etmeyen madenler(77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları(85) Ayakkabılar ve	(8) Hayvanlar için gıda maddeleri (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (24) Mantar, odun ve kereste (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya	(4) Hububat, hububat ürünleri (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (43)İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya

aksamı, (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamül eşyalar		
--	--	--

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 22: Türkiye'nin İsrail'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma var, STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalara, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (93) Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(5) Meyve ve sebzeler(27) Hayvansal ve bitkisel gübreler (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler(51) Organik kimyasal ürünler (52) İnorganik kimyasal ürünler(56)Mineral kimyasal gübreler (272. grubun dışındakiler)(57)İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 23'de Türkiye'nin İsrail karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 23: Türkiye-İsrail RCA Endeksi Tablosu

STA döneminde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük olan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (58) İlk şekilde olmayan plastikler , (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler, (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya, (63) Mantar ve ahşap eşya,(81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları, (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (85) Ayakkabılar ve aksamı	(4) Hububat, hububat ürünleri, (5) Meyve ve sebzeler (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler, (23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (67) Demir ve çelik, (68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya, (73) Metal işleme makineleri (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

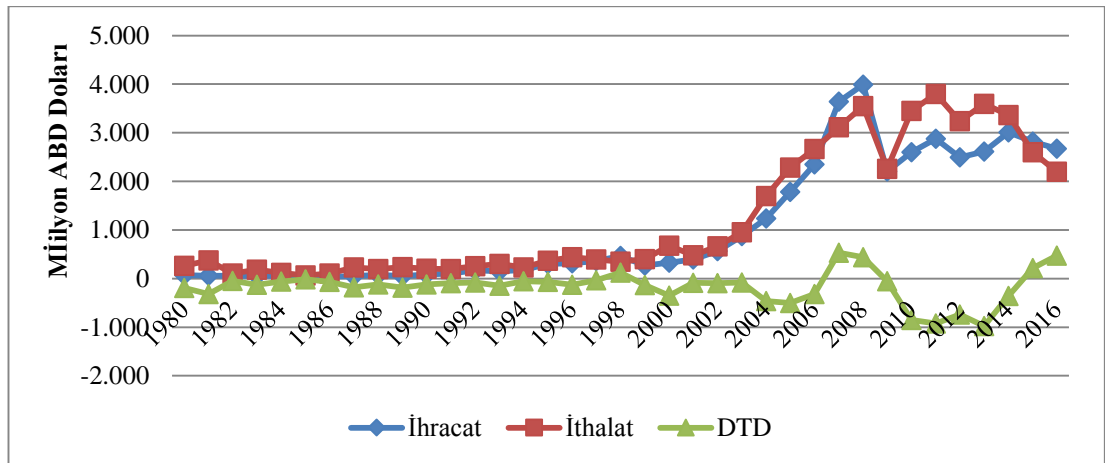
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; İsrail-Türkiye STA'sı tarafların dış ticaret hacmini artırıcı etki yapmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendirdiği söylenebilir.

2.2.3 Romanya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Romanya-Türkiye STA'sı 29.04.1997 tarihinde imzalanmıştır. Fakat Romanya'nın AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2007 tarihinde feshedilerek yerini GB'ne bırakmıştır. Şekil 25'de Romanya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2007 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasındaki ihracat ve ithalat değerleri azalış göstermiştir. Ancak burada küresel krizin etkilerini de göz ardı etmemek gerekir. Dış ticaret dengesi ise, 2007, 2008, 2015 ve 2016 yılları dışında Türkiye aleyhine açık vermiştir.

Şekil 25: Romanya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

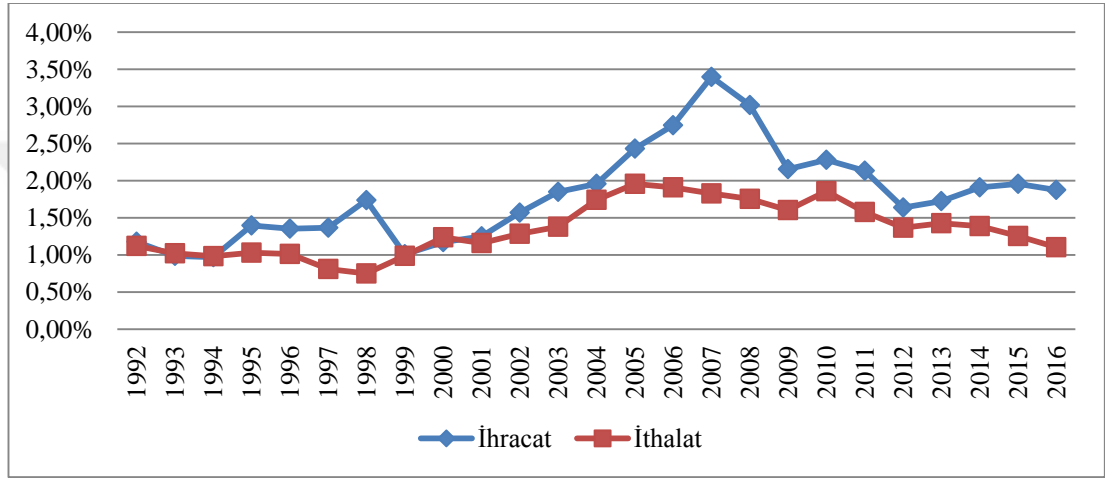

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 26'da Romanya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 1997 yılında % 1,37 iken 2007

yılında % 3,40'a yükselmiştir. İthalat ise, 1997'de % 0,81, 2007'de % 1,83 olarak gerçekleşmiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. Fakat STA'nın feshedilmesinden sonra iki payda da düşüşler yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 1,87'ye, ithalat ise % 1,11'e düşmüştür.

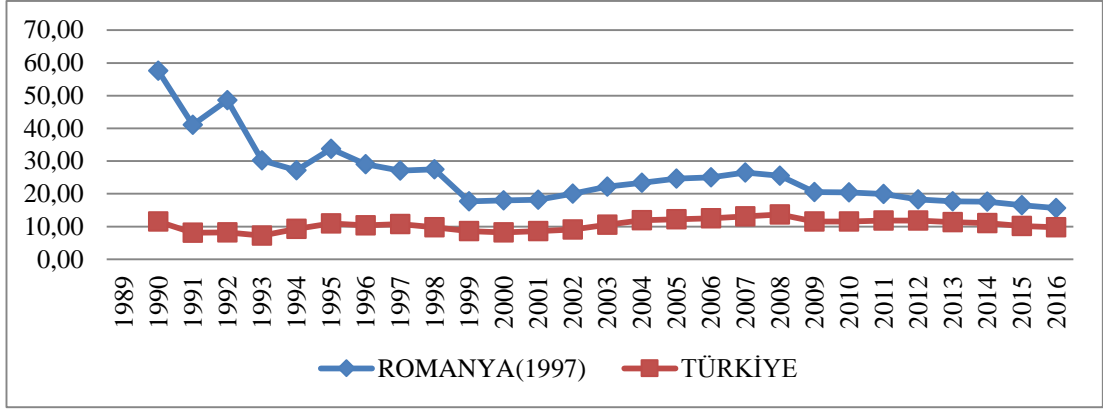
Şekil 26:Romanya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 27'de 1990-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Romanya'ya yapılan ihracatın büyüme hızları verilmiştir. İncelenen yılların tümünde Romanya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1997-2007 döneminde Romanya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının artış eğiliminde olduğu fakat 2008'den itibaren azalış trendine girdiği görülmektedir.

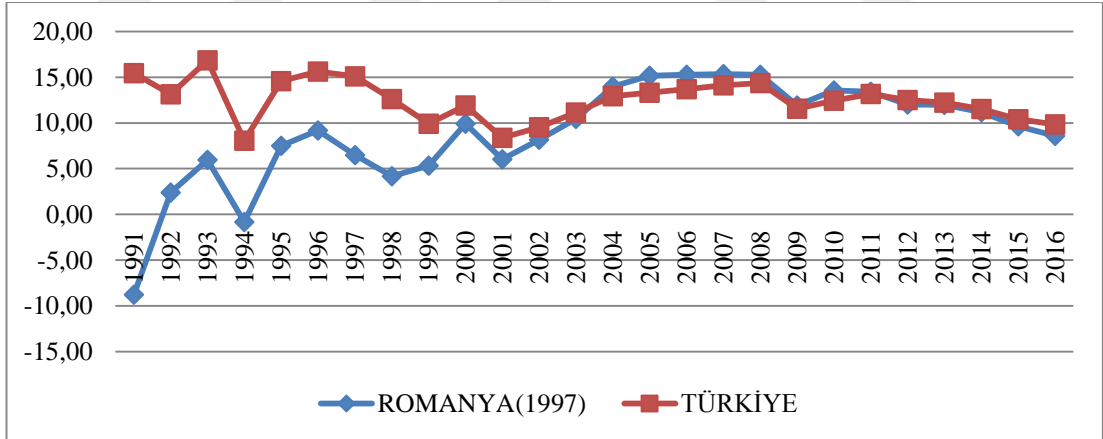
Şekil 27: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 28’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Romanya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1991-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1997-2007 döneminde 2004-2007 arasında Romanya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. 2008-2016 döneminde ise 2010 yılı istisna olarak durumun tersine döndüğü söylenebilir.

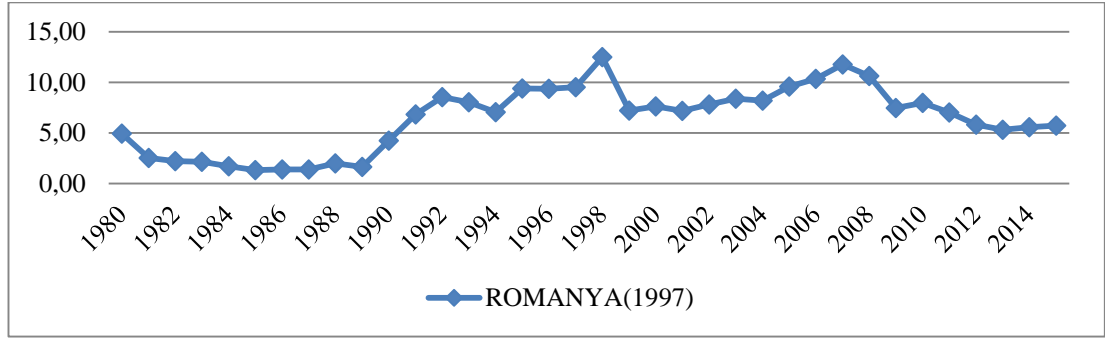
Şekil 28: Türkiye’nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 29’da Romanya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 9,52 iken, 2007 yılında % 11,78’e yükselmiştir. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Romanya’ya olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir. STA’nın feshinden sonra ise 2008 yılında % 10,62 olan endeks, 2015 yılında % 5,71’e düşmüştür.

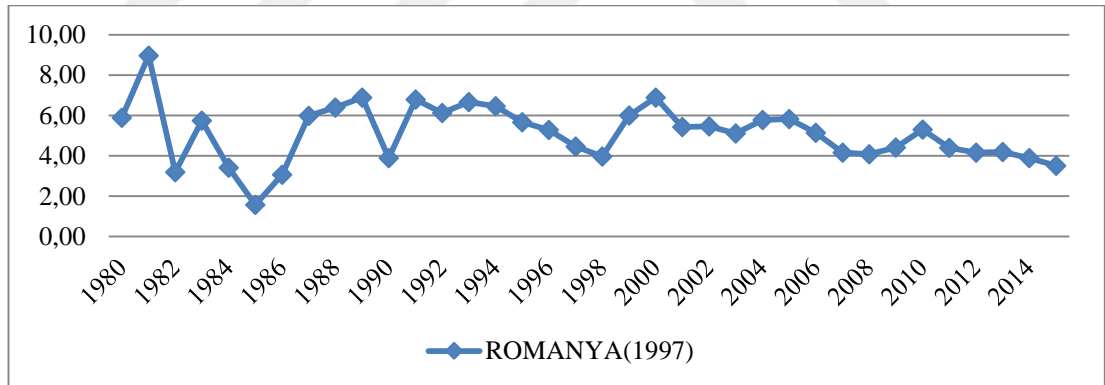
Şekil 29: Türkiye-Romanya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 30'da Romanya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 4,46 iken, 2007 yılında % 4,16'ya düşmüştür. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ithalatında Romanya'ya olan yoğunlaşmanın azaldığı söylenebilir. STA'nın feshinden sonra ise 2008 yılında % 4,07 olan endeks, 2015 yılında % 3,51'e düşmüştür.

Şekil 30: Türkiye-Romanya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Romanya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi görülebilir. Tablo 24 ve Tablo 25'den Türkiye'nin Romanya ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 24: Türkiye'nin Romanya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürün grupları
(34) Petrol gazları, doğal gaz ve diğer mamul gazlar, (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya, (65) Tekstil ürünleri , (68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya, (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları, (85) Ayakkabılar ve aksamı, (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar,	(41) Hayvansal sıvı ve katı yağlar, (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler, (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı, (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	(56) Mineral kimyasal gübreler (71) Güç üreten makineler ve araçlar	(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (4) Hububat, hububat ürünleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (54) Tıp ve eczacılık

Tablo 25: Türkiye'nin Romanya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürünler	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürün grupları

<p>(4) Hububat, (21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk, (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler, (24) Mantar, odun ve kereste, (28) Metal cevherleri, , hurdaları, (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler, (63) Mantar ve ahşap eşya</p>	<p>(8) Hayvanlar için gıda maddeleri (51) Organik kimyasal ürünler</p>	<p>(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları, (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası, (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar</p>	<p>(0) Canlı hayvanlar</p>
--	--	--	----------------------------

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 26’da Türkiye’nin Romanya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 26: Türkiye-Romanya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler
<p>(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler, (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler, (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (58) İlk şekilde olmayan plastikler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya, (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya), (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya, (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı, (73) Metal işleme makineleri (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları, (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları, (85) Ayakkabılar ve aksamı (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb. (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamül eşyalar</p>	<p>(5) Meyve ve sebzeler, (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (71) Güç üreten makineler ve araçlar, (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları, (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları, (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası, (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya, (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar</p>	<p>(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (11) İçkiler, (12) Tütün ve tütün mamulleri</p>

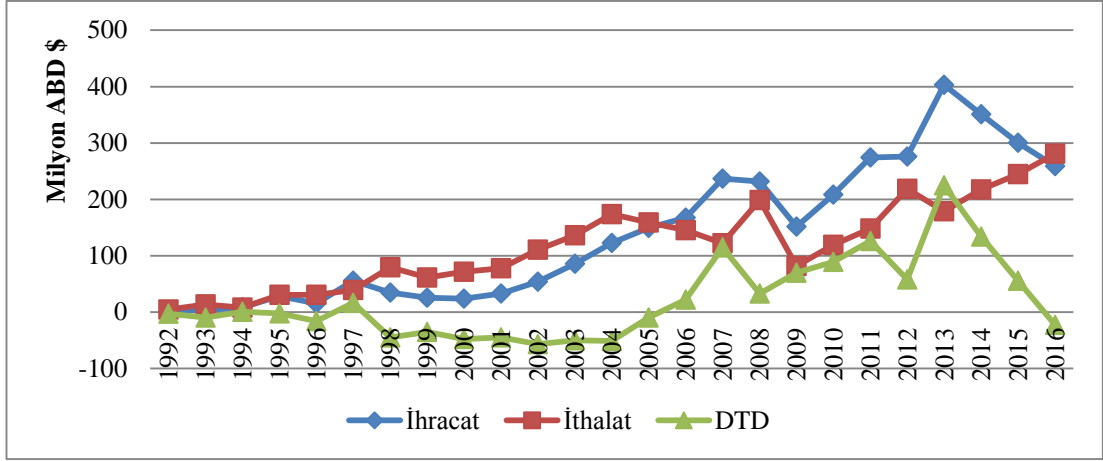
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Romanya-Türkiye STA'sını incelerken STA dönemi ve GB dönemi olarak ayırmak gerekir. STA döneminde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. GB döneminde ise karşılıklı ihracat ve ithalat azalmıştır. STA döneminde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde, GB döneminde ise altında gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. GB döneminde ise STA dönemine kıyasla bu endekslerde azalış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA'nın taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı fakat daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşme türü olmasına rağmen GB döneminde azalışlar görülmüştür. Bunun sebebinin Romanya'nın GB üyeliği mi yoksa aynı döneme denk gelen küresel kriz mi olduğunu belirlemek güçtür.

2.2.4 Litvanya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Litvanya ile yapılan STA 02.06.1997 tarihinde imzalanmış ve 01.01.2004 tarihinde Litvanya'nın AB üyeliği nedeniyle feshedilmiştir. Şekil 31'de Litvanya ve Türkiye arasında gerçekleşen ihracat, ithalat verileri ve dış ticaret dengeleri 1992-2016 dönemi için düzenlenmiştir. STA'nın yürürlükte bulunduğu 1997-2004 döneminde ihracat ve ithalatın arttığı ve Türkiye'nin Litvanya'ya karşı dış ticaret açığı verdiği görülmektedir. STA'nın feshinden sonra GB bütünleşmesine geçiş durumu tersine döndürmüş, GB döneminde Türkiye'nin Litvanya'ya olan ihracatı ithalatının üstüne geçmiş dolayısıyla dış ticaret fazlası vermiştir.

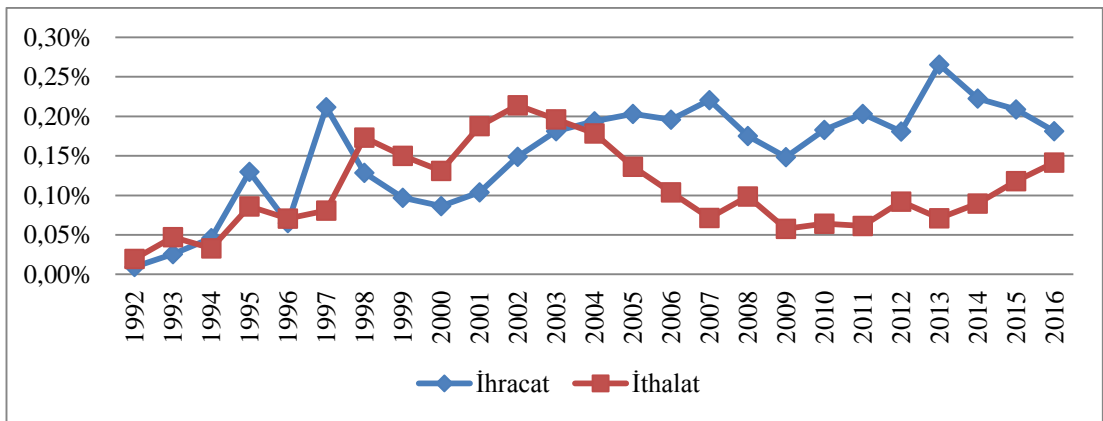
Şekil 31: Litvanya-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Grafiği (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 32’de Litvanya ile gerçekleştirilen ticaretin Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları 1992-2016 dönemi için düzenlenmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu 1998-2004 yılları arasında 1998’de ihracat % 0,13’ten 2004 yılında % 0,19’a; ithalat, 1998’de % 0,17’den 2004 yılında % 0,20 seviyesine yükselmiştir. GB döneminde ise ihracat 2013 yılında en yüksek düzeyi olan % 0,27 ye kadar yükselmiş, 2016 yılı itibariyle % 0,18’e gerilemiştir. İthalat ise, % 0,14’e gerilemiştir.

Şekil 32: Litvanya ile Yapılan Ticaretin Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

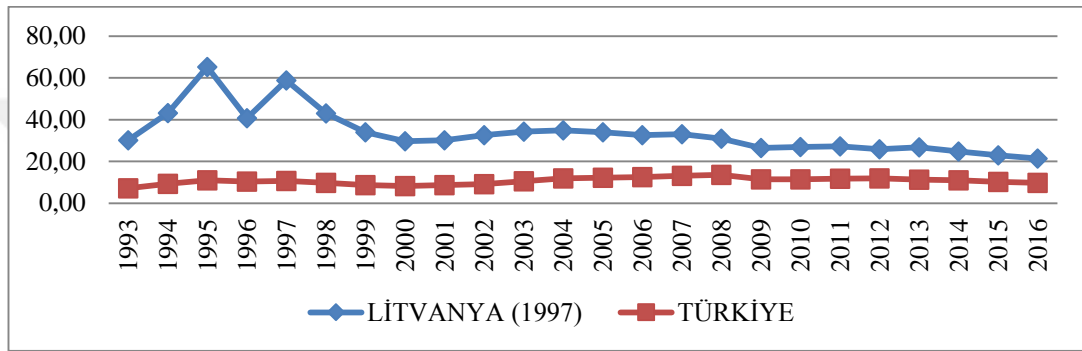

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 33’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Litvanya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları gösterilmiştir. İncelenen yılların

tümünde Litvanya'ya yapılan ihracatın büyüme hızının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. Bu da Türkiye'nin ihracatı açısından Litvanya'nın önemli bir Pazar olduğu anlamına gelmektedir. 2000-2004 döneminde Litvanya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının artış eğiliminde olduğu fakat 2008'den itibaren azalış eğilimine girdiği görülmektedir. Bu azalışın küresel krizin etkisinin olduğu düşünülmektedir.

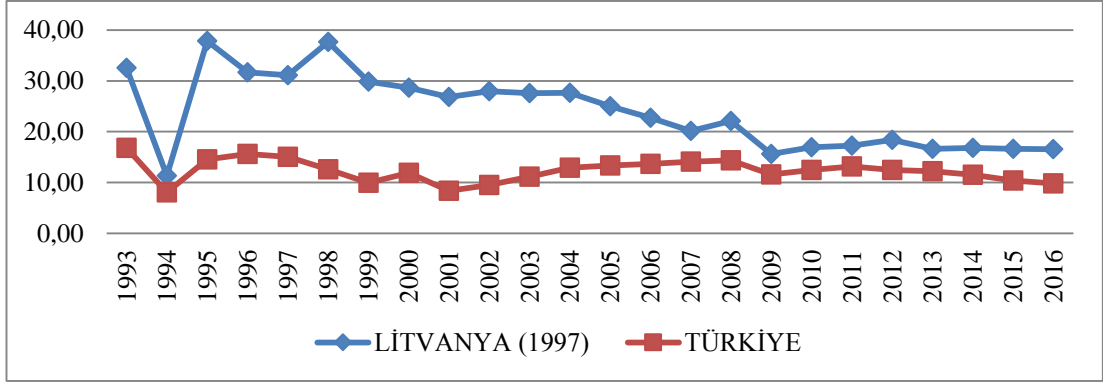
Şekil 33: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Litvanya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 34'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Litvanya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1997-2004 döneminde Litvanya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde fakat azalan bir seyir izlemiştir. 2008-2016 döneminde de aynı durumun devam ettiği söylenebilir. Bu da Litvanya'nın Türkiye açısından önemli giderek azalmakla birlikte önemli bir kaynak pazarı olduğu anlamına gelmektedir.

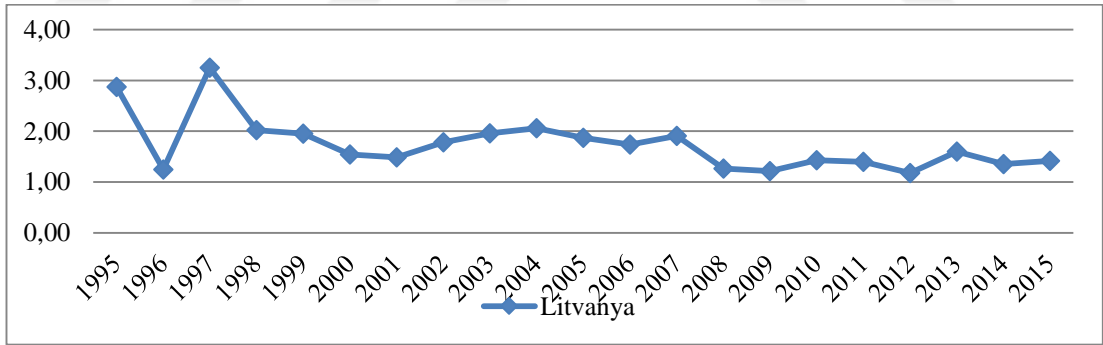
Şekil 34: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Litvanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 35’de Litvanya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA’nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 3,25 iken, 2004 yılında % 2,06’ya düşmüştür. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Litvanya’ya olan yoğunlaşmanın azaldığı görülmektedir. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 1,87 olan endeks, 2015 yılında % 1,42’ye düşmüştür. Hem STA hem de GB dönemlerinde ihracat yoğunlaşması azalmakla birlikte 1’in altına düşmemiş böylece yoğunlaşmanın ortadan kalkmadığı söylenebilir.

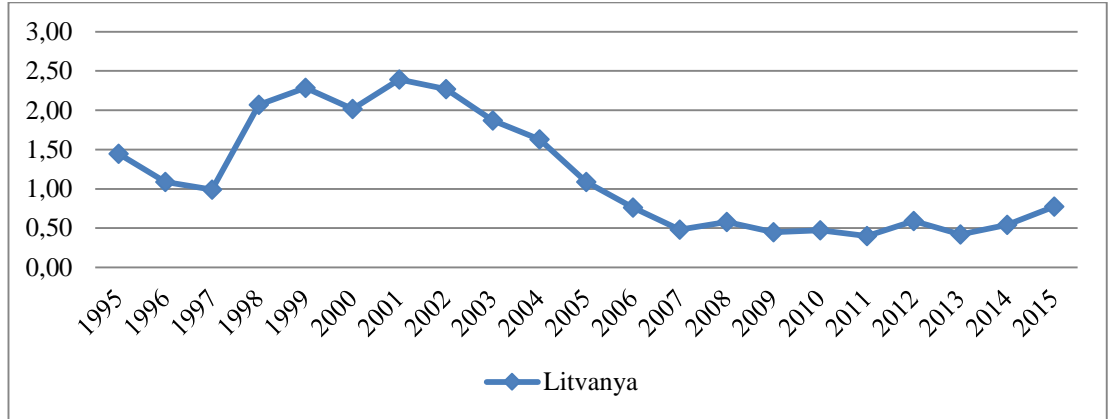
Şekil 35: Türkiye-Litvanya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 36’da Litvanya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 0,99 iken, 2004 yılında % 1,63’a yükselmiştir. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Litvanya’ya olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 1,09 olan endeks, 2015 yılında % 0,77’ye düşmüştür. GB döneminde ise var olan yoğunlaşmanın ortadan kalktığı endeks değerinin 1’in altına düştüğü söylenebilir.

Şekil 36: Türkiye-Litvanya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Litvanya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 27 ve Tablo 28'den Türkiye'nin Litvanya ile STA ve GB süreçlerindeki ürün bazında ticaret yoğunlaşmasında gerçekleşen değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 27: Türkiye'nin Litvanya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(12) Tütün ve tütün mamulleri, (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya), (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(4) Hububat, hububat ürünleri, (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri, (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler, (52) İnorganik kimyasal ürünler, (68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçalar	(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya, (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarlar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 28: Türkiye'nin Litvanya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(56) Mineral kimyasal gübreler (272.grubun dışındakiler)	(77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(0) Canlı hayvanlar, (4) Hububat, hububat ürünleri, (11) İçkiler, (24) Mantar, odun ve kereste, (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları, (32) Taş kömürü, kok kömürü ve biriket kömürü, (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç), (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 29’da Türkiye’nin Litvanya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA ve GB dönemleri itibariyle değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 29: Türkiye-Litvanya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1 , GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(58) İlk şekilde olmayan plastikler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (65) Tekstil ürünleri , (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallerden eşya,(71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85)Ayakkabılar ve aksamı (89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(12) Tütün ve tütün mamulleri (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler (33)Petrol, petrolden elde edilen ürünler (52) İnorganik kimyasal ürünler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(57) İlk şekillerde plastikler(61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler(68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

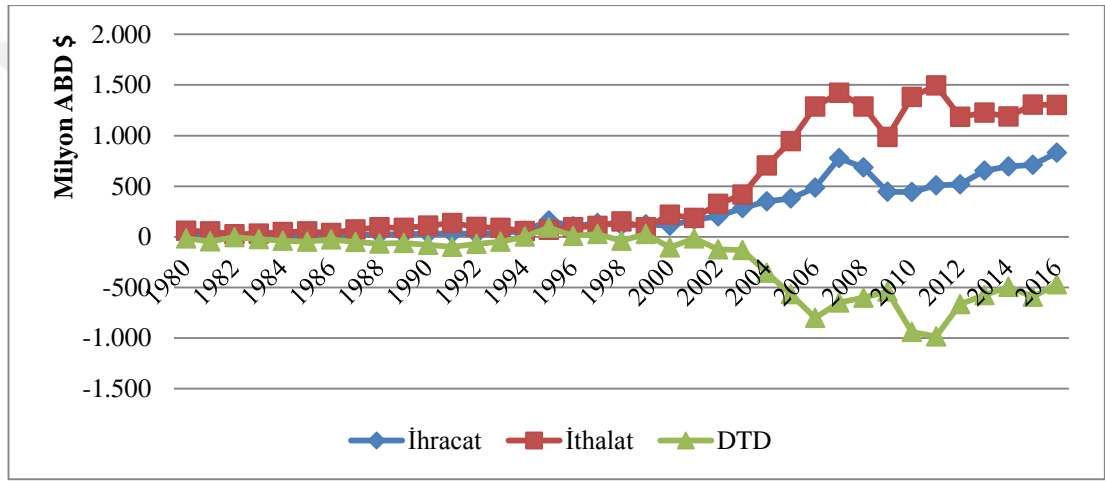
Sonuç olarak; Litvanya-Türkiye STA’sını incelerken STA dönemi ve GB dönemi olarak ayırmak gerekir. Hem STA hem de GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. STA döneminde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde, GB döneminde ise altında gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinin ise arttığı görülmüştür. GB döneminde ise STA dönemine kıyasla bu endekslerde azalış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA’nın taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı fakat daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşme türü olmasına rağmen GB döneminde ticaretin ve bu ülkeye olan yoğunlaşmanın azaldığı görülmüştür.

2.2.5 Macaristan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Macaristan ile Türkiye arasında yapılan STA 08.01.1997 tarihinde imzalanmış fakat bu ülkenin AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2004 tarihinde feshedilmiştir. Şekil

37’de Macaristan ve Türkiye arasında gerçekleşen ihracat, ithalat ve dış ticaret dengeleri 1980-2016 dönemi için düzenlenmiştir. Buna göre, STA’nın yürürlükte bulunduğu 1997-2004 döneminde hem ihracat hem de ithalatta artışlar görülmüş ve ithalatın ihracatın üzerinde gerçekleştiği yani Türkiye’nin dış ticaret açığı verdiği görülmüştür. STA’nın feshinden sonra GB döneminde durumun daha da derinleştiği, Türkiye’nin Macaristan’a karşı verdiği dış ticaret açığının daha da arttığı görülmüştür. Ayrıca taraflar arasındaki ticari ilişkilerin küresel krizden etkilendiği görülmektedir.

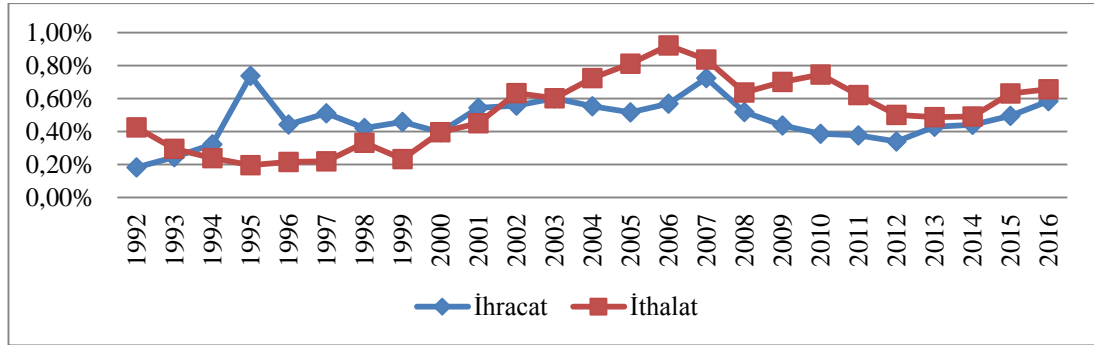
Şekil 37: Macaristan-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Grafiği (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 38’de Macaristan ile yapılan ticaretin Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. STA’nın imzalandığı yıl olan 1997’de ihracatın payı % 0,51 iken 2004 yılında % 0,55’e yükselmiş, ithalatın payı ise 1997 yılında % 0,22 iken 2004 yılında % 0,72 seviyesine yükselmiştir. STA’nın feshedilmesinden sonra ise 2016 yılında ihracatın payı % 0,58’e yükselmiş, ithalat ise % 0,66 düzeyine gerilemiştir. Macaristan ile imzalanan STA döneminde toplam ihracat ve ithalat içindeki payların arttığı görülmüştür.

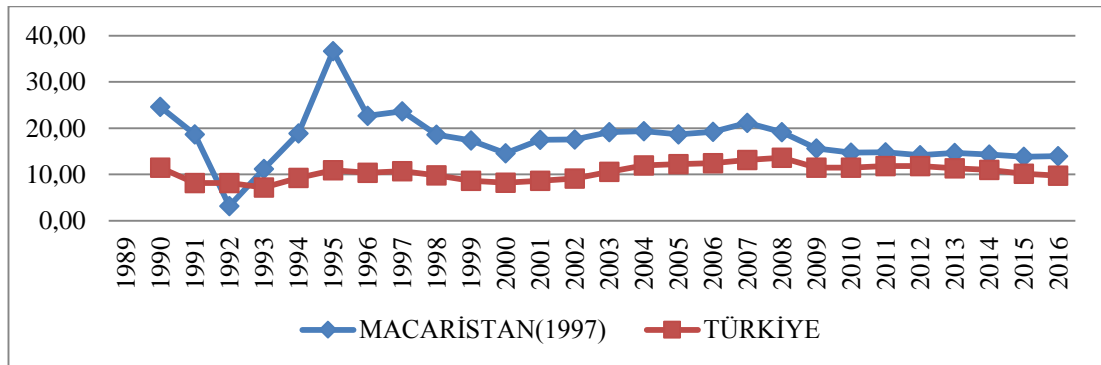
Şekil 38: Macaristan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Payları (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 39'da 1990-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Macaristan'a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 1992 yılı hariç incelenen yılların tümünde Macaristan'a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1997-2004 döneminde Macaristan'a yapılan ihracatın büyüme hızlarının sınırlıda olsa arttığı fakat 2004'den itibaren Türkiye'nin ihracat büyüme oranına benzer şekilde sınırlı bir azalış gösterdiği görülmektedir.

Şekil 39: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Macaristan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)

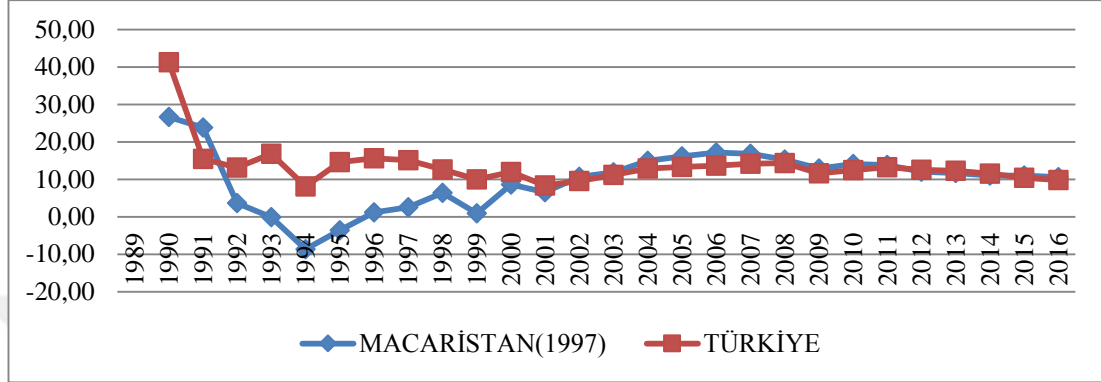

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 40'da Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Macaristan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. STA'nın yürürlükte olduğu 1997-2004 döneminde 1997-2001 arasında Macaristan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında 2001-2004 döneminde ise üzerinde gerçekleşmiştir. 2005-2016 döneminde ise 2005-2011 yılları arasında

Macaristan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde, geri kalan yıllarda ise altında olduğu görülmüştür.

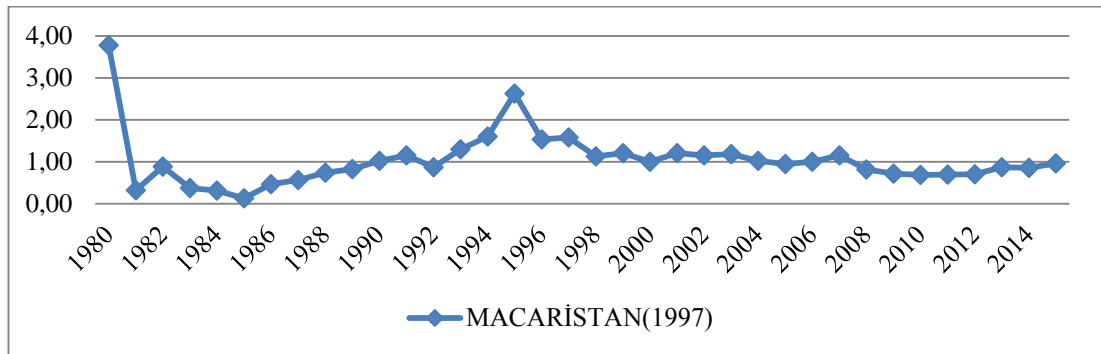
Şekil 40: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Macaristan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 41'de Macaristan için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi gösterilmiştir. STA'nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 1,57 iken, 2004 yılında % 1,02'ye düşmüştür. STA'nın feshedilmesinden sonra ise 2015 yılında % 0,96'ya düşmüştür. Hem STA hem de GB dönemlerinde Türkiye'nin ihracatında Macaristan'a olan yoğunlaşmanın azaldığı söylenebilir. Fakat STA döneminde 1'den büyük olan endeks değeri, GB döneminde 1'in altında düşmüş yani yoğunlaşma ortadan kalkmıştır.

Şekil 41: Türkiye-Macaristan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

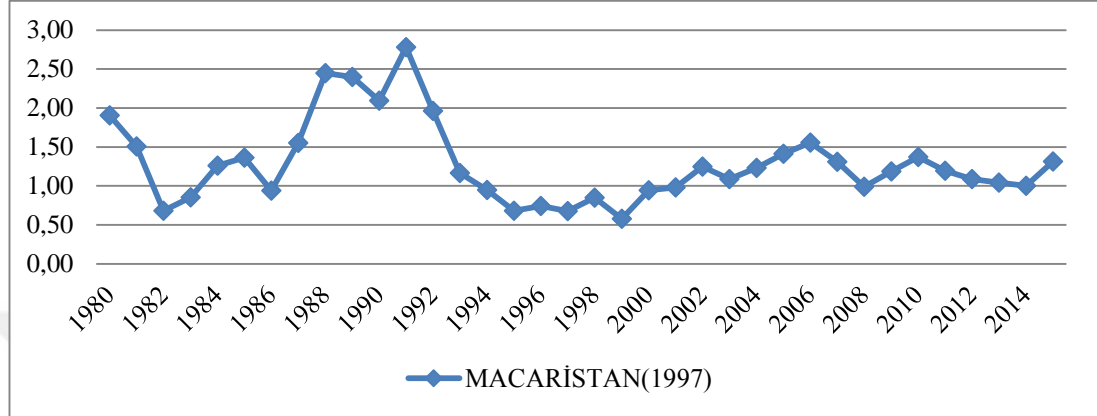

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 42'de Macaristan için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 0,68 iken, 2004

yılında % 1,23'e artmıştır. STA'nın feshinden sonra ise endeks 2015 yılında % 1,31'e yükselmiştir. Hem STA hem de GB dönemlerinde Türkiye'nin ithalatında Macaristan'a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 42: Türkiye-Macaristan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Macaristan-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 30 ve Tablo 31'den Türkiye'nin Macaristan ile STA ve GB dönemlerinde ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi görülebilir.

Tablo 30: Türkiye'nin Macaristan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma
(22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.), (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallere eşya (73) Metal işleme makineleri, (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı, (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(12) Tütün ve tütün mamulleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (85) Ayakkabılar ve aksamı	(68) Demir ihtiva etmeyen madenler (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(54) Tıp ve eczacılık

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 31: Türkiye'nin Macaristan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürün grupları
(0) Canlı hayvanlar (5) Meyve ve sebzeler (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (57) İlk şekillerde plastikler (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri, (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası	(1) Et ve et ürünleri (4) Hububat, hububat ürünleri, (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	(8) Hayvanlar için gıda maddeleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler, (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya, (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı, (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar, (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 32'de Türkiye'nin Macaristan karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini görülebilmektedir.

Tablo 32: Türkiye-Macaristan RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1 , GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(5) Meyve ve sebzeler, (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler, (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler, (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (58) İlk şekilde olmayan plastikler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (65) Tekstil ürünleri (68) Demir ihtiva etmeyen madenler, (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya, (73) Metal işleme makineleri, (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları, (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları, (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları, (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(12) Tütün ve tütün mamulleri (63) Mantar ve ahşap eşya,(64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya,

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Macaristan-Türkiye STA'sını incelerken STA dönemi ve GB dönemi olarak ayırmak gerekir. Hem STA hem de GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. İhracat ve ithalat büyüme hızları STA döneminde Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde GB döneminde ise ithalat büyüme hızları dışında Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinin ise arttığı görülmüştür. GB döneminde ise STA dönemine kıyasla bilateral ihracat endeksi artarken, bilateral ithalat endeksinde azalış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı GB döneminde de sınırlı da ticaret artışı görülmüştür.

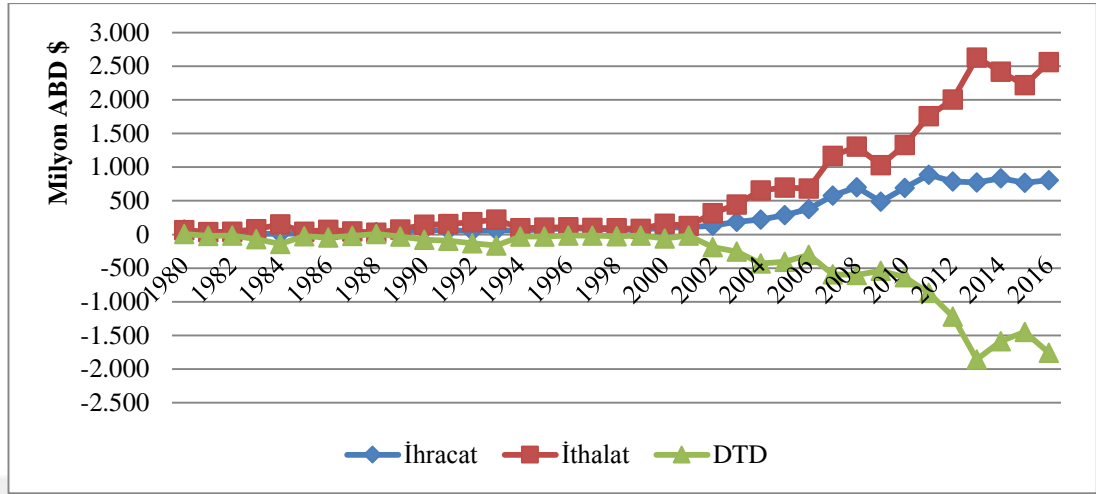
2.2.6 Çek Cumhuriyeti(Çekya)-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Çek Cumhuriyeti veya yeni adıyla Çekya ile Türkiye 03.10.1997 tarihinde STA imzalamışlar, fakat taraf ülkenin AB üyeliği nedeniyle 01.01.2004 tarihinde bu STA feshedilmiştir. Şekil 43'de Çekya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat,

ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1997 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiğı 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra hem ihracat hem de ithalatta artışlar sürmüş fakat ithalattaki artış ihracattaki artıştan daha fazla olmuştur. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu her yıl Türkiye aleyhine açık vermiş, STA feshedildikten sonra dış ticaret açığı daha da artmıştır.

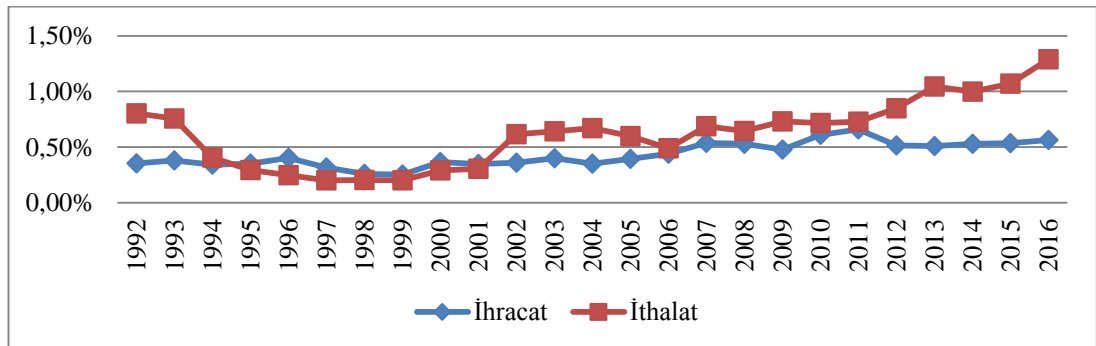
Şekil 43: Çekya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 44’de Çekya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 1997 yılında % 0,32 iken 2004 yılında % 0,35’e yükselmiştir. İthalat ise, 1997’de % 0,20, 2004’de % 0,67 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. STA’nın feshedilmesinden sonra iki payda da artışlar yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 0,56’ya, ithalat ise % 1,29’a çıkmıştır.

Şekil 44: Çekya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

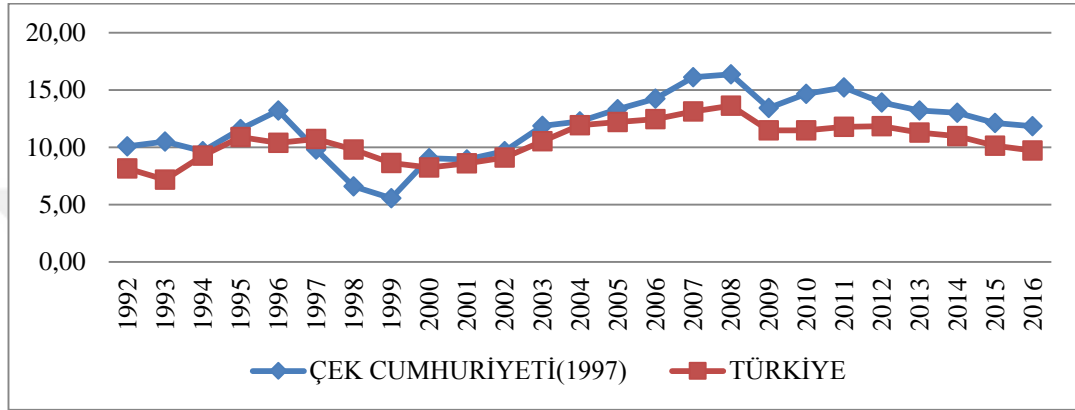

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 45’de 1992-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Çekya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları verilmiştir. İncelenen yılların tümünde Çekya’ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının

üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1997-2004 döneminde 1998 ve 1999 yılları istisna olmak üzere Çekya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. STA'nın feshedilmesinden itibaren de bu durumun değişmediği söylenebilir.

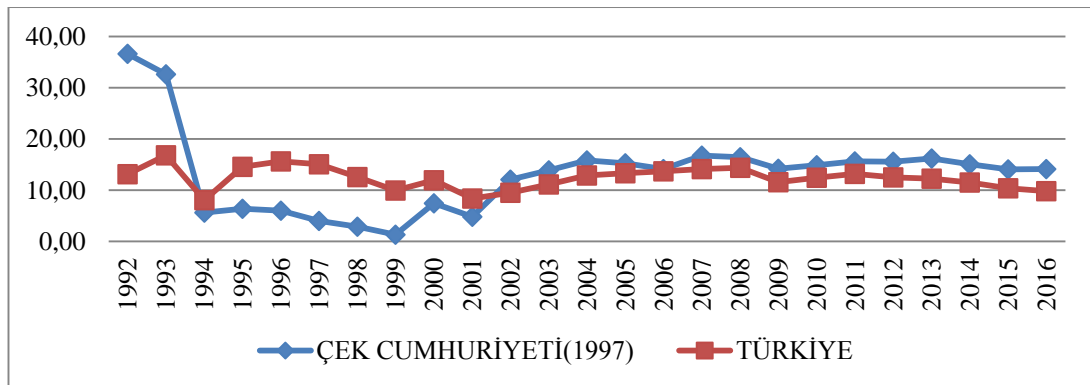
Şekil 45: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Çekya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 46'da Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Çekya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1997-2004 döneminde 1997-2001 arasında Çekya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında, 2002-2004 döneminde ise durum terse dönmüştür. 2005-2016 döneminde ise tüm yıllarda arasında Çekya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

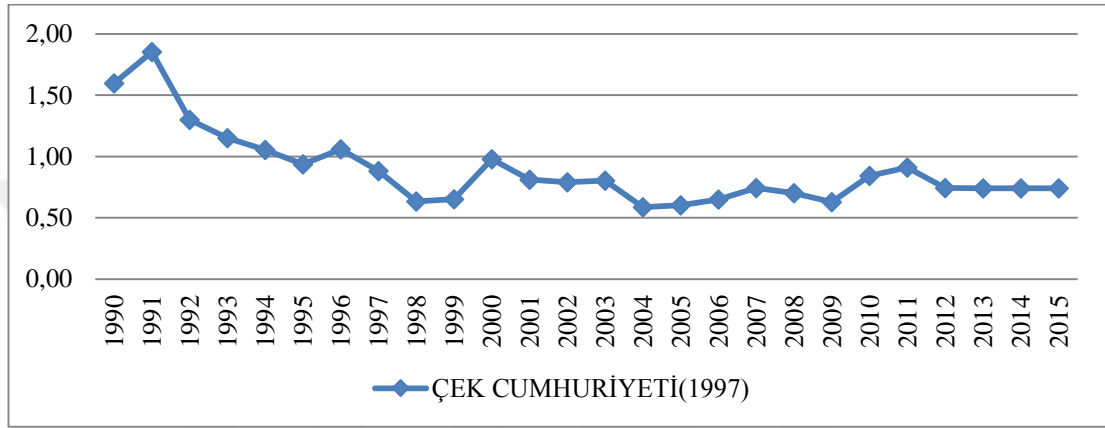
Şekil 46: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Çekya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 47’de Çekya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 0,88 iken, 2004 yılında % 0,59’a düşmüştür. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 0,60 olan endeks, 2015 yılında % 0,74’e çıkarak ufak bir yoğunlaşmayı işaret etmektedir. Buradan hem STA hem de GB dönemlerinde Türkiye’nin ihracatta Çekya’ya karşı yoğunlaşmasının olmadığı görülmektedir.

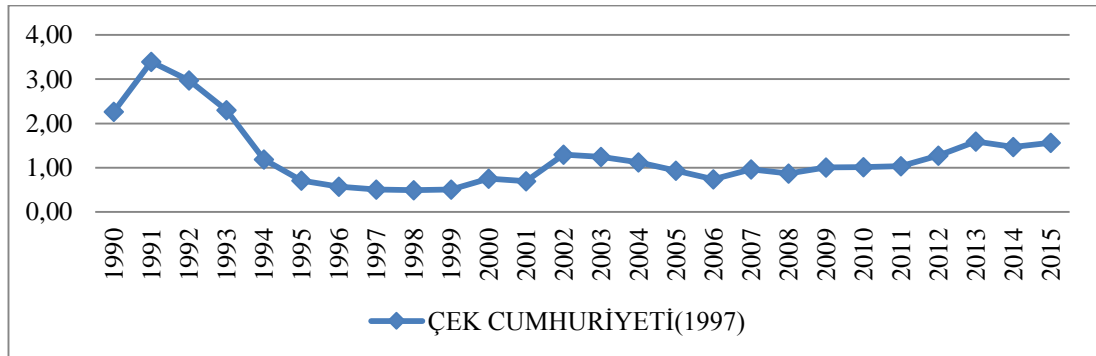
Şekil 47: Türkiye-Çekya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 48’de Çekya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 1997 yılında endeks % 0,50 iken, 2004 yılında % 1,12’ye çıkmıştır. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 0,94 olan endeks, 2015 yılında % 1,56’ya çıkmıştır. Buradan STA döneminde daha önceki döneme göre yoğunlaşmanın sağlandığı, GB döneminde ise ithalatta olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 48: Türkiye-Çekya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Çekya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 33 ve Tablo 34’de Türkiye’nin Çekya ile STA ve GB dönemlerinde ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 33: Türkiye’nin Çekya’ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürünler
(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal, (12) Tütün ve tütün mamulleri, (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları, (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya, (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları, (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası, (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb. (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(5) Meyve ve sebzeler (22)Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (23)Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (54)Tıp ve eczacılık ürünleri, (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar, (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (85) Ayakkabılar ve aksamları	(73) Metal işleme makineleri (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 34: Türkiye'nin Çekya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallere eşya (73) Metal işleme makineleri, (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları, (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri, (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası	(26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65)Tekstil ürünleri	(0) Canlı hayvanlar (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 35'de Türkiye'nin Çekya karşısındaki ürün bazında rekabet gücünün, STA ve GB dönemlerindeki değişimini görmek mümkündür.

Tablo 35: Türkiye-Çekya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler
(5) Meyve ve sebzeler, (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler, (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (58) İlk şekilde olmayan plastikler (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (65) Tekstil ürünleri (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68) Demir ihtiva etmeyen madenler,(73) Metal işleme makineleri, (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları,(82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar, (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları, (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar, (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları

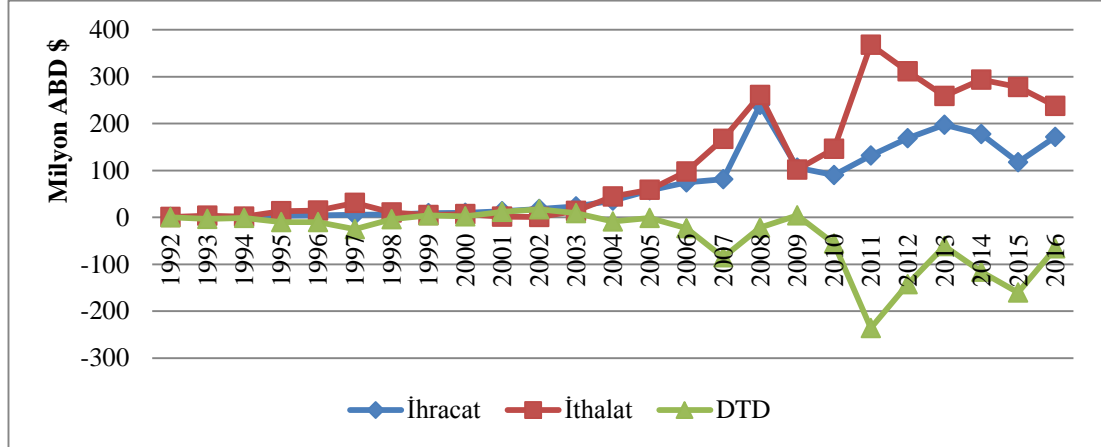
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Çekya-Türkiye STA'sını incelerken STA dönemi ve GB dönemi olarak ayırmak gerekir. STA döneminde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. GB döneminde de karşılıklı ihracat ve ithalat değerleri artmıştır. Hem STA hem de GB dönemlerinde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinin ise arttığı görülmüştür. GB döneminde ise STA dönemine kıyasla bu endekslerde artış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. Hem STA hem de GB dönemlerinde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı söylenebilir. Ayrıca GB döneminde ithalattaki artışların ihracattakinden daha fazla olduğu görülmüştür.

2.2.7 Estonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Estonya ile Türkiye 03.06.1997 tarihinde STA imzalamış fakat taraf ülkenin AB üyesi olması nedeniyle anlaşma 01.01.2004 tarihinde feshedilmiştir. Şekil 49'da Estonya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri başlangıçta yavaş sonrasında hızlanan bir şekilde her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasında ki ihracat 2008 ve 2009, ithalat ise 2008, 2009 ve 2013 yılları istisna olmak üzere artmıştır. Dış ticaret dengesi ise, 2004 yılından itibaren her yıl Türkiye aleyhine açık vermiştir.

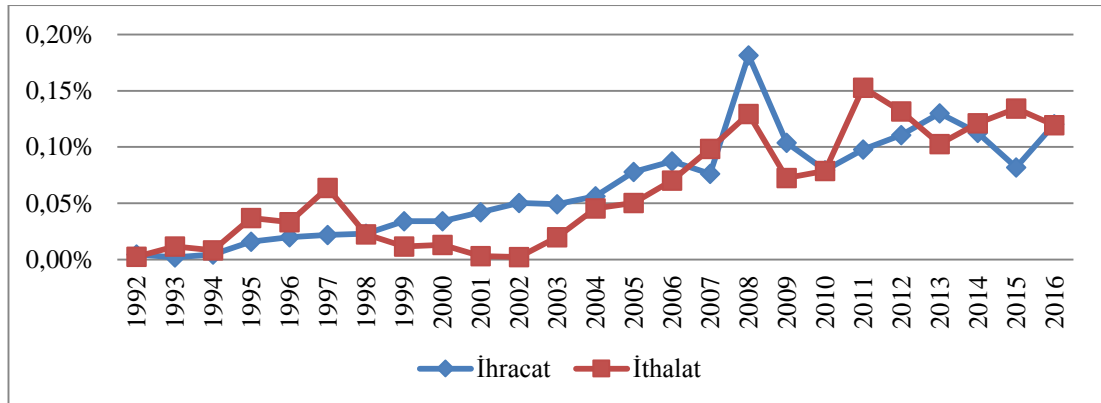
Şekil 49: Estonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Verileri (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 50’de Estonya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 1997 yılında % 1,37 iken 2004 yılında % 3,40’a yükselmiştir. İthalat ise, 1997’de % 0,06, 2004’de % 0,05 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payları artmış, ithalat paylarının ise az da olsa düşüş gösterdiği görülmektedir. Fakat STA’nın feshedilmesinden sonra iki payda da gözle görülür artışlar yaşanmıştır, 2016 yılı itibariyle hem ihracat hem de ithalatın payı % 0,12’ye çıkmıştır.

Şekil 50: Estonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

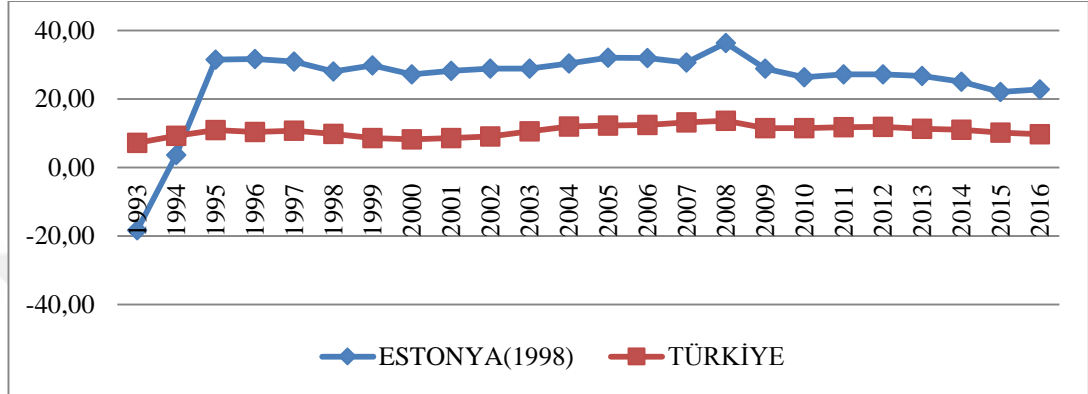

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 51’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Estonya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. İncelenen yıllarda 1995 yılından itibaren Estonya’ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat

büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1998-2004 döneminde Estonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının artış eğiliminde olduğu fakat 2008'den itibaren azalış eğilimine girdiği görülmektedir.

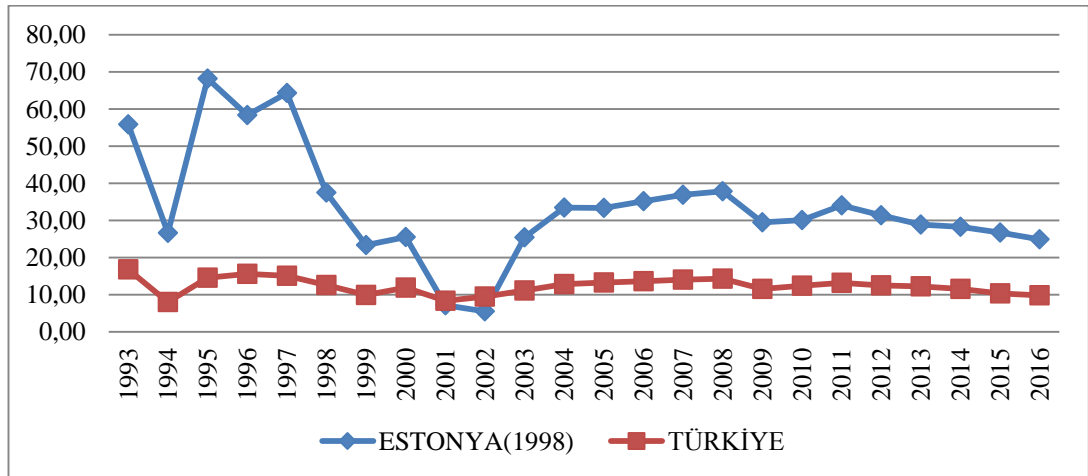
Şekil 51: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Estonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 52'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Estonya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1997-2004 döneminde 2001 ve 2002 yılları istisna olmak üzere Estonya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. 2008-2016 döneminde ise bu durum devam etmiş fakat 2011 yılından itibaren düşüş trendi göze çarpmaktadır.

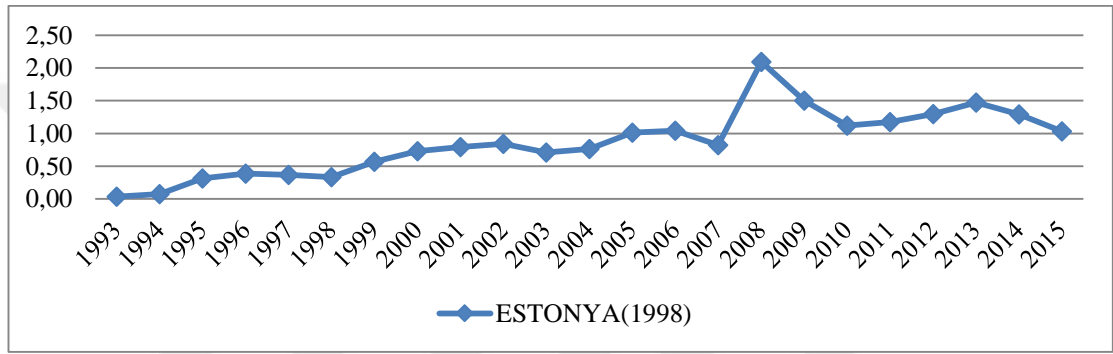
Şekil 52: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Estonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 53’de Estonya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,34 iken, 2004 yılında % 0,77’ya yükselmiştir. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 1,01 olan endeks, 2015 yılında % 1,03’e yükselmiştir. Daha önce Estonya’ya ihracat yoğunlaşması olmamasına rağmen STA döneminde ticaret ilişkilerinin geliştiği GB döneminde ise yoğunlaşmanın varlığını gösterir şekilde endeks değerinin 1’in üstüne çıktığı görülmüştür.

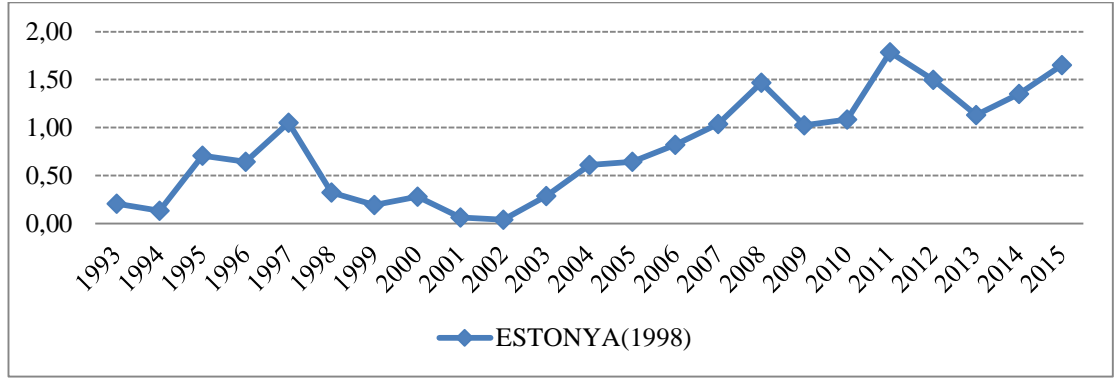
Şekil 53: Türkiye-Estonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 54’de Estonya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,32 iken, 2004 yılında % 0,61’e yükselmiştir. 1998-2002 döneminde endeksin azaldığı, 2002-2004 döneminde ise arttığı görülmüştür. Bunun nedeninin Türkiye’nin yaşamış olduğu ekonomik krizler olduğu düşünülmektedir. STA’nın feshinden sonra ise 2005 yılında % 0,64 olan endeks, 2015 yılında % 1,65’e yükselmiştir. İthalatta ki yoğunlaşmanın (endeks değerinin 1’in üzerine çıkması) 2007 yılından sonra gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 54: Türkiye-Estonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Estonya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 36 ve Tablo 37 Türkiye'nin Estonya ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 36: Türkiye'nin Estonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	(4) Hububat, hububat ürünleri, (5) Meyve ve sebzeler (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (67) Demir ve çelik, (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya, sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (73) Metal işleme makineleri, (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85) Ayakkabılar ve aksamı (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 37: Türkiye'nin Estonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları,	(2)Süt, süt ürünleri ve yumurtalar(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri(32) Taş kömürü, kok kömürü ve biriket kömürü (51)Organik kimyasal ürünler (53)Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (57) İlk şekillerde plastikler	(0)Canlı hayvanlar(24) Mantar, odun ve kereste,(63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 38'den ise Türkiye'nin Estonya karşısındaki ürün bazında rekabet gücünü ve STA sonrası değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 38: Türkiye-Estonya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1 , GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(53)Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (65) Tekstil ürünleri (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya(71)Güç üreten makineler ve araçlar (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (67) Demir ve çelik,(73)Metal işleme makineleri (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

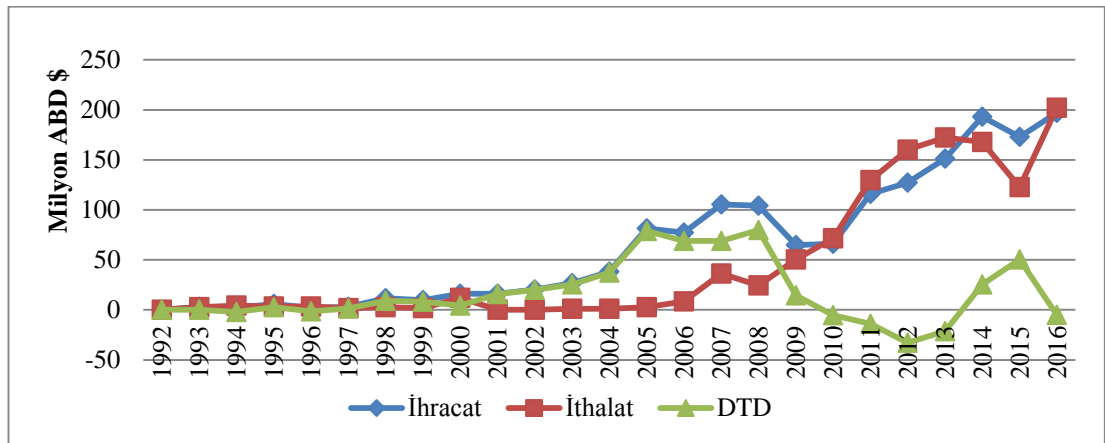
Sonuç olarak; Estonya-Türkiye STA'sını incelerken STA dönemi ve GB dönemi olarak ayırmak gerekir. Hem STA hem de GB döneminde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. Hem STA hem de GB

dönemlerinde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. GB döneminde de STA dönemine kıyasla bu endekslerde artış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı, daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşme türü olan GB döneminde ticaret hacminin STA dönemine göre daha fazla arttığı görülmüştür.

2.2.8 Letonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Letonya ile Türkiye arasındaki STA 02.06.1997 tarihinde imzalanmış fakat taraf ülkenin AB üyeliği nedeniyle 01.01.2004 tarihinde feshedilmiştir. Şekil 55'de Letonya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. 2000 yılından itibaren ihracattaki artışın ithalata oranla daha fazla olduğu görülmüştür. 2008 yılından itibaren ithalatın ihracata yetiştiği gözlemlenmiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönemde fazla verirken, GB döneminde 2010-2013 dönemi ve 2016 yılları dışında fazla vermeye devam etmiştir.

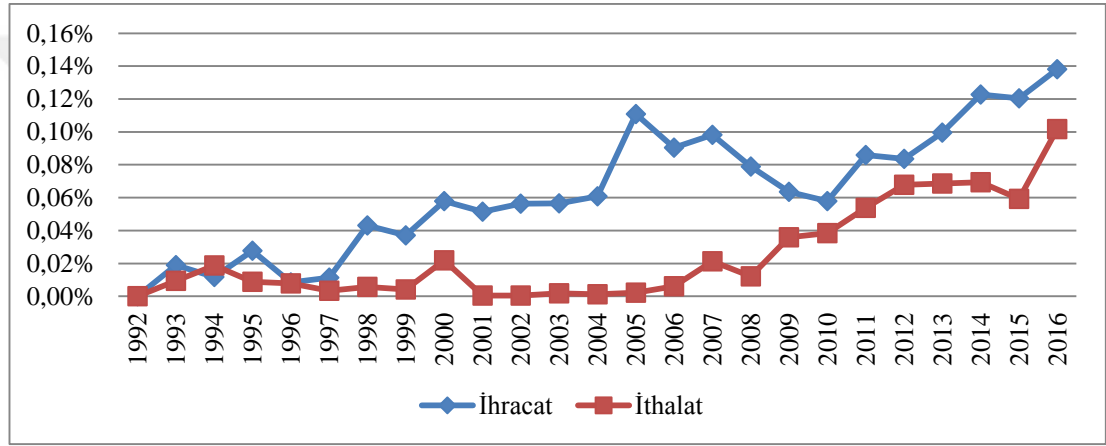
Şekil 55: Letonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 56'da Letonya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 1998 yılında % 0,04 iken 2004 yılında % 0,06'ya yükselmiştir. İthalat ise, 1998-2004 döneminde neredeyse hiç yoktur. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat paylarda yükseliş olduğu ithalatta ise bir değişim yaşanmadığı görülmektedir. Fakat STA'nın feshedilmesinden sonra iki payda da artışlar yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 0,14'e, ithalat ise % 0,10'a yükselmiştir.

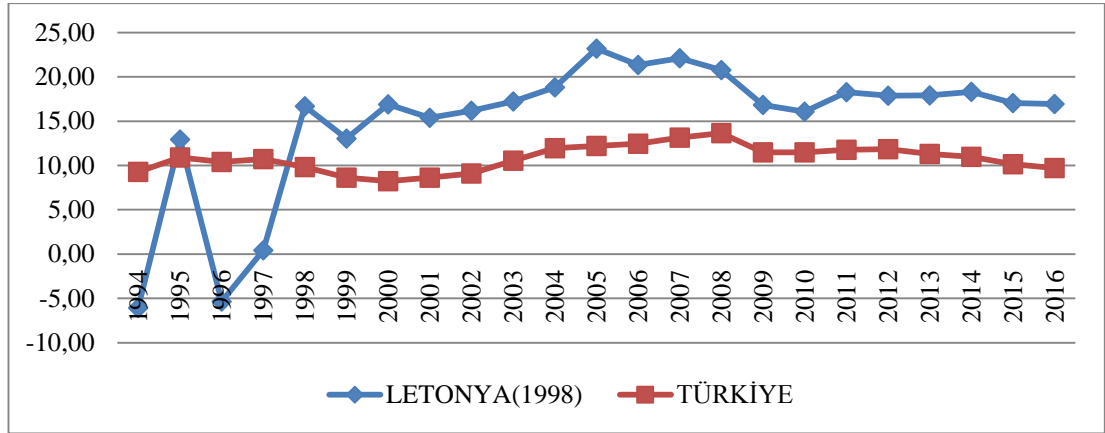
Şekil 56: Letonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 57'de 1994-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Letonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. İncelenen yıllarda 1994, 1996 ve 1997 yılları dışında tüm yıllarda Letonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1998-2004 döneminde Letonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının artış eğiliminde olduğu fakat 2008'den itibaren azalış eğilimine girdiği görülmektedir. Bunda küresel krizin etken olduğu düşünülmektedir. Buradan Letonya'nın STA sonrası Türkiye için bir pazar haline geldiği sonucu çıkartılabilir.

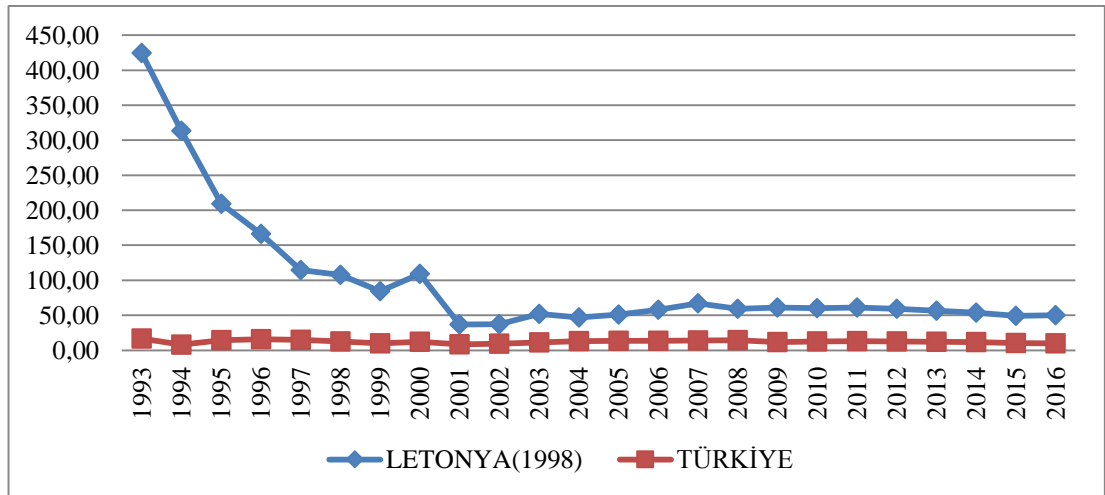
Şekil 57: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Letonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 58'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Letonya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1998-2004 döneminde Letonya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. 2008-2016 döneminde ise durumun devam ettiği görülmüştür.

Şekil 58: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Letonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

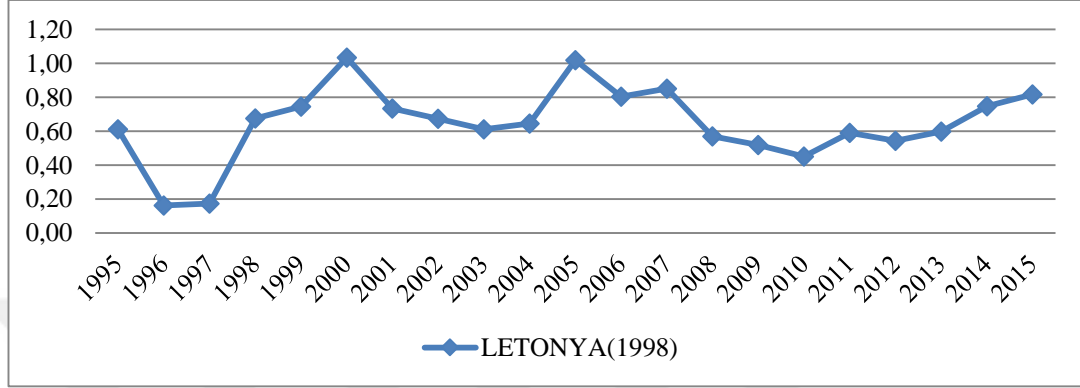

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 59'da Letonya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,68 iken, 2004

yılında % 0,64'e düşmüştür. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 0,82'ye yükselmiştir. Buradan hem STA hem de GB dönemlerinde ihracatta Letonya'ya yoğunlaşmanın sağlanamadığı söylenebilir.

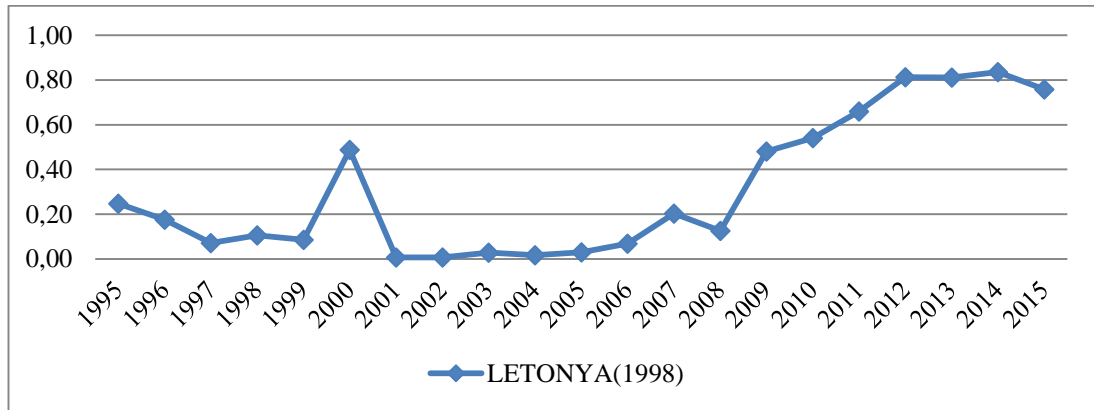
Şekil 59: Türkiye-Letonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 60'da Letonya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,11 iken, 2004 yılında % 0,02'ye düşmüştür. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 0,76'ya yükselmiştir. Ticari ilişkiler artmakla birlikte, hem STA hem de GB dönemlerinde ithalatta Letonya'ya yoğunlaşmanın sağlanamadığı söylenebilir.

Şekil 60: Türkiye-Letonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Letonya-Türkiye ticaret ilişkileri sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal

gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Tablo 39'dan ve Tablo 40'dan Türkiye'nin Letonya ile STA ve GB sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 39: Türkiye'nin Letonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler (52) İnorganik kimyasal ürünler(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal, (12)Tütün ve tütün mamulleri, (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 40: Türkiye'nin Letonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(0)Canlı hayvanlar(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar(24) Mantar, odun ve kereste,(28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler(32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü(97)Altın, parasal olmayan

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 41’den Türkiye’nin Letonya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA ve GB sonrası değişimini görmek mümkündür.

Tablo 41: Türkiye-Letonya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1 , GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(4) Hububat, hububat ürünleri (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya(65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (71)Güç üreten makineler ve araçlar(72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı(73)Metal işleme makineleri (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

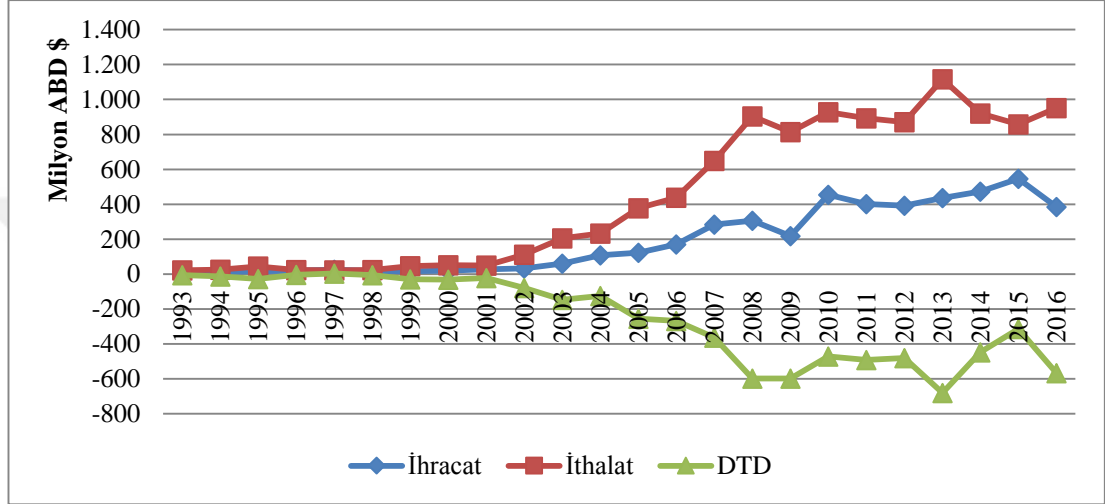
Sonuç olarak; Hem STA hem de GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. STA ve GB dönemlerinde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı, GB döneminde ise iki endeks değerinin de arttığı görülmüştür. İki endeksinde 1’in altında olması hem ihracat hem de ithalatta yoğunlaşmanın olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini arttığı daha kapsamlı bir ekonomik bütünleşme türü olan GB döneminde ticaret hacminin daha fazla arttığı görülmüştür.

2.2.9 Slovakya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Slovakya ile Türkiye 20.10.1997 tarihinde STA imzalamıştır fakat taraf ülkenin AB üyeliği nedeniyle 01.01.2004 tarihinde feshedilmiştir. Şekil 61’de Slovakya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi

verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1997 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri özellikle 2001 yılından sonra her yıl artış göstermiştir. İthalattaki artışın ihracatın üzerinde olduğu görülmektedir. Bu nedenden dolayı dış ticaret dengesi ise, 1998 yılında itibaren her yıl Türkiye aleyhine açık vermiştir.

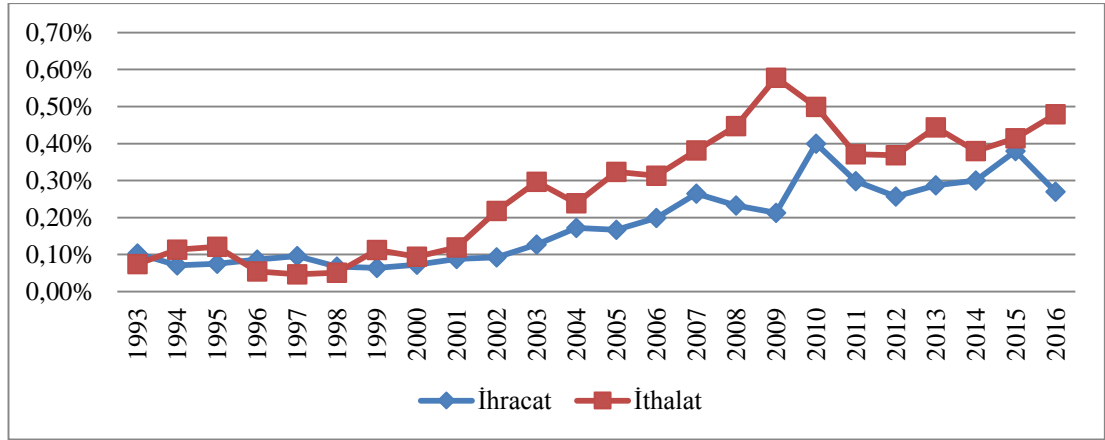
Şekil 61: Slovakya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 62’de Slovakya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 1997 yılında % 0,10 iken 2004 yılında % 0,17’ye yükselmiştir. İthalat ise, 1997’de % 0,05, 2004’de % 0,24 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. STA’nın feshedilmesinden sonra iki payda da artışlar yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 0,27’ye, ithalat ise % 0,48’e çıkmıştır.

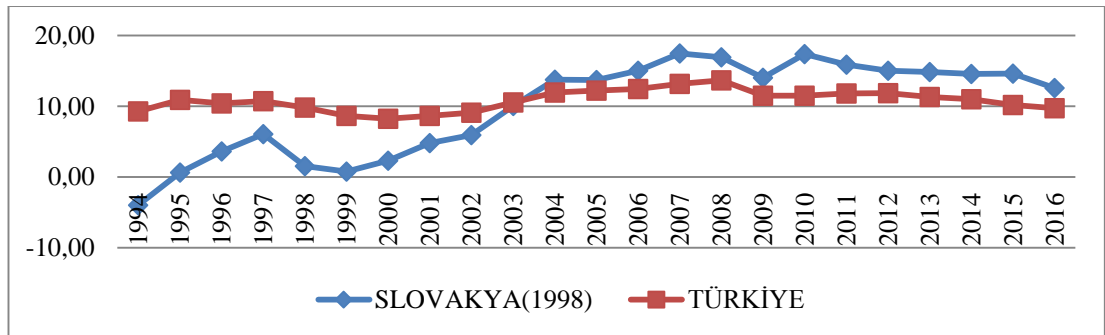
Şekil 62: Slovakya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 63'de 1994-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Slovakya'ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. İncelenen yıllarda 2004 yılından itibaren Slovakya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1997-2003 döneminde Slovakya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının artış eğiliminde olduğu fakat Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının altında 2004 yılında ise üzerinde olduğu, GB döneminde ise üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 63: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Slovakya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

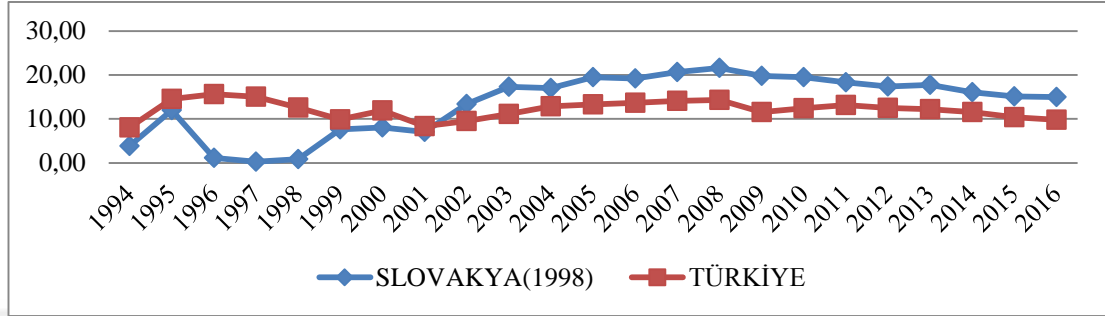

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 64'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Slovakya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1994-2016 dönemi için görülebilmektedir. 1997-2004 döneminde 1997-2001 arasında Slovakya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları,

Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiş geri kalan yıllarda ise üstüne çıkmıştır. 2004-2016 döneminde tüm yıllarda üzerinde gerçekleşmiştir.

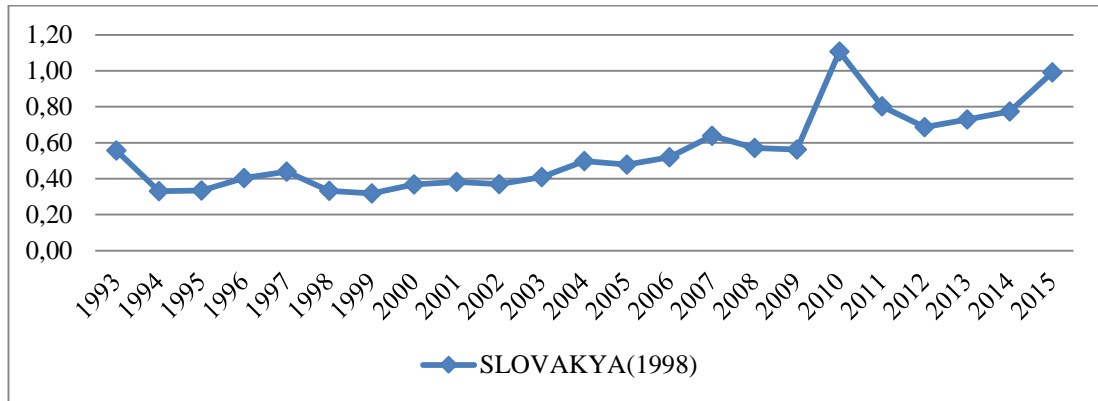
Şekil 64: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Slovakya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 65'de Slovakya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks %0,33 iken, 2004 yılında % 0,50'ye yükselmiştir. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 0,99'a yükselmiştir. Ticari ilişkiler artmakla birlikte, hem STA hem de GB dönemlerinde ihracatta Slovakya'ya yoğunlaşmanın sağlanamadığı söylenebilir.

Şekil 65: Türkiye-Slovakya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

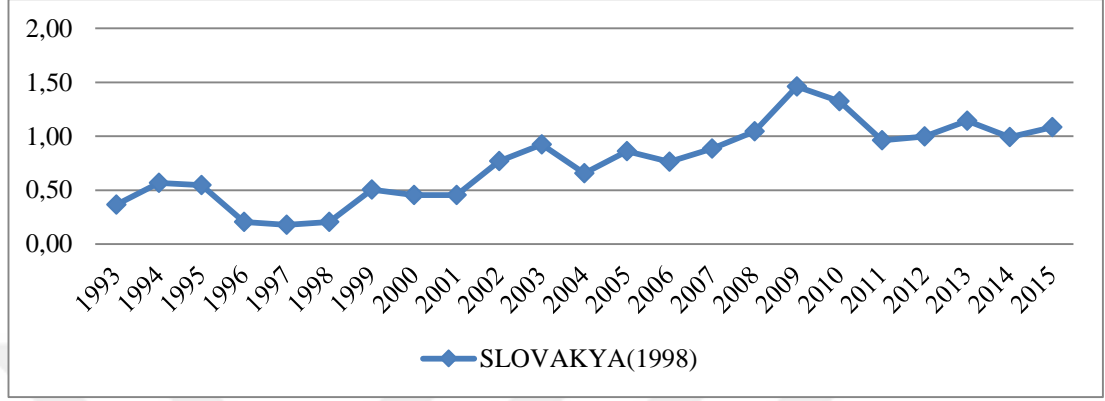

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 66'da Slovakya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,20 iken, 2004 yılında % 0,66'ya çıkmıştır. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında %

1,08'e çıkmıştır. İthalat değerleri artmakla birlikte, hem STA hem de GB dönemlerinde ithalatta Slovakya'ya yoğunlaşmanın gerçekleşmediği söylenebilir.

Şekil 66: Türkiye-Slovakya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Slovakya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 42 ve Tablo 43'de Türkiye'nin Slovakya ile STA ve GB sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 42: Türkiye'nin Slovakya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal,(59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler(65) Tekstil ürünleri(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(85) Ayakkabılar ve aksamı	(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri(4)Hububat, hububat ürünleri,(5)Meyve ve sebzeler(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri(28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler	(62)Kauçuk ve kauçuktan eşyalar(68) Demir ihtiva etmeyen madenler(73)Metal işleme makineleri(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(75)Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri(76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları(89) Başka yerde

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 43: Türkiye'nin Slovakya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(0) Canlı hayvanlar(62) Kauçuk ve kauçuktan eşya(67) Demir ve çelik(78) Motorlu kara taşıtları, bisikletler, bunların aksam ve parçası, (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları	(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar(65) Tekstil ürünleri(73)Metal işleme makineleri	(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları,(64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya(74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 44'de Türkiye'nin Slovakya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA ve GB sonrası değişimi görülebilmektedir.

Tablo 44: Türkiye-Slovakya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(4)Hububat, hububat ürünleri, (5)Meyve ve sebzeler (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (65)Tekstil ürünleri (ipik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal,(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler

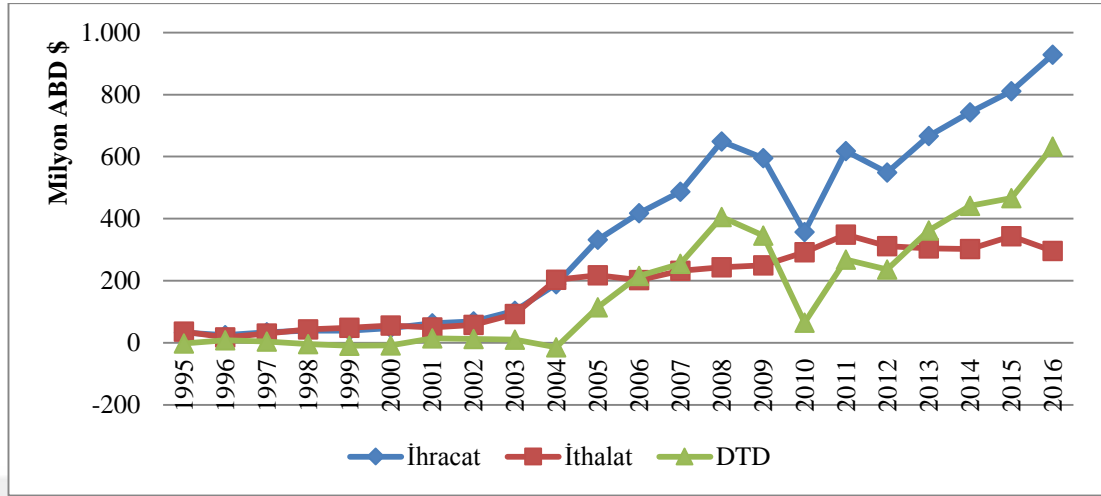
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; STA döneminde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. GB döneminde de karşılıklı ihracat ve ithalat değerleri artmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızları ise STA döneminde Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının altında, GB döneminde ise üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri STA döneminde yoğunlaşmanın olmadığını göstermektedir. GB döneminde ise ihracatta yoğunlaşma olmazken, ithalatta yoğunlaşma gerçekleşmiştir. Belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı, GB döneminde ise ticaretin daha fazla arttığı görülmüştür.

2.2.10 Slovenya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Slovenya-Türkiye STA'sı 05.05.1998 tarihinde imzalanmıştır. Fakat Slovenya'nın AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2004 tarihinde feshedilerek yerini GB'ne bırakmıştır. Şekil 67'de Slovenya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasında ki ticaret hacmi daha fazla artmıştır. Dış ticaret dengesi ise, tüm yıllar içinde 2004 yılı dışında Türkiye lehine fazla vermiştir.

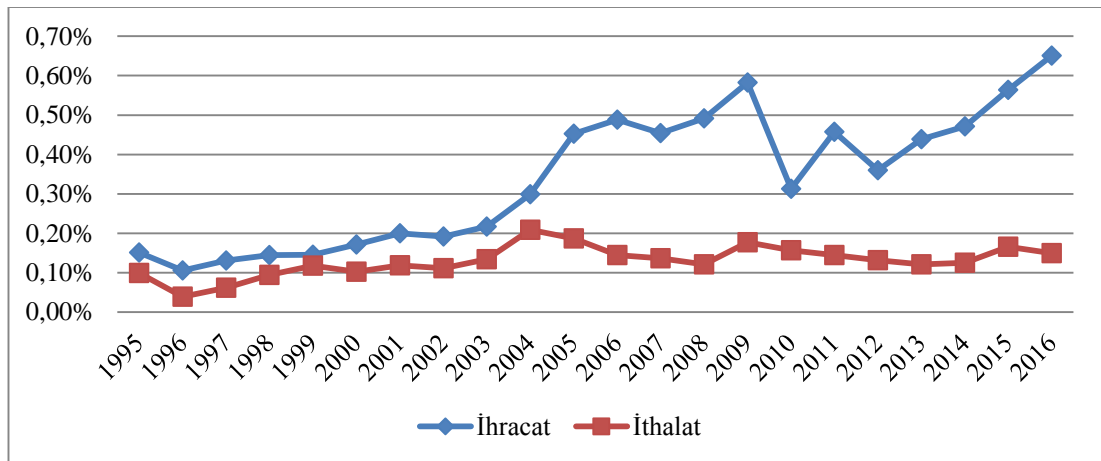
Şekil 67: Slovenya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1995-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 68’de Slovenya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 1998 yılında % 0,14 iken 2004 yılında % 0,30’a yükselmiştir. İthalat ise, 1998’de % 0,09, 2007’de % 0,21 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın feshedilmesinden sonra iki payda da düşüşler yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 0,65’e yükselmiş fakat, ithalat % 0,15’e düşmüştür.

Şekil 68: Slovenya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1995-2016)

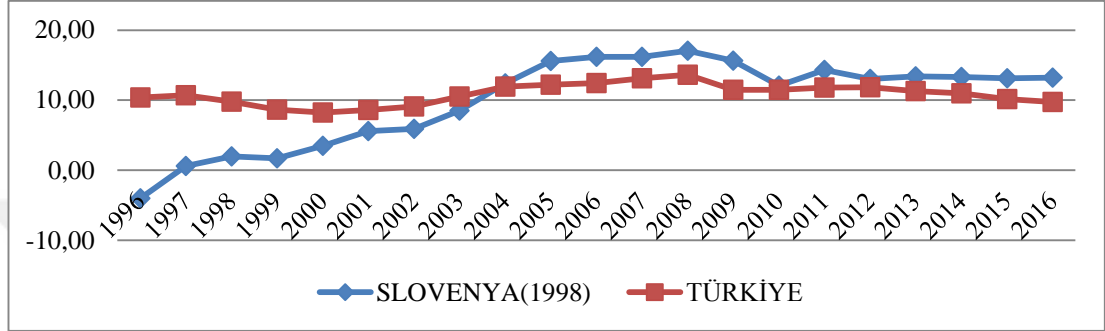

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 69’da 1996-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Slovenya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. STA’nın yürürlükte

olduğu 1998-2004 döneminde Slovenya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiş fakat her yıl arttığı görülmüştür. 2005-2016 döneminde Slovenya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

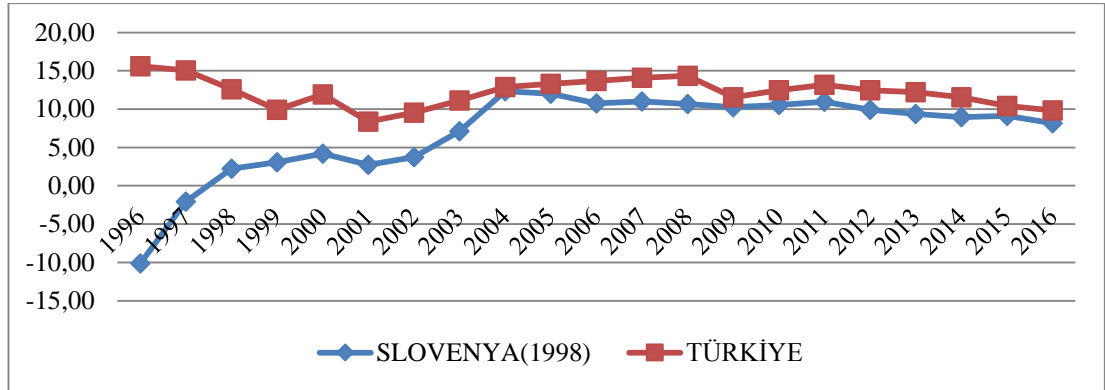
Şekil 69: Türkiye'nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Slovenya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1996-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 70'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Slovenya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1996-2016 dönemi için görülebilmektedir. Tüm yıllar Slovenya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir. STA'nın yürürlükte olduğu 1998-2004 döneminde Slovenya'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında olmakla birlikte artmıştır.

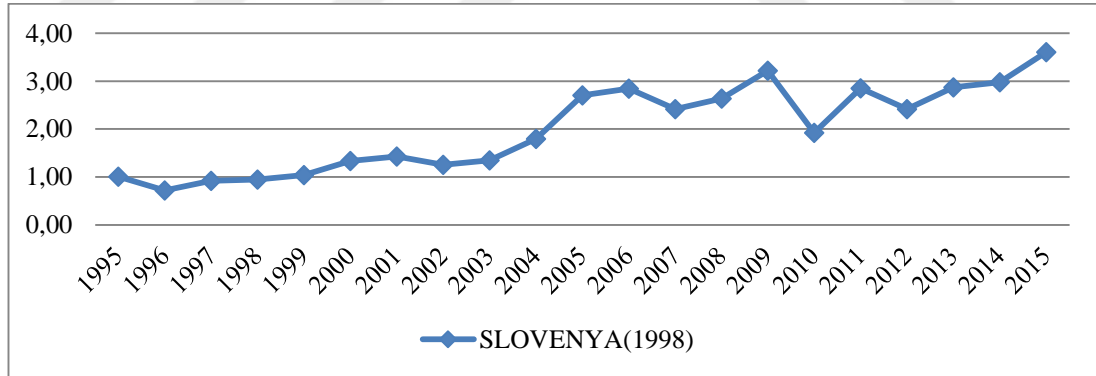
Şekil 70: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Slovenya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1996-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 71'de Slovenya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,95 iken, 2004 yılında % 1,79'a yükselmiştir. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 3,60'a yükselmiştir. Buradan STA döneminde ihracatta yoğunlaşmanın arttığı, GB döneminde de bu yoğunlaşmanın daha fazla arttığı söylenebilir.

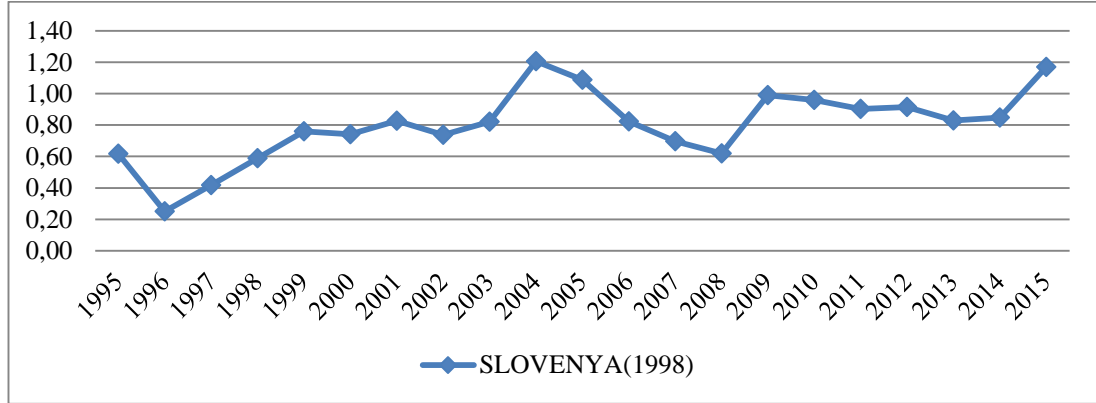
Şekil 71: Türkiye-Slovenya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 72'de Slovenya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 0,59 iken, 2004 yılında % 1,21'e yükselmiştir. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 1,17'ye düşmüştür. Buradan STA döneminde, önceden var olmayan yoğunlaşmanın olduğu GB döneminde ise yoğunlaşmanın azda olsa azaldığı görülmüştür.

Şekil 72: Türkiye-Slovenya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Slovenya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 45 ve Tablo 46’da Türkiye’nin Slovenya ile STA ve GB sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 45: Türkiye’nin Slovenya’ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürün grupları
(54)Tıp ve eczacılık ürünleri(62) Kauçuk ve kauçuktan eşyalar(78)Motorlu kara taşıtları, bisikletler, motosikletler, bunların aksam ve parçaları	(12)Tütün ve tütün mamulleri (23)Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları(33)Petrol, petrolden elde edilen ürünler(52) İnorganik kimyasal ürünler(66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya(69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşyalar	(27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler, (71)Güç üreten makineler ve araçlar,(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(75)Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları(76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 46: Türkiye'nin Slovenya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)(64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya(69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyalar(74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler	(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.)(66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (71)Güç üreten makineler ve araçlar(73) Metal işleme makineleri(87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar(89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 47'de Türkiye'nin Slovenya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA ve GB sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 47: Türkiye-Slovenya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(5)Meyve ve sebzeler (26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları (52) İnorganik kimyasal ürünler (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85) Ayakkabılar ve aksamı	(66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşyalar(71)Güç üreten makineler ve araçlar (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya	(27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler, (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları

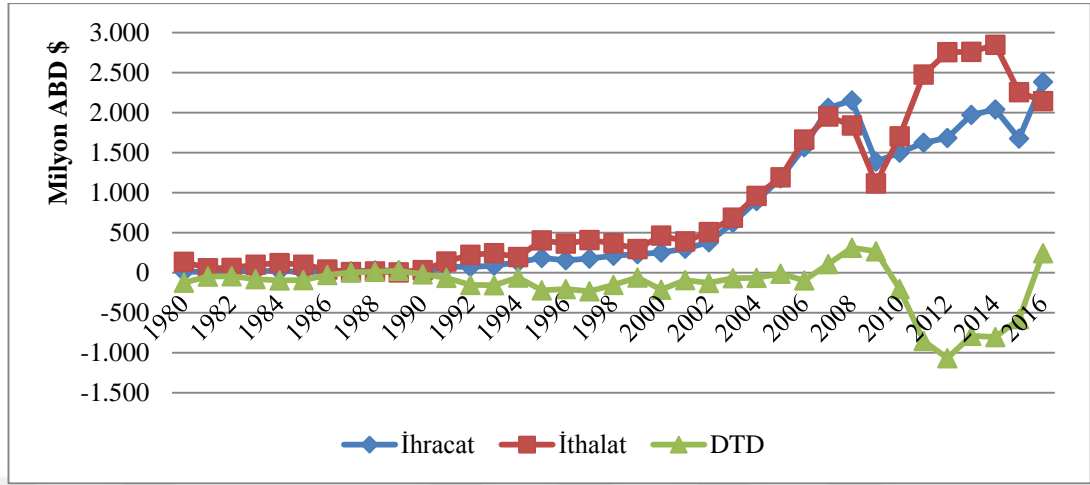
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Hem STA hem de GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. STA döneminde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde, GB döneminde ise ihracat büyüme hızları Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşirken, ithalat büyüme hızları ise Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri ihracat ve ithalatta taraf ülkeye yoğunlaşmanın olduğunu göstermektedir. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı, GB döneminde ise ticaret hacminin daha fazla arttığı görülmüştür. Ayrıca GB döneminde ihracattaki artışların ithalattakinden daha fazla olduğu görülmüştür. Yani Slovenya, Türkiye için bir Pazar ülkesidir denilebilir.

2.2.11 Bulgaristan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Bulgaristan-Türkiye STA'sı 11.07.1998 tarihinde imzalanmıştır. Fakat Bulgaristan'ın AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2007 tarihinde feshedilerek yerini GB'ne bırakmıştır. Şekil 73'de Bulgaristan ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 1990 yılından itibaren Türkiye-Bulgaristan ticaret hacmi artan bir seyir izlemiştir. Doğu bloğunun çökmesi bunun nedeni olarak görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2007 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasında ki ticaret hacmi 2009 yılı istisna olmak üzere artmaya devam etmiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu yıllarda 2007 yılı dışında her yıl açık vermiştir. GB döneminde ise 2007-2010 arasındaki yıllarda ve 2016 yılında Türkiye lehine fazla vermiş diğer yıllarda açık vermiştir.

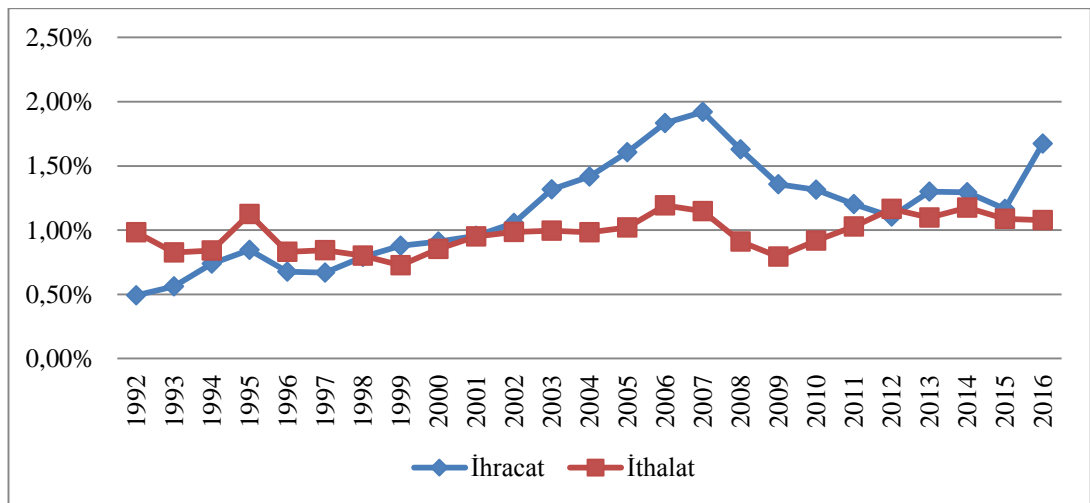
Şekil 73: Bulgaristan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 74’de Bulgaristan ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 1998 yılında % 0,79 iken 2007 yılında % 1,92’ye yükselmiştir. İthalat ise, 1997’de % 0,80, 2007’de % 1,15 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. Fakat STA’nın feshedilmesinden sonra iki payda da düşüşler yaşanmış, ihracat 2016 yılında % 1,67’ye, ithalat ise % 1,08’e düşmüştür.

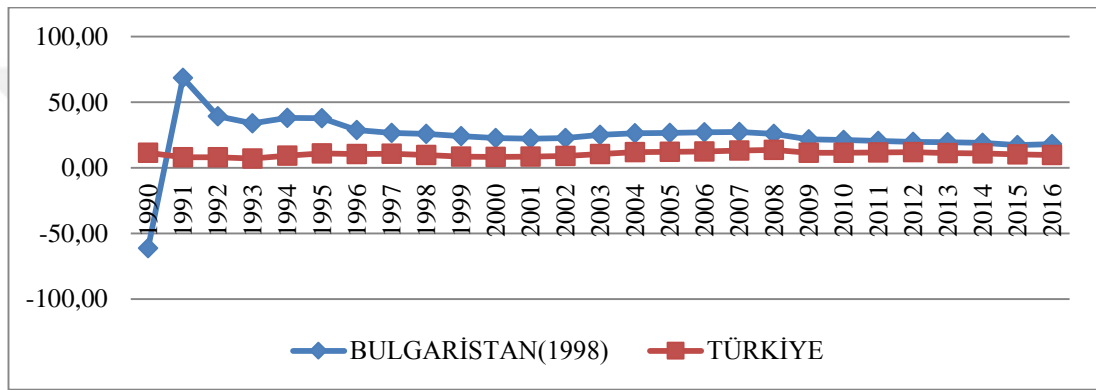
Şekil 74: Bulgaristan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 75’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Bulgaristan’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 1990 yılı dışında incelenen tüm yıllarda Bulgaristan’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 1998-2007 döneminde Bulgaristan’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının hafif bir artış gösterdiği fakat 2008’den itibaren azalış eğilimine girdiği görülmektedir. Bunun küresel krizden kaynaklandığı düşünülmektedir.

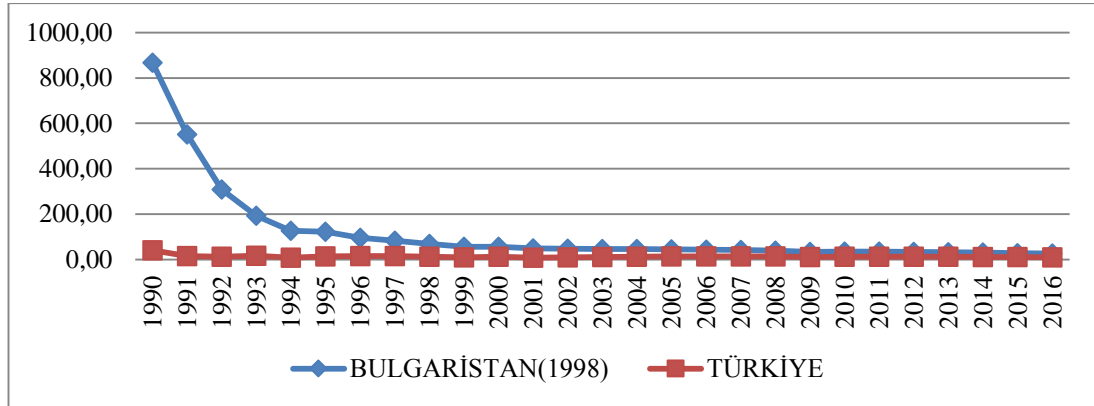
Şekil 75: Türkiye’nin Toplam İhracat Büyüme Hızları ve Bulgaristan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 76’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Bulgaristan’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. STA’nın yürürlükte olduğu 1998-2007 döneminde Bulgaristan’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. 2008-2016 döneminde de durumun değişmediği görülmüştür.

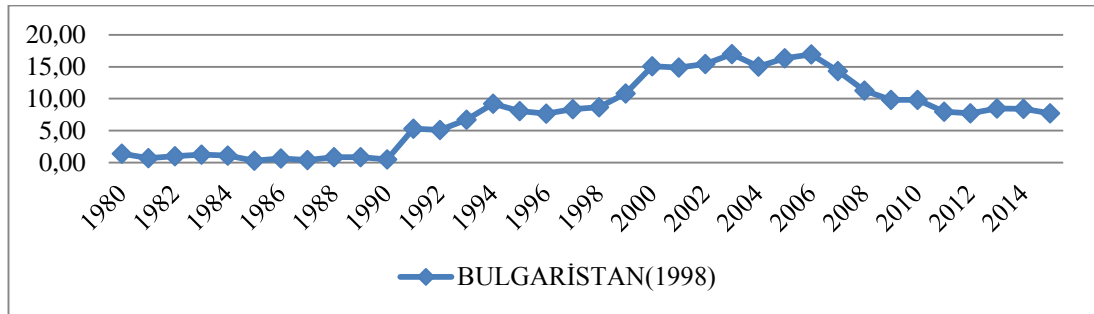
Şekil 76: Türkiye'nin Toplam İthalat Büyüme Hızları ve Bulgaristan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 77'de Bulgaristan için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 8,67 iken, 2007 yılında % 14,31'e yükselmiştir. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 7,72'ye düşmüştür. Buradan imzalanan STA döneminde ihracatta yoğunlaşmanın arttığı fakat daha ileri bir bütünleşme türü olmasına rağmen GB döneminde ise bu yoğunlaşmanın azaldığı söylenebilir.

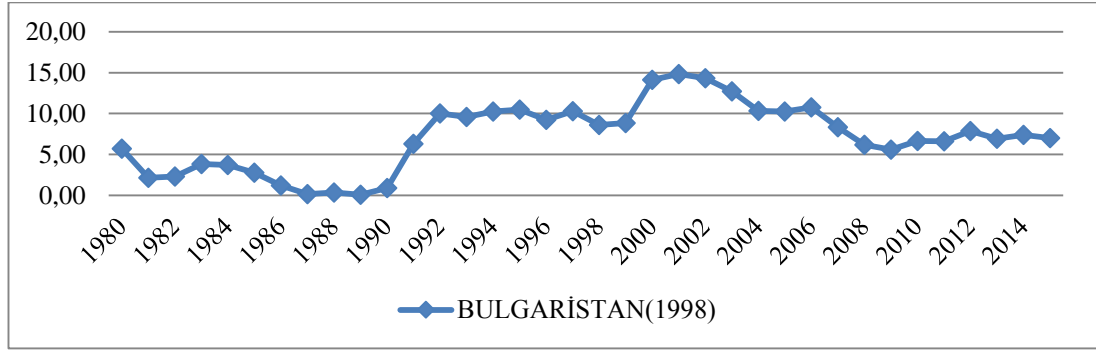
Şekil 77: Türkiye-Bulgaristan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 78'de Bulgaristan için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 1998 yılında endeks % 8,62 iken, 2007 yılında % 8,32'ye düşmüştür. STA'nın feshinden sonra endeks, 2015 yılında % 7,02'e düşmüştür. Buradan imzalanan STA döneminde ithalatta olan yoğunlaşmanın azaldığı, GB döneminde ise bu yoğunlaşmanın daha da düştüğü söylenebilir.

Şekil 78: Türkiye-Bulgaristan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Bulgaristan-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Şekil 79 ve Şekil 80'den Türkiye'nin Bulgaristan ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Şekil 79: Türkiye'nin Bulgaristan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GBsonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan, STA ve GB dönemlerinde yoğunlaşma olmayan ürün grupları
(28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (51) Organik kimyasal ürünler (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları, (85) Ayakkabılar ve aksamı	(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (9)Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (43)İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülusalat, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (54)Tıp ve eczacılık ürünleri, (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (35)Elektrik enerjisi (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya	(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 80: Türkiye'nin Bulgaristan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (8) Hayvanlar için gıda maddeleri (21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (24) Mantar, odun ve kereste (25) Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (33)Petrol, petrolden elde edilen ürünler(52) İnorganik kimyasal ürünler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68) Demir ihtiva etmeyen madenler	(1) Et ve et ürünleri (51) Organik kimyasal ürünler (56)Mineral kimyasal gübreler (272 grubun dışındakiler), (57)İlk şekillerde plastikler (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(35)Elektrik enerjisi

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 81'de Türkiye'nin Bulgaristan karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Şekil 81: Türkiye-Bulgaristan RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler	STA ve GB dönemlerinde RCA<1
(5) Meyve ve sebzeler (11) İçkiler, (12) Tütün ve tütün mamulleri (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep, (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası(81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları(85) Ayakkabılar ve aksamı	(75)Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları, (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri (23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (67) Demir ve çelik	(59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

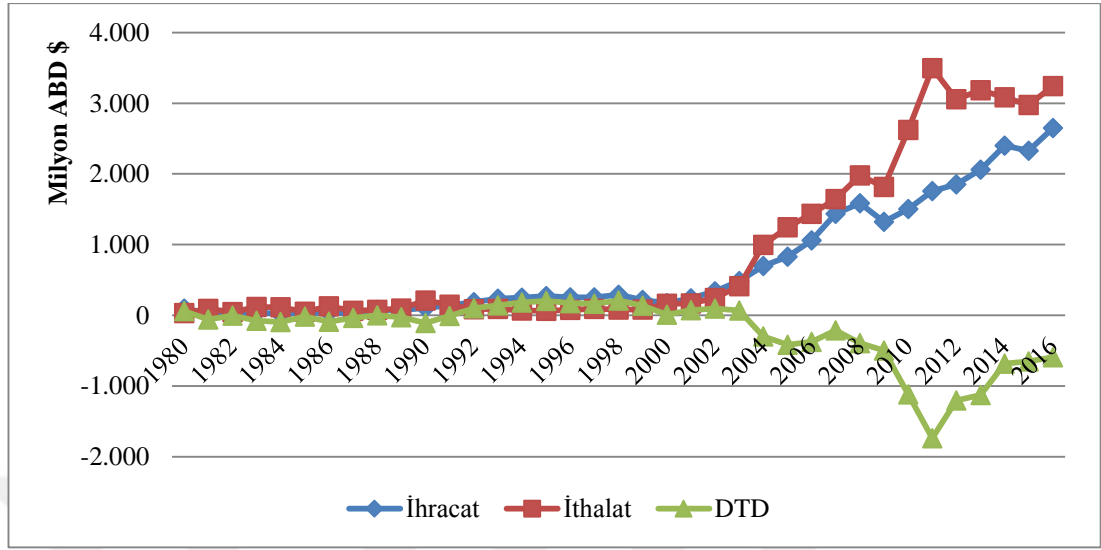
Sonuç olarak; Hem STA hem de GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. STA ve GB dönemlerinde ihracat ve ithalat büyüme hızları Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinin ise azaldığı

görülmüştür. GB döneminde STA dönemine kıyasla bu endekslerde azalış yaşanmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini arttırdığı fakat GB döneminde azaldığı görülmüştür. Fakat bu etkinin taraf ülkenin GB üyeliğinden mi yoksa küresel krizin etkisi mi olduğunu belirlemek güçtür.

2.2.12 Polonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Polonya ile Türkiye arasındaki STA 27.01.2000 tarihinde imzalanmıştır. Fakat Polonya'nın AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2004 tarihinde feshedilerek yerini GB'ne bırakmıştır. Şekil 82'de Polonya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Özellikle 2002 yılından itibaren Türkiye-Polonya ticaret hacmi artış göstermeye başlamıştır. 2001 krizi sonrasında yaşanan toparlanma sürecinin bunda etkili olduğu düşünülmektedir. STA'nın imzalandığı 2000 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2004 yılı dahil olmak üzere ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasında ki ticaret hacmi yıllar itibariyle büyük artışlar göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, 2000-2003 döneminde Türkiye lehine fazla verirken 2004 yılından itibaren açık vermiştir.

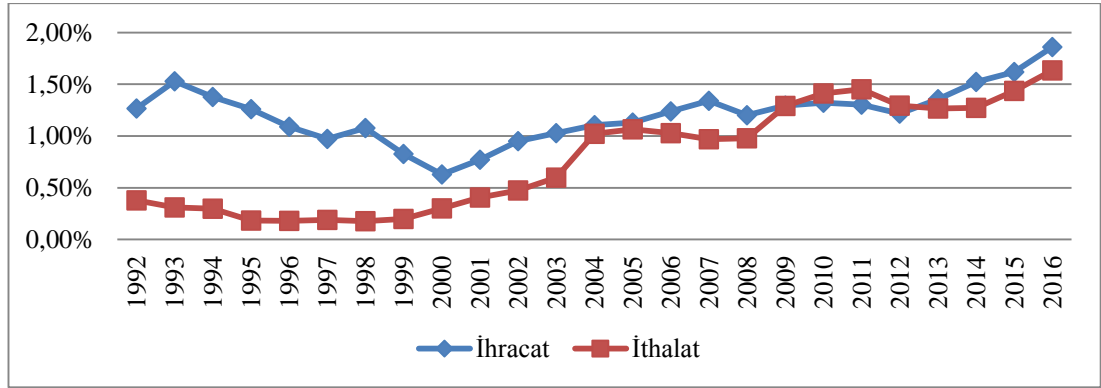
Şekil 82: Polonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 83’de Polonya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2000 yılında % 0,63 iken 2004 yılında % 1,10’a yükselmiştir. İthalat ise, 2000’de % 0,30, 2004’de % 1,02 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. STA’nın feshedilmesinden sonra, ihracat 2016 yılında % 1,86’ya, ithalat ise % 1,63’e yükselmiştir.

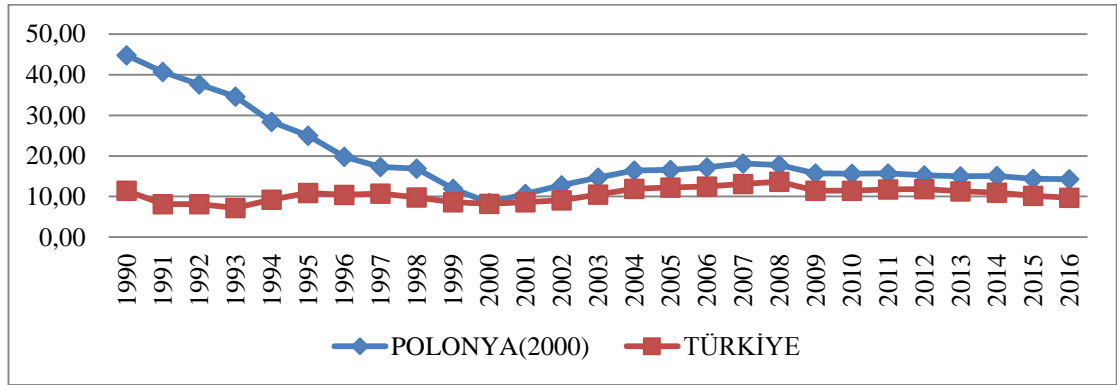
Şekil 83: Polonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 84’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Polonya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. İncelenen yılların tümünde Polonya’ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

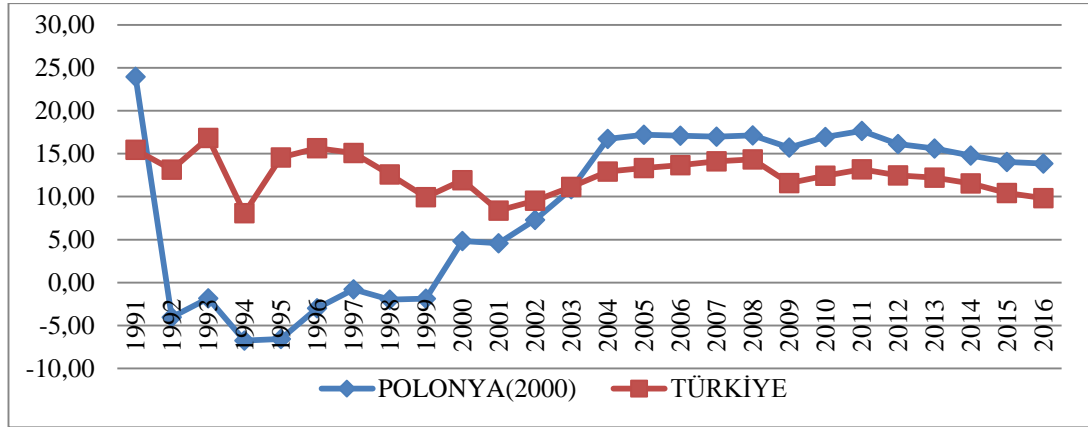
Şekil 84: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Polonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 85’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Polonya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2000-2004 döneminde 2003 yılına kadar Polonya’dan yapılan ithalatın büyüme hızı, Türkiye’nin ithalat büyüme hızının altında, 2004 yılında ise üzerinde gerçekleşmiştir. 2004-2016 döneminde ise tüm yıllar itibarıyla üzerinde gerçekleşmiştir.

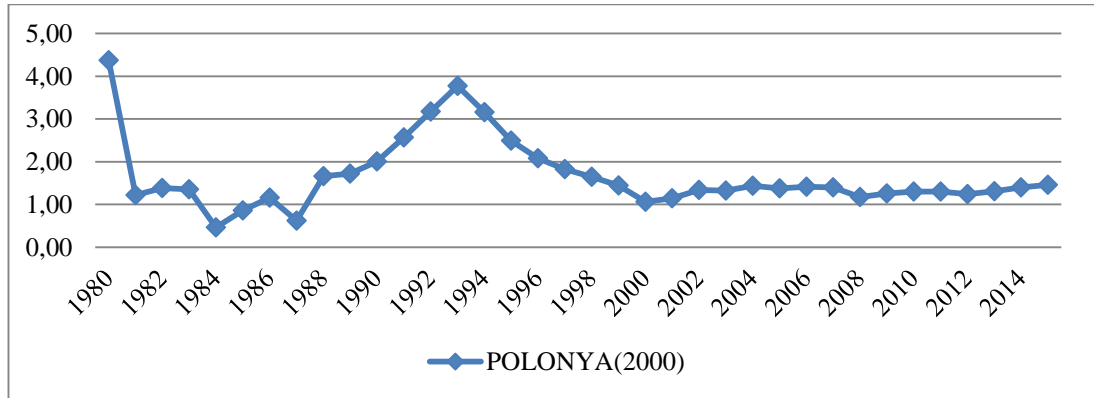
Şekil 85: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Polonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 86'da Polonya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA'nın imzalandığı 2000 yılında endeks % 1,07 iken, 2004 yılında % 1,44'e yükselmiştir. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 1,46'ya çıkmıştır. Buradan hem STA hem de GB dönemlerinde ihracatta Polonya'ya olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 86: Türkiye-Polonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

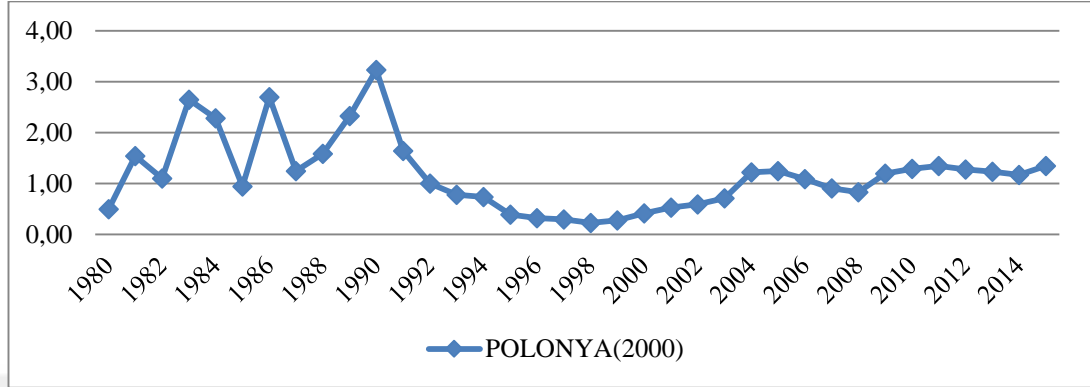

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 87'de Polonya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2000 yılında endeks % 0,42 iken, 2004 yılında % 1,22'ye çıkmıştır. STA'nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 1,35'e yükselmiştir. STA döneminde daha önce var olmayan ihracat yoğunlaşmasının

oluştugu, GB döneminde ise ihracatta Polonya'ya olan yoğunlaşmanın daha da arttığı söylenebilir.

Şekil 87: Türkiye-Polonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Polonya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi incelenebilir.

Tablo 48 ve Tablo 49'dan Türkiye'nin Polonya ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi görülebilmektedir.

Tablo 48: Türkiye'nin Polonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya(71) Güç üreten makineler ve araçlar(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası	(57) İlk şekillerde plastikler (85) Ayakkabılar ve aksamı	(25) Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 49: Türkiye'nin Polonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA Döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(57) İlk şekillerde plastikler	(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (71) Güç üreten makineler ve araçlar (75) Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 50'de Türkiye'nin Polonya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 50: Türkiye-Polonya RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(5) Meyve ve sebzeler (6)Şeker, şeker ürünleri ve bal, (12) Tütün ve tütün mamuller (26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66) Taş, alçı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları(85) Ayakkabılar ve aksamı	(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	(29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler (52) İnorganik kimyasal ürünler (67) Demir ve çelik

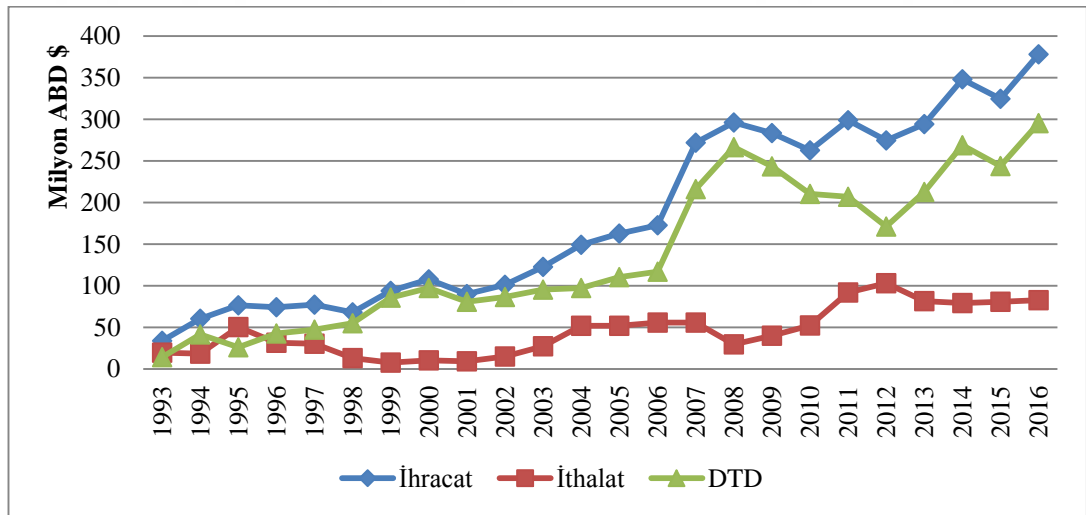
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; STA ve GB dönemlerinde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. STA ve GB dönemlerinde ihracat ve ithalat büyüme hızları Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri STA ve GB dönemlerinde artmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. Hem STA hem de GB dönemlerinde taraf ülkeyle olan ticaret hacminin arttığı görülmüştür.

2.2.13 Makedonya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Makedonya-Türkiye STA'sı 01.09.2000 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 88'de Makedonya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2000 yılından itibaren istisnai bazı yıllar dışında ihracat ve ithalat değerleri her yıl artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, 2000 yılından itibaren Türkiye lehine fazla vermiştir.

Şekil 88: Makedonya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)

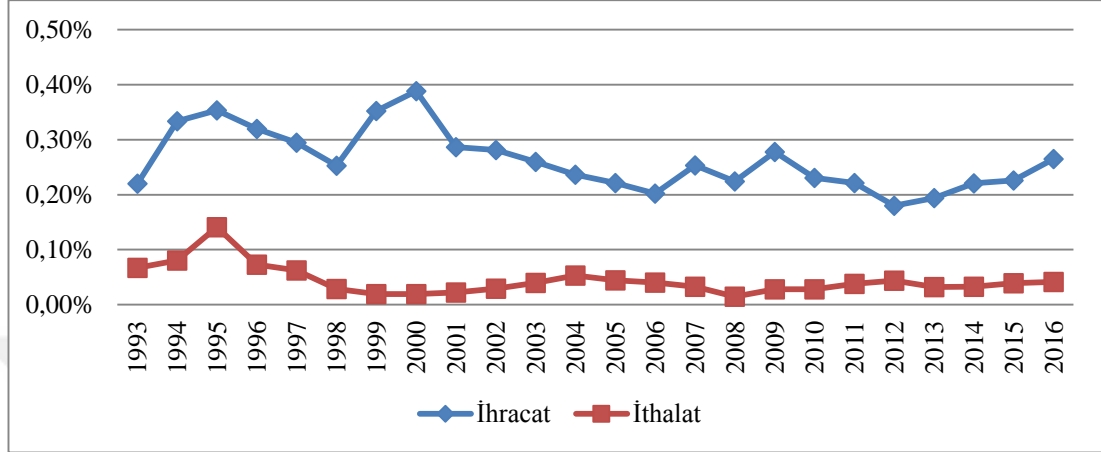

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 89'da Makedonya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2000 yılında % 0,39 iken 2016 yılında % 0,27'ye gerilemiştir. İthalat ise, 2000'de % 0,02, 2016'da % 0,04 olarak

gerçekleşmiştir. STA döneminde Makedonya ile ticarete ihracat payı düşmüş fakat ithalat payı artmıştır.

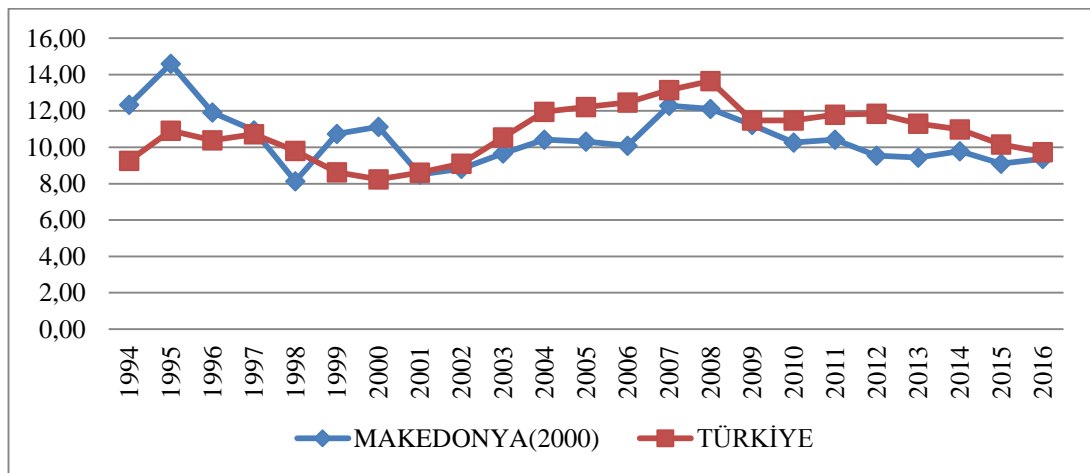
Şekil 89: Makedonya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 90'da 1994-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Makedonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2000 yılından itibaren 2000 yılı istisna olmak üzere Makedonya'ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

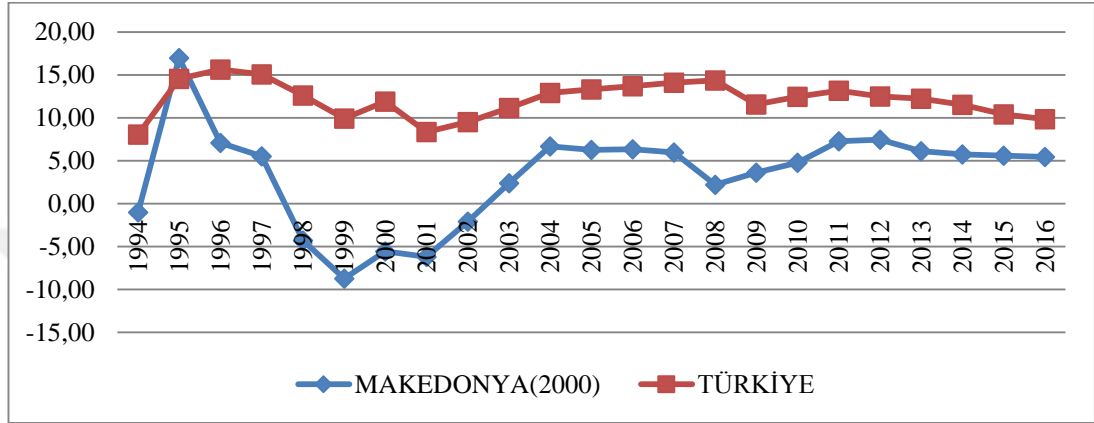
Şekil 90: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Makedonya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 91’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Makedonya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1994-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2000 yılından itibaren Makedonya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

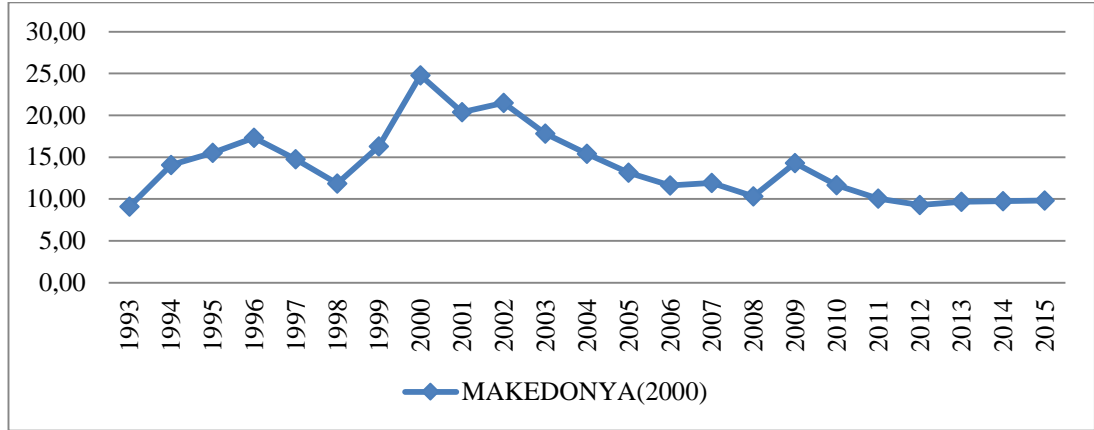
Şekil 91: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve Makedonya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 92’de Makedonya için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2000 yılında endeks % 24,79 iken, 2015 yılında % 9,83’e düşmüştür. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Makedonya’ya olan yoğunlaşmanın azaldığı söylenebilir.

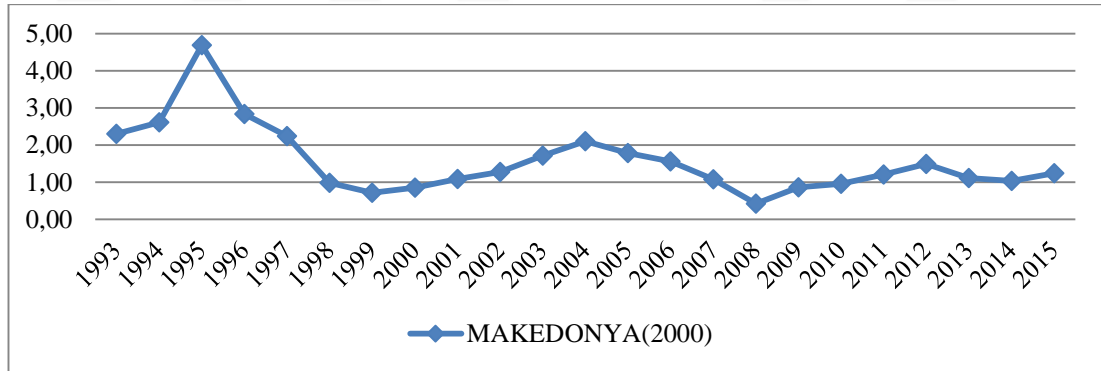
Şekil 92: Türkiye-Makedonya Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 93’de Makedonya için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA’nın imzalandığı 2000 yılında endeks % 0,86 iken, 2015 yılında % 1,24’e çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Makedonya’ya yoğunlaşma gerçekleştiği söylenebilir.

Şekil 93: Türkiye-Makedonya Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1993-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Makedonya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 51 ve Tablo 52’den Türkiye’nin Makedonya ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 51: Türkiye'nin Makedonya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma var, STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler (23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (24) Mantar, odun ve kereste (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (53) Debat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya(75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya	(4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(68) Demir ihtiva etmeyen madenler(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (85)Ayakkabılar ve aksamı(89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 52: Türkiye'nin Makedonya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma var, STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.)(24) Mantar, odun ve kereste (25)Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (67) Demir ve çelik

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 53'de Türkiye'nin Makedonya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 53: Türkiye-Makedonya RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlüğe sağlanan STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(4) Hububat, hububat ürünleri (5) Meyve ve sebzeler (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (51) Organik kimyasal ürünler (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (57) İlk şekillerde plastikler (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (71)Güç üreten makineler ve araçlar (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası	(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(68) Demir ihtiva etmeyen madenler(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85)Ayakkabılar ve aksamı(89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

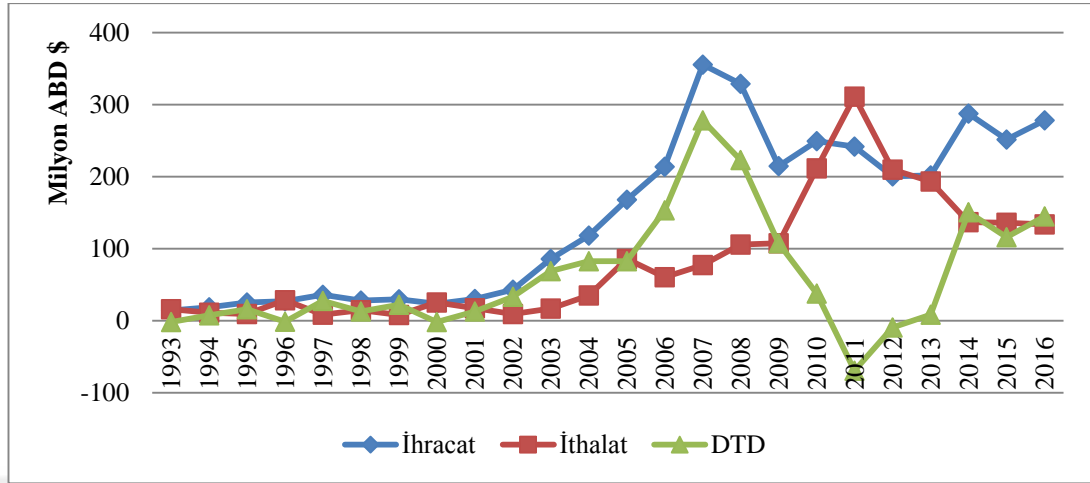
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; STA döneminde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin yoğunlaşmayı işaret etmekle birlikte STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı fakat bilateral ithalat endeksinin arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. Ayrıca Makedonya ile imzalanan STA döneminde ihracattan çok ithalatın arttığı görülmüştür. Bu da Türkiye açısından Makedonya'nın bir kaynak ülke olduğu anlamına gelmektedir.

2.2.14 Hırvatistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Hırvatistan-Türkiye STA'sı 13.03.2002 tarihinde imzalanmış ve 01.07.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Fakat Hırvatistan'ın AB üyesi olması nedeniyle 01.01.2013 tarihinde feshedilerek yerini GB'ne bırakmıştır. Şekil 94'de Hırvatistan ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 2001 yılından itibaren dış ticaret hacmi önceki yıllara kıyasla daha fazla artmıştır. Bunda 2001 krizinin etkilerinin atılmaya başlaması neden olarak gösterilebilir. STA'nın imzalandığı 2002 yılından itibaren anlaşmanın feshedildiği 2013 yılına kadar ihracat 2009 ve 2012 yılları dışında artmış, ithalat ise 2006, 2012 ve 2013 yılları dışında artış göstermiştir. STA'nın feshedilmesinden sonra ise GB üyesi iki ülke arasında ki ihracat artış göstermişken, ithalat az da olsa azalmıştır. Dış ticaret dengesi ise, 2011 ve 2012 yılları dışında Türkiye lehine fazla vermiştir.

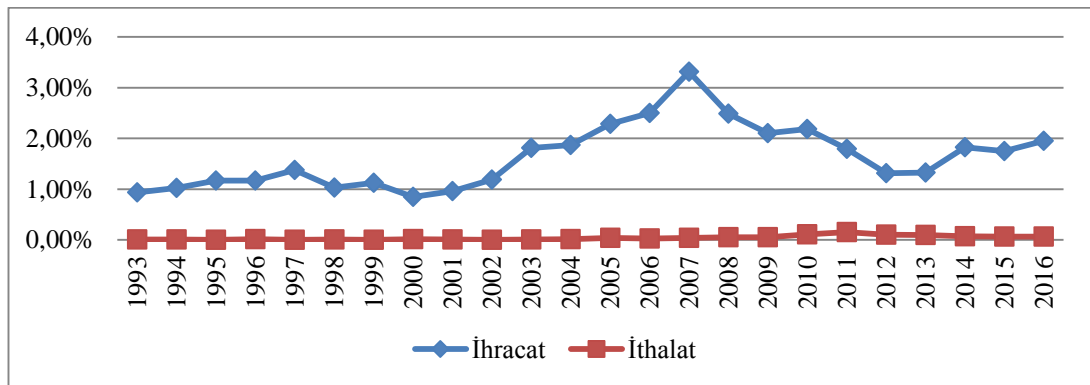
Şekil 94: Hırvatistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 95’de Hırvatistan ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2002 yılında % 1,19 iken 2013 yılında % 1,33’e yükselmiştir. İthalat ise, 2002’de % 0,00 iken 2013’de % 0,10’a yükselmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarının yükseliş gösterdiği görülmektedir. Fakat STA’nın feshedilmesinden sonra, ihracat 2016 yılında % 1,95’e yükselirken, ithalat ise % 0,07’ye düşmüştür.

Şekil 95: Hırvatistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1993-2016)

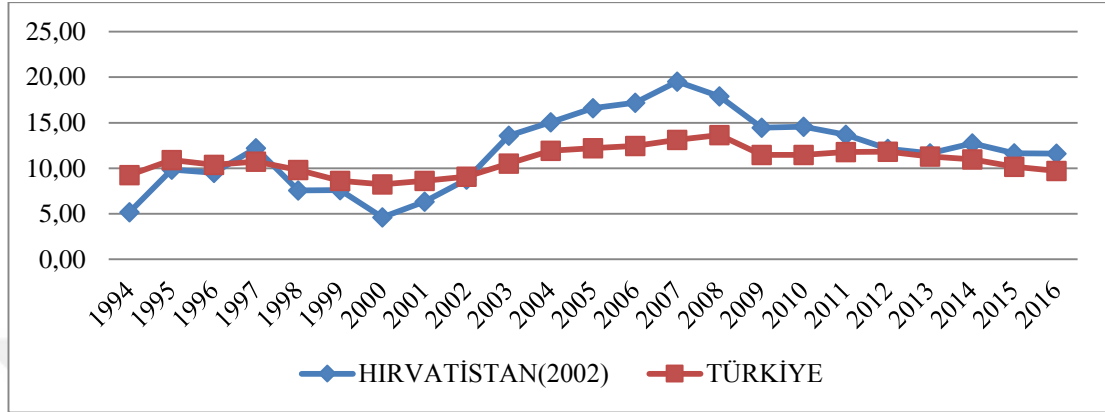

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 96’da 1994-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Hırvatistan’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. STA’nın yürürlükte olduğu 2002-2013 döneminde Hırvatistan’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının,

Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir. 2013 yılından sonra da, durumun değişmediği görülmektedir.

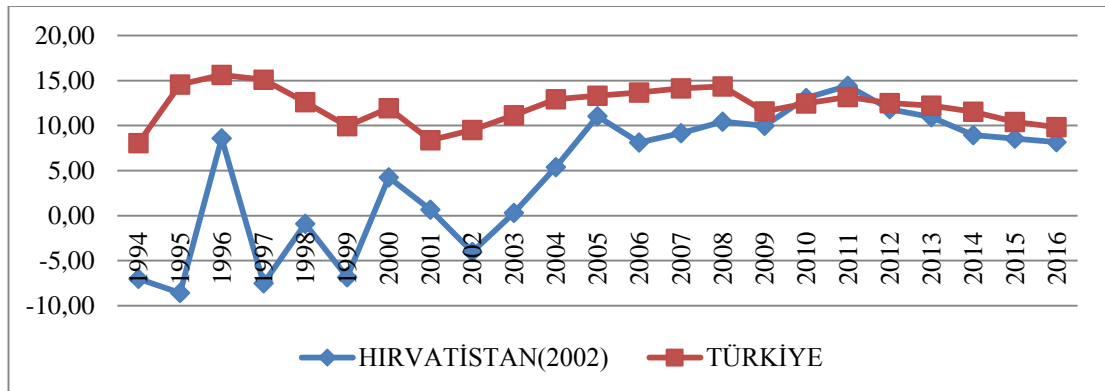
Şekil 96: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Hırvatistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 97'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Hırvatistan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1994-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2002-2013 döneminde 2010 ve 2011 yılları dışında Hırvatistan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir. 2013 yılından sonrada bu durum değişmemiştir.

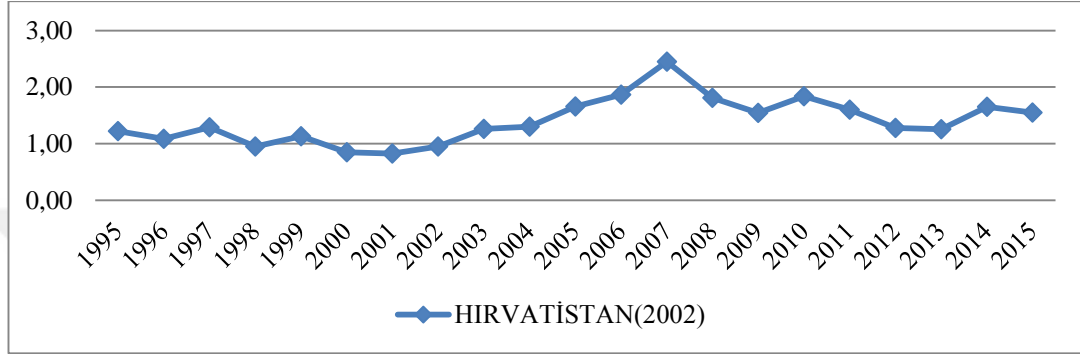
Şekil 97: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Romanya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 98’de Hırvatistan için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2002 yılında endeks % 0,95 iken, 2013 yılında % 1,25’e yükselmiştir. STA’nın feshinden sonra endeks, 2015 yılında % 1,55’e yükselmiştir. STA döneminde ihracatta önceden var olmayan yoğunlaşmanın olduğu ayrıca GB döneminde bu yoğunlaşmanın daha da arttığı söylenebilir.

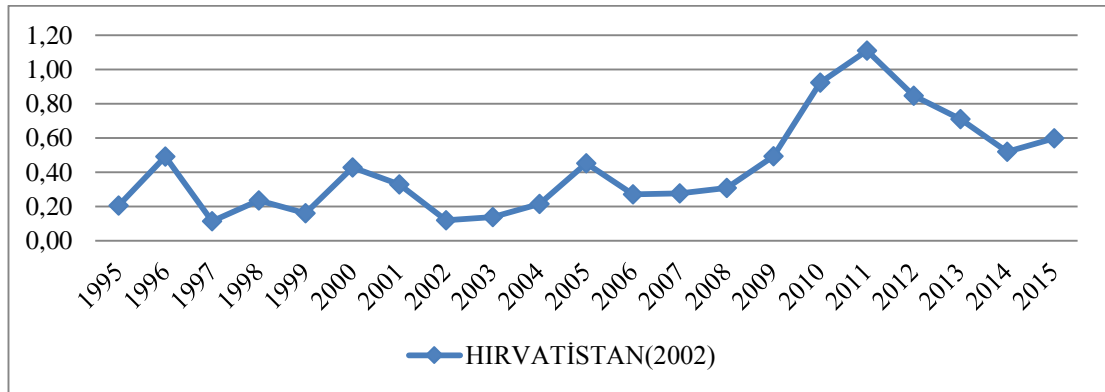
Şekil 98: Türkiye-Hırvatistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 99’da Hırvatistan için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2002 yılında endeks % 0,12 iken, 2013 yılında % 0,71’e yükselmiştir. STA’nın feshinden sonra ise endeks, 2015 yılında % 0,60’a düşmüştür. Buradan hem STA hem de GB dönemlerinde ithalatta yoğunlaşmanın oluşmadığı söylenebilir.

Şekil 99: Türkiye-Hırvatistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Hırvatistan-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 54 ve Tablo 55’den Türkiye’nin Hırvatistan ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 54: Türkiye’nin Hırvatistan’a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA öneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA öneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (56)Mineral kimyasal gübreler (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya	(58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (75) Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 55: Türkiye'nin Hırvatistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA ve GB sonrası dönemlerde yoğunlaşma olan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olan, GB döneminde yoğunlaşma olmayan ürün grupları	STA döneminde yoğunlaşma olmayan, GB döneminde yoğunlaşma olan ürün grupları
(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (24) Mantar, odun ve kereste (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (56)Mineral kimyasal gübreler(66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya(77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(4) Hububat, hububat ürünleri	(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (33)Petrol, petrolden elde edilen ürünler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 56'da Türkiye'nin Hırvatistan karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA ve GB sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 56: Türkiye-Hırvatistan RCA Endeksi Tablosu

STA ve GB sonrası dönemlerde RCA>1 olan ürünler	STA döneminde RCA>1, GB döneminde RCA<1 olan ürünler	STA döneminde RCA<1, GB döneminde RCA>1 olan ürünler
(5) Meyve ve sebzeler (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (67)Demir ve çelik (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (73) Metal işleme makineleri (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları, (75) Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları,	(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

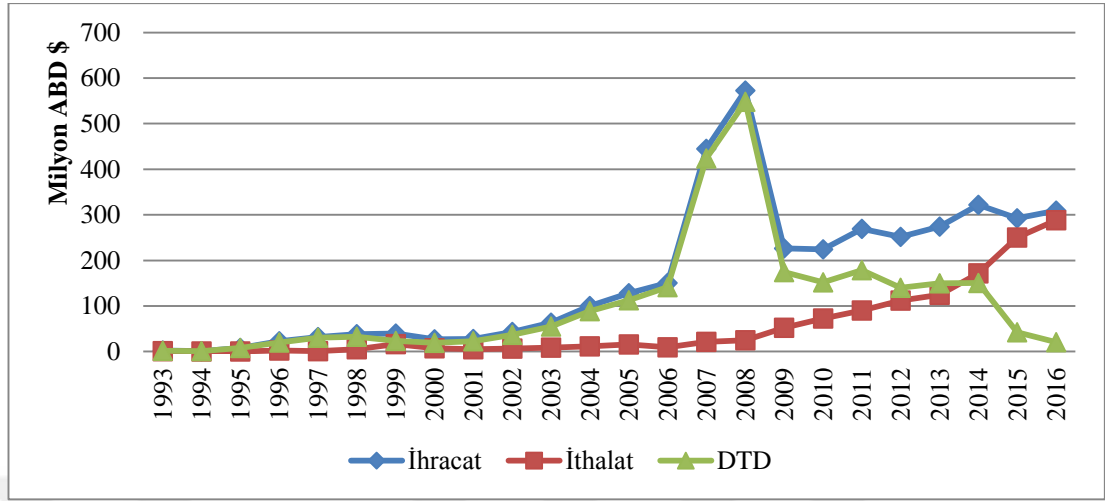
Sonuç olarak; STA döneminde tarafların karşılıklı ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar gerçekleşmiştir. GB döneminde ise karşılıklı ihracat artarken

ithalat değerleri azalmıştır. STA döneminde ihracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin büyüme hızlarının üzerinde, GB döneminde ise ihracat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği, ithalat büyüme hızlarının ise Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA ncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. GB döneminde ise STA dönemine kıyasla bileteral ihracat endeksi artarken, ithalat endeksi azalmıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı, GB döneminde ise ticaret artışının daha fazla olduğu görülmüştür. Ayrıca GB döneminde ihracat artışlarının ithalattakinden daha fazla olduğu görülmüştür. Yani Hırvatistan, Türkiye açısından bir pazar ülke olmuştur.

2.2.15 Bosna-Hersek-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Bosna-Hersek ile Türkiye arasında STA 01.07.2003 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 100'de 1993-2016 yılları arasında Bosna Hersek-Türkiye ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 2001 yılından itibaren ihracat ve ithalat değerleri artmıştır. STA'nın yürürlüğe girdiği 2003 yılından itibaren 2009 yılı dışında tüm yıllar itibariyle ihracatın ve ithalattın arttığı görülmüştür. 2009 yılında ihracatta görülen düşüşün Bosna Hersek tarafının küresel krizden etkilenmesinin sonucu olduğu düşünülmektedir. Dış ticaret dengesi ise incelenen yıllar itibariyle her yıl Türkiye lehine fazla vermiştir.

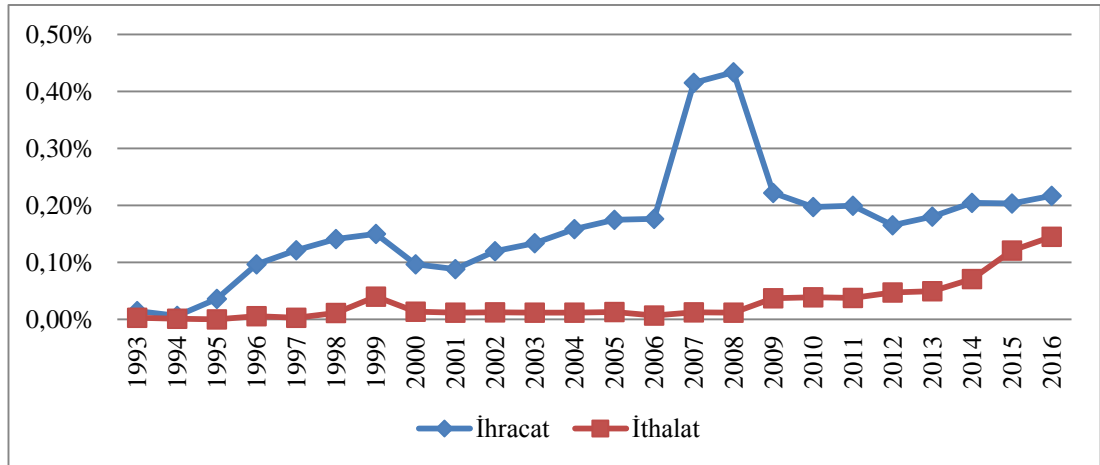
Şekil 100: Bosna Hersek-Türkiye İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 101’de Bosna Hersek ile yapılan ticaretin Türkiye’nin toplam ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. STA’nın yürürlüğe girdiği yıl olan 2003’te ihracatın payı % 0,13 iken 2016 yılında % 0,22 ye yükselmiş, ithalatın payı ise 2003 yılında % 0,01 iken 2016 yılında % 0,15 seviyesine yükselmiştir.

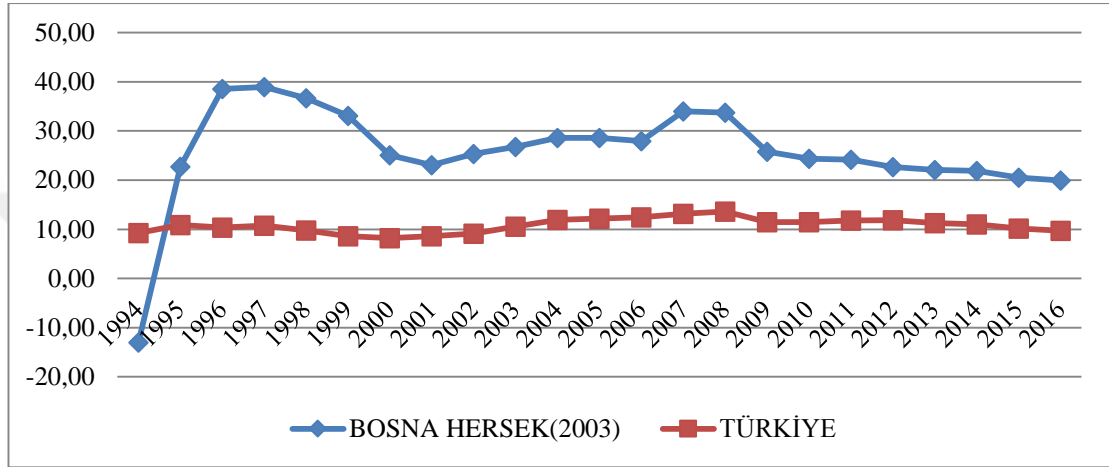
Şekil 101: Bosna-Hersek ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin Dış Ticaretindeki Payları (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 102’de Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ile Bosna-Hersek ile gerçekleştirdiği ihracat büyüme hızları 1994-2016 yılları itibariyle verilmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu tüm yıllarda Bosna-Hersek’e yapılan ihracatın büyüme hızları, Türkiye’nin ihracat büyüme hızının üzerinde gerçekleşmiştir.

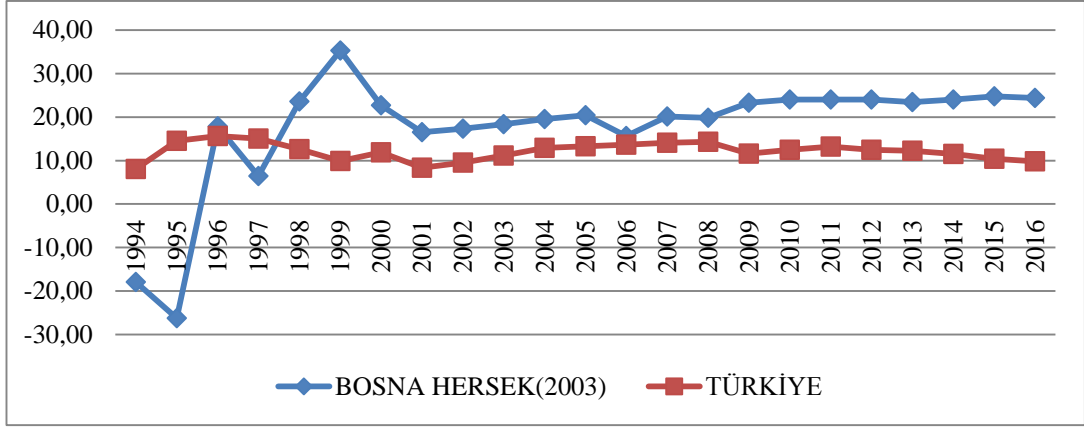
Şekil 102: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Bosna-Hersek ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 103’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Bosna-Hersek’ten gerçekleştirdiği ithalat büyüme hızları 1994-2016 yılları itibariyle görülebilir. STA’nın yürürlükte olduğu her yıl, Bosna-Hersek’ten yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızının üzerinde gerçekleşmiştir.

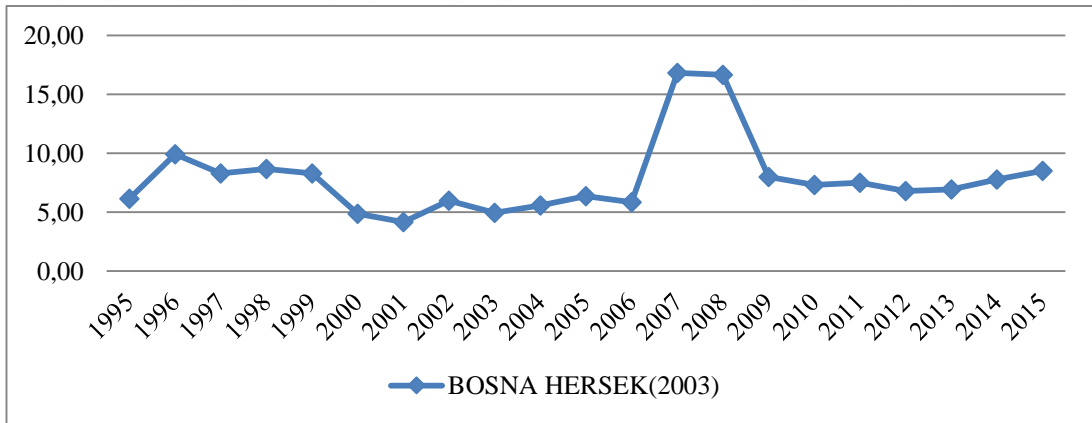
Şekil 103: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve Bosna-Hersek ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1994-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 104’de Bosna-Hersek için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2003 yılında endeks % 4,95 iken, 2015 yılında % 8,50’ye yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Bosna-Hersek’e olan yoğunlaşmanın arttığı sonucu çıkartılabilir.

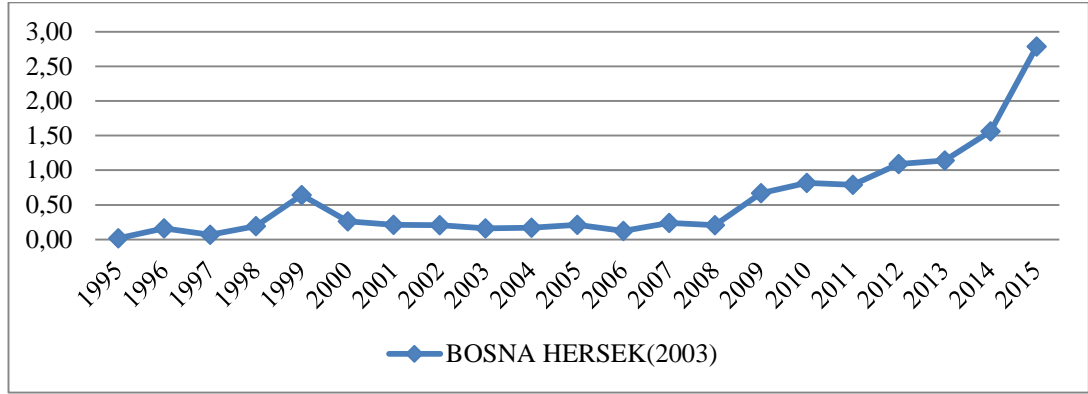
Şekil 104: Türkiye- Bosna-Hersek Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 105’de Türkiye-Bosna Hersek bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. 2003 yılında % 0,16 olarak gerçekleşen endeks değerinin 2015 yılında % 2,78 düzeyine çıktığı görülmektedir. Daha önce yoğunlaşma olmayan Bosna-Hersek’ten ithalatın STA döneminde yoğunlaşmaya dönüştüğü görülmüştür.

Şekil 105: Türkiye-Bosna Hersek Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1995-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Bosna Hersek-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 57 ve Tablo 58'den Türkiye'nin Bosna Hersek ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 57: Türkiye'nin Bosna Hersek'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(1) Et ve et ürünleri (5) Meyve ve sebzeler (56) Mineral kimyasal gübreler (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (61) Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler (63) Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (78) Motorlu kara taşıtları, bisikletler ve motosikletler, bunların aksam ve parçası	(4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 58: Türkiye'nin Bosna Hersek'ten Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(1) Et ve et ürünleri (4) Hububat, hububat ürünleri (5) Meyve ve sebzeler (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (8) Hayvanlar için gıda maddeleri (42) Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (52) İnorganik kimyasal ürünler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (85) Ayakkabılar ve aksamı	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 59'da Türkiye'nin Bosna Hersek karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimi görülebilmektedir.

Tablo 59: Türkiye-Bosna Hersek RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(5) Meyve ve sebzeler(12)Tütün ve tütün mamulleri (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

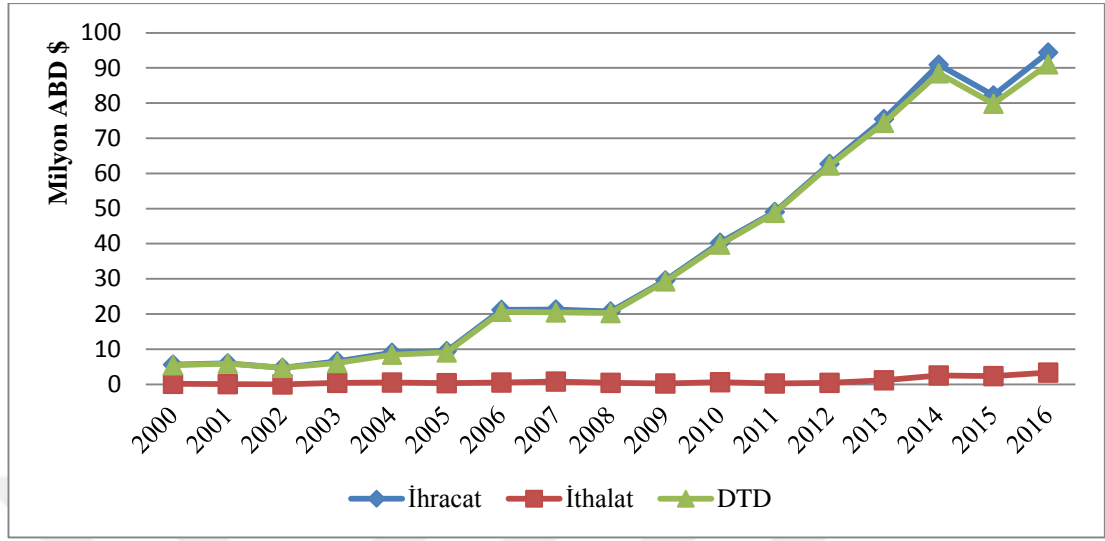
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Bosna Hersek-Türkiye ticaret hacmi özellikle 2001 yılından itibaren artmaya başlamıştır. STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir.

2.2.16 Filistin-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Filistin-Türkiye STA'sı 01.06.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 106'da Filistin ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2005 yılından itibaren anlaşmanın ihracat 2015 yılı dışında artış göstermiş, ithalat değerleri de az da olsa artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

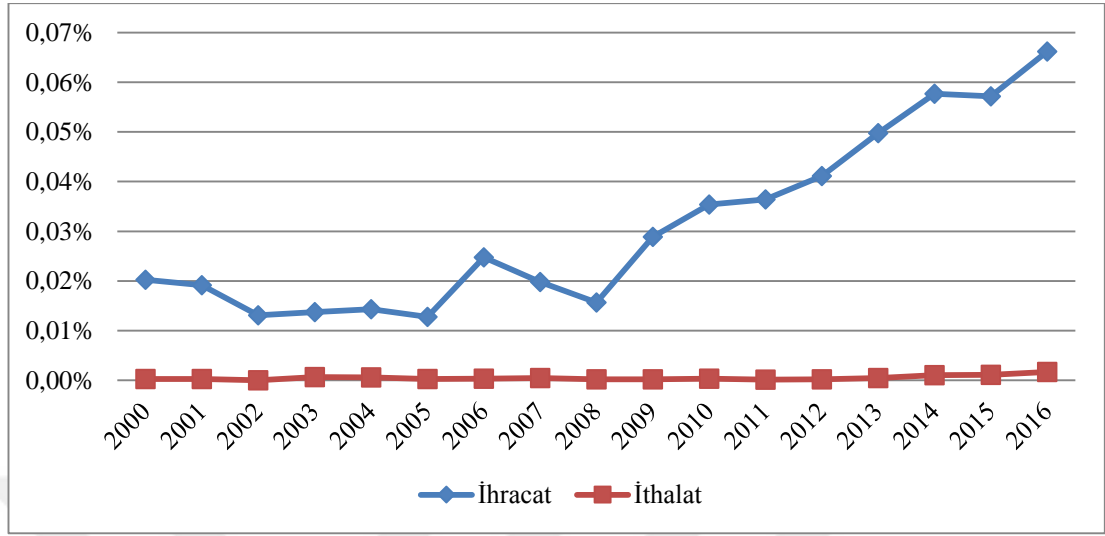
Şekil 106: Filistin-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2000-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 107’de Filistin ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2005 yılında % 0,01 iken 2016 yılında % 0,07’ye yükselmiştir. İthalatta ise hiçbir artış gerçekleşmemiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir artış olduğu fakat ithalatın ise çok sınırlı kaldığı görülmektedir.

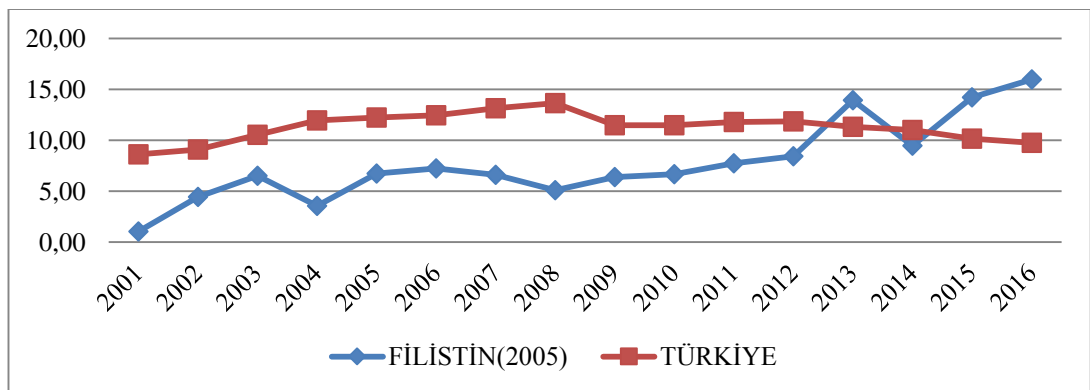
Şekil 107: Filistin ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2000-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 108'de 2001-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Filistin'e yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2005 yılından itibaren 2013, 2015 ve 2016 yılları istisna olmak üzere Filistin'e yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 108: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Filistin ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2001-2016)

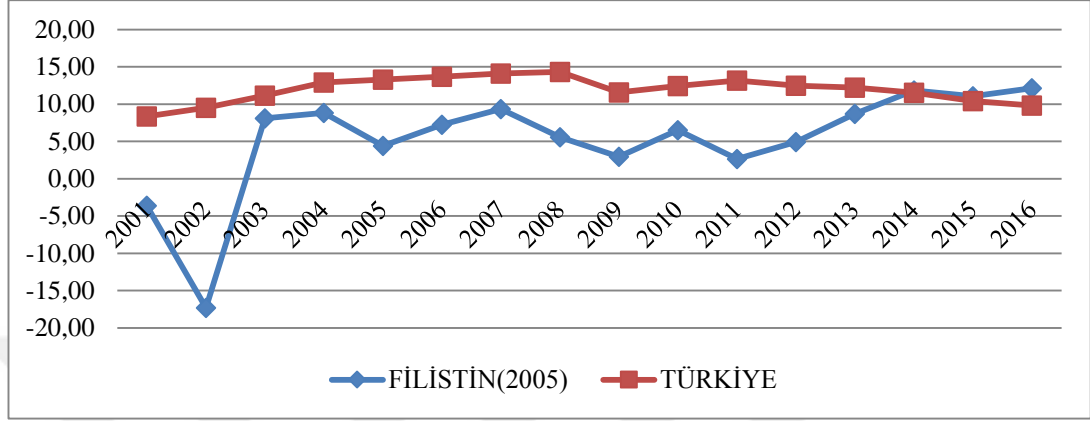

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 109'da Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Filistin'den yapılan ithalatın büyüme hızları 2001-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2005 yılından

sonra 2015 ve 2016 yılları dışında Filistin'den yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

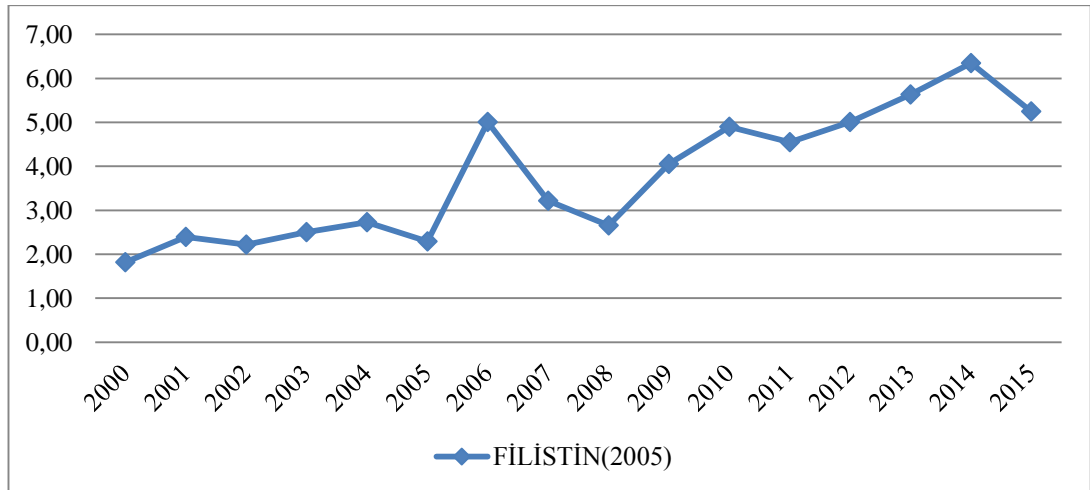
Şekil 109: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Filistin ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2001-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 110'da Filistin için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2005 yılında endeks % 2,29 iken, 2016 yılında % 5,25'e yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ihracatında Filistin'e olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

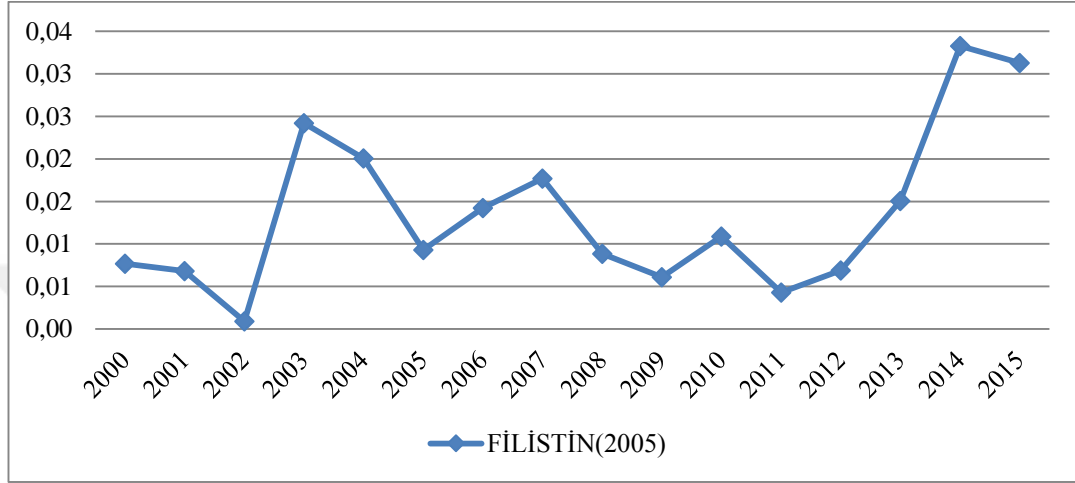
Şekil 110: Türkiye-Filistin Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2000-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 111’de Filistin için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2005 yılında endeks % 0,01 iken, 2015 yılında % 0,03’e çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Filistin’e bir yoğunlaşmanın gerçekleşmediği söylenebilir.

Şekil 111: Türkiye-Filistin Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2000-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Filistin-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 60 ve Tablo 61’den Türkiye’nin Filistin ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 60: Türkiye'nin Filistin'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(11) İçkiler (12) Tütün ve tütün mamulleri (42) Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (93) Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 61: Türkiye'nin Filistin'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(5) Meyve ve sebzeler (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 62'de Türkiye'nin Filistin karşısındaki hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 62: Türkiye-Filistin RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler
66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

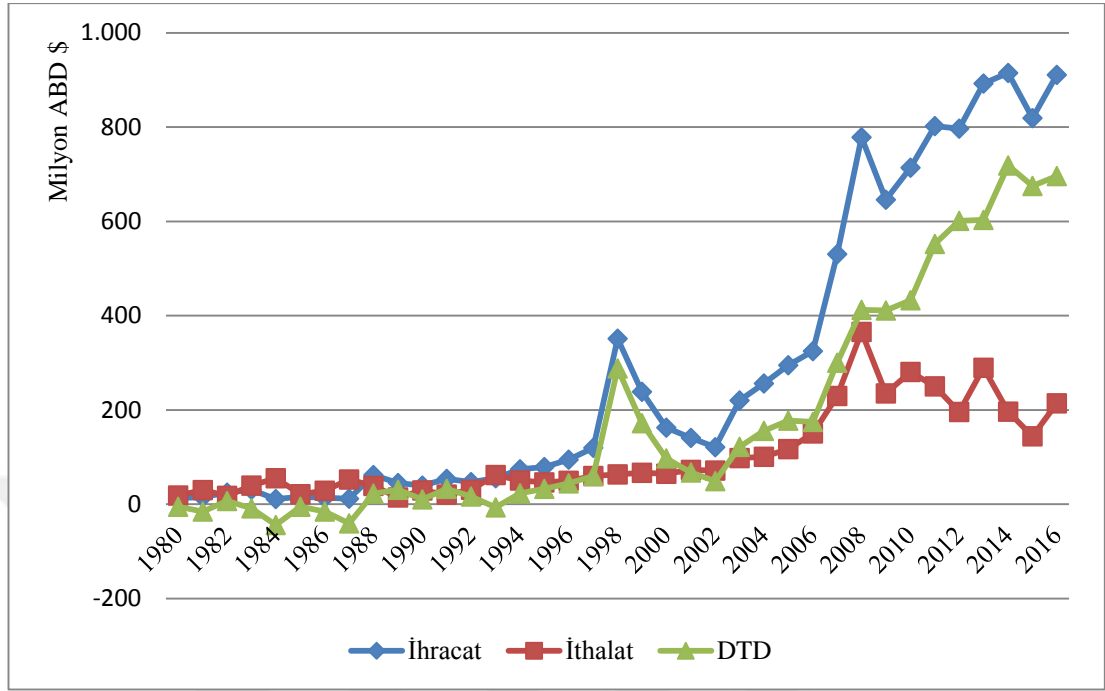
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Filistin-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endeksleri STA döneminde, ihracatta yoğunlaşma olduğunu ancak ithalatta bir yoğunlaşmanın olmadığını göstermektedir. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini arttığı söylenebilir fakat bu etkinin sınırlı olduğu görülmüştür. İhracatın, ithalata göre daha fazla artması nedeniyle Türkiye açısından Filistin bir pazar konumundadır.

2.2.17 Tunus-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Tunus-Türkiye STA'sı 01.07.2005 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Tablo 63'de Tunus ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2005 yılından itibaren ihracat 2009 ve 2015 yılları dışında artış göstermiş, ithalat değerleri ise dalgalı bir seyir izlemekle beraber 2005 yılında gerçekleşen değerine çıkmıştır. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu yıllarda içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

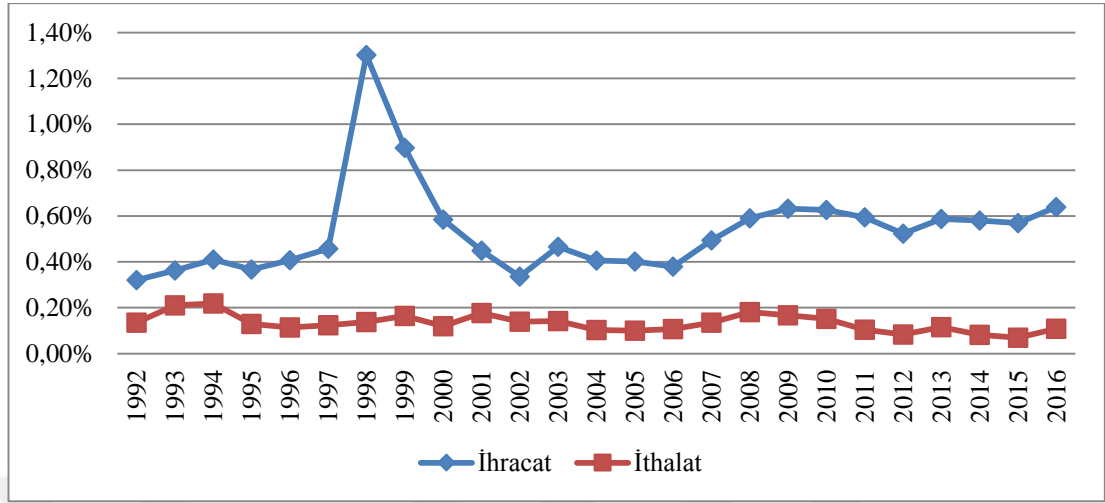
Tablo 63: Tunus-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 64’de Tunus ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2005 yılında % 0,40 iken 2016 yılında % 0,64’e yükselmiştir. İthalat ise, 2005’te % 0,10 iken 2016’da % 0,11’ yükselmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarında artışlar olduğu görülmektedir.

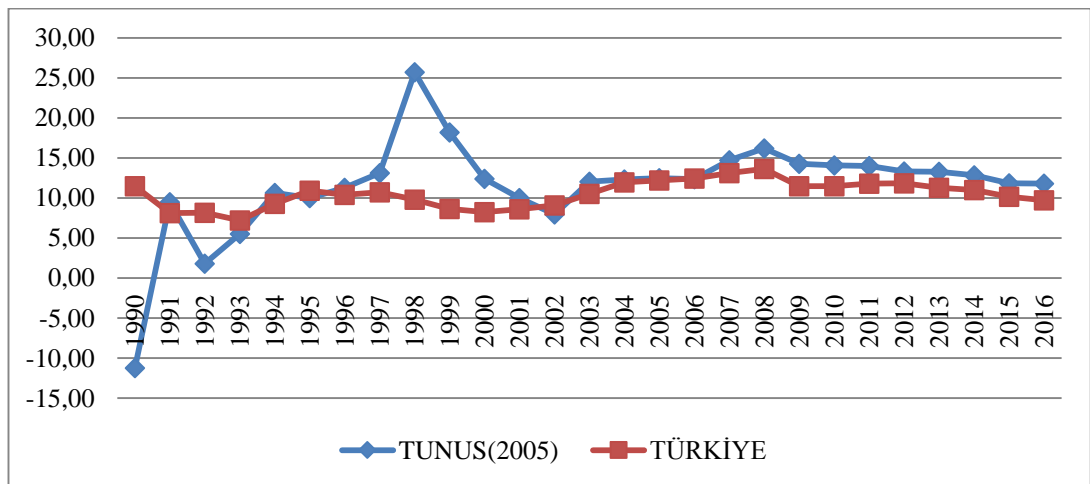
Tablo 64: Tunus ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 65’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Tunus’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2005 yılından itibaren Tunus’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

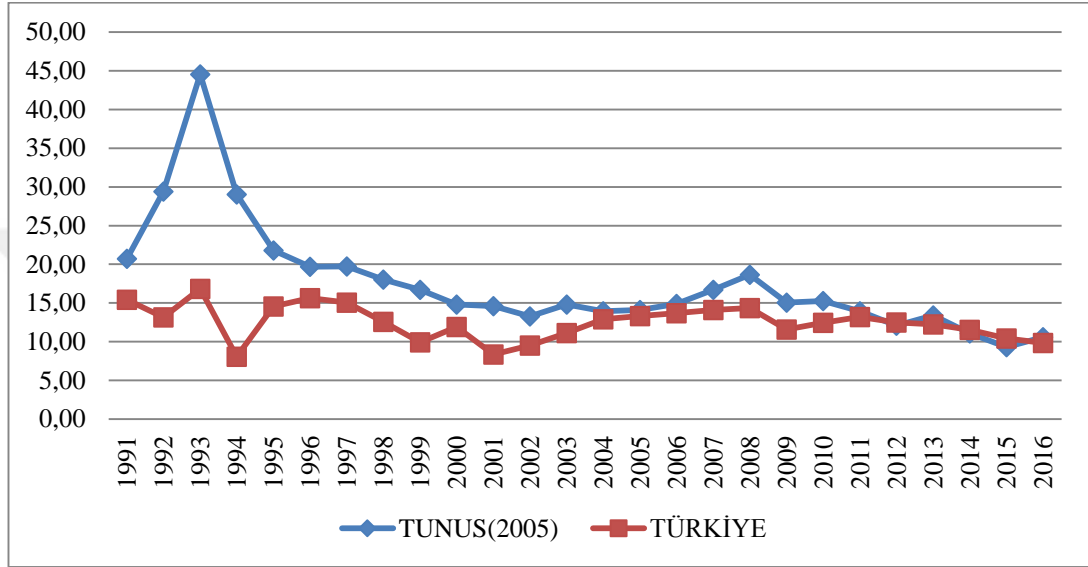
Tablo 65: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Tunus ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 112’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Tunus’tan yapılan ithalatın büyüme hızları 1991-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2005 yılından sonra 2015 yılı dışında Tunus’tan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

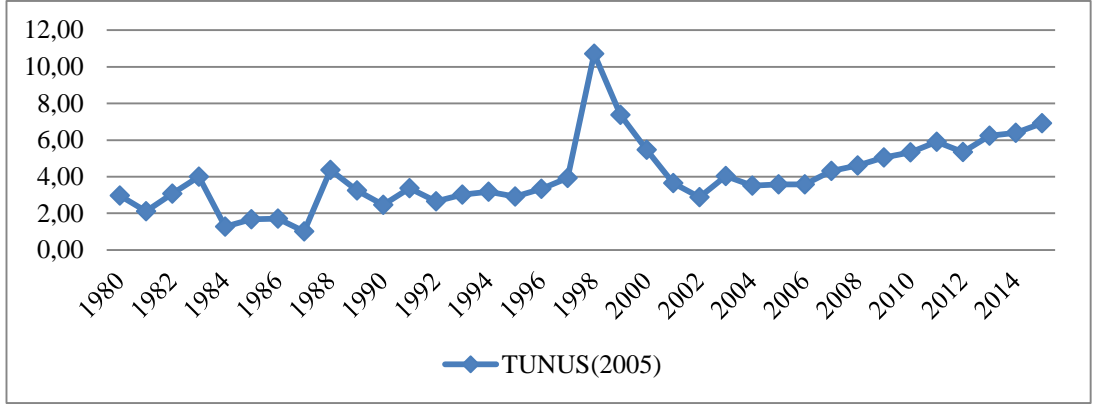
Şekil 112: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve Tunus ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 113’de Tunus için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2005 yılında endeks % 3,58 iken, 2016 yılında % 6,92’ye yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Tunus’a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

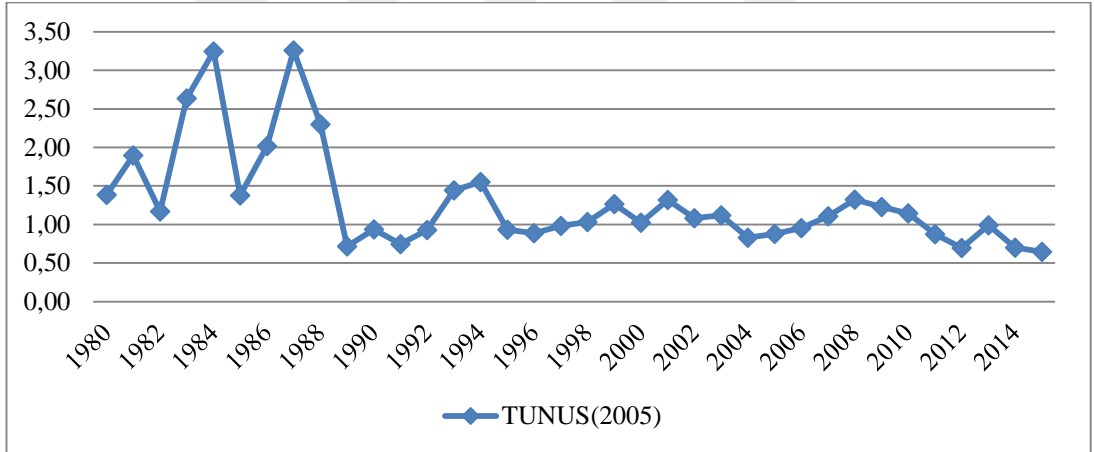
Şekil 113: Türkiye-Tunus Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 114’de Tunus için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2005 yılında endeks % 0,88 iken, 2015 yılında % 0,65’e düşmüştür. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Tunus’a bir yoğunlaşmanın gerçekleşmediği söylenebilir.

Şekil 114: Türkiye-Tunus Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Tunus-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 66 ve Tablo 67’den Türkiye’nin Tunus ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 66: Türkiye'nin Tunus'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (34) Petrol gazları, doğal gaz ver diğer mamul gazlar (56) Mineral kimyasal gübreler (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (67)Demir ve çelik (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(12) Tütün ve tütün mamulleri (67)Demir ve çelik (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 67: Türkiye'nin Tunus'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri (8)Hayvanlar için gıda maddeleri (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (85) Ayakkabılar ve aksamı	(5) Meyve ve sebzeler (52) İnorganik kimyasal ürünler (56) Mineral kimyasal gübreler (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 68'de Türkiye'nin Tunus karşısındaki hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 68: Türkiye-Tunus RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü azalan ürünler
(9)Çeşitli yenilebilir ürünler (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (57)İlk şekillerde plastikler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya	(4) Hububat, hububat ürünleri (12) Tütün ve tütün mamulleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (62) Kauçuktan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(67)Demir ve çelik (74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (72)Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(5) Meyve ve sebzeler

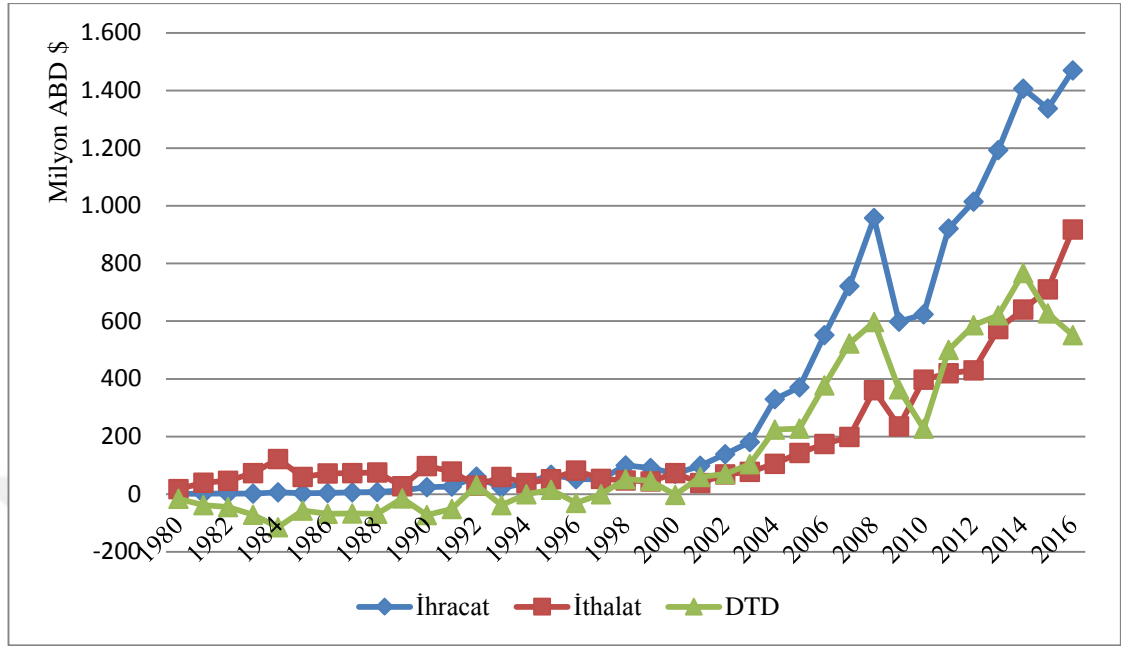
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Tunus-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat değerleri ithalata göre daha fazla artmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinde ise yoğunlaşma olmadığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. Fakat ihracatta gerçekleşen artışların ithalatın üzerinde gerçekleştiği görülmüştür.

2.2.18 Fas-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Fas-Türkiye STA'sı 01.01.2006 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 115'de Fas ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 2001 yılından itibaren Fas-Türkiye ticaret hacminin arttığı görülmektedir. Bunun sebebinin 2001 krizi sonrasında yaşanan toparlanma olduğu düşünülmektedir. STA'nın imzalandığı 2006 yılından itibaren ihracat ve ithalat 2009 yılı dışında artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

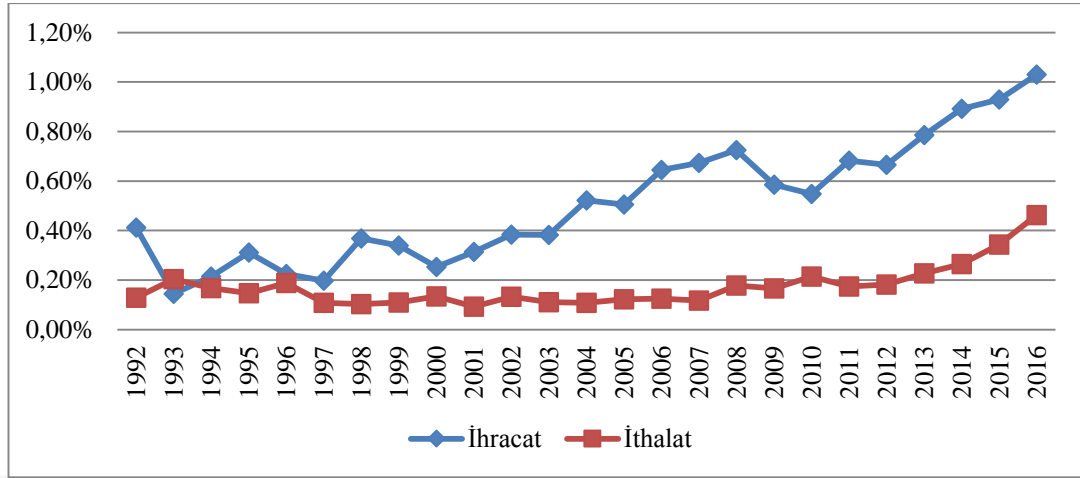
Şekil 115: Fas-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 116’da Fas ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2006 yılında % 0,64 iken 2016 yılında % 1,03’ye yükselmiştir. İthalat ise, 2006’da % 0,12’dan, 2016’da da % 0,46’ya yükselmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat payında artışlar yaşandığı görülmektedir.

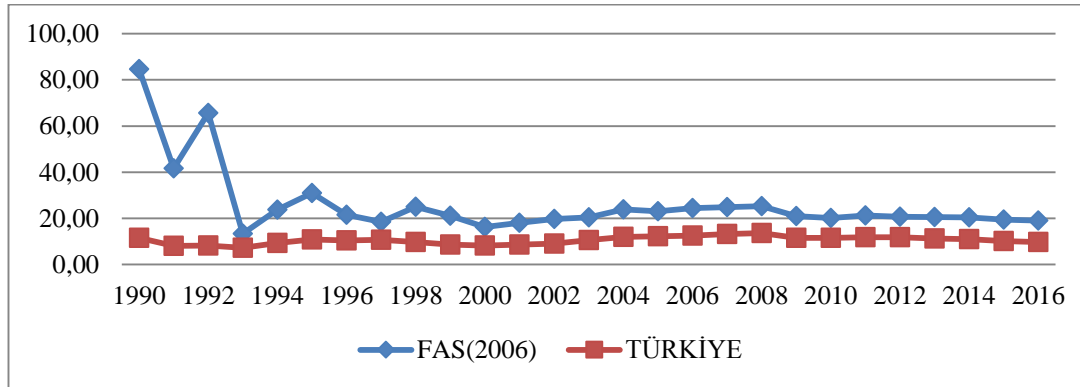
Şekil 116: Fas ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 117’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Fas’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2006 yılından itibaren tüm yıllarda Fas’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

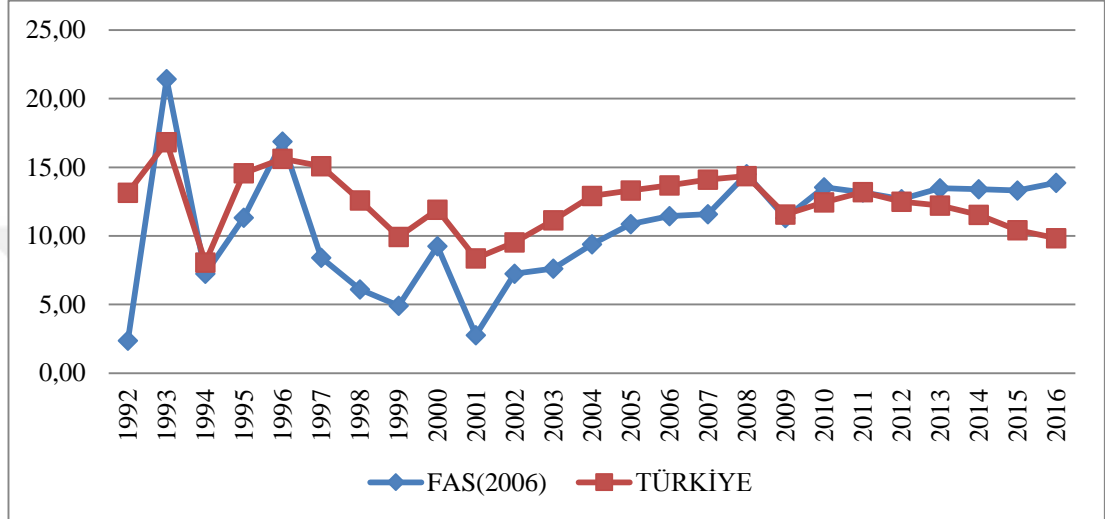
Şekil 117: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Fas ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 118’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Fas’tan yapılan ithalatın büyüme hızları 1992-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2006 yılından sonra 2007 yılı dışında Fas’tan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

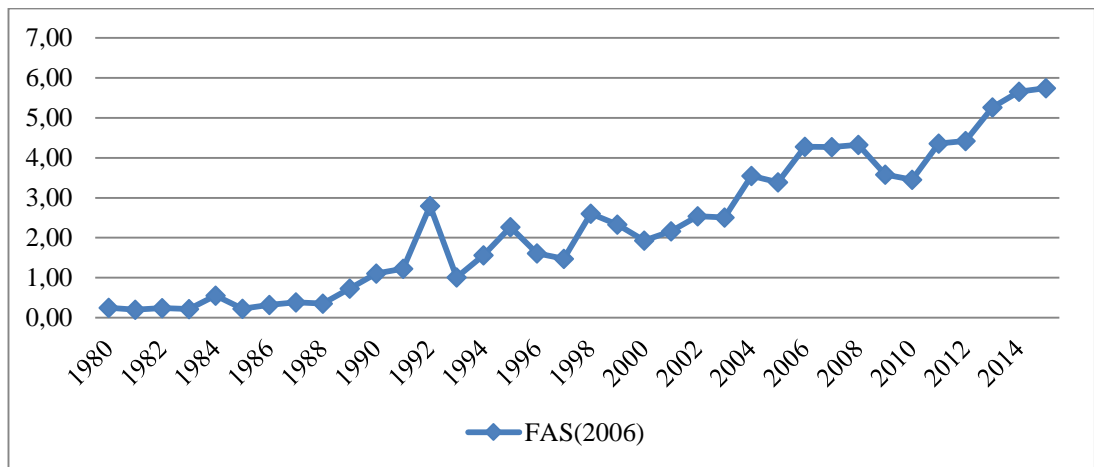
Şekil 118: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve Fas ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 119’da Fas için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2006 yılında endeks % 4,28 iken, 2016 yılında % 5,75’e yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Fas’a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

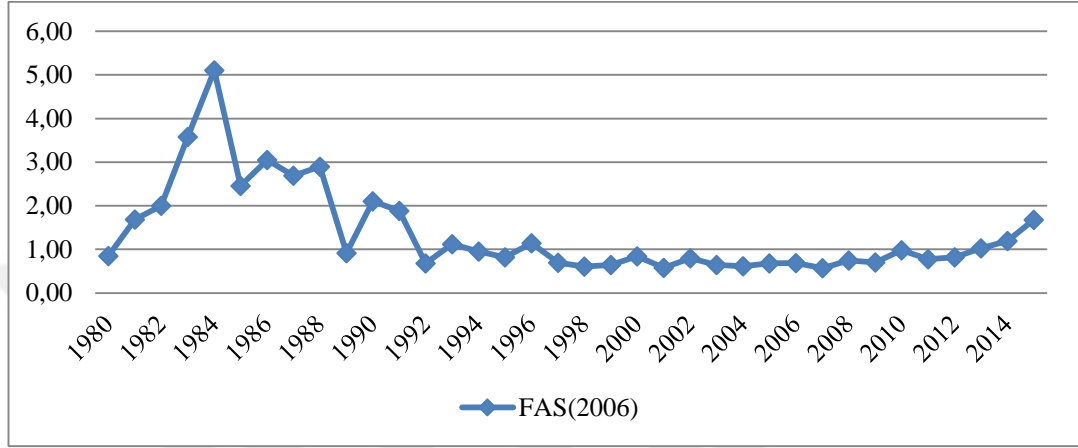
Şekil 119: Türkiye-Fas Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 120’de Fas için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2006 yılında endeks % 0,68 iken, 2015 yılında % 1,68’e çıkmıştır. Yani yoğunlaşmanın olmadığı Türkiye’nin Fas’tan yaptığı ithalatta STA döneminde yoğunlaşma gerçekleştiği söylenebilir.

Şekil 120: Türkiye-Fas Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Fas-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 69 ve Tablo 70’den Türkiye’nin Fas ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 69: Türkiye'nin Fas'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(12) Tütün ve tütün mamulleri (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(63) Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (73) Metal işleme makineleri	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 70: Türkiye'nin Fas'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (8)Hayvanlar için gıda maddeleri (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası(97)Altın, parasal olmayan (altın madeni ve konsantreleri hariç)	(25) Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(52)İnorganik kimyasal ürünler (56) Mineral kimyasal gübreler (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 71'de Türkiye'nin Fas karşısındaki hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun süreç içerisindeki değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 71: Türkiye-Fas RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü
(9)Çeşitli yenilebilir ürünler (12) Tütün ve tütün mamulleri (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (57) İlk şekillerde plastikler (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (67) Demir ve çelik (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)(64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya(71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri(76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(85) Ayakkabılar ve aksamı (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(5) Meyve ve sebzeler (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası

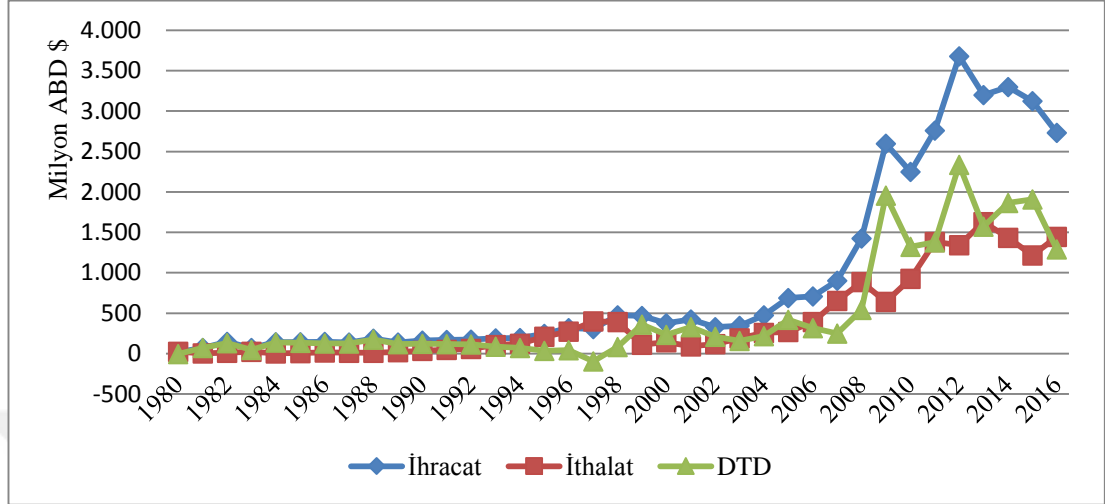
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Fas-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı, bilateral ithalat yoğunlaşma endeksinde ise yoğunlaşma olmadığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkileri kuvvetlendiği söylenebilir.

2.2.19 Mısır-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Mısır-Türkiye STA'sı 01.03.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 121'de Mısır ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Dış ticaret hacmi 2003 yılından itibaren gözle görünür şekilde artmıştır. STA'nın imzalandığı 2007 yılından itibaren anlaşmanın ihracat 2010, 2013, 2015 ve 2016 yılları dışında artış göstermiş, ithalat değerleri ise 2009, 2012, 2014 ve 2015 yılları dışında artış göstermiştir. Son yıllarda yaşanan bu azalışların taraf ülkenin yaşadığı iç karışıklıklardan kaynaklandığı düşünülebilir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

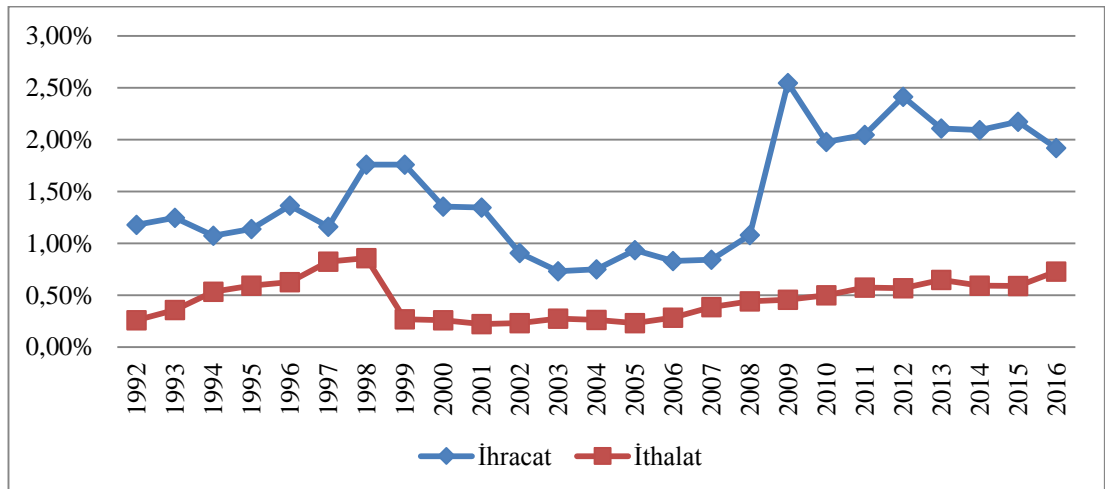
Şekil 121: Mısır-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 122’de Mısır ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2007 yılında % 0,84 iken 2016 yılında % 1,92’ye yükselmiştir. İthalat ise, 2007’de % 0,38 iken 2016’da da % 0,73 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarında artışlar olduğu görülmektedir.

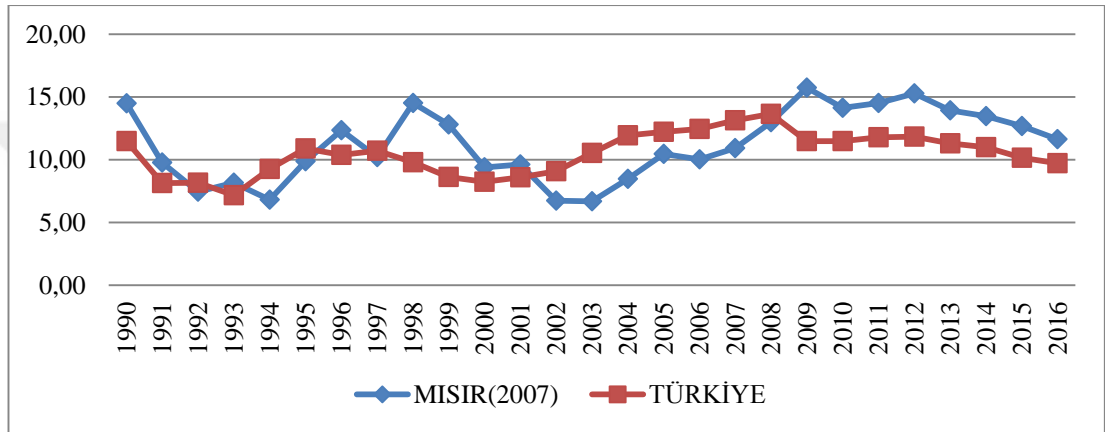
Şekil 122: Mısır ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 123’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Mısır’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2007 yılından itibaren 2007 yılı istisna olmak üzere Mısır’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

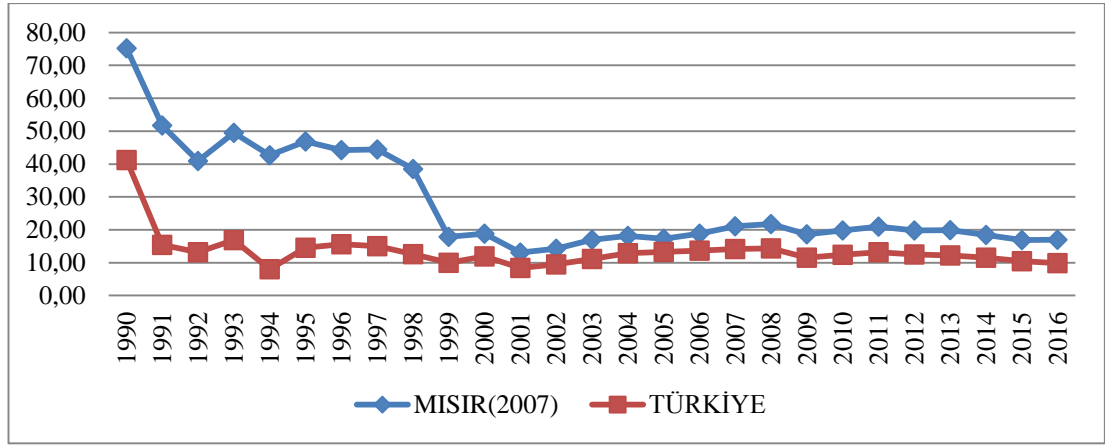
Şekil 123: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Mısır ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 124’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Mısır’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2007 yılından sonra tüm yıllar itibariyle Mısır’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

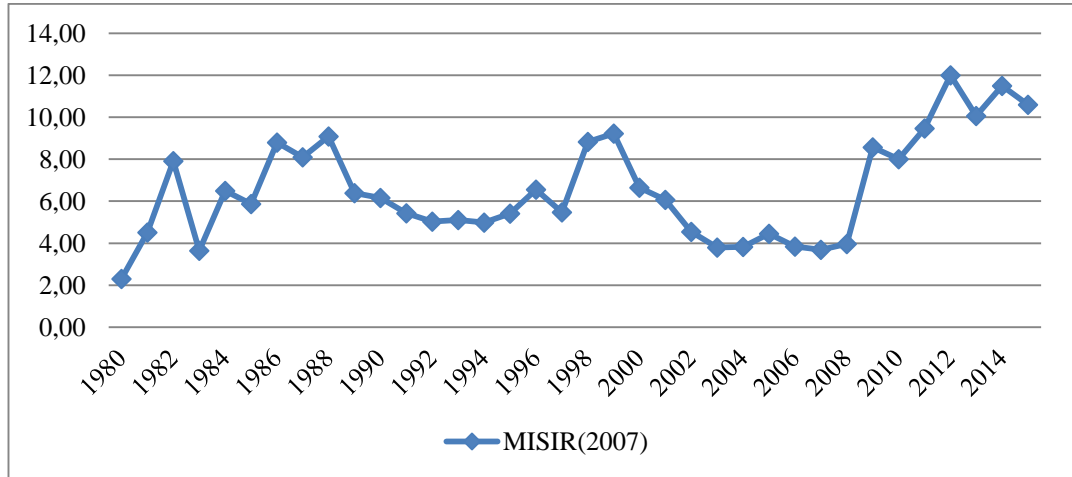
Şekil 124: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Mısır ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 125’de Mısır için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2007 yılında endeks % 3,69 iken, 2016 yılında % 10,60’a yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Mısır’a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 125: Türkiye-Mısır Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

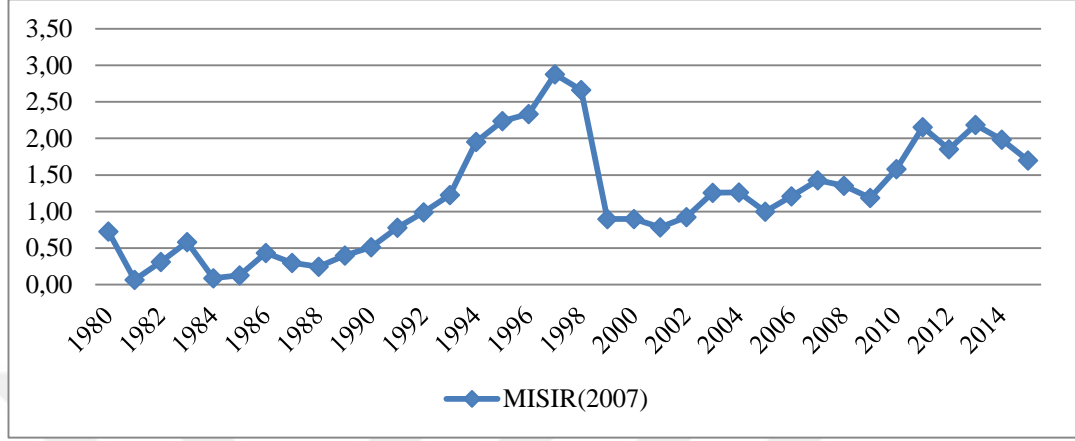

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 126’da Mısır için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2007 yılında endeks % 1,43

iken, 2015 yılında % 1,70'e çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ithalatında Mısır'a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 126: Türkiye-Mısır Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Mısır-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 72 ve Tablo 73'den Türkiye'nin Mısır ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 72: Türkiye'nin Mısır'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (67)Demir ve çelik (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya	(5)Meyve ve sebzeler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)	(26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları (51)Organik kimyasal ürünler(52) İnorganik kimyasal ürünler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı (73)Metal işleme makineleri(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 73: Türkiye'nin Mısır'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (43) İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar (58) İlk şekilde olmayan plastikler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(4) Hububat, hububat ürünleri (5)Meyve ve sebzeler (32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler	(26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (52) İnorganik kimyasal ürünler (57) İlk şekillerde plastikler (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (65) Tekstil ürünleri(66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam,

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 74'de Türkiye'nin Mısır karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 74: Türkiye-Mısır RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü
(4) Hububat, hububat ürünleri (12) Tütün ve tütün mamulleri (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (42) Bıtkisel sıvı yağlar ve franksiyonları (rafin edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (54) Tıp ve eczacılık ürünleri	(5) Meyve ve sebzeler (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (63) Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (67) Demir ve çelik (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (85) Ayakkabılar ve aksamı (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb. (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(51) Organik kimyasal ürünler (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Mısır-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. Son yıllarda Mısır ile yapılan ticarete görülen azalışların Mısır'ın yaşadığı iç sorunlardan kaynaklandığı düşünülmektedir. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir.

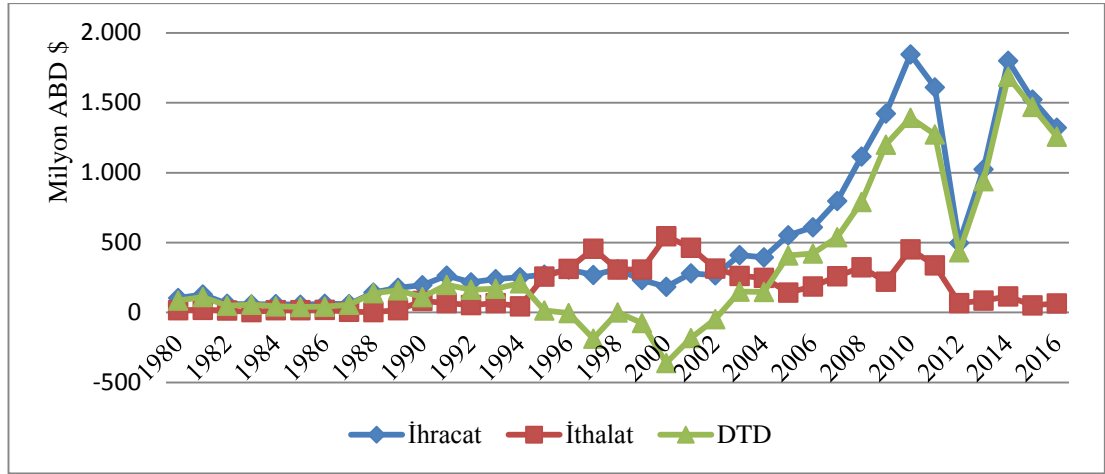
2.2.20 Suriye-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Suriye-Türkiye STA'sı 01.01.2007 tarihinde yürürlüğe girmiştir. STA, Suriye'de yaşanan iç savaş nedeniyle siyasi nedenlerden dolayı 2011 Aralık ayında Bakanlar Kurulu kararı ile askıya alınmıştır fakat halen yürürlükte bulunmaktadır. Şekil 127'de Suriye ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Suriye ile Türkiye'nin ticaret ilişkileri 1994 yılından itibaren artış göstermiştir. 1994-2002 döneminde ithalat ağırlıklı gerçekleşen ticaret, 2002 yılından itibaren Türkiye'nin daha fazla ihracat yaptığı bir yapıya dönüşmüştür. STA'nın imzalandığı 2007 yılından itibaren anlaşmanın ihracatta 2012, 2015 ve 2016

yılları dışında artışlar olduğu, ithalat değerlerinin ise 2009 ve 2012 yılları dışında arttığı ya da aynı seviyede gerçekleştiği görülmüştür. Hem ihracatta hem de ithalatta 2010-2012 döneminde yaşanan büyük azalışlarının, Suriye'nin yaşadığı iç savaşın sonucu olduğu düşünülmektedir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir ancak ticari ilişkilerin 2011 yılından itibaren azaldığı görülmüştür.

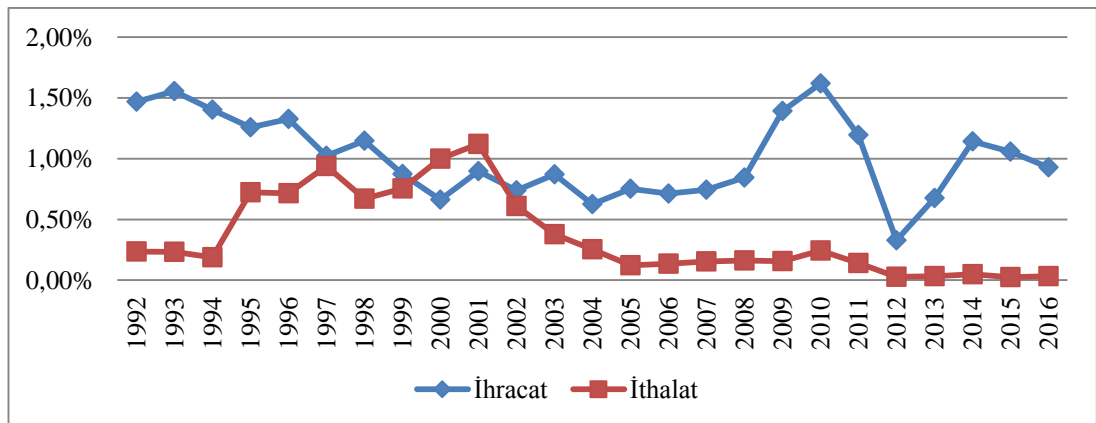
Şekil 127: Suriye-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 128’de Suriye ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2007 yılında % 0,74 iken 2010 yılında ikili ihracatta en yüksek pay olan %1,62’ye yükselmesine rağmen 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı nedeniyle 2016 yılında % 0,93’e gerilemiştir. İthalat ise, 2007’te % 0,15 iken 2016’da % 0,03’e kadar gerilemiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde Suriye’de yaşanan iç savaşa rağmen ihracat payında bir artış görülmüş fakat ithalat payında azalış olduğu hesaplanmıştır.

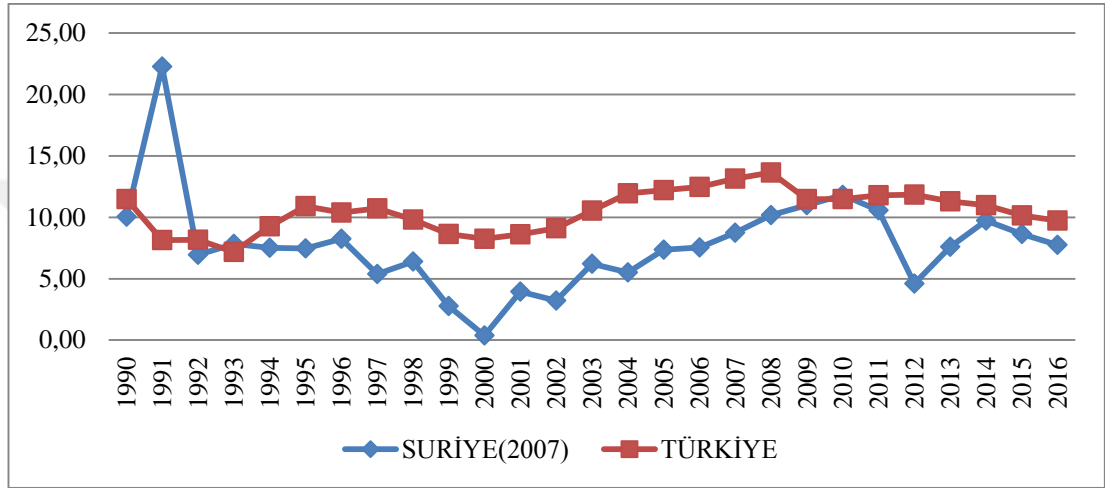
Şekil 128: Suriye ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 129’da 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Suriye’ye yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2007 yılından itibaren 2010 yılı istisna olmak üzere Suriye’ye yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

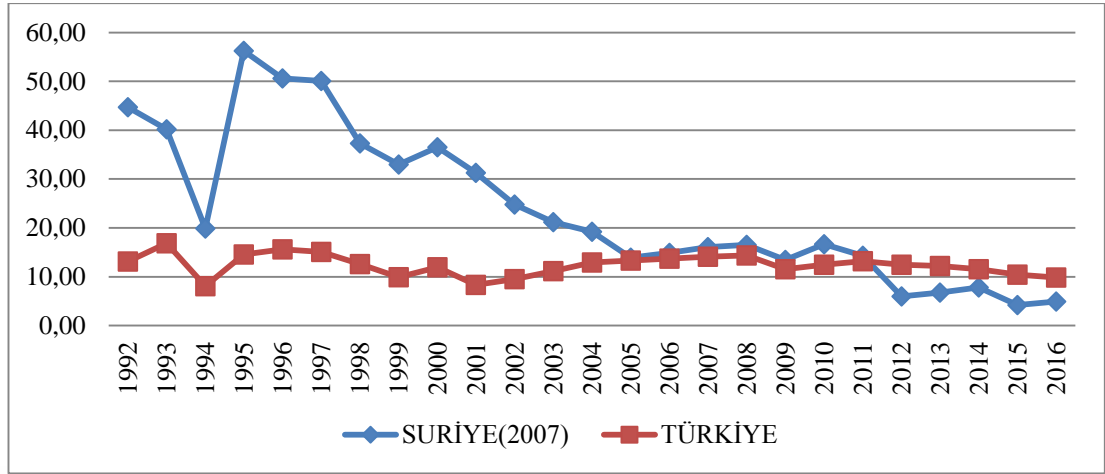
Şekil 129: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Suriye ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 130’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Suriye’den yapılan ithalatın büyüme hızları 1992-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2007 yılından sonra 2007-2011 yılları arasında Suriye’den yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde iken 2012-2016 yılları da ise altında gerçekleşmiştir.

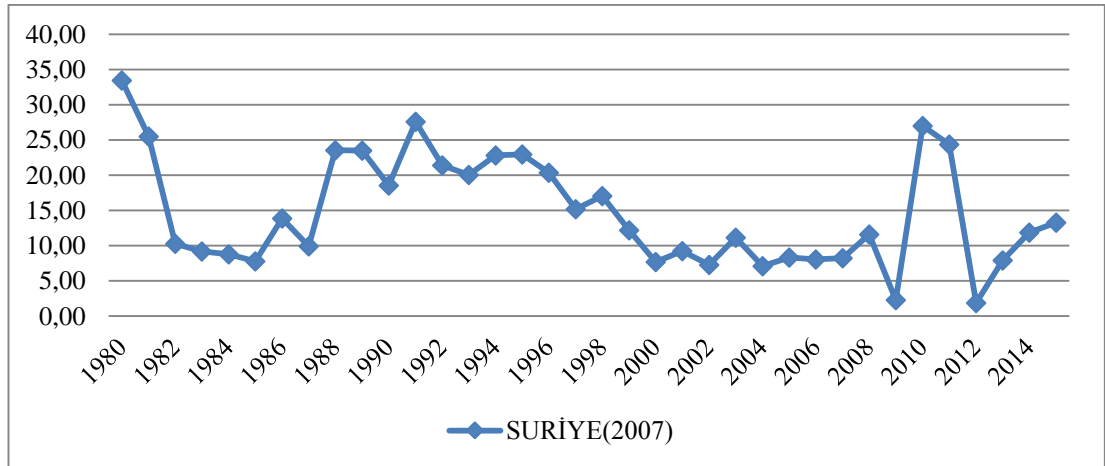
Şekil 130: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Suriye ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 131’de Suriye için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2007 yılında endeks % 8,25 iken, 2016 yılında % 13,27’ye yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Suriye’ye olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 131: Türkiye-Suriye Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

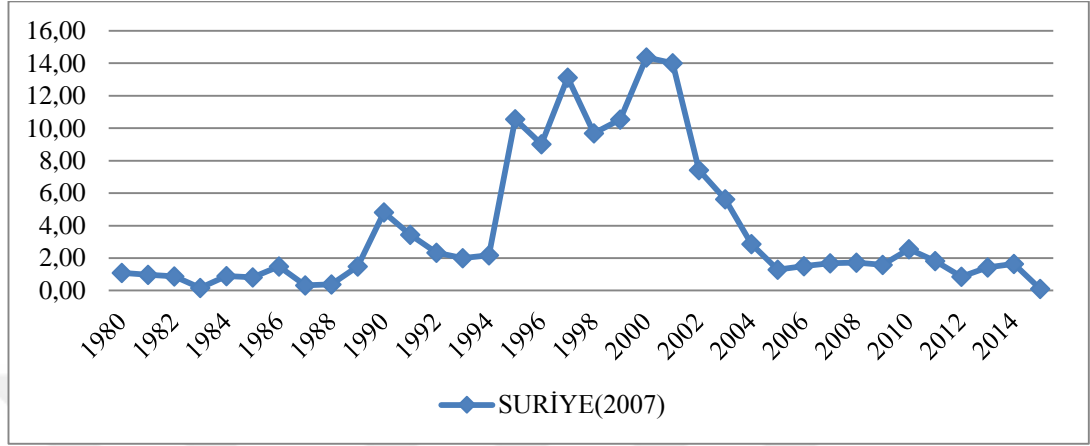

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 132’de Suriye için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2007 yılında endeks % 1,69 iken, 2015 yılında % 0,10’a düşmüştür. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin

ithalatında Suriye'ye olan yoğunlaşmanın ortadan kalktığı söylenebilir. Bu azalışın Suriye'de yaşanan iç savaştan kaynaklandığı düşünülmektedir.

Şekil 132: Türkiye-Suriye Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Suriye-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 75 ve Tablo 76'den Türkiye'nin Suriye ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi görülebilmektedir.

Tablo 75: Türkiye'nin Suriye'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(0) Canlı hayvanlar(1) Et ve et ürünleri (2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (4) Hububat, hububat ürünleri (5) Meyve ve sebzeler(6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri(8)Hayvanlar için gıda maddeleri (11) İçkiler (25) Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt (32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü(54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (56) Mineral kimyasal gübreler (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (93) Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(23) Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (24) Mantar, odun ve kereste (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (52)İnorganik kimyasal ürünler (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (73)Metal işleme makineleri (74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları	(9) Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (42) Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (43) İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 76: Türkiye'nin Suriye'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri (7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler (56) Mineral kimyasal gübreler	(27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (65) Tekstil ürünleri (85) Ayakkabılar ve aksamları	(5) Meyve ve sebzeler (26) Dokuma elyafı ve bunların artıkları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 77’de Türkiye’nin Suriye karşısındaki hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 77: Türkiye-Suriye RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü
(4) Hububat, hububat ürünleri (22) Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(52) İnorganik kimyasal ürünler (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (63) Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallerden eşya (71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(68) Demir ihtiva etmeyen madenler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

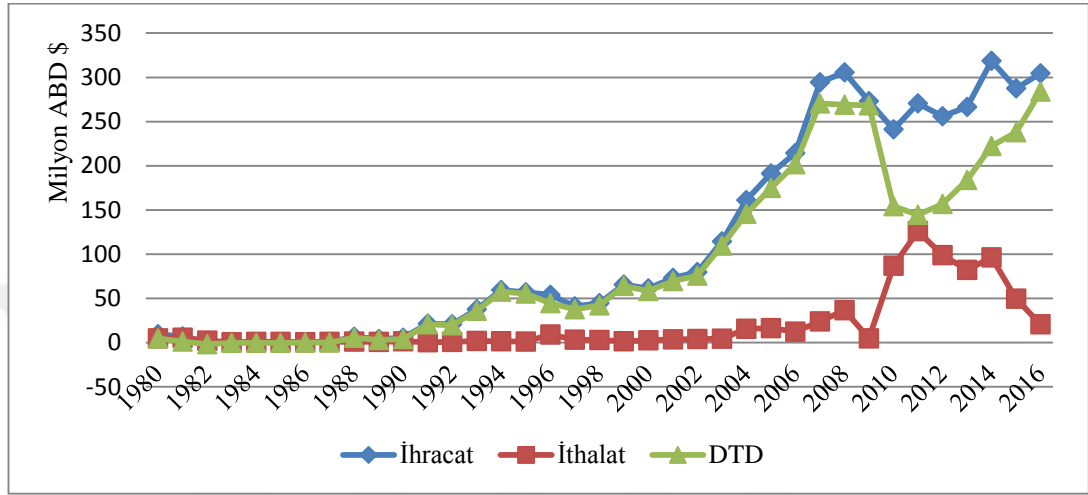
Sonuç olarak; Suriye-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. Fakat 2011 yılından itibaren devam etmekte olan iç savaş nedeniyle ihracat ve ithalat değerlerinde büyük düşüşler yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızları, Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Ayrıca bilateral ihracat yoğunlaşma endeksinin arttığı fakat ithalat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla azaldığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. Yaşanan iç savaşın etkisi analiz yapmayı güç kılmasına rağmen bu dönem göz ardı edilecek olursa genel itibarıyla imzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir.

2.2.21 Arnavutluk-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Arnavutluk-Türkiye STA’sı 01.05.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 133’de Arnavutluk ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Arnavutluk-Türkiye ticari ilişkileri 1991 yılından itibaren artış göstermeye başlamıştır. Bu durumun Arnavutluk’ta 90’lı yılların başlarında gerçekleşen siyasal değişimden kaynaklandığı düşünülmektedir. STA’nın

imzalandığı 2008 yılından itibaren, ihracatta genel olarak artış, ithalatta ise azalış görülmektedir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

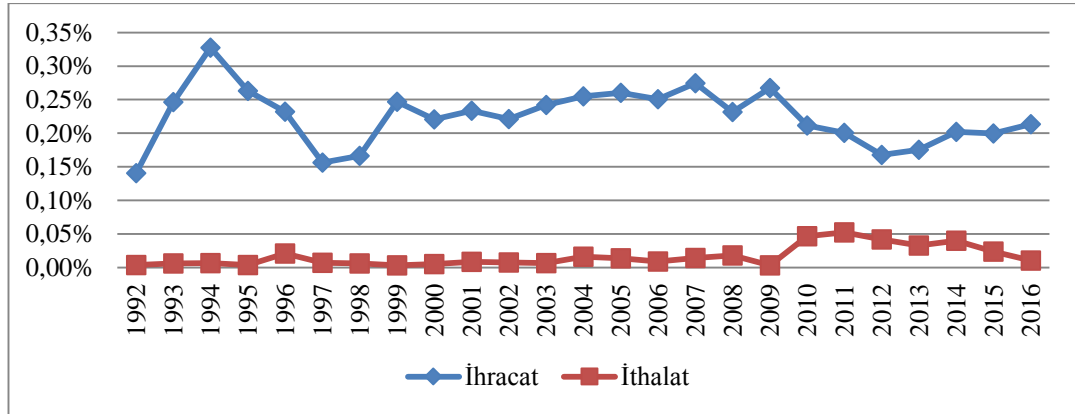
Şekil 133: Arnavutluk-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 134'te Arnavutluk ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 2008 yılında % 0,23 iken 2016 yılında da % 0,21'ye olarak gerçekleşmiştir. İthalat ise, 2008'te % 0,02, 2016'da da % 0,01'e gerilemiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir artış olmadığı, ithalat payında ise azalış olduğu görülmektedir.

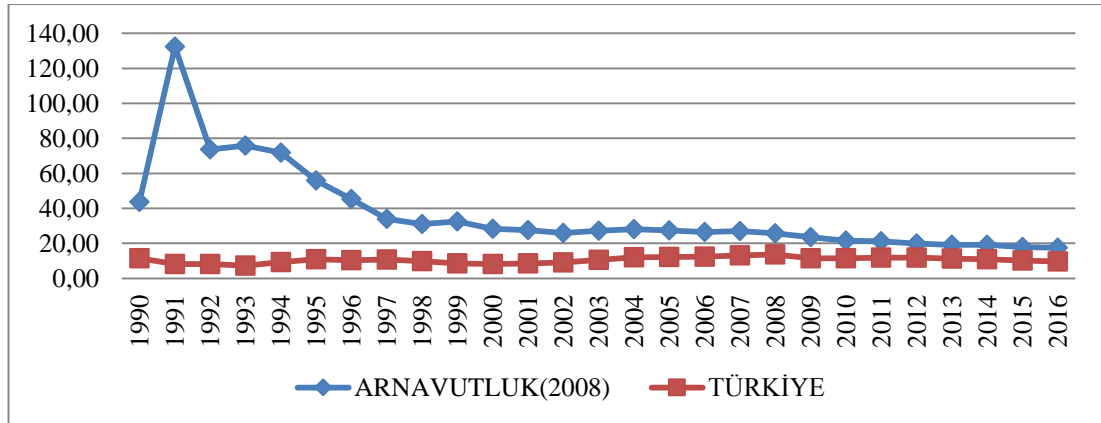
Şekil 134: Arnavutluk ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 135’de 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Arnavutluk’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2008 yılından itibaren tüm yıllarda Arnavutluk’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

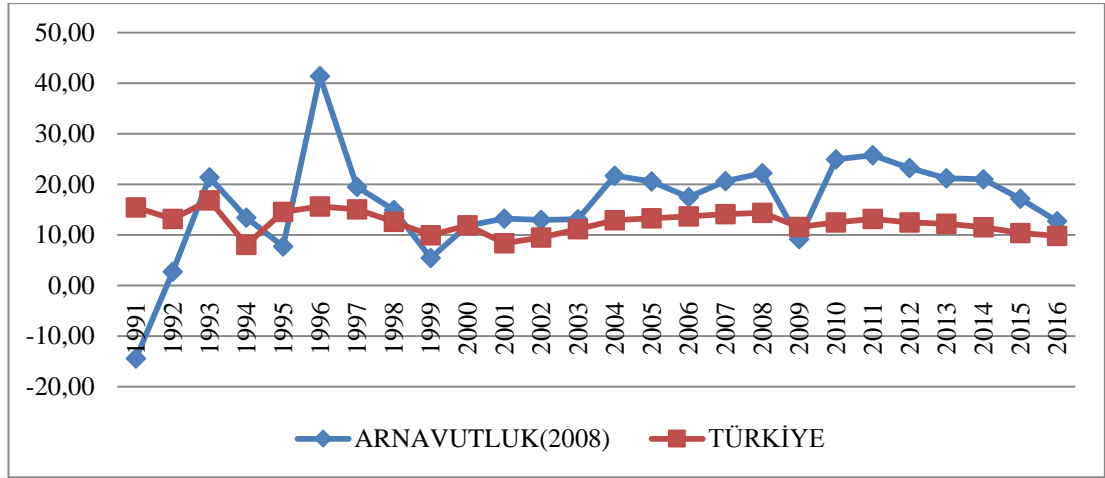
Şekil 135: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Arnavutluk ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 136’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Arnavutluk’tan yapılan ithalatın büyüme hızları 1991-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2008 yılından sonra 2009 yılı dışında Arnavutluk’tan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

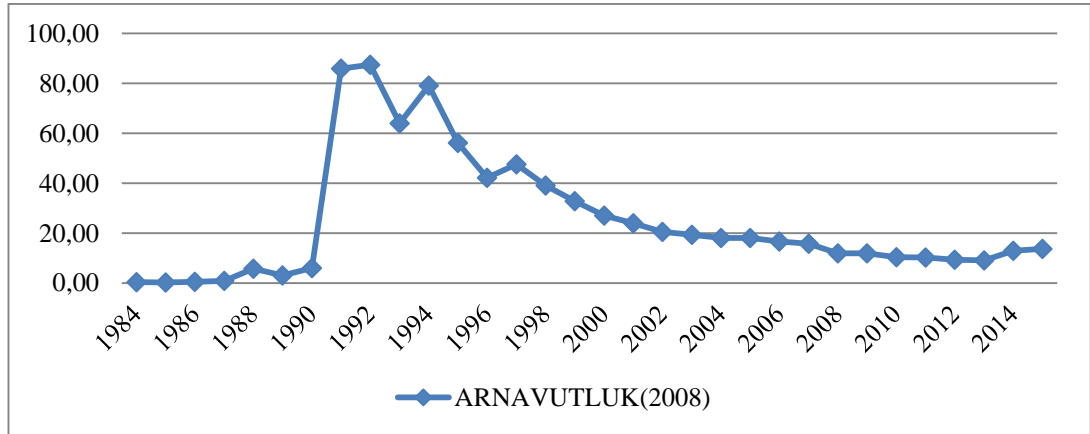
Şekil 136: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Arnavutluk ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1991-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 137’de Arnavutluk için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA’nın imzalandığı 2008 yılında endeks %11,98 iken, 2016 yılında % 13,74’e yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Arnavutluk’a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

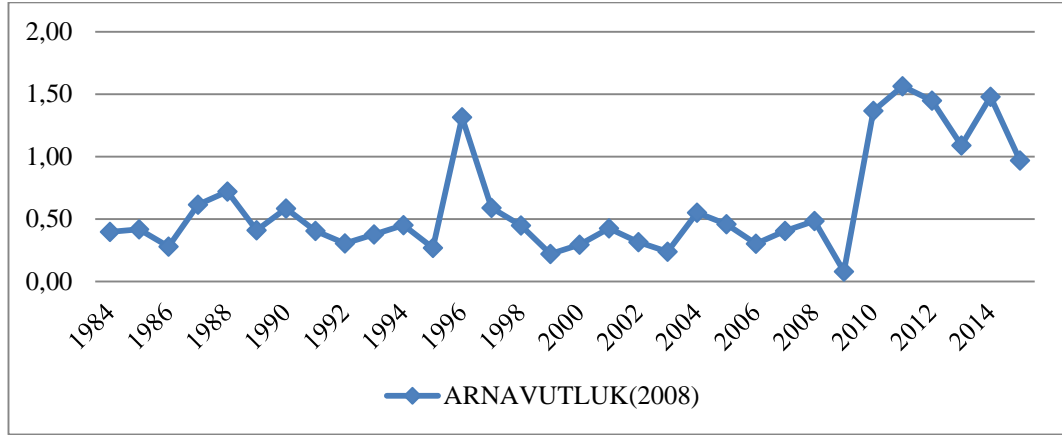
Şekil 137: Türkiye-Arnavutluk Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1984-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 138’de Arnavutluk için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA’nın imzalandığı 2008 yılında endeks % 0,48 iken, 2015 yılında % 0,97’ye çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Arnavutluk’a bir yoğunlaşmanın olmadığı söylenebilir.

Şekil 138: Türkiye-Arnavutluk Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1984-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Arnavutluk-Türkiye ticaret ilişkilerine sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Tablo 78 ve Tablo 79'dan Türkiye'nin Arnavutluk ile STA sonrası dönemde ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi görmek mümkündür.

Tablo 78: Türkiye'nin Arnavutluk'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(54) Tıp ve eczacılık ürünleri (56) Mineral kimyasal gübreler (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (65) Tekstil ürünleri (73) Metal işleme makineleri (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya	(32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü	(0) Canlı hayvanlar (2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (8) Hayvanlar için gıda maddeleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (53) Debağat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (63) Mantar ve ahşap eşya (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (67) Demir ve çelik (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (74) Diğer genel endüstri makina/ cihazların aksamları (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamları (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 79: Türkiye'nin Arnavutluk'tan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (67) Demir ve çelik	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 80’de Türkiye’nin Arnavutluk karşısında hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 80: Türkiye-Arnavutluk RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü azalan ürünler
(12) Tütün ve tütün mamulleri (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83) Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (63) Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç) (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları (76) Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77) Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (78) Motorlu kara taşıtları, bisikletler, motosikletler, bunların aksam ve parçaları (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (75) Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

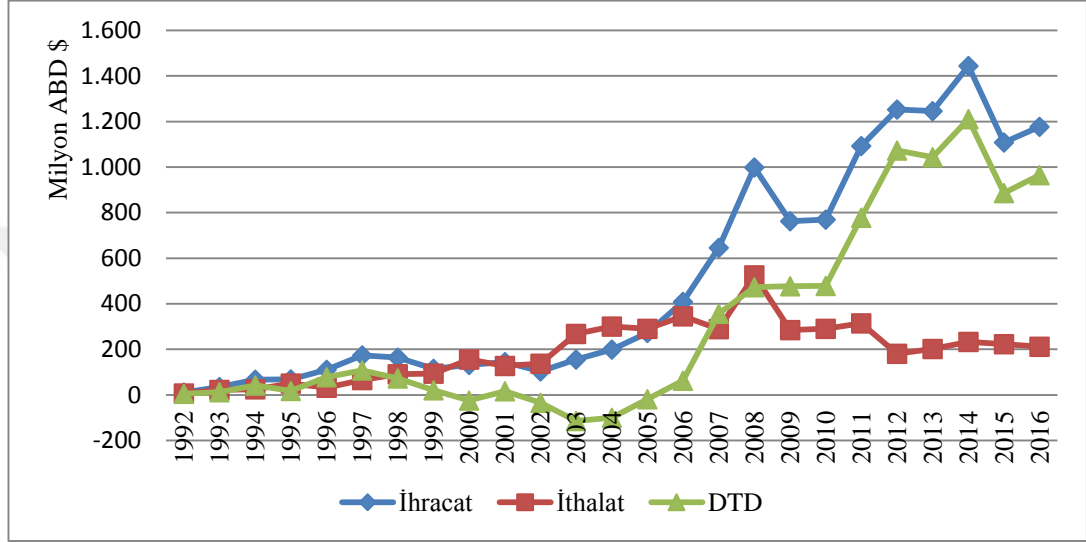
Sonuç olarak; Arnavutluk-Türkiye STA döneminde Türkiye’nin Arnavutluk’a yaptığı ihracat artarken ve ithalatın azaldığı görülmüştür. İhracat ve ithalat büyüme hızları Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir. Bilateral ihracat endeksinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı, ithalatta ise bir yoğunlaşmanın olmadığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde Türkiye açısından ithalattan çok ihracatın arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. Bu nedenle Arnavutluk’un Türkiye açısından bir pazar ülke olduğu söylenebilir.

2.2.22 Gürcistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Gürcistan-Türkiye STA’sı 01.11.2008 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Bu STA’yı diğerlerinden ayıran özellik, diğer STA’ların ilk olarak AB tarafından imzalanmış daha sonra Türkiye ile imzalanmış olmasıdır. Gürcistan ile yapılan STA ise ilk olarak Türkiye tarafından imzalanmış, daha sonra AB, Gürcistan ile STA imzalamıştır. Şekil 139’da Gürcistan ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 2006 yılına kadar ithalatın ön planda olduğu ticaret ilişkilerinde, 2006 yılından sonra Türkiye’nin daha çok ihracat yapan ülke konumuna geçtiği görülmüştür. STA’nın imzalandığı 2008 yılından

itibaren ihracat 2009, 2010 ve 2015 yılları dışında artış göstermiş, ithalat değerleri ise 2008 yılından itibaren azalış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

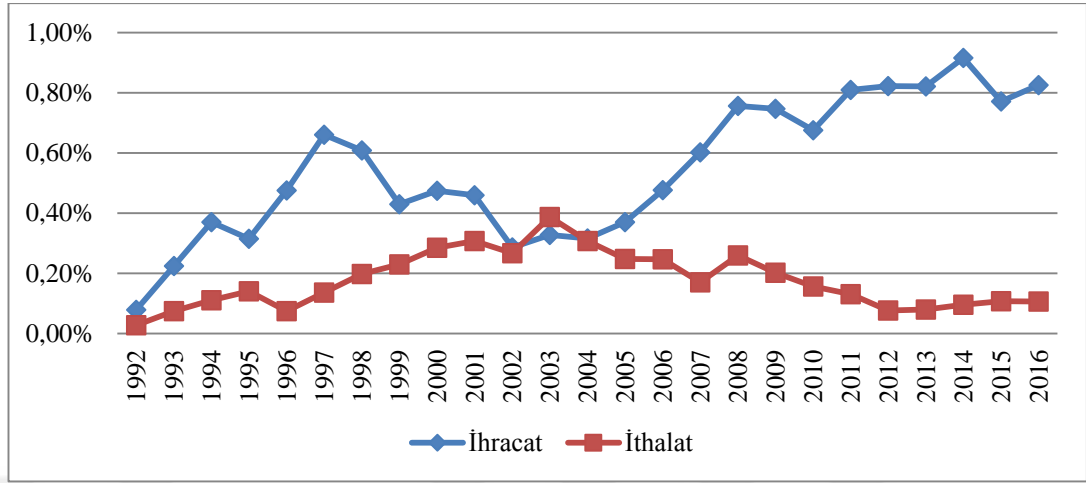
Şekil 139: Gürcistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 140'da Gürcistan ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 2008 yılında % 0,76 iken 2016 yılında % 0,83'e yükselmiştir. İthalat ise, 2008'te % 0,26 iken 2016'da da % 0,11'e gerilemiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir artış görülmüş fakat ithalat payında azalış görülmektedir.

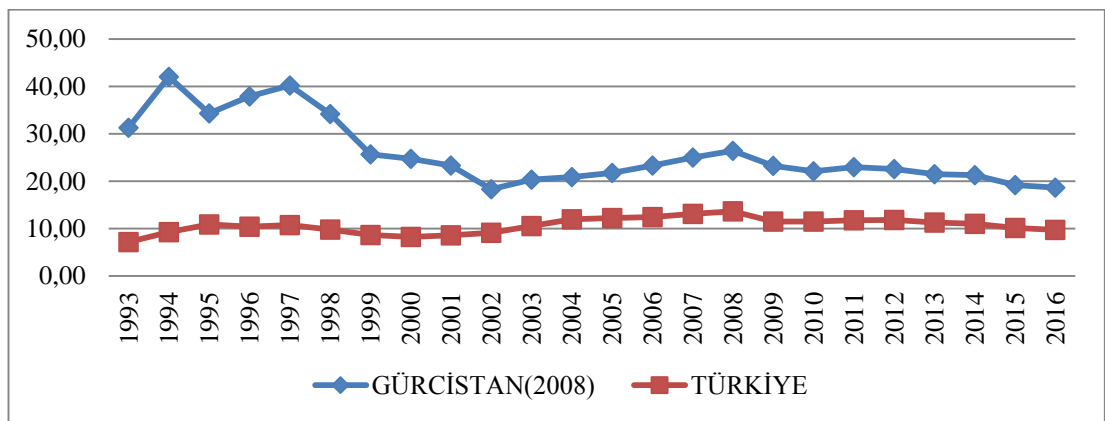
Şekil 140: Gürcistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 141’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Gürcistan’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2008 yılından itibaren Gürcistan’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 141: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Gürcistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

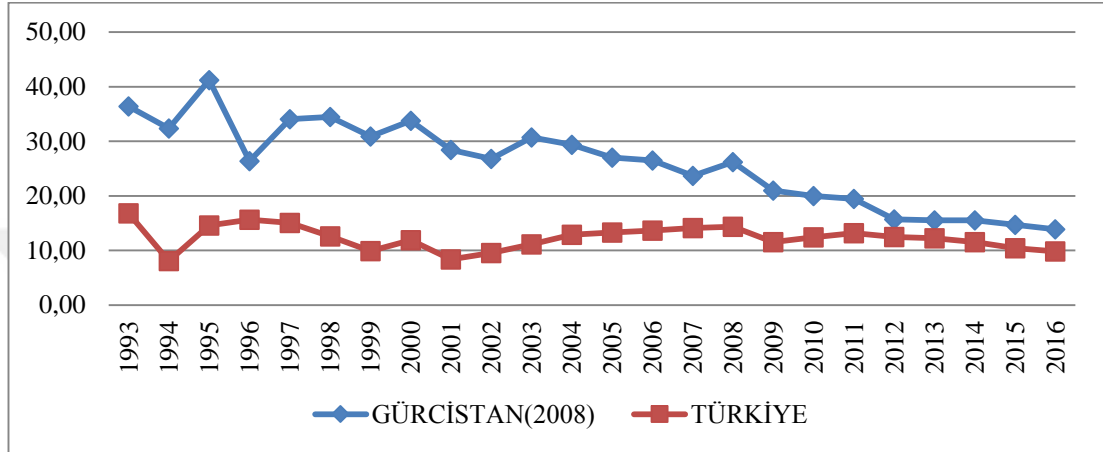

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 142’te Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Gürcistan’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2008 yılından sonra Gürcistan’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

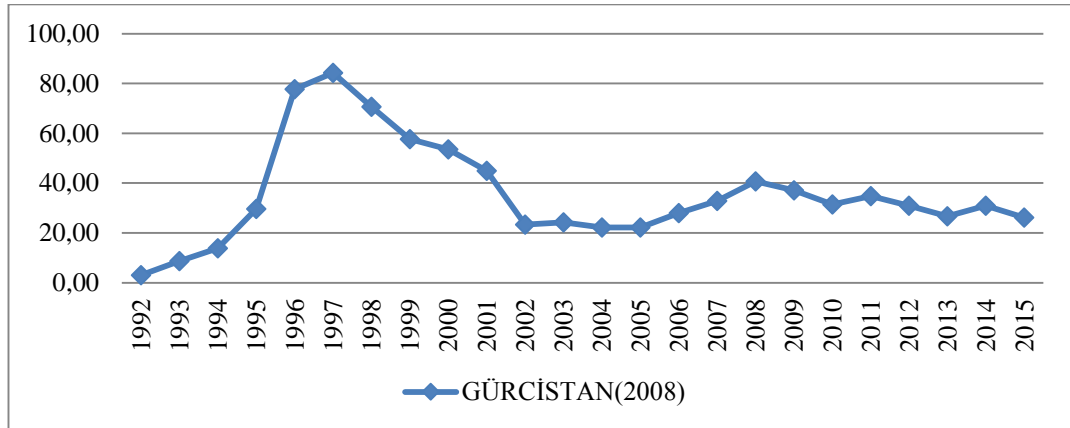
Şekil 142: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve Gürcistan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 143’de Gürcistan için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2008 yılında endeks % 40,71 iken, 2015 yılında % 26,13’e düşmüştür. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Gürcistan’a bir yoğunlaşmanın var olmakla birlikte, azaldığı söylenebilir.

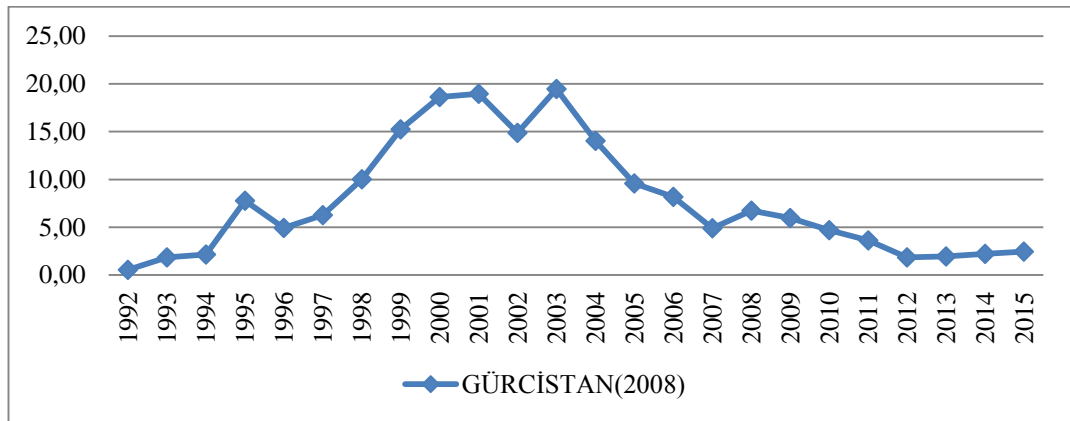
Şekil 143: Türkiye-Gürcistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1992-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 144’te Gürcistan için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2008 yılında endeks % 6,75 iken, 2015 yılında % 2,46’ya düşmüştür. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Gürcistan’a yoğunlaşmanın var olduğunu fakat yoğunlaşmanın azaldığı söylenebilir.

Şekil 144: Türkiye-Gürcistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1992-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Gürcistan-Türkiye ticaret ilişkilerine sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Tablo 81 ve Tablo 82’den

Türkiye'nin Gürcistan ile STA sonrası dönemde ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 81: Türkiye'nin Gürcistan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(1)Et ve et ürünleri (32)Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü (67)Demir ve çelik (87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(4) Hububat, hububat ürünleri (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (75)Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları	(0) Canlı hayvanlar (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri(8)Hayvanlar için gıda maddeleri (9) Çeşitli yenilebilir ürünler (24)Mantar, odun ve kereste (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (53) Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (85) Ayakkabılar ve aksamı (88)Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.(89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 82: Türkiye'nin Gürcistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri (7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (8)Hayvanlar için gıda maddeleri(11)İçkiler(35) Elektrik enerjisi (41)Hayvansal sıvı ve katı yağlar (52) İnorganik kimyasal ürünler (56)Mineral kimyasal gübreler (272.grubun dışındakiler) (61) Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler(67) Demir ve çelik (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(68)Demir ihtiva etmeyen madenler	(21)İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (24)Mantar, odun ve kereste

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 83’de Türkiye’nin Gürcistan karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimi görülebilmektedir.

Tablo 83: Türkiye-Gürcistan RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(1)Et ve et ürünleri (4) Hububat, hububat ürünleri(5)Meyve ve sebzeler (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya	(11)İçkiler (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler (54)Tıp ve eczacılık ürünleri(55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57)İlk şekillerde plastikler(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya(63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)(65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(71)Güç üreten makineler ve araçlar(72)Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı(73)Metal işleme makineleri(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(75)Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri(76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası

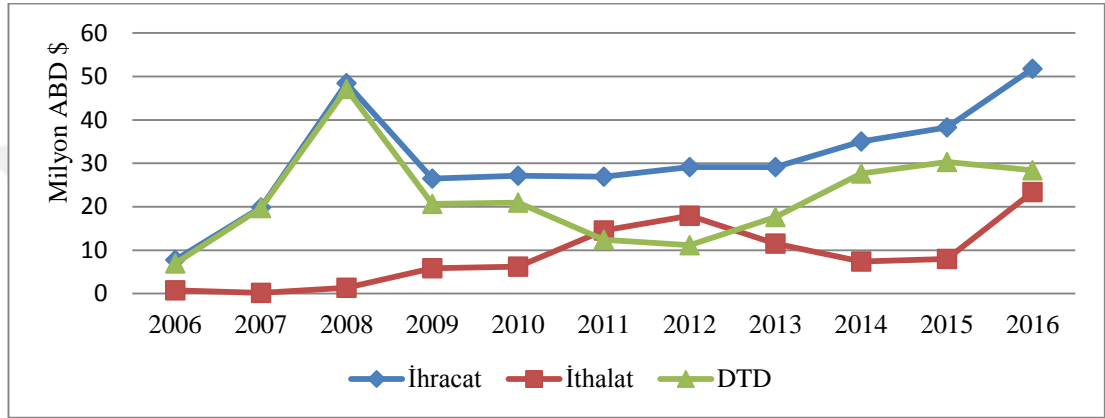
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Gürcistan-Türkiye STA döneminde Türkiye’nin Gürcistan’a olan ihracatı artarken, ithalatının azaldığı belirlenmiştir. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Fakat bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin de STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla yoğunlaşmanın olmakla birlikte azaldığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. Fakat yoğunlaşmaların azalması nedeniyle bu etki sınırlı kalmıştır.

2.2.23 Karadağ-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Karadağ-Türkiye STA'sı 01.03.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 145'de Karadağ ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2010 yılından itibaren anlaşmanın ihracat ve ithalat değerleri hemen hemen her yıl artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

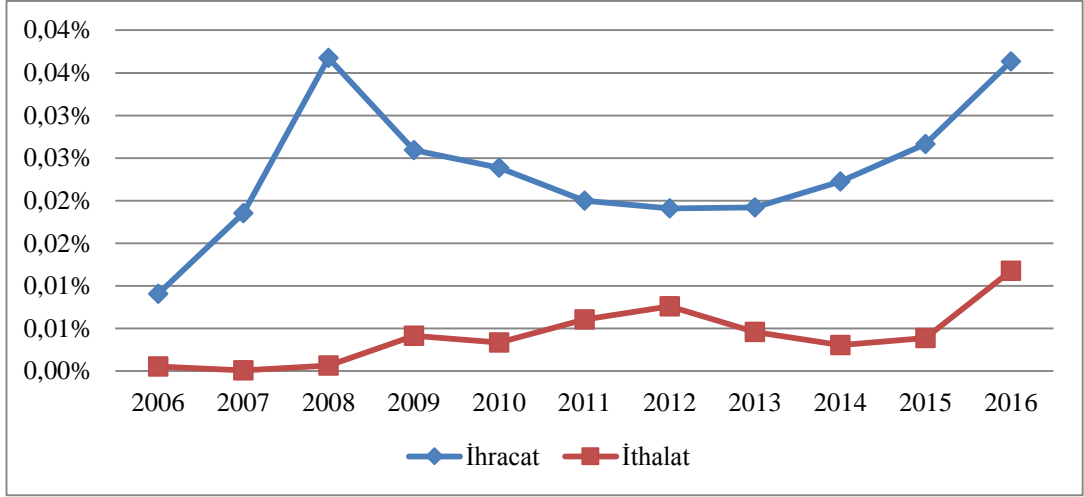
Şekil 145: Karadağ-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2000-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 146'da Karadağ ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 2010 yılında % 0,02 iken 2016 yılında % 0,04'e yükselmiştir. İthalat ise, 2005'te % 0,00 iken 2016'da da % 0,01'e yükselmiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarında bir artış gerçekleştiği görülmektedir.

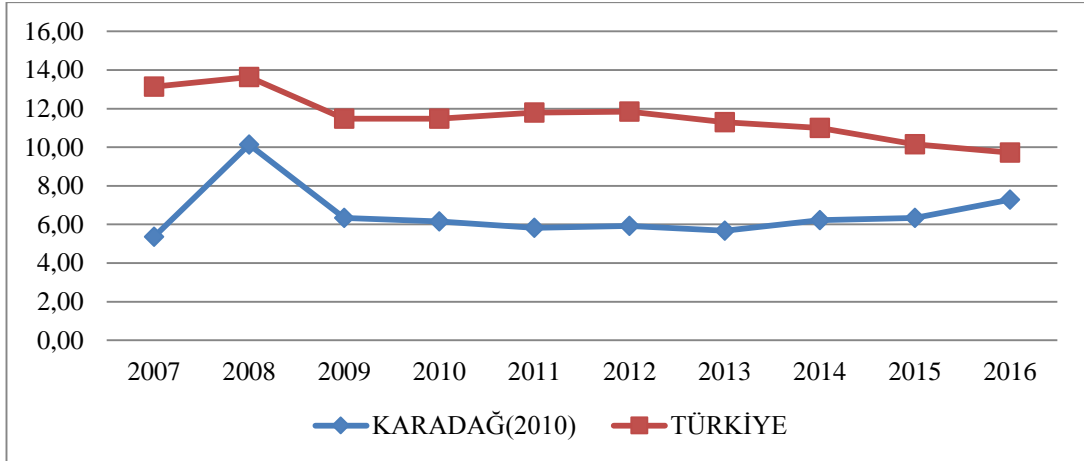
Şekil 146: Karadağ ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 147’de 2006-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Karadağ’da yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2010 yılından itibaren Karadağ’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 147: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Karadağ ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)

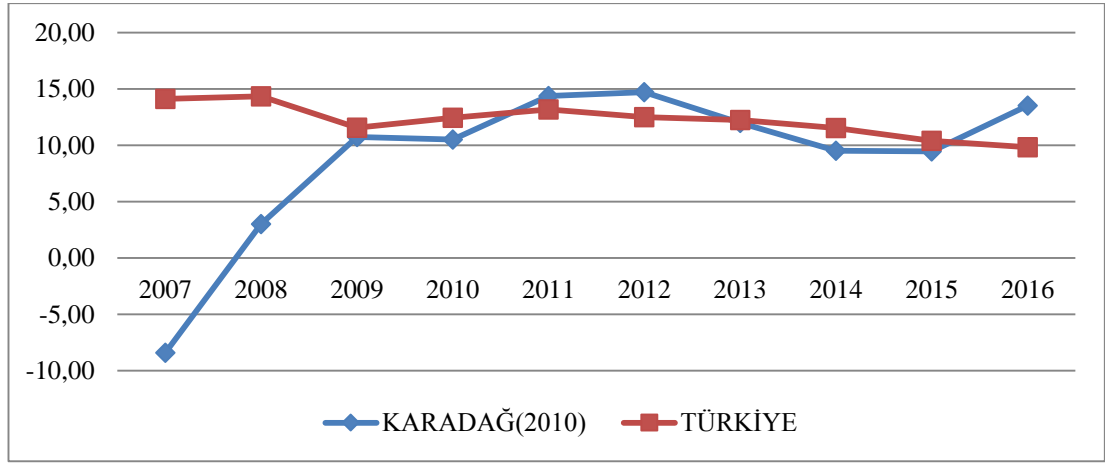
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 148’de Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Karadağ’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 2006-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2010 yılından

sonra 2011, 2012 ve 2016 yılları dışında Karadağ' dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

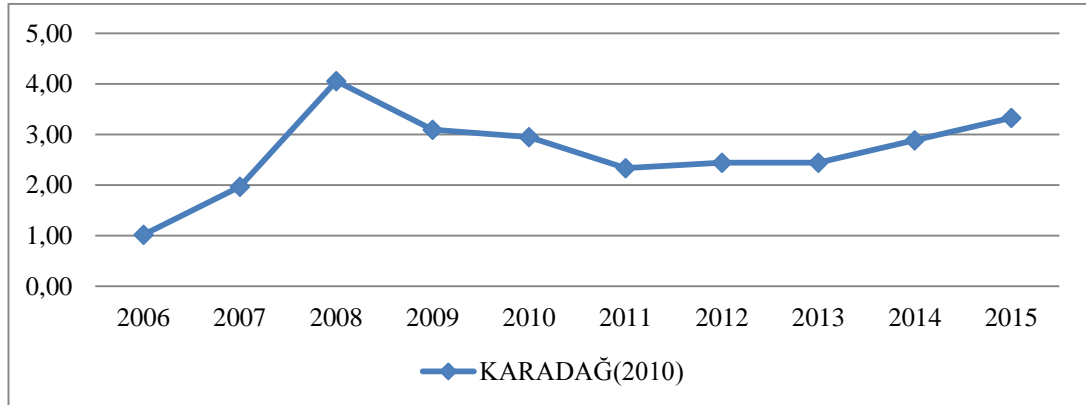
Şekil 148: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Karadağ ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 149'da Karadağ için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA'nın imzalandığı 2010 yılında endeks % 2,95 iken, 2016 yılında % 3,33'e yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ihracatında Karadağ'a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

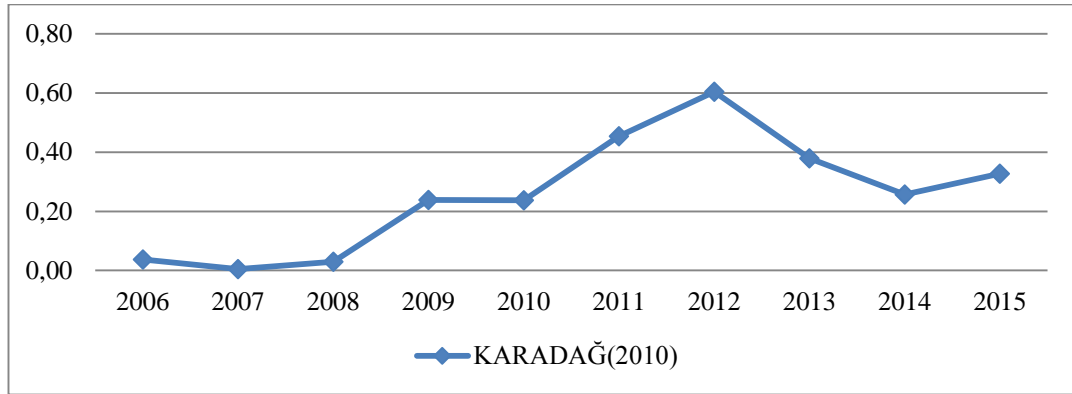
Şekil 149: Türkiye-Karadağ Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 150'de Karadağ için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2010 yılında endeks % 0,24 iken, 2015 yılında % 0,33'e çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ithalatında Karadağ'a bir yoğunlaşmanın olmadığı söylenebilir.

Şekil 150: Türkiye-Karadağ Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Karadağ-Türkiye ticaret ilişkilerine sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Tablo 84 ve Tablo 85’den Türkiye’nin Karadağ ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişim görülebilmektedir.

Tablo 84: Türkiye’nin Karadağ’a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar	(12)Tütün ve tütün mamulleri (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları(75)Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 85: Türkiye'nin Karadağ'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(24) Mantar, odun ve kereste (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları	(88)Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (28) Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (82)Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya (85)Ayakkabılar ve aksamı (87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar(89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 86'da Türkiye'nin Karadağ karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 86: Türkiye-Karadağ RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler
(74) Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamı (77) Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (89)Başka yerde belirtilmeyen

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

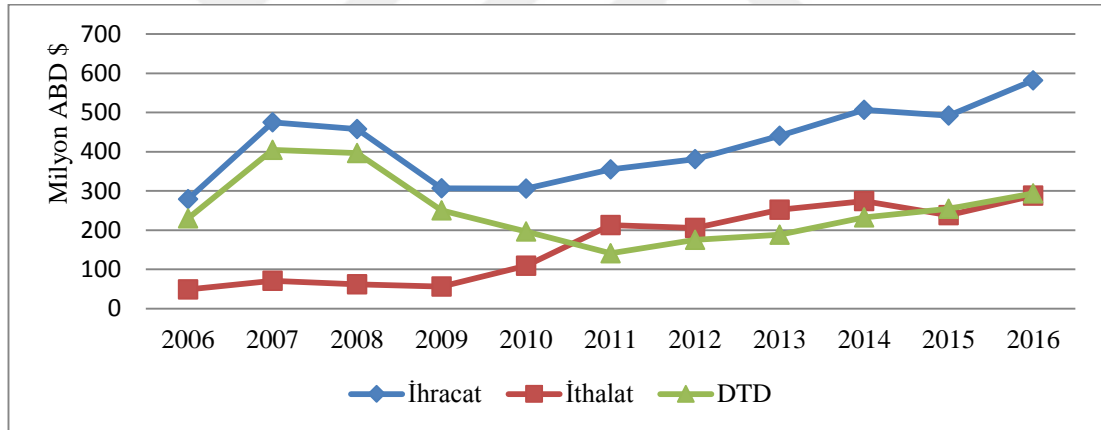
Sonuç olarak; Karadağ-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endeksinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla hem bir yoğunlaşmayı gösterdiği hem de arttığı, ithalatta ise yoğunlaşmadan söz edilemeyeceği görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma

artmıştır. STA'nın taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı ticari ilişkileri kuvvetlendirdiği söylenebilir fakat bu etkinin sınırlı olduğu görülmüştür. Yoğunlaşmanın ihracat ağırlıklı olması, Karadağ'ın Türkiye açısından bir pazar ülke olduğunu göstermektedir.

2.2.24 Sırbistan-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Sırbistan-Türkiye STA'sı 01.09.2010 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 151'de Sırbistan ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2010 yılından itibaren ihracat ve ithalat 2015 yılı dışında artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

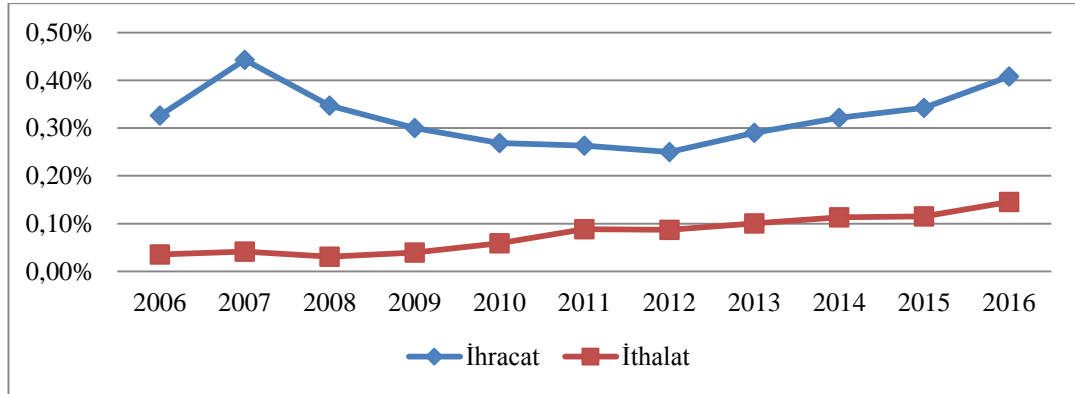
Şekil 151: Sırbistan-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 152'de Sırbistan ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2010 yılında % 0,27 iken 2016 yılında % 0,41'e yükselmiştir. İthalat ise, 2010'da % 0,06, 2016'da da % 0,15'e yükselmiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarında bir artış olduğu görülmektedir.

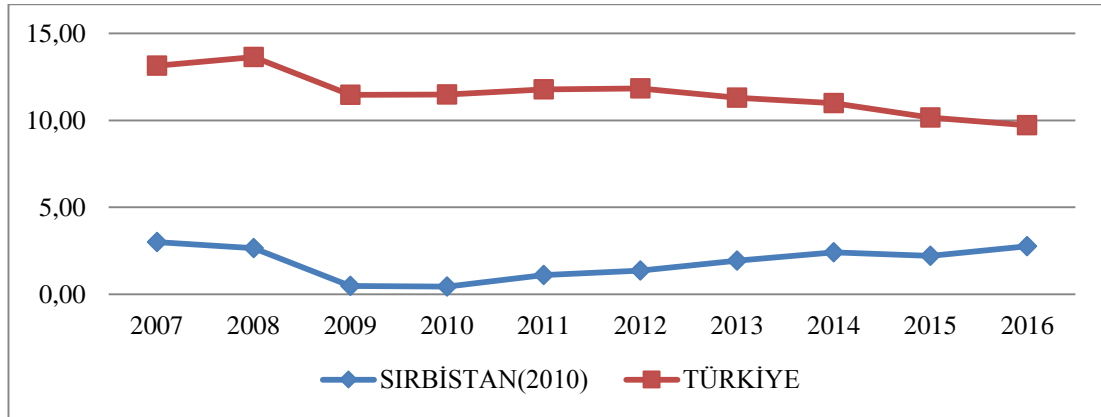
Şekil 152: Sırbistan ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 153'de 2006-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve Sırbistan'a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2010 yılından itibaren tüm yıllarda Sırbistan'a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

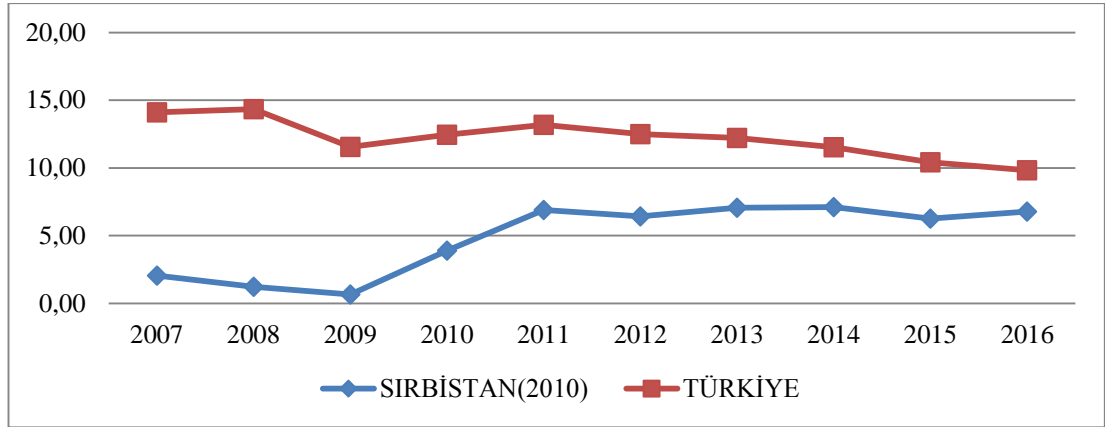
Şekil 153: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve Sırbistan ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 154'de Türkiye'nin ithalat büyüme hızları ile Sırbistan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları 2006-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2010 yılından sonra Sırbistan'dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

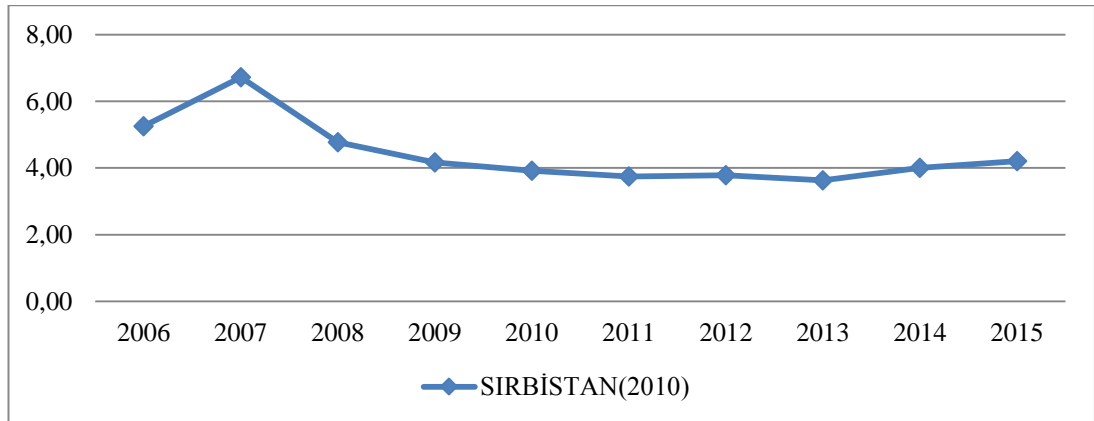
Şekil 154: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Sırbistan ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (2006-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 155’de Sırbistan için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2010 yılında endeks % 3,92 iken, 2016 yılında % 4,21’e yükselmiştir. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Sırbistan’a olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

Şekil 155: Türkiye-Sırbistan Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)

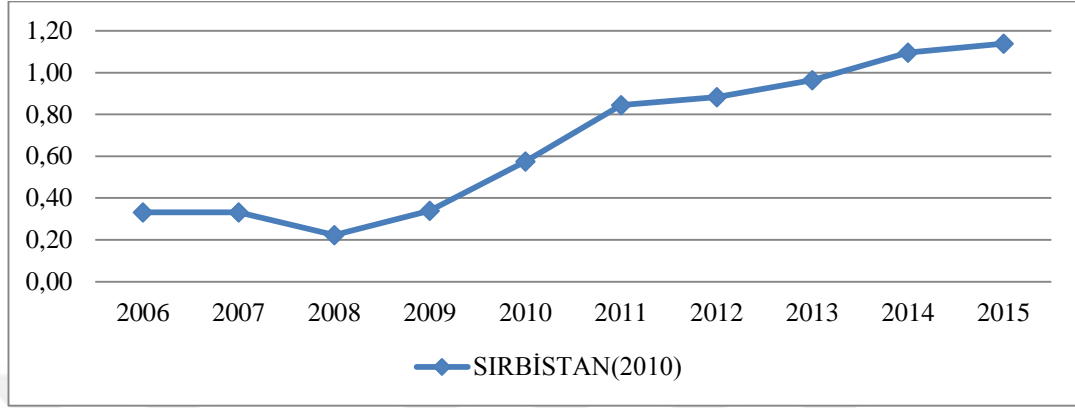

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 156’da Sırbistan için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. Hesaplamamıza göre STA’nın imzalandığı 2010 yılında endeks % 0,58 iken, 2015 yılında % 1,14’e çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde

Türkiye'nin ithalatında Sırbistan'a daha önceden var olmayan yoğunlaşmanın oluştuğu sonucu çıkartılabilir.

Şekil 156: Türkiye-Sırbistan Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (2006-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Sırbistan-Türkiye ticaret ilişkilerine sektörel bazda analiz edilerek; ihracat ve ithalat değişimlerinin ve yoğunlaşma oranlarının hangi mal ve mal gruplarından kaynaklandığı gözlenmeye çalışılacaktır. Tablo 87 ve Tablo 88'den Türkiye'nin Sırbistan ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 87: Türkiye'nin Sırbistan'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(12) Tütün ve tütün mamulleri (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç) (72)Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77)Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(22)Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler	(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (53)Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep(54)Tıp ve eczacılık ürünleri(55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları(57)İlk şekillerde plastikler(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler(61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya(65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler(69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (73)Metal işleme makineleri(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamları(81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (85)Ayakkabılar ve aksamı (88)Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 88: Türkiye'nin Sırbistan'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(12) Tütün ve tütün mamulleri (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)	(52)İnorganik kimyasal ürünler	(4)Hububat, hububat ürünleri(5)Meyve ve sebzeler (21)İşlenmemiş kösele, deri ve kürk(23)Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (67)Demir ve çelik(68)Demir ihtiva etmeyen madenler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 89’da Türkiye’nin Sırbistan karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 89: Türkiye-Sırbistan RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi dönemde göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü azalan ürünler
(12) Tütün ve tütün mamulleri	(5) Meyve ve sebzeler (7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar	(75)Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları

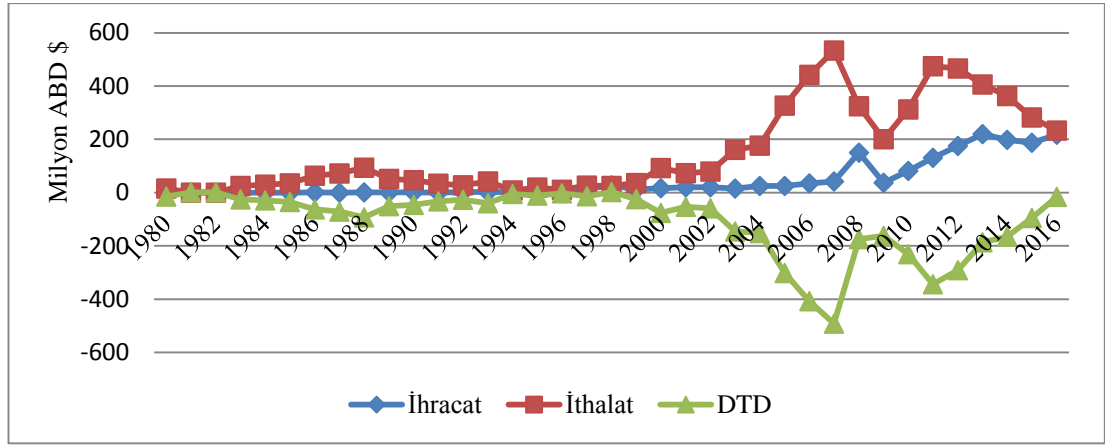
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Sırbistan-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla arttığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA’nın taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı ticari ilişkileri kuvvetlendirdiği söylenebilir fakat bu etkinin sınırlı olduğu görülmüştür.

2.2.25 Şili-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Şili-Türkiye STA’sı 01.03.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 157’de Şili ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Türkiye-Şili ticari ilişkilerinin 1999 yılından itibaren artışlar göstermeye başladığı görülmektedir. Ticaret hacminin çok yüksek düzeylere çıkamamasında iki ülke arasındaki mesafenin fazla olmasının etken olduğu düşünülmektedir. STA’nın imzalandığı 2011 yılından itibaren tüm yıllar için ihracat artış göstermiş, ithalat ise tüm yıllar itibariyle azalış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA’nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye aleyhine açık vermiştir.

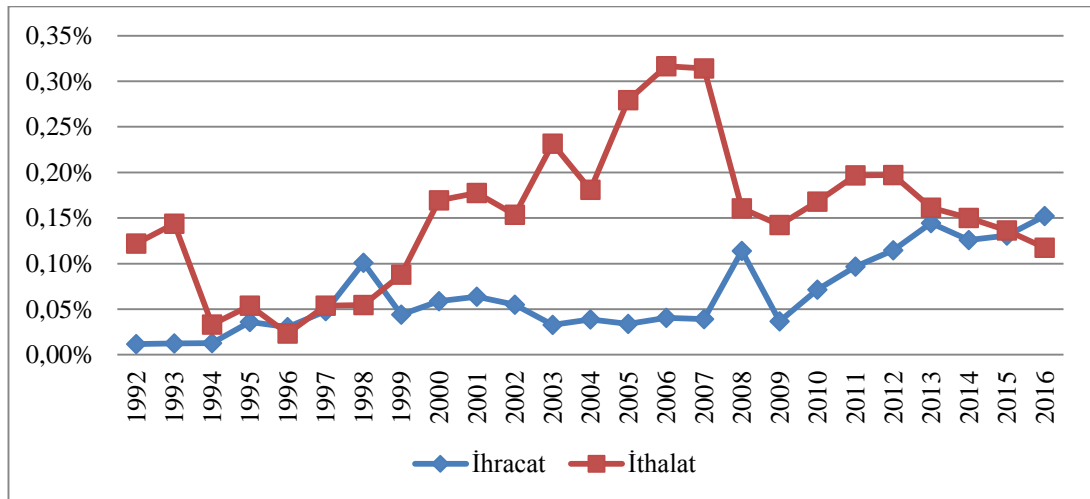
Şekil 157: Şili-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 158’de Şili ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2011 yılında % 0,10 iken 2016 yılında % 0,15’e yükselmiştir. İthalat payı ise, 2011’de % 0,20 iken 2016’da % 0,12’ye düşmüştür. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir artış olduğu fakat ithalat payında azalış yaşandığı görülmektedir.

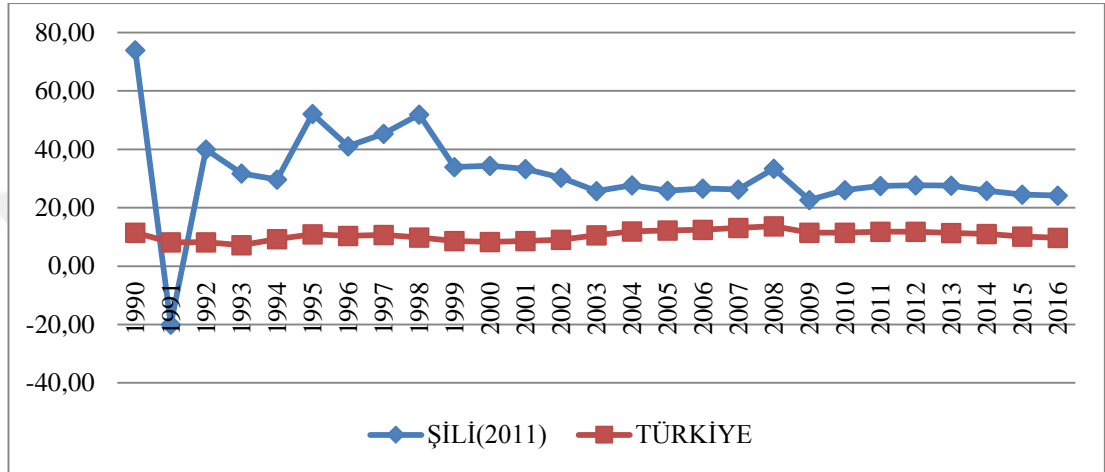
Şekil 158: Şili ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 159’da 1990-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Şili’ye yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2011 yılından itibaren Şili’ye yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

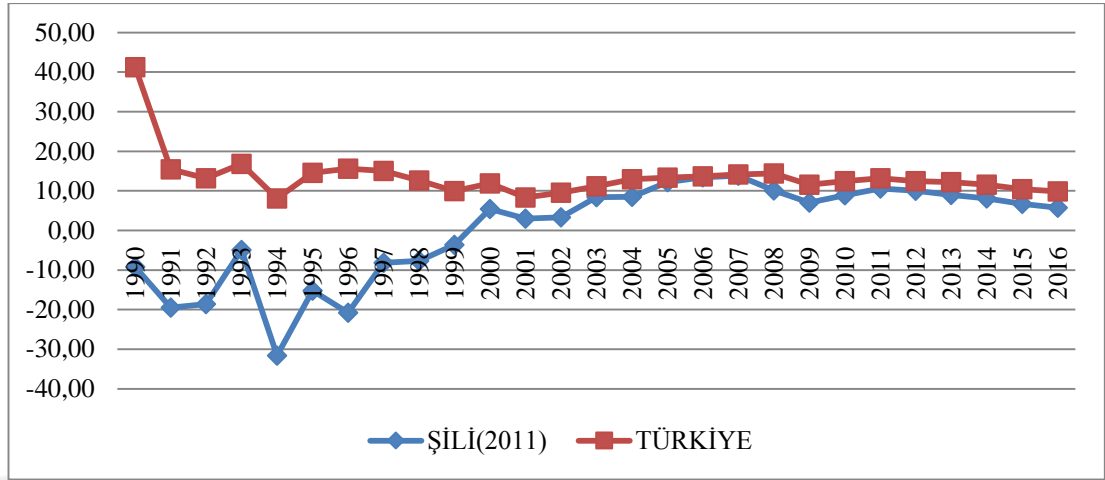
Şekil 159: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Şili ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 160’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Şili’den yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2011 yılından sonra tüm yıllarda Şili’den yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

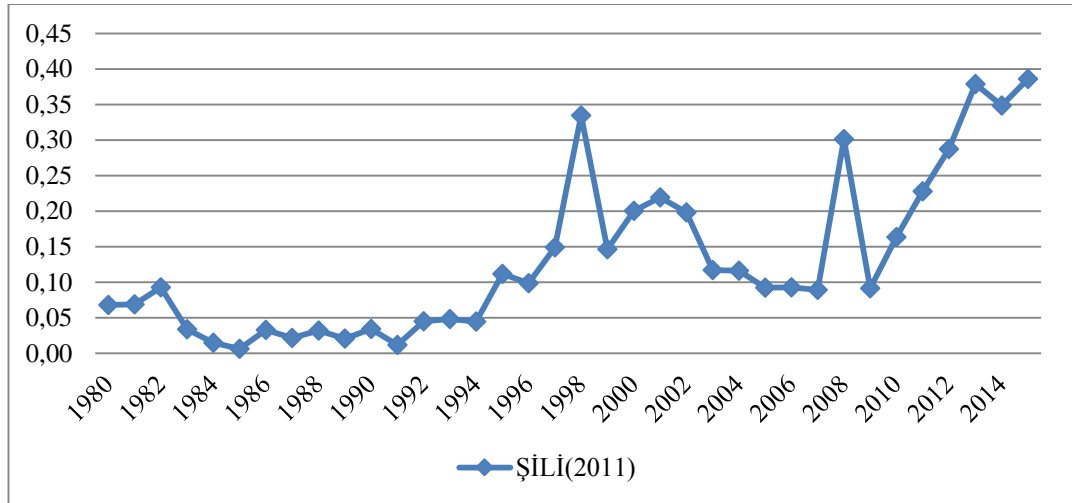
Şekil 160: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Şili ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 161'de Şili için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2011 yılında endeks % 0,23 iken, 2015 yılında % 0,39'a yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ihracatında Şili'ye bir yoğunlaşmanın olmadığı söylenebilir.

Şekil 161: Türkiye-Şili Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

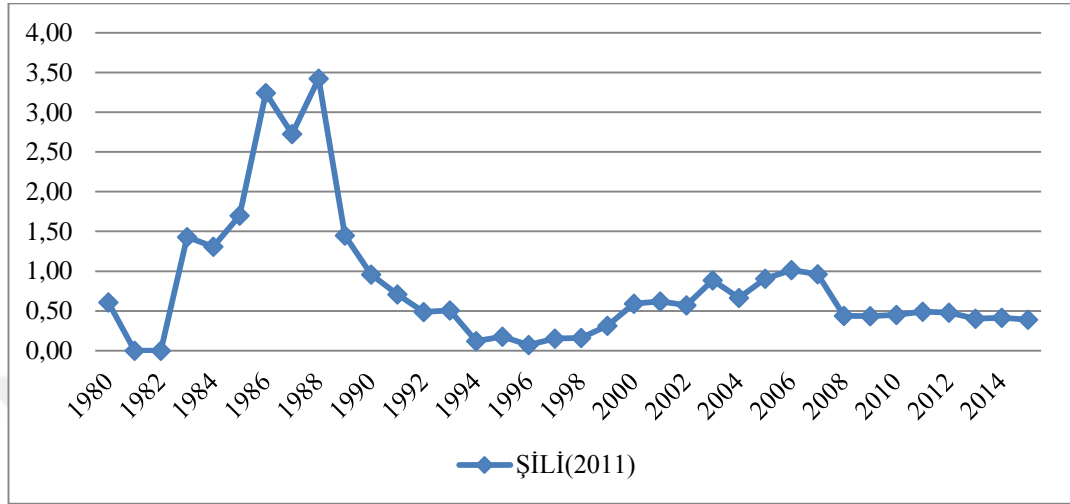

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 162'de Şili için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA'nın imzalandığı 2011 yılında endeks % 0,49 iken, 2015 yılında %

0,39'a düşmüştür. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye'nin ithalatında Şili'ye yoğunlaşmanın gerçekleşmediği söylenebilir.

Şekil 162: Türkiye-Şili Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Şili-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 90 ve Tablo 91'den Türkiye'nin Şili ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 90: Türkiye'nin Şili'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(11)İçkiler (57)İlk şekillerde plastikler(77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal(8)Hayvanlar için gıda maddeleri(26)Doku ma elyafı ve bunların artıkları (87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar	(51)Organik kimyasal ürünler (58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)(52)İnorganik kimyasal ürünler(53)Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülusalalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep(61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (71)Güç üreten makineler ve araçlar(72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı(73)Metal işleme makineleri(79)Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 91: Türkiye'nin Şili'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA Döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri (21)İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (41)Hayvansal sıvı ve katı yağlar (63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)	(5) Meyve ve sebzeler (11)İçkiler (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler (52)İnorganik kimyasal ürünler (68)Demir ihtiva etmeyen madenler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 92'de Türkiye'nin Şili karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 92: Türkiye-Şili RCA Endeksi Tablosu

STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük olan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler(54)Tıp ve eczacılık ürünleri (58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)(72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

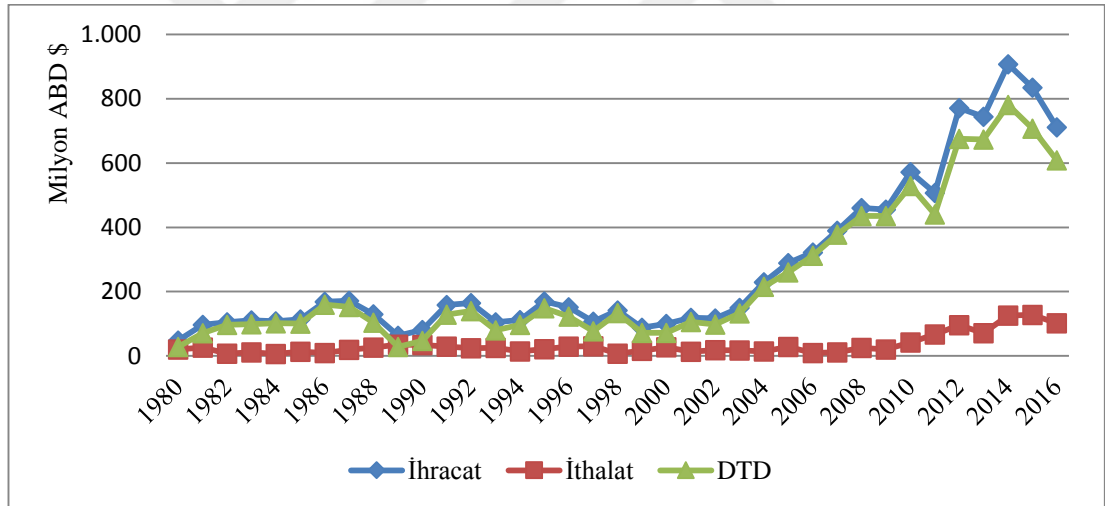
Sonuç olarak; Şili-Türkiye STA dönemine Türkiye açısından bakılırsa ihracat artmış, ithalatı ise azalmıştır. STA döneminde ihracat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Fakat ithalat büyüme hızları Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinden ne ihracatta ne de ithalatta Türkiye'nin Şili'ye yoğunlaşmadığı sonucu çıkarılmıştır. Bunun tahmin edilen en önemli nedeni coğrafi mesafedir. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. Yani STA'nın taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini artırdığı

ticari ilişkileri kuvvetlendirdiği söylenebilir fakat bu etkinin sınırlı olduğu görülmüştür.

2.2.26 Ürdün-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Ürdün-Türkiye STA'sı 01.03.2011 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 163'de Ürdün ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 2000 yılından itibaren dış ticaret hacminde artışlar görülmüştür. STA'nın imzalandığı 2011 yılından itibaren ihracatta 2013, 2015 ve 2016 yılları dışında artışlar devam etmiş, ithalatta ise 2013 ve 2016 yılları dışında artışlar devam etmiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

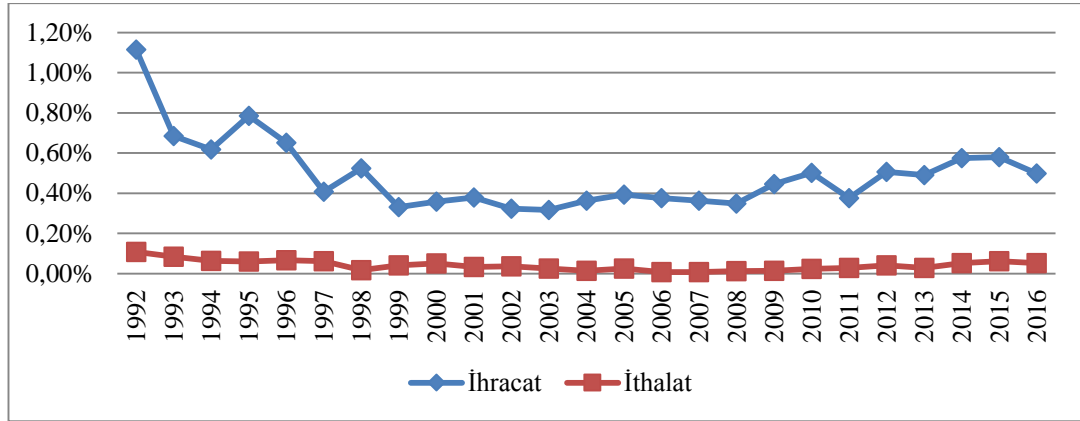
Şekil 163: Ürdün-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 164'de Ürdün ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye'nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2011 yılında % 0,38 iken 2016 yılında % 0,50'ye yükselmiştir. İthalat ise, 2011'te % 0,03 iken 2016'da % 0,05'e yükselmiştir. STA'nın yürürlükte olduğu dönemde hem ihracat hem de ithalat paylarında bir artış olduğu görülmektedir.

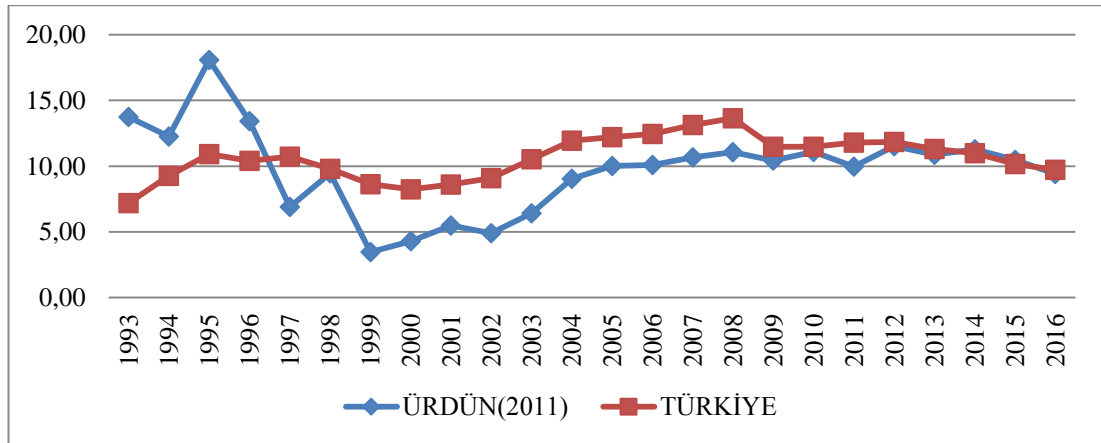
Şekil 164: Ürdün ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 165’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Ürdün’e yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2011 yılından itibaren tüm yıllar itibariyle Ürdün’e yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

Şekil 165: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Ürdün ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

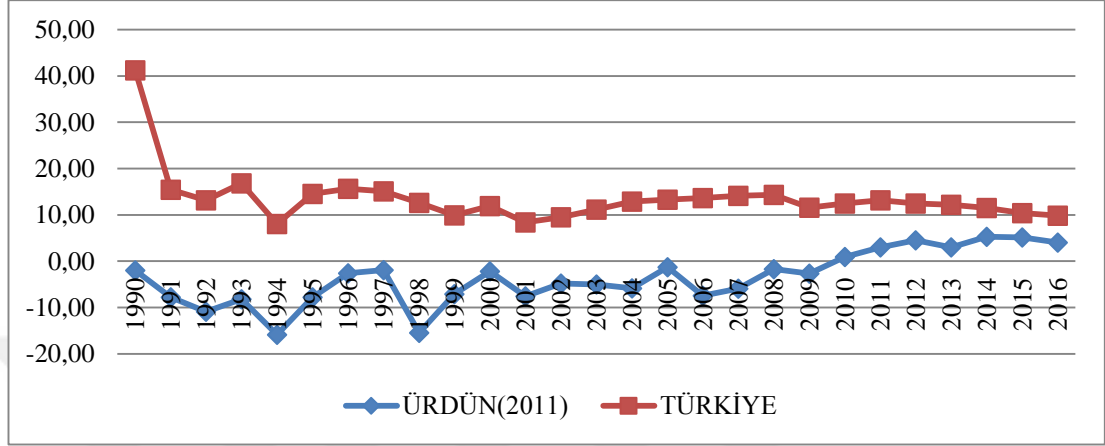

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 166’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Ürdün’den yapılan ithalatın büyüme hızları 1990-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2011 yılından sonra tüm

yıllar itibariyle Ürdün'den yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye'nin ithalat büyüme hızlarının altında gerçekleşmiştir.

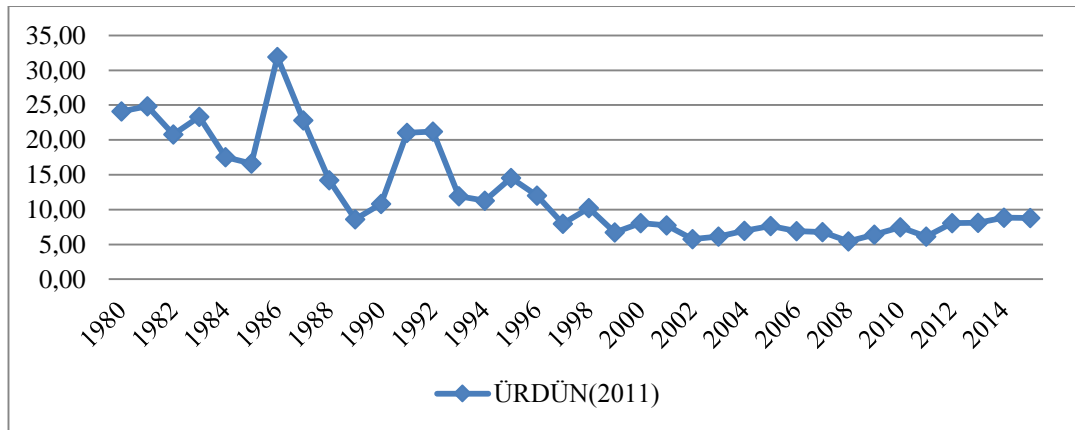
Şekil 166: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Ürdün ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1990-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 167'de Ürdün için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2011 yılında endeks % 6,14 iken, 2015 yılında % 8,77'ye yükselmiştir. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye'nin ihracatında Ürdün'e olan yoğunlaşmanın arttığı söylenebilir.

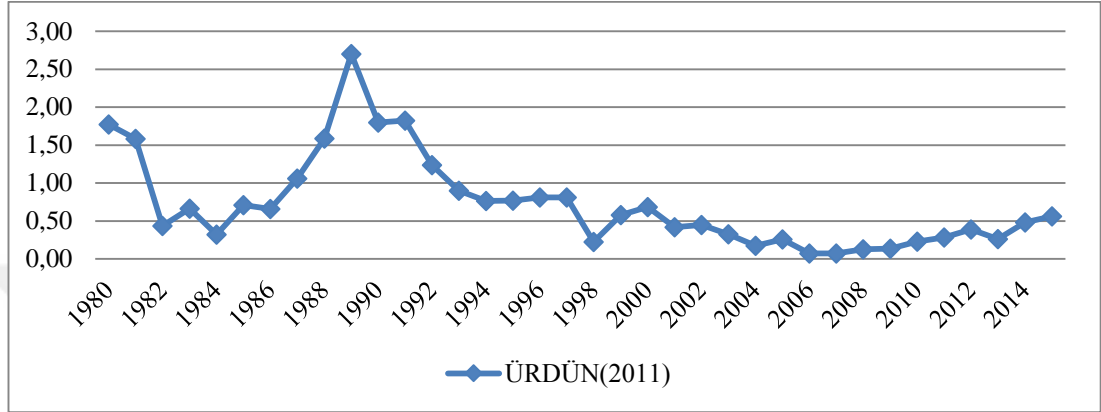
Şekil 167: Türkiye-Ürdün Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 168’de Ürdün için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2011 yılında endeks % 0,28 iken, 2015 yılında % 0,56’ya çıkmıştır. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Ürdün’e bir yoğunlaşmanın olmadığı söylenebilir.

Şekil 168: Türkiye-Ürdün Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1990-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Ürdün-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Şekil 169 ve Şekil 170’den Türkiye’nin Ürdün ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Şekil 169: Türkiye'nin Ürdün'e Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(32) Taş kömürü, kok kömürü ve briket kömürü (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (85) Ayakkabılar ve aksamı (88) Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	(8) Hayvanlar için gıda maddeleri (24) Mantar, odun ve kereste (52) İnorganik kimyasal ürünler (64) Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (73) Metal işleme makineleri	(2) Süt, süt ürünleri ve yumurtalar (4) Hububat, hububat ürünleri (6) Şeker, şeker ürünleri ve bal (7) Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (12) Tütün ve tütün mamulleri (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (53) Debatat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (59) Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (63) Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç) (87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adı metallerden eşya (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 170: Türkiye'nin Ürdün'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürün grupları	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler	(5) Meyve ve sebzeler (52) İnorganik kimyasal ürünler (56) Mineral kimyasal gübreler (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 93’de Türkiye’nin Ürdün karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 93: Türkiye-Ürdün RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan, STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(12)Tütün ve tütün mamulleri (57)İlk şekillerde plastikler(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)	(5)Meyve ve sebzeler(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya(67)Demir ve çelik (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ver motosikletler, bunların aksam ve parçası(83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları(89)Başka yerde belirtilmeyen

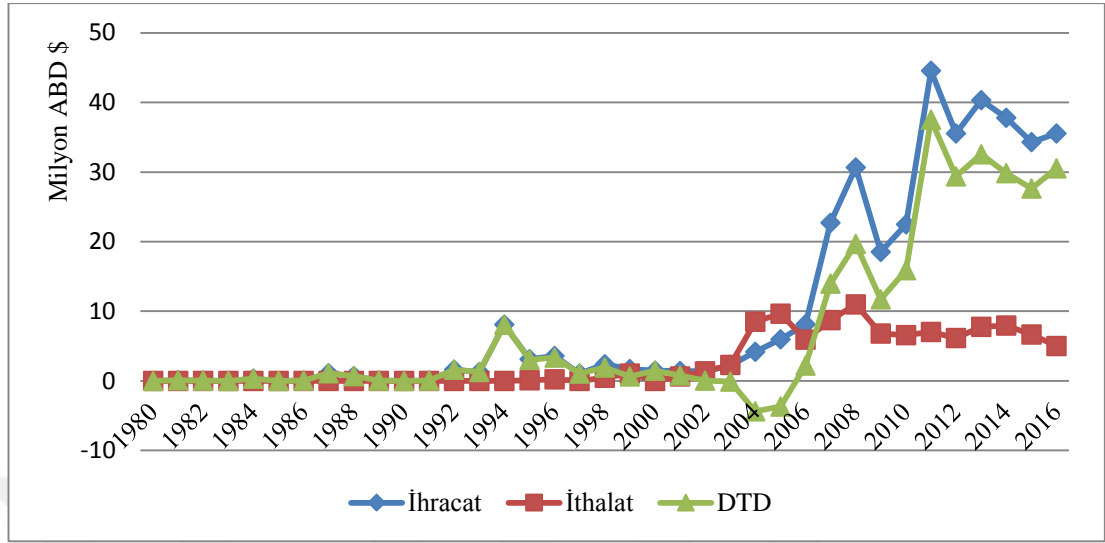
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Ürdün-Türkiye STA döneminde tarafların ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi Türkiye’nin Ürdün’e ihracatta yoğunlaşmasını gösterirken, ithalatta ise bir yoğunlaşmanın olmadığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir fakat bu etkinin sınırlı ve ihracat ağırlıklı olduğu görülmüştür. İhracat ağırlıklı ticaret yapısından dolayı Ürdün, Türkiye için bir pazar konumundadır.

2.2.27 Morityus-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Morityus-Türkiye STA’sı 01.06.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 171’de Morityus ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. İkili ticaretin 2004 yılından itibaren ivme kazandığı görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2013 yılından itibaren anlaşmanın ihracat ve ithalatta 2016 yılı dışında azalış görülmüştür. Dış ticaret dengesi ise, STA’nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye lehine fazla vermiştir.

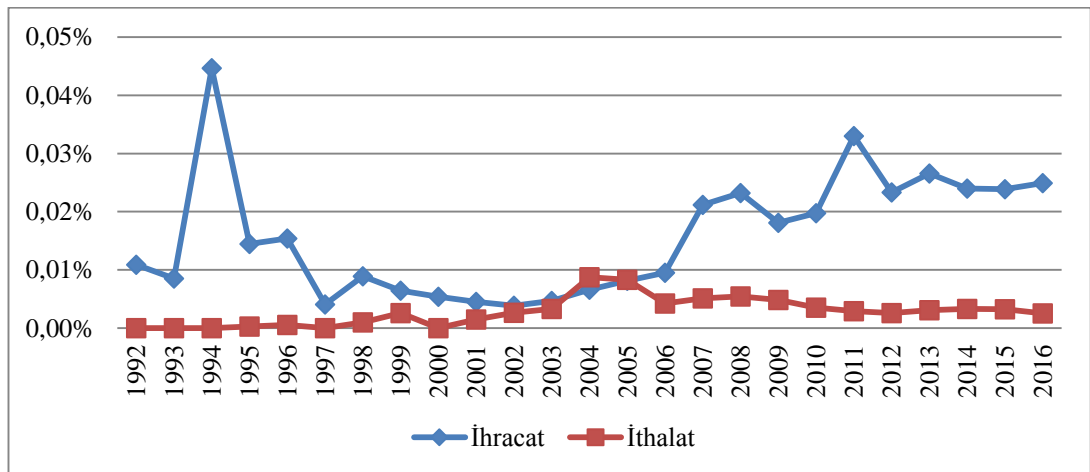
Şekil 171: Morityus-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 172’de Morityus ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2013 yılında % 0,03 iken 2016 yılında % 0,02’ye gerilemiştir. İthalat ise, 2013’te % 0,00, 2016’da da % 0,00 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir azalış olduğu fakat ithalat payında hiçbir değişim olmadığı görülmektedir.

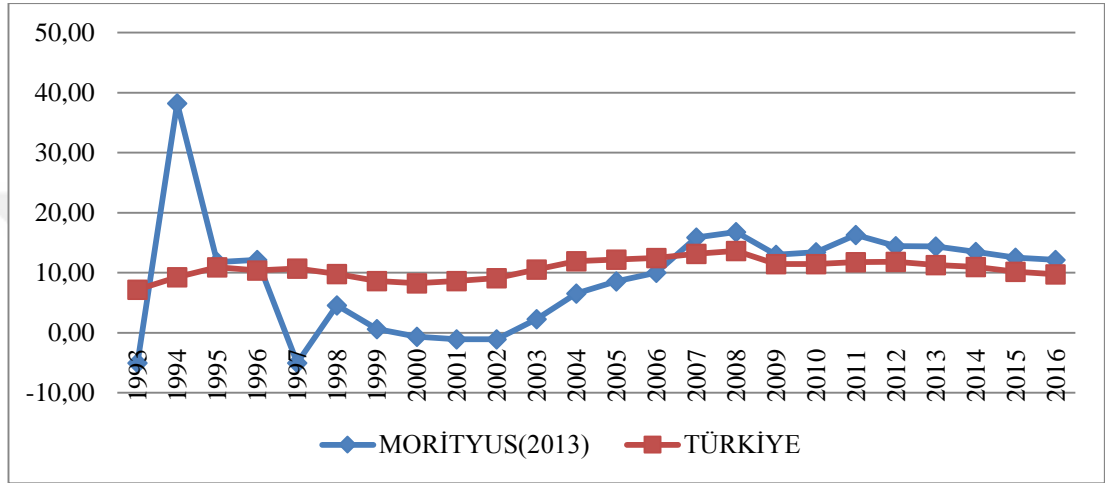
Şekil 172: Morityus ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 173’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Morityus’a yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2013 yılından her yıl Morityus’a yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmektedir.

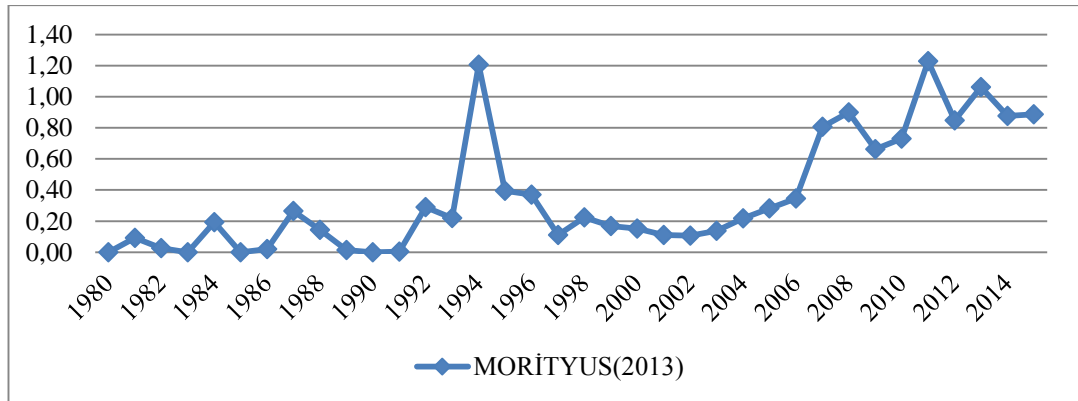
Şekil 173: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Morityus ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 174’de Morityus için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2013 yılında endeks % 1,06 iken, 2015 yılında % 0,89’a düşmüştür. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ihracatında Morityus’a olan yoğunlaşma ortadan kalktığı söylenebilir.

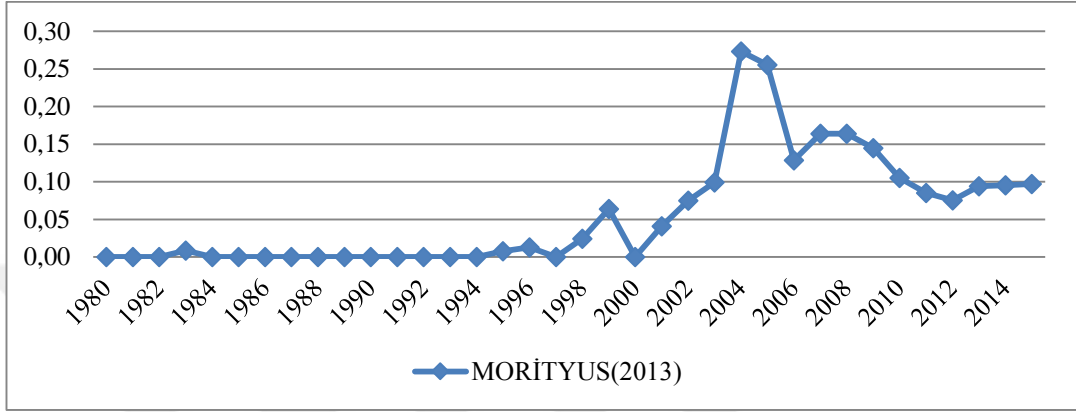
Şekil 174: Türkiye-Morityus Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 175’de Morityus için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2013 yılında endeks % 0,09 iken, 2015 yılında % 0,10’a çıkmıştır. Bu değerlerden imzalanan STA döneminde Türkiye’nin ithalatında Morityus’a yoğunlaşmanın olmadığı görülmüştür.

Şekil 175: Türkiye-Morityus Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Morityus-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 94 ve Tablo 95’den Türkiye’nin Morityus ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 94: Türkiye'nin Morityus'a Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(1)Et ve et ürünleri (87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar(88)Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.	(42)Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (57)İlk şekillerde plastikler	(4)Hububat, hububat ürünleri (6)Şeker, şeker ürünleri ve bal(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (54)Tıp ve eczacılık ürünleri(55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (59)Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (67)Demir ve çelik (72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar(77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 95: Türkiye'nin Morityus'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürün grupları
(4)Hububat, hububat ürünleri (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (83)Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 96'da Türkiye'nin Morityus karşısındaki hangi ürün grubunda karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olduğu ve bunun değişimleri görülebilmektedir.

Tablo 96: Türkiye-Morityus RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan, STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler
(64)Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya (66)Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya	(4) Hububat, hububat ürünleri (53)Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülâsalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep (89)Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

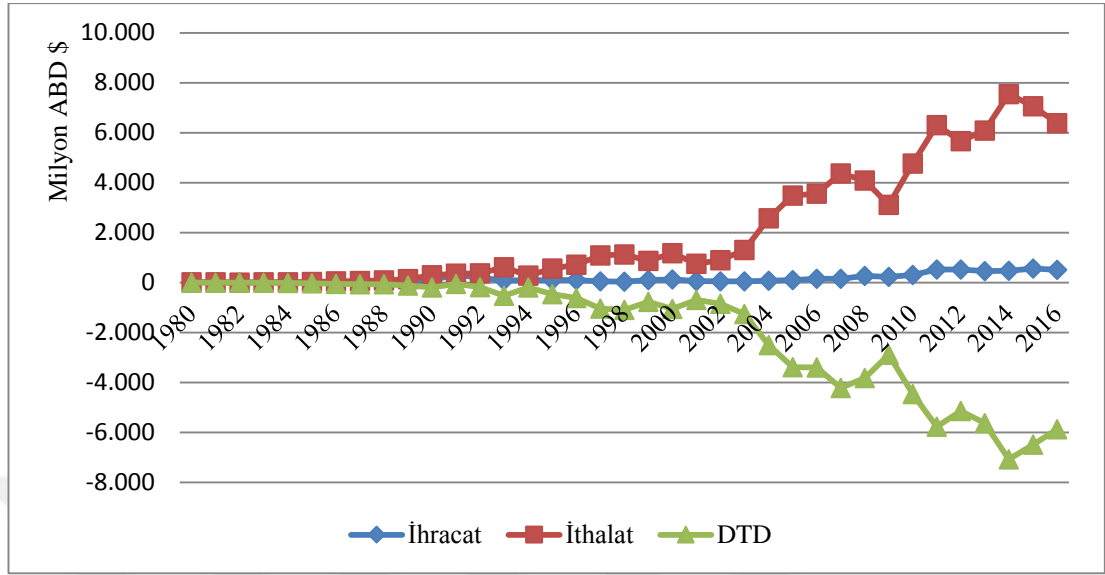
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Morityus-Türkiye STA öncesi ve STA dönemlerinde ihracatta artışlar, ithalat değerlerinde ise azalışlar yaşanmıştır. İhracat payı azalırken ithalat payı STA öncesiyle aynı seviyede kalmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızları Türkiye'nin büyüme hızlarının altında gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat ve ithalat yoğunlaşma endekslerinin hem ihracat hem de ithalatta Türkiye'nin Morityus'a yoğunlaşmasının olmadığı görülmüştür. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendiğini söyleyebilmek güçtür. Bu STA'nın karşılıklı ticareti arttırma etkinin çok sınırlı olduğu görülmüştür.

2.2.28 Güney Kore-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

G.Kore-Türkiye STA'sı 01.05.2013 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 176'da G.Kore ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. 1992 yılından itibaren ithalatta ki artışlar daha fazla olmak kaydıyla ihracatta da artışlar görülmeye başlanmıştır. STA'nın imzalandığı 2013 yılından itibaren ihracat ve ithalat her yıl artış göstermiştir. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye aleyhine açık vermiştir. Bu açığın ithalatta yoğunlaşma tespit edilen teknoloji yoğun mallardan kaynaklandığı düşünülmektedir.

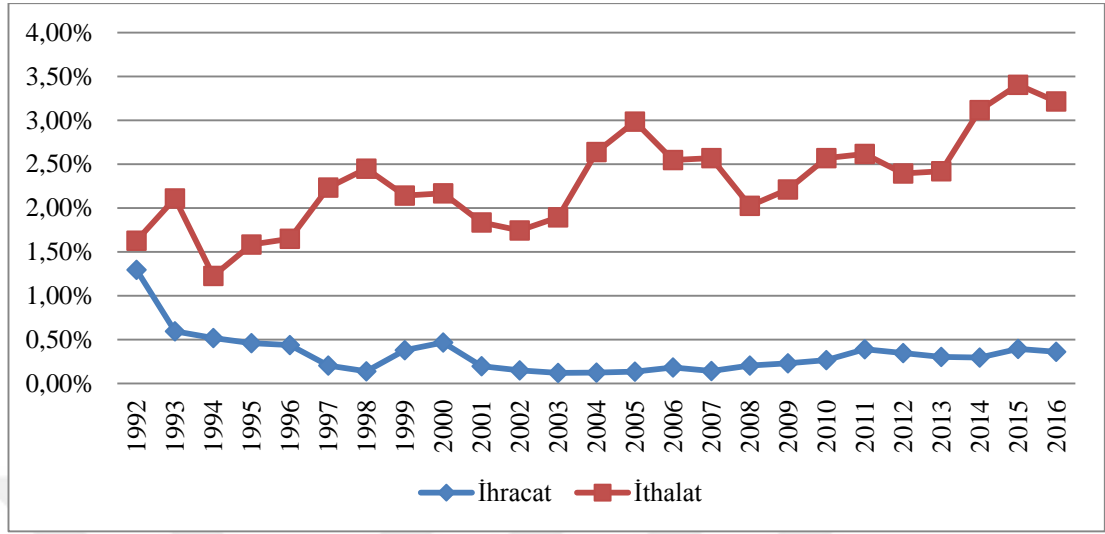
Şekil 176: G.Kore-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 177’de G.Kore ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları verilmiştir. İhracat payı 2013 yılında % 0,30 iken 2016 yılında % 0,36’ya yükselmiştir. İthalat ise, 2013’te % 2,42 iken 2016’da da % 3,21’e yükselmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat ve ithalat paylarında bir artış olduğu görülmektedir.

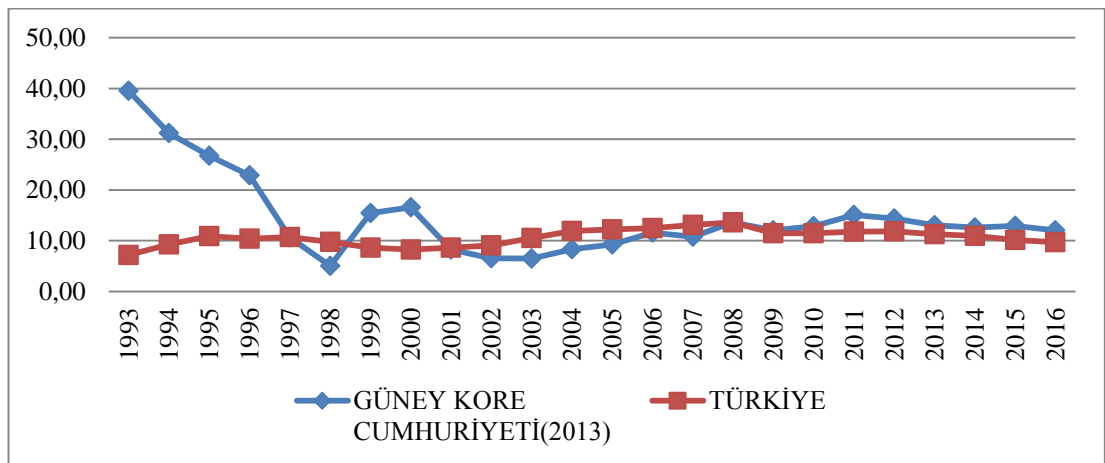
Şekil 177: G.Kore ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye'nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 178'de 1993-2016 yılları arasında Türkiye'nin ihracat büyüme hızları ve G.Kore'ye yapılan ihracatın büyüme hızları verilmiştir. 2013 yılından itibaren tüm yıllarda G.Kore'ye yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye'nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

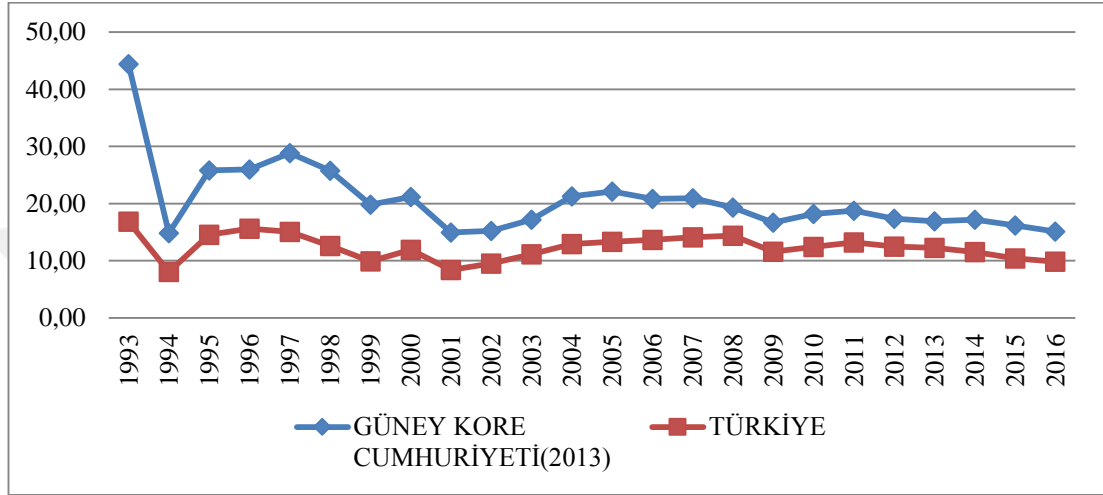
Şekil 178: Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızları ve G.Kore ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 179’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile G.Kore’den yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2013 yılından sonra tüm yıllarda G.Kore’den yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleşmiştir.

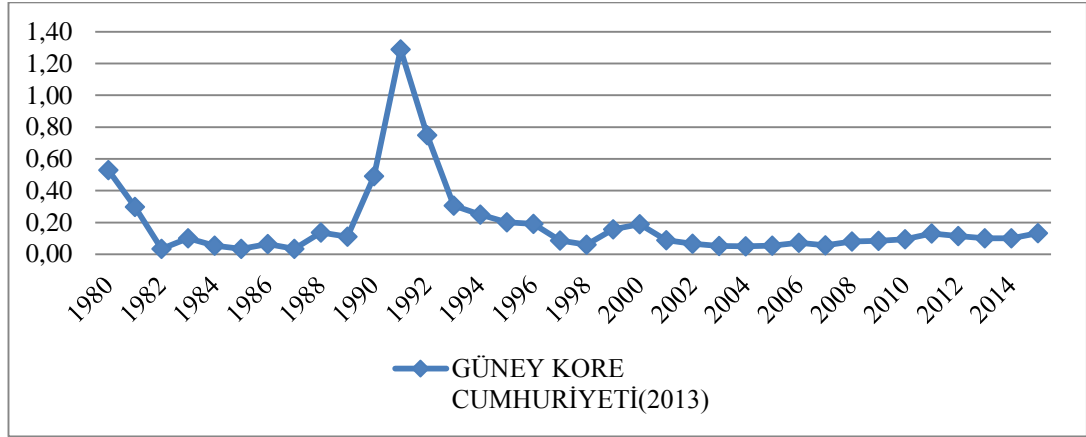
Şekil 179: Türkiye’nin İthalat Büyüme Hızları ve G.Kore ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 180’de G.Kore için hesaplanmış olan bilateral ihracat yoğunlaşma endeksi görülmektedir. STA’nın imzalandığı 2013 yılında endeks % 0,10 iken, 2015 yılında % 0,13’e yükselmiştir. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ihracatında G.Kore’ye bir yoğunlaşmadan söz edilemeyeceği söylenebilir.

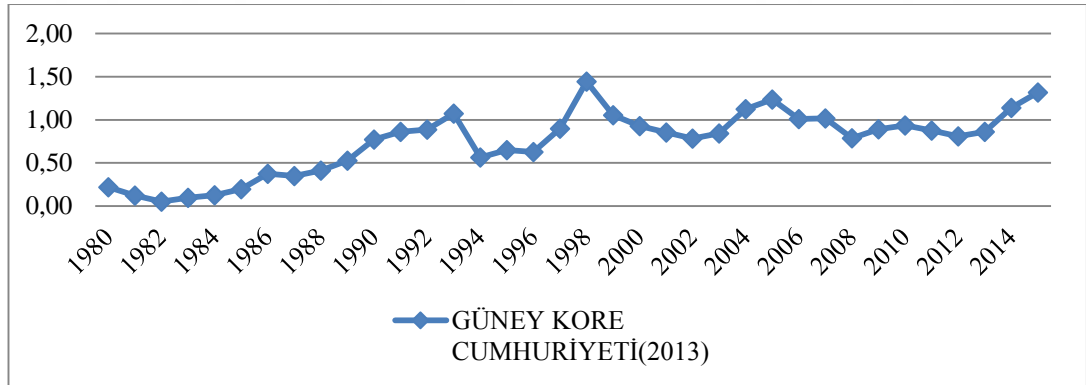
Şekil 180: Türkiye-G.Kore Bilateral İhracat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 181’de G.Kore için hesaplanmış olan bilateral ithalat yoğunlaşma endeksi verilmiştir. STA’nın imzalandığı 2013 yılında endeks % 0,86 iken, 2015 yılında % 1,32’ye çıkmıştır. Bu değerlerden STA döneminde Türkiye’nin ithalatında daha önce var olmayan G.Kore’ye yoğunlaşmanın olduğu söylenebilir.

Şekil 181: Türkiye-G.Kore Bilateral İthalat Yoğunlaşma Endeksi (1980-2015)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Aşağıda Güney Kore-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Şekil 182 ve Tablo 97’den Türkiye’nin Güney Kore ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Şekil 182: Türkiye'nin Güney Kore'ye Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(28)Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları(56)Mineral kimyasal gübreler (73)Metal işleme makineleri (93)Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(24)Mantar, odun ve kereste (25)Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt	(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri (12)Tütün ve tütün mamulleri (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler(29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (52)İnorganik kimyasal ürünler(53)Debagat ve boyacılıkta kullanılan hülasalar, tanen, boya, pigment, macun, mürekkep(54)Tıp ve eczacılık ürünleri (61)Başka yerde belirtilmeyen İşlenmiş deri ve köseleler (71)Güç üreten makineler ve araçlar (79)Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 97: Türkiye'nin Güney Kore'den Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(51)Organik kimyasal ürünler (54)Tıp ve eczacılık ürünleri (87)Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar (93)Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(72)Özelliği olan belirli sanayiler için makinalar ve aksamı (79)Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları	(23)Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (57)İlk şekillerde plastikler(58)İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (62)Kauçuk ve kauçuktan eşya (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (67)Demir ve çelik (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(71)Güç üreten makineler ve araçlar(73)Metal işleme makineleri (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları(78)Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (88)Fotoğraf, sinemacılıkta kullanılan alet ve cihazlar ile optik eşya vb.

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 98'de Türkiye'nin Güney Kore karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini gözlemek mümkündür.

Tablo 98: Türkiye-Güney Kore RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü azalan ürünler
(63)Mantar ve ahşap eşya(mobilya hariç)	(3)Balıklar ve diğer deniz ürünleri(4)Hububat, hububat ürünleri(5)Meyve ve sebzeler(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (12)Tütün ve tütün mamulleri (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kültür, topak, akçığı gibi mineral maddeler(28)Metal cevherleri, döküntüleri, hurdaları(29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler(52)İnorganik kimyasal ürünler(61)Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve köseleler(66)Taş, akçığı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları(85)Ayakkabılar ve aksamı	(51)Organik kimyasal ürünler (56)Mineral kimyasal gübreler

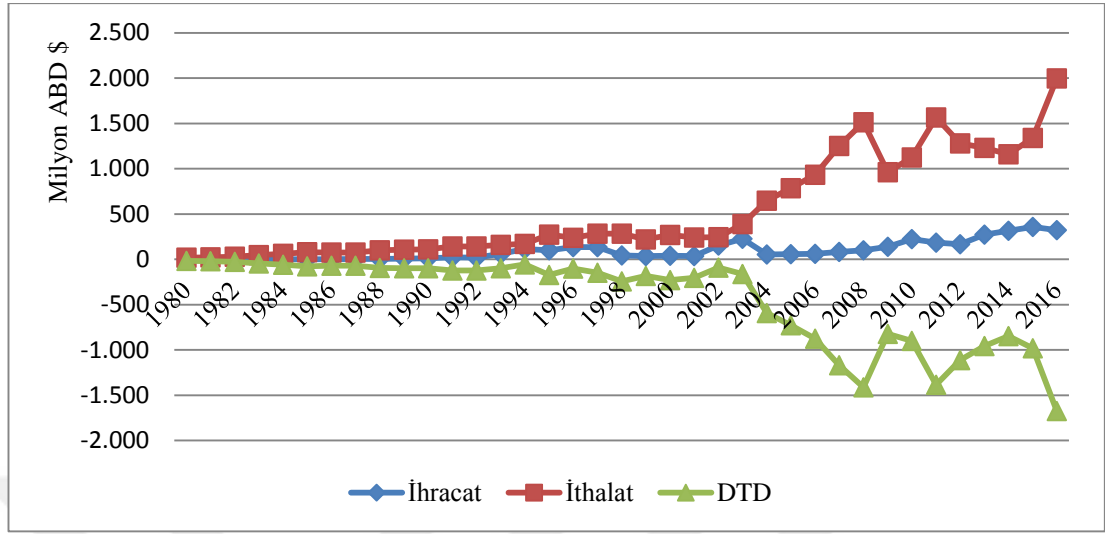
Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; G.Kore-Türkiye STA öncesi ve STA dönemlerinde ihracat ve ithalat değerlerinde artışlar yaşanmıştır. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Bilateral ihracat yoğunlaşma endekslerinin STA döneminde, STA öncesi döneme kıyasla yoğunlaşmayı işaret etmediği fakat bilateral ithalat endeksinin yoğunlaşmayı gösterdiği görülmüştür. İthalattaki yoğunlaşmanın daha çok teknoloji yoğun mal gruplarından kaynaklandığı söylenebilir. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. İmzalanan STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacminin arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. G.Kore ile imzalanan STA döneminde ihracattan çok ithalatın arttığı görülmüştür. İthalatın daha yüksek oluşu nedeniyle G.Kore'nin Türkiye açısından kaynak ülke olduğu söylenebilir.

2.2.29 Malezya-Türkiye Serbest Ticaret Anlaşması

Malezya-Türkiye STA'sı 01.08.2015 tarihinde yürürlüğe girmiştir. Şekil 183'de Malezya ve Türkiye arasında gerçekleşmiş olan ihracat, ithalat ve dış ticaret dengesi verileri görülmektedir. Ticaret hacminin 1994 yılından itibaren artış gösterdiği görülmektedir. STA'nın imzalandığı 2015 yılından itibaren ihracat ve ithalatta artışlar görülmüştür. Fakat geçen sürenin kısalığından dolayı bu artışlarda STA'nın etkisi olup olmadığını belirlemek çok zordur. Dış ticaret dengesi ise, STA'nın yürürlükte olduğu dönem içinde Türkiye aleyhine açık vermiştir.

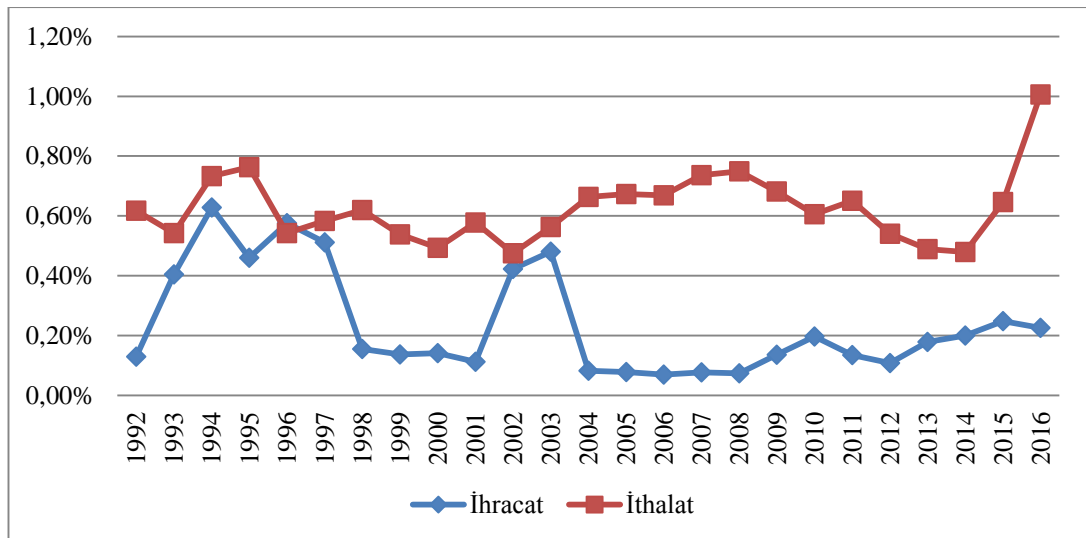
Şekil 183: Malezya-Türkiye Arasında Gerçekleşen İhracat, İthalat ve Dış Ticaret Dengesi Verileri (1980-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 184’de Malezya ile yapılan ihracat ve ithalatın, Türkiye’nin ihracat ve ithalatı içindeki payları görülmektedir. İhracat payı 2015 yılında % 0,25 iken 2016 yılında % 0,23’e düşmüştür. İthalat ise, 2015’te % 0,65 iken 2016’da % 1,01 olarak gerçekleşmiştir. STA’nın yürürlükte olduğu dönemde ihracat payında bir azalış fakat ithalat payında artış görülmektedir.

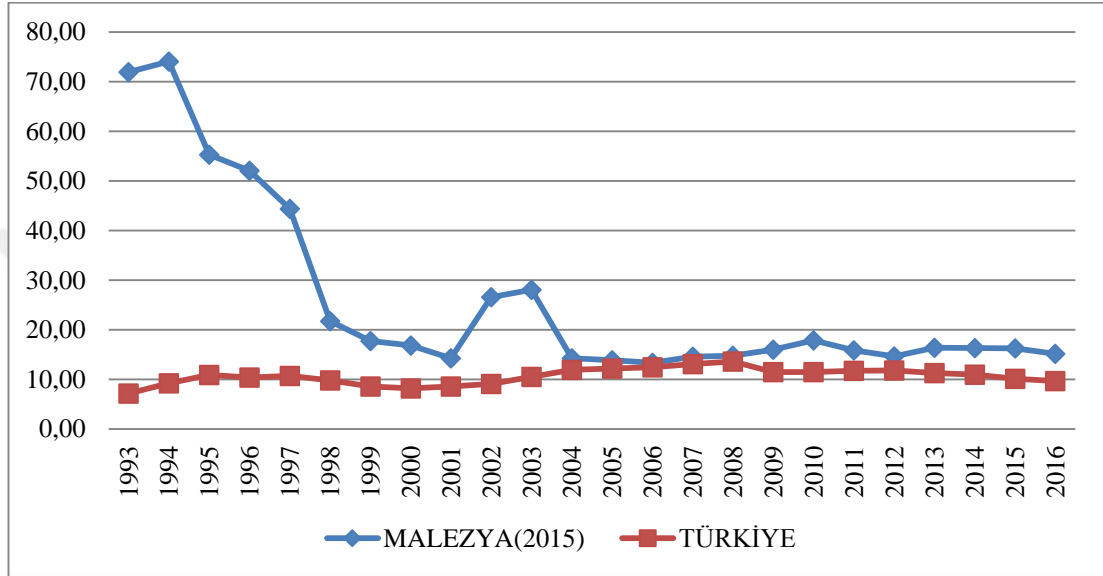
Şekil 184: Malezya ile Yapılan İhracat ve İthalatın Türkiye’nin İhracat ve İthalatı İçindeki Payları (%) (1992-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 185’de 1993-2016 yılları arasında Türkiye’nin ihracat büyüme hızları ve Malezya’ya yapılan ihracatın büyüme hızları görülmektedir. 2015 ve 2016 yılından Malezya’ya yapılan ihracatın büyüme hızlarının, Türkiye’nin ihracat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmektedir.

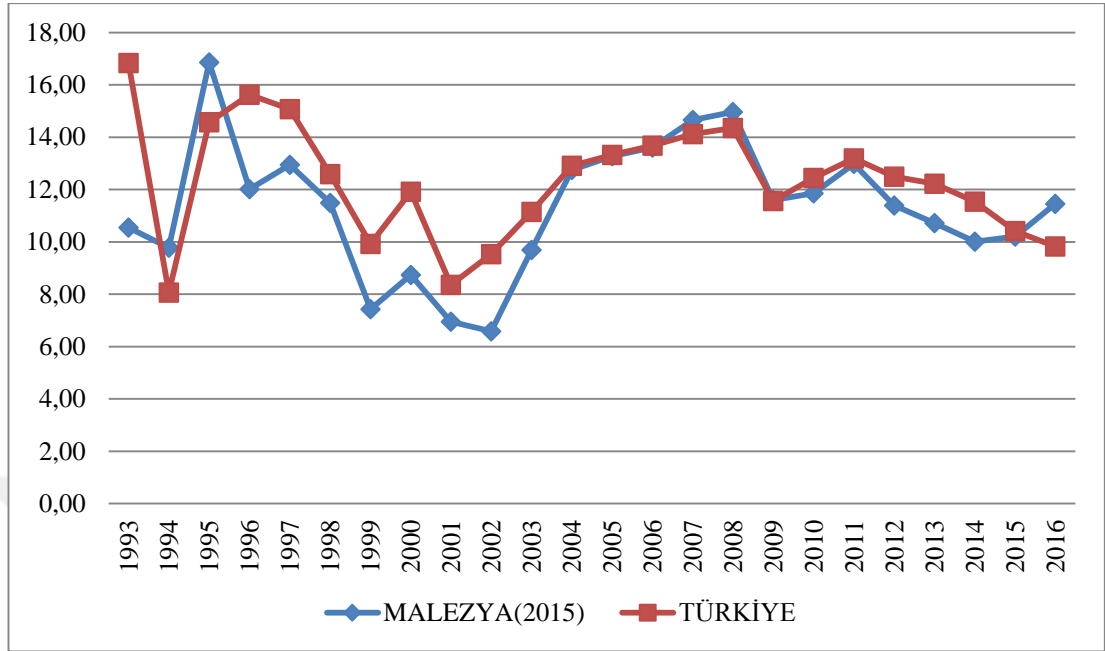
Şekil 185: Türkiye’nin İhracat Büyüme Hızları ve Malezya ile Gerçekleşen İhracatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Şekil 186’da Türkiye’nin ithalat büyüme hızları ile Malezya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları 1993-2016 dönemi için görülebilmektedir. 2015 yılında Malezya’dan yapılan ithalatın büyüme hızları, Türkiye’nin ithalat büyüme hızlarının altında, 2016 yılında ise üzerinde gerçekleşmiştir.

Şekil 186: Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızları ve Malezya ile Gerçekleşen İthalatın Büyüme Hızlarının Karşılaştırılması (%) (1993-2016)

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tüm ülkeler için hesapladığımız bileteral ticaret endeksi verilerin yayınlanmaması nedeniyle 2015 yılına kadar hesaplanabilmiştir. Bu nedenden dolayı Malezya için bilateral ihracat ve ithalat endeksleri hesaplanamamıştır.

Aşağıda Malezya-Türkiye ticaretinin sektörel bilateral analizi yer almaktadır. Tablo 99 ve Tablo 100'den Türkiye'nin Malezya ile STA sonrası süreçte ürün bazında ticaret yoğunlaşmasındaki değişimi gözlemek mümkündür.

Tablo 99: Türkiye'nin Malezyya'ya Yaptığı İhracatın Ürün Bazlı Analizi

STA sonrası dönemde yoğunlaşma gerçekleşen ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(9)Çeşitli yenilebilir ürünler (yağ, homojenize ürünler, sos, maya vb.) (33)Petrol, petrolden elde edilen ürünler (81)Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (97)Altın, parasal olmayan (altın madeni ve konsantreleri hariç)	(12)Tütün ve tütün mamulleri (42)Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş) (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (67)Demir ve çelik	(4)Hububat, hububat ürünleri(5)Meyve ve sebzeler (22)Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler (73)Metal işleme makineleri (52)İnorganik kimyasal ürünler (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler (29)Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ver bitkisel menşeli hammaddeler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 100: Türkiye'nin Malezyya'dan Yaptığı İthalatın Ürün Bazlı Analizi

STA öncesi döneme göre STA döneminde yoğunlaşması azalan ürünler	STA öncesi dönemde yoğunlaşma olan ve STA döneminde yoğunlaşması devam eden ürünler
(87) Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar,	(7)Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri (8)Hayvanlar için gıda maddeleri(9)Çeşitli yenilebilir ürünler (23)Ham kauçuk (tabii ve sentetik) (24)Mantar, odun ve kereste (26)Dokuma elyafı ve bunların artıkları (42)Bitkisel sıvı yağlar ve fraksiyonları (rafine edilmiş olsun olmasın, kimyasal işlem görmemiş)(43)İşlem görmüş bitkisel ve hayvansal katı/sıvı yağlar, mumlar (55)Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (65)Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68)Demir ihtiva etmeyen madenler (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (75)Büro makinaları ve otomatik veri işleme makinaları (76)Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları (84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 101’de Türkiye’nin Malezya karşısındaki ürün bazında rekabet gücü ve STA sonrası değişimini görmek mümkündür.

Tablo 101: Türkiye-Malezya RCA Endeksi Tablosu

STA sonrası dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ürünler	STA öncesi dönemde karşılaştırmalı üstünlük sağlanan ve STA döneminde üstünlüğün devam ettiği ürünler	STA öncesi döneme göre STA döneminde karşılaştırmalı üstünlüğü
(3) Balıklar ve diğer deniz ürünleri (81) Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları (93) Özel işlemler ve mallar, çeşitlerine göre sınıflandırılmamış mallar	(5) Meyve ve sebzeler (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (79) Demir, deniz, havayolu taşıtları ile bunların aksam, parçaları (27) Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, toprak, alçı gibi mineral maddeler (29) Başka yerde belirtilmeyen hayvansal ve bitkisel menşeli hammaddeler (33) Petrol, petrolden elde edilen ürünler (52) İnorganik kimyasal ürünler (54) Tıp ve eczacılık ürünleri (56) Mineral kimyasal gübreler (272 grubun dışındakiler) (62) Kauçuk ve kauçuktan eşya (66) Taş, alçı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (67) Demir ve çelik (71) Güç üreten makineler ve araçlar (72) Özelliği olan belirli sanayiler için makineler ve aksamı (73) Metal işleme makineleri	(11) İçkiler

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Sonuç olarak; Malezya-Türkiye ticari ilişkilerinde 1994 yılından itibaren tarafların ihracat ve ithalat değerleri artışlar göstermiştir. İhracat ve ithalat büyüme hızlarının Türkiye’nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üzerinde gerçekleştiği görülmüştür. Yeni bir STA olması nedeniyle ihracat ve ithalat bilateral yoğunlaşma endeksi hesaplanamamıştır. Buna ek olarak, belli ürün ve ürün gruplarında ihracat ve ithalatta yoğunlaşma artmıştır. STA döneminde taraf ülkeyle olan dış ticaret hacmini arttığı ve ticari ilişkilerin kuvvetlendiği söylenebilir. Malezya ile imzalanan STA döneminde ihracattan çok ithalatın arttığı söylenebilir. Bu nedenle Malezya’nın Türkiye için bir kaynak ülke olduğu görülmüştür.

2.3 İKİ YANLI SEKTÖREL ANALİZ BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde 29 ülke için tek tek yapılan analizler toplulaştırılmış ve analiz bulguları aşağıda verilmiştir. Ayrıca Türkiye’nin STA ülkeleriyle yaptığı ihracat ve ithalatta yoğunlaştığı başlıca ürün ve ürün grupları ve bu ülkelere karşı hangi ürün ve ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu tablo halinde verilmiştir.

Tablo 102’de GB üyeliği nedeniyle Türkiye ile önceden imzalanmış olan STA’ları feshedilen 11 ülkenin analizi görülmektedir.

- Hem GB hem de STA döneminde Polonya dışında tüm ülkelerle gerçekleştirilen ihracat ve ithalat miktarları artmıştır.
- Dış ticaret dengesi Hırvatistan, Litvanya ve Slovenya dışında Türkiye aleyhine açık vermektedir.
- İhracat paylarının STA döneminde tüm ülkeler itibariyle arttığı, GB döneminde ise Romanya, Bulgaristan ve Litvanya için azaldığı görülmektedir.
- İthalat paylarının STA sonrası Estonya dışında tüm ülkelerde arttığı, GB döneminde ise Romanya, Litvanya, Macaristan, Slovenya, Bulgaristan ve Hırvatistan dışında arttığı görülmüştür.
- İhracat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızının STA döneminde Slovakya ve Slovenya dışında tüm ülkelerde üstünde gerçekleşirken, GB döneminde tüm ülkeler itibariyle üstünde gerçekleşmiştir.
- İthalat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızının Slovakya, Slovenya ve Hırvatistan dışında tüm ülkelerde üstünde, GB döneminde ise Hırvatistan dışında tüm ülkelerde üstünde gerçekleşmiştir.
- Bilateral İhracat Yoğunlaşma oranı incelendiğinde; STA döneminde Çekya, Estonya, Letonya ve Slovakya dışındaki ülkelerde yoğunlaşma var iken, GB döneminde Macaristan, Çekya ve Letonya dışındaki ülkelerde yoğunlaşma vardır.
- Bilateral ithalat yoğunlaşmasında ise, STA döneminde Estonya, Slovakya ve Letonya dışındaki ülkelerde yoğunlaşma varken, GB döneminde Litvanya, Hırvatistan ve Letonya dışındaki ülkelerde yoğunlaşma vardır.

Tablo 102: Gümrük Birliği Nedeniyle Feshedilen STA'ların Analizi

	İhracat		İthalat		Dış Ticaret Dengesi Türkiye Açısından		İhracat İçindeki Pay		İthalat İçindeki Pay		İhracat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızının		İthalat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızının		Bilateral İhracat Yoğunlaşma		Bilateral İthalat Yoğunlaşma	
	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB	STA	GB
ROMANYA(1997)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Azalmış	Artmış	Azalmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Var	Var	Var	Var
LİTVANYA (1997)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Faile	Faile	Artmış	Azalmış	Artmış	Azalmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Var	Var	Var	Yok
MACARİSTAN(1997)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Artmış	Artmış	Azalmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Var	Yok	Var	Var
ÇEKYA(1997)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Yok	Yok	Var	Var
ESTONYA(1998)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Artmış	Azalmış	Artmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Yok	Var	Yok	Var
LETONYA(1998)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Faile	Açık	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Yok	Yok	Yok	Yok
SLOVAKYA(1998)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Ahşad	Değişmemiş	Ahşad	Değişmemiş	Yok	Var	Yok	Var
SLOVENYA(1998)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Faile	Faile	Artmış	Artmış	Artmış	Azalmış	Ahşad	Değişmemiş	Ahşad	Değişmemiş	Var	Var	Var	Var
BULGARİSTAN(1998)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Azalmış	Artmış	Azalmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Var	Var	Var	Var
POLONYA(2000)	Değişmemiş	Artmış	Değişmemiş	Artmış	Açık	Açık	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Değişmemiş	Var	Var	Var	Var
HİRVATİSTAN(2002)	Artmış	Artmış	Artmış	Artmış	Faile	Faile	Artmış	Artmış	Artmış	Azalmış	Değişmemiş	Değişmemiş	Ahşad	Ahşad	Var	Var	Yok	Yok

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Ülke bazında değerlendirmek gerekirse;

- Romanya ve Bulgaristan'da GB dönemindeki ihracat ve ithalat paylarında gözlenen azalışların GB'nden dolayı mı yoksa Küresel Krizden dolayı mı olduğunu söylemek özellikle STA'nın 2007 yılında feshedilmesi nedeniyle zordur.
- Türkiye'nin Slovenya'ya yaptığı ihracat ve ithalatın büyüme hızları GB döneminde TR'nin ihracat ve ithalat büyüme hızlarının üstüne çıkmıştır. Bu durum STA'nın değil GB'nin Slovenya ile olan ticaret hacmini artırdığı düşünülmektedir.
- Litvanya ile GB döneminde ihracat ve ithalat payları azalmış ayrıca var olan ithalat yoğunlaşması yok olmuştur. GB döneminde söz konusu ülke ile ticarete, ticaret saptırıcı etkilerin ortaya çıktığı söylenebilir.

- Macaristan ve Çekya ile GB döneminde STA dönemine kıyasla ihracat yoğunlaşmasının azaldığı görülmektedir. Ticaret dengesinin de hem STA hem de GB döneminde açık verdiği görülmüştür. Buradan Türkiye için Macaristan ve Çekya'nın bir kaynak ülke olduğu söylenebilir.
- Estonya ve Slovakya ile STA döneminde olmayan ihracat ve ithalat yoğunlaşmasının GB döneminde olduğu görülmüştür.
- Polonya'ya karşı hem STA hem de GB dönemlerinde Türkiye aleyhine dış ticaret açığı verilmiştir. İhracat ve ithalat paylarının arttığı, ihracat ve ithalat yoğunlaşmasının var olduğu, hem STA hem de GB döneminde Polonya Türkiye ticaret ilişkilerinin arttığı gözlenmektedir.
- Hırvatistan hem STA hem de GB dönemlerinde Türkiye açısından bir pazar ülke konumunda olduğu görülmüştür.

Tablo 103'de şu an yürürlükte bulunan STA'ların analizi toplulaştırılmış olarak görülmektedir.

- Morityus dışındaki tüm ülkelere olan ihracat artmıştır.
- İthalat ise; Şili, Arnavutluk, Gürcistan ve Morityus dışında tüm ülkelere artmıştır.
- Dış ticaret dengesi, EFTA, Şili, G.Kore ve Malezya dışında tüm ülkelere karşı Türkiye lehine fazla vermiştir.
- İhracat içindeki paylar; Makedonya, Arnavutluk, Morityus ve Malezya dışında artış göstermiştir.
- İthalat içindeki paylar ise; Suriye, Arnavutluk, Şili ve Gürcistan dışında artmıştır.
- EFTA, Makedonya, Filistin, Suriye, Karadağ, Sırbistan, Ürdün ve Morityus dışında tüm ülkelerde İhracat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızının üstünde gerçekleşmiştir.
- EFTA, Makedonya, Filistin, Suriye, Karadağ, Sırbistan, Ürdün, Şili ve Morityus dışında tüm ülkelerde İthalat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızının üstünde gerçekleşmiştir.

- Bilateral İhracat Yoğunlaşma oranı incelendiğinde; Şili, Morityus ve G.Kore dışında tüm ülkelerde yoğunlaşma olduğu görülmektedir.
- Bilateral ithalat yoğunlaşmasında ise; Filistin, Tunus, Suriye, Arnavutluk, Karadağ, Şili, Ürdün ve Morityus dışında tüm ülkelere karşı yoğunlaşma olduğu görülmüştür.

Tablo 103: Yürürlükte Bulunan STA'ların Analizi

	İhracat	İthalat	Dış Ticaret Dengesi Türkiye Açısından	İhracat İçindeki Pay	İthalat İçindeki Pay	İhracat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İhracat Büyüme Hızının	İthalat Büyüme Hızı, Türkiye'nin İthalat Büyüme Hızının	Bilateral İhracat Yoğunlaşma	Bilateral İthalat Yoğunlaşma
EFTA(1992)	Artmış	Artmış	Açık	Artmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Var
İSRAİL(1997)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Var	Var
MAKEDONYA(2000)	Artmış	Artmış	Fazla	Azalmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Var
BOSNA HERSEK(2003)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Var	Var
FİLİSTİN(2005)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Yok
TUNUS(2005)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Var	Yok
FAS(2006)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Var	Var
MISIR(2007)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Var	Var
SURİYE(2007)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Azalmış	Altında	Altında	Var	Yok
ARNAVUTLUK(2008)	Artmış	Azalmış	Fazla	Azalmış	Azalmış	Üstünde	Üstünde	Var	Yok
GÜRCİSTAN(2008)	Artmış	Azalmış	Fazla	Artmış	Azalmış	Üstünde	Üstünde	Var	Var
KARADAĞ(2010)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Yok
SİRBİSTAN(2010)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Var
ŞİLİ(2011)	Artmış	Azalmış	Açık	Artmış	Azalmış	Üstünde	Altında	Yok	Yok
ÜRDÜN(2011)	Artmış	Artmış	Fazla	Artmış	Artmış	Altında	Altında	Var	Yok
MORİTYUS(2013)	Azalmış	Azalmış	Fazla	Azalmış	Değişmemiş	Altında	Altında	Yok	Yok
GÜNEY KORE (2013)	Artmış	Artmış	Açık	Artmış	Artmış	Üstünde	Üstünde	Yok	Var
MALEZYA(2015)	Artmış	Artmış	Açık	Azalmış	Artmış	Üstünde	Üstünde		

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

- Şili ve Morityus ile ihracat ve ithalatta yoğunlaşmanın azaldığı görülmüştür. Bunda uzaklık faktörünün etkili olduğu düşünülmektedir.
- İsrail, Bosna, Fas ve Mısır ile ihracat ve ithalat hacminde ve paylarında artışlar görülmüştür. Ayrıca bu ülkelerle olan ihracat ve ithalat yoğunlaşmasının yüksek olduğu gözlenmektedir.
- Gürcistan, Makedonya, Filistin, Tunus ve Arnavutluk ile STA döneminde ihracat ağırlıklı, G.Kore ve Malezya ile ise ithalat ağırlıklı olarak ticaret hacmi artışları görülmüştür.
- Ürdün, Sırbistan ve Karadağ ile, ihracat ve ithalat artışları yaşanmakla beraber bunun Türkiye'nin ihracat ve ithalat büyüme hızının altında kaldığı görülmektedir.

- Suriye ile ticari ilişkilerde STA'nın etkileri konusunda iç savaş nedeniyle değerlendirme yapmak zordur.

Tablo 104: STA'ların Ürün Bazlı Analizi

Türkiye'nin		
İhracatta STA ülkelerine en fazla yoğunlaştığı 10 ürün	İthalatta STA ülkelerine en fazla yoğunlaştığı 10 ürün	Karşılaştırmalı Üstünlüğünün Olduğu 10 Ürün
(6)Şeker, şeker ürünleri ve bal	(5)Meyve ve sebze	(5)Meyve ve sebze
(55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları	(21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk	(65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)
(57) İlk şekillerde plastikler	(27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler	(66) Taş, alçı, çimento, amiyant, cam, seramik vb. maddeden eşya
(58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.)	(52)İnorganik kimyasal ürünler	(69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya
(65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya)	(56) Mineral kimyasal gübreler (272.grubun dışındakiler)	(78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası
(68) Demir ihtiva etmeyen madenler	(67) Demir ve çelik	(82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar
(69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallerden eşya	(77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları	(84)Giyim eşyası ve bunların aksesuarları
(73)Metal işleme makineleri	(82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar	(85) Ayakkabılar ve aksamı
(74)Diğer genel endüstri makina/ cihazların aksamları	(84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları	(89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar
(85)Ayakkabılar ve aksamları		

Kaynak: TÜİK verilerinden yararlanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 104'de STA imzalanmış olan ülkelerle gerçekleştirilen ihracat ve ithalatta en fazla yoğunlaşmanın görüldüğü 10 ürün ve taraf ülkelere karşı Türkiye'nin hangi ürün ve ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu görülmektedir. Tabloya bakıldığında Türkiye'nin STA ülkelerine yaptığı ihracatta kimya, demir-çelik ve giyim sektörleri ağırlıklı olmak üzere yoğunlaştığı görülmüştür.

İthalatta ise, özellikle gübre olmak üzere kimya sanayi, elektrikli aletler, mobilya ve giyim sektörlerinde yoğunlaşmaların fazla olduğu görülmüştür. İhracat ve ithalatta benzer ürün ve ürün gruplarında yoğunlaşmaların olduğu görülmüştür. Bunun sebebinin endüstri içi ticaret olabileceği düşünülmektedir.

Türkiye'nin STA ülkelerine karşı; Tekstil, Çeşitli maddelerden üretilen eşyalar, Motorlu taşıtlar, Mobilya, Giyim vb. ürün ve ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğünün olduğu görülmüştür.

SONUÇ

Bu çalışmada Türkiye'nin imzaladığı STA'ların genel olarak dış ticaretine ve özel olarak da anlaşma imzaladığı ülkelerle iki yanlı ticaretine etkileri sektörel düzeyde incelenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla çalışmanın giriş kısmında da belirtildiği gibi belli başlı sorulara cevap aranmıştır; *Türkiye neden STA imzalamaktadır? Türkiye hangi ülkelerle STA imzalamıştır? Ülke tercihini belirleyen faktörler nelerdir? İmzalanan STA'lar Türkiye'nin söz konusu ülkelerle olan dış ticaret hacmini ve yoğunlaşmasını artırmış mıdır? Türkiye STA imzalayarak dış ticaretinde ülke çeşitlendirmesi sağlayabilmiş midir? STA'ların sektörel bazda Türkiye'nin dış ticaretine ne gibi etkileri olmuştur?*

Türkiye dış ticaret stratejisinin bir gereği olarak ticaret hacmini artırmak amacıyla hem ticaretini serbestleştirmek hem de ticaret yaptığı ülkeleri çeşitlendirmek için çeşitli politikalar uygulamıştır. Bölgesel bütünleşmelere ve işbirliği anlaşmalarına dahil olmak da bunun bir parçasıdır. Aslında bu süreç çok daha önce GATT'a üye olarak ve Avrupa Ekonomi Topluluğu ile ortaklık anlaşmasına girerek başlamış ama 1980 sonrası dışa açılma süreci, 1996 yılında GB üyeliği ile daha da derinleşerek devam etmiştir.

STA'lar Türkiye'nin dışa açılma sürecinde dünya ile olan entegrasyonu ve ülke çeşitlendirmesini sağlaması için önemli bir araç gibi görünmekle birlikte, uygulamaya bakıldığında Türkiye'nin bütünleşme sürecine girdiği ülkeleri kendisinin belirlemediği görülmektedir. Bunun en önemli nedeni, Türkiye'nin AB ile olan GB kapsamında AB'nin dış ticaret politikasına uyma zorunluluğudur. Dolayısıyla Türkiye'nin STA imzalamasının diğer bir nedeni de AB'nin söz konusu ülkelerle STA imzalamış olmasıdır.

Türkiye 2017 yılına kadar 34 adet STA imzalamıştır. Yürürlükte 19 adet STA bulunmaktadır. İmzalanan STA'ların 11 tanesi, imzacı ülkelerin AB üyesi olmaları nedeniyle feshedilirken, 1 tanesi siyasi nedenlerden dolayı (Suriye) askıya alınmıştır. Müzakereleri tamamlanmış fakat ülkelerin iç onay süreçlerinde bulunan 4 adet STA bulunmaktadır.

Türkiye ilk STA'sını EFTA ülkeleri ile 10.12.1991 tarihinde imzalamıştır. Ardından günümüzde yürürlükte olan STA'lar yürürlüğe giriş tarihleri itibariyle

sırasıyla İsrail, Makedonya, Bosna-Hersek, Filistin, Tunus, Fas, Suriye, Mısır, Arnavutluk, Gürcistan, Karadağ, Sırbistan, Ürdün, Şili, Güney Kore Cumhuriyeti, Morityus, Malezya ve son olarak da Moldova'dır. Ayrıca Kosova, Faroe Adaları, Lübnan ve Gana ile imzalanan STA'ların iç onay süreçleri sürmektedir.

Türkiye'nin Ukrayna, Körfez İşbirliği Konseyi, Demokratik Kongo Cumhuriyeti, Kamerun, Şeyseller, Libya, Japonya, Kolombiya, Ekvador, Peru, Mercosur ve Meksika ile STA müzakereleri devam etmektedir. Ayrıca Cezayir, Güney Afrika, Afrika, Karayip Pasifik Ülkeler Birliği, Hindistan, Endonezya, Vietnam, Tayland, Orta Amerika Ülkeleri, ABD, Kanada ile STA müzakereleri için girişimlerde bulunulmuştur.

Türkiye'nin ilk STA'sı olan EFTA ülkeleri ile 1992 yılında imzalanan anlaşma AB'nin ortak ticaret politikasından bağımsız olarak kendi iradesiyle imzaladığı tek anlaşmadır. Bunun dışındaki bütün STA'lar AB'nin STA imzaladığı ülkelerle ve AB bu ülkelerle Anlaşma imzaladıktan sonra gerçekleşmiştir. Türkiye'nin Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmek amacıyla ise bu ülke ile AB ile imzalamadan önce STA imzaladığı görülmektedir.

STA ülkelerinin bir kısmı sonradan AB'ye üye olan Avrupa ülkeleri olduğu için coğrafi açıdan Türkiye'ye yakın ülkelerdir. Diğer bir kısmı ise, AB'nin ticaret politikası kapsamında STA imzaladığı coğrafi açıdan Türkiye'ye uzak ülkelerdir. Dolayısıyla söz konusu ülkelerle ticaret yoğunlaşması incelenirken coğrafi mesafenin de dikkate alınması gerekir.

Öncelikle AB üyeliği nedeniyle feshedilen STA'lara bakmak gerekirse; Romanya ve Bulgaristan ile imzalanmış olan STA dönemlerinde söz konusu ülkelerle gerçekleşen ihracat, ithalat ve yoğunlaşmanın hızla arttığı görülmüştür. Fakat STA'ların feshedilmesi ve ardından daha kapsamlı bir bütünleşme türü olan GB'ne dahil olunmasına rağmen bu ülkelerle gerçekleşen ihracat ve ithalat değerleri azalmıştır. Bu iki ülke için STA döneminde ticari bağların kuvvetlendiğini söylemek daha kolay iken, bu iki ülkenin de küresel krize denk gelen 2007 yılında AB üyesi oldukları düşünüldüğünde ticaret yoğunlaşmasındaki değişimin küresel krizden mi yoksa GB'ne dahil oldukları için mi gerçekleştiğini belirlemek güçleşmektedir. GB döneminde bu bağların zayıfladığını söylemek mümkündür.

AB üyeliği nedeniyle STA'sı feshedilen diğer ülkeler ile ticari ilişkiler incelendiğinde ise, Türkiye'nin bu ülkelerle yaptığı ihracat ve ithalat yoğunlaşmasının arttığı fakat GB döneminde bu artışların, STA döneminden daha fazla gerçekleştiği görülmektedir. Daha ayrıntılı incelendiğinde Litvanya, Macaristan, Çekya ve Polonya ile Türkiye'nin ticaretinde bu ülkelerden yaptığı ithalatın ihracatına kıyasla özellikle GB döneminde daha fazla arttığı görülmektedir. Hırvatistan ve Slovenya ile Türkiye'nin ticari ilişkilerinde ise tersi bir değişim gözlenmiş, Türkiye'nin bu ülkelere yaptığı ihracat ithalatına kıyasla daha fazla artmıştır. Estonya, Letonya ve Slovakya ile ise, STA ve GB dönemindeki dış ticaret yoğunlaşması sadece ithalat yada ihracat ağırlıklı olmamış hem ihracat hem de ithalatta artışlar gözlenmiştir.

Yürürlükte bulunan STA'ları incelediğimizde ise;

Türkiye'nin STA imzalandıktan sonra ticaret hacminin, ticaret paylarının ve ticaret yoğunlaşmasının arttığı ve söz konusu ülkelere ticaret büyüme hızının, Türkiye'nin genel ticaret büyüme hızının üstünde gerçekleştiği ülkeler; İsrail, Mısır, Fas, Bosna Hersek olarak belirlenmiştir. Söz konusu olan ülkelerle ticaret dengesinin fazla verdiği de göz önünde bulundurulduğunda bu ülkelerle imzalanan STA'ların Türkiye dış ticaretine olumlu etkisi olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

EFTA ülkeleriyle STA sonrası hem ticaret hacmi hem de ticaret payında artış görülmekle birlikte söz konusu ülkelere olan ihracat ve ithalatın büyüme hızının Türkiye'nin genel ihracat ve ithalat büyüme hızının altında kaldığı ve dönem içinde ticaret yoğunlaşmasının azaldığı görülmektedir. Bu dönemde dış ticaret dengesinin Türkiye aleyhine de olduğu düşünülürse STA'nın EFTA ile ticari ilişkilerin Türkiye için ihracat pazarı olanaklarını artırmaktan çok ithalat bağımlılığının arttığı bir yapıya dönüştüğü gözlenmektedir.

STA sonrası ticaret hacmi, payları ve ticaret yoğunlaşması dikkate alındığında bu oranların arttığı ülkeler arasında; Ürdün, Filistin, Karadağ ve Sırbistan'ın da dahil olduğu görülmektedir. Ancak söz konusu ülkelere ticaret büyüme hızının, Türkiye'nin genel ticaret büyüme hızının altında gerçekleştiği görülmektedir.

STA sonrası Türkiye'nin söz konusu ülkelere olan ihracatının ithalatının üzerinde gerçekleştiği ülkeler ise; Gürcistan, Morityus, Makedonya, Arnavutluk ve Tunus'tur. Bahsi geçen ülkeler arasında Gürcistan, Arnavutluk ve Tunus'a gerçekleşen

ticaret büyüme hızlarının Türkiye'nin genel ticaret büyüme hızlarının üstünde, Morityus ve Makedonya'da ise, altında gerçekleştiği görülmüştür.

Güney Kore, Şili ve Malezya ile gerçekleşen STA'lara bakıldığında, üç ülkenin de coğrafi olarak Türkiye'ye uzak olmalarının ihracat ve ithalat hacim artışlarının kısıtlı kalmasına neden olabileceği düşünülebilir. Şili için bu durumun geçerli olduğu görülmektedir. Güney Kore ve Malezya'da ise bu durumun özellikle Türkiye'nin teknoloji yoğun mallarda bahsi geçen ülkelere olan bağımlılığı nedeniyle gerçekleşmediği düşünülmektedir. Ayrıca hem Güney Kore hem de Malezya'ya karşı STA döneminden önce dış ticaret açıkları verildiği görülmektedir. Bahsi geçen ülkelere karşı var olan dış ticaret açıklarının STA'dan kaynaklanmadığı izlenimi vermektedir.

Suriye ile imzalanan STA'nın Suriye'nin 2011 yılından beri yaşamakta olduğu iç savaş nedeniyle farklı değerlendirilmesi gerekir. Suriye ile ilgili veri bulmakta zorluklar yaşanmakla birlikte hesaplamalara göre 2007-2011 döneminde karşılıklı ihracat ve ithalatta ve yoğunlaşmalarda artışlar görülmüştür.

Çalışmada, Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelerle ihracat ve ithalatında hangi ürün ve ürün gruplarında yoğunlaşma olduğu ve bu ülkelere karşı hangi ürün ve ürün gruplarında karşılaştırmalı üstünlüğü olduğu da araştırılmıştır. Buradan Türkiye'nin üretim yapısı hakkında fikir sahibi olunabilir.

Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelere olan ihracatında yoğunlaştığı ilk 10 ürün ve ürün grubu; (6)Şeker, şeker ürünleri ve bal (55) Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları (57) İlk şekillerde plastikler (58) İlk şekilde olmayan plastikler (boru, hortum, levha, yaprak, plaka, şerit, film vb.) (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (68) Demir ihtiva etmeyen madenler (69)Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya(73)Metal işleme makineleri(74)Diğer genel endüstri makina/cihazların aksamaları (85)Ayakkabılar ve aksamalarıdır.

Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelere olan ithalatında yoğunlaştığı ilk 10 ürün ve ürün grubu; (5)Meyve ve sebzeler (21) İşlenmemiş kösele, deri ve kürk (27)Hayvansal ve bitkisel gübreler, tuz, kükürt, topak, alçı gibi mineral maddeler (52)İnorganik kimyasal ürünler (56) Mineral kimyasal gübreler (272.grubun dışındakiler) (67) Demir ve çelik (77)Elektrik makinaları, cihazları ve aletleri, vb.

aksam, parçaları (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarlarıdır.

Türkiye'nin STA imzaladığı ülkelere karşı karşılaştırmalı üstünlüğünün bulunduğu ilk 10 ürün ve ürün grubu ise; (5) Meyve ve sebzeler (65) Tekstil ürünleri (iplik, kumaş, yer kaplamaları, hazır eşya) (66) Taş, alçı, çimento, amyant, cam, seramik vb. maddeden eşya (69) Demir, çelik, bakır, nikel, alüminyum ve diğer adi metallere eşya (78) Motorlu kara taşıtları, bisiklet ve motosikletler, bunların aksam ve parçası (82) Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar (84) Giyim eşyası ve bunların aksesuarları (85) Ayakkabılar ve aksamı (89) Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalardır.

Genel olarak değerlendirildiğinde Türkiye'nin imzaladığı STA'ların taraf ülkelerle ticaret hacmini artırdığı gözlenmektedir. Bu anlaşmalar bazı ülkelerle ticarete ülke için yeni pazar olanakları yaratırken, bazı ülkelere olan ithalat bağımlılığını daha da artırmıştır. Özellikle Güney Kore gibi Uzak Doğu ülkeleriyle ticari ilişkiler zaten öncesinde de teknoloji yoğun mallar ithalatı ağırlıklı olarak yapıldığından bu ülke ile ticaret ilişkisindeki yoğunluğu STA'ya bağlamak zordur. Bu gibi ülkelere anlaşma imzalanmasının en önemli nedeni AB ile bu ülkeler arasında imzalanan STA'ların Türkiye üzerindeki ticaret saptırıcı etkilerini azaltma çabası olarak değerlendirilebilir. Türkiye, AB üyesi olmadan GB üyesi olduğu için, AB bir ülkeyle STA imzaladığı zaman o ülkenin ürünleri GB ülkelere giriş yaptıktan sonra Türkiye'ye her hangi bir gümrük vergisine tabi olmadan girebilmektedir. Bu durum Türkiye açısından bir gelir kaybına neden olmaktadır. Eğer Türkiye bahsi geçen ülkeye ürünlerini satmaya çalışırsa gümrük vergisinden muaf olmamaktadır. Bu durum Türkiye'nin ihracatı açısından olumsuz bir duruma neden olmaktadır. Bu sorun AB'nin STA imzaladığı taraflara Türkiye ile benzer anlaşma yapmayı zorunlu kılması ile çözülebilir. Oysa bu durumun AB-STA Anlaşma metninde sadece tavsiye kararı olarak yer alması söz konusu ülkelerin isteksiz kalmalarına neden olmaktadır.

Türkiye'nin AB, GB'ne tam üye olmadan dahil olması genel olarak dış ticaret politikasını belirleme konusunda olduğu gibi bağımsız ekonomik bütünleşme ve STA politikası izlemesini de engellemektedir. Belirtilen olumsuzlukların giderilmesi için son dönemde yoğun olarak tartışılan "Gümrük Birliği ilişkilerinin güncellenmesi"

gündemine bağımsız bir STA ve dış ticaret politikası belirlenebilmesi tartışmasının da dahil edilmesi gerektiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

Akman, M. (2014). AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı : Türkiye Açısından Bir Değerlendirme. *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, 1-29.

Akses, S. (2009). *Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Türkiye*. Ankara: İktisadi Kalkınma Vakfı.

Akses, S. (2014). *Implications of Free Trade Agreements on Turkey-EU Customs Union*. İstanbul: Evrim Yazılım ve Danışmanlık.

Alkin, D. (2004). Türkiye'de Dış Ticaret ve Kambiyo Rejiminin Kısa bir Tarihçesi,. *Gülten Kazgan'a Armağan Türkiye Ekonomisi* (s. 119-124). içinde İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Anbar, A. (2009). Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'yla Finansal Entegrasyonu: 1800-1914. *Maliye Finans Yazıları*, 18.

APEC. (2017). *Asian-Pacific Economic Cooperation*. Retrieved 06 01, 2017, from Asian-Pacific Economic Cooperation Web Sitesi: <http://www.apec.org/About-Us/About-APEC/History>

Arslan, A. G. (2011, Ekim 11). *Akademik Perspektif*. Mart 29, 2017 tarihinde Akademik Perspektif Web Sitesi: <http://akademikperspektif.com/2011/10/11/opec-ve-petrol-krizi/> adresinden alındı

ASEAN. (2017, 06 01). *ASEAN Web Sitesi*. Retrieved 06 01, 2017, from ASEAN Web Sitesi: <http://asean.org/asean/asean-member-states/>

Atalay, I. (2011). *Türkiye'nin Dış Ticaretinde Serbest Ticaret Anlaşmaları Hakkında Bilgi ve Değerlendirme Notu*. Ankara: Türkiye Odalar ve Borsalar Birliği.

Atatürk Araştırma Merkezi. (2006). *Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri*. Mart 21, 2017 tarihinde Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı: <http://www.atam.gov.tr/ataturkun-soylev-ve-demecleri/turkiye-iktisat-kongresini-acis-soylevi-izmir> adresinden alındı

Aynacı, T. (2015, Haziran). *Gümrük Birliği'nin Türkiye-Avrupa Birliği Dış Ticaretine Etkisi*. İstanbul: İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Aysun, A. (2011). *Gümrük Birliği'nin Türkiye'nin Dış Ticareti Üzerine Etkisi: Panel Çekim Modeli Uygulaması*. Balıkesir: Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Bakırtaş, İ., & Tekinşen, A. (tarih yok). Dünya Savaşları ve Büyük Buhran Arasındaki Etkileşimin Ekonomi Politikası. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, C.IV,S.5*, 83-100.

Balassa, B. (1961). *The Theory of Economic Integration*. Londra: Routledge Revivals.

Balkanlı, A. O. (2002). Küresel Ekonominin Belirleyici Faktörleri Üzerine. *Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt XXI, Sayı 1*, s. 13-26.

Balkır, C. (2010). *Uluslararası Ekonomik Bütünleşme: Kuram,Politika ve Uygulama AB ve Dünya Örnekleri*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Baytal, Y. (2007). Demokrat Parti Dönemi Ekonomi Politikaları (1950-1957). *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 40*, 545-567.

Candaş, U. (2010). Çok Taraflılık mı İki Taraflılık mı? Tercihli Ticaret Anlaşmalarının Uluslararası Ticaret Sistemiyle İlişkisine Dair Bir Değerlendirme. *Uluslararası Hukuk ve Politika, Cilt 6, Sayı 22*, 55-76.

Commision, E. (2017, Mart 31). *Europe Commision*. Retrieved Nisan 1, 2017, from Europe Commision Web Sitesi: http://ec.europa.eu/trade/policy/countries-and-regions/agreements/#_europe

De Benedictis, L., De Santis, R., & Vicarelli, C. (2005). Hub-and-Spoke or else? Free Trade Agreements in the 'enlarged' European Union. *The European Journal of Comparative Economics, Vol.2, n.2*, 245-260.

DİE. (2005). *Dış Ticarete Yoğunlaşma 2003*. Ankara: Devlet İstatistik Enstitüsü Yayını, Yayın No:2933.

Diriöz, A. O. (2009). Türkiye-Körfez İşbirliği Konseyi İlişkileri. *Ortadoğu Analiz, Cilt 1 - Sayı 6*, 77-81.

Doğan, S., & Kaya, S. S. (2011). Gümrük Birliği Sonrasında (1996-2009) Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Dış Ticaretinin Ülke ve Fasıl Bazlı Yoğunlaşma Analizi. *İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Ekonometri ve İstatistik Dergisi, Sayı:14*, 1-18.

EFTA. (2007). *This is EFTA 2007*. Vaduz: EFTA Yıllık Raporu.

EFTA. (2017, Haziran 1). *The European Free Trade Association*. Retrieved Haziran 1, 2017, from EFTA Web Sitesi: <http://www.efta.int/about-efta/european-free-trade-association>

Eke, S. (2012). *Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmaları*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.

Ekonomi Bakanlığı. (2017, Mart 10). *Ekonomi Bakanlığı*. Mart 10, 2017 tarihinde Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi: http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic/SerbestTic-YururlukteBulunanSTA;jsessionid=PFC535HUKJMWvQmSDRvrOy3_O4g2mHUN0GU5RGDhmPk9lmLUKKnr!-736178907?_afLoop=858153955575412&_afWindowMode=0&_afWindowId=null#!%40%40%3F_afWindow adresinden alındı

Eren, T. (2013). Türkiye'nin Serbest Ticaret Antlaşmaları'nın Dış Ticaretine Etkileri ve Sorunlar. *Maliye Finans Yazıları*, 28-47.

Eröz, M. (1981). Atatürk'ün Devletçiliği. *Sosyoloji Konferansları Dergisi, Sayı:19*, 149-158.

Ertürk, E. (1993). *Ekonomik Entegrasyon Teorisi ve Türkiye'nin İçinde Bulunduğu Entegrasyonlar*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Foxley, A. (2010). *Regional Trade Blocks The Way To The Future*. Washington: Carnegie Endowment for International Peace.

Frankel, J., & Fellow, S. (1997). Regional Trade Blocs. In J. Frankel, *Regional Trade Blocs In The World Economic System* (pp. 1-63). Washington: The Institute For International Economics.

Frankel, J., & Wei, S.-J. (1998). *Open Regionalism in a World of Continental Trade Blocs*. IMF Working Paper.

Gegez, A. (1992). *Ticaret Blokları ve Serbest Ticaret Anlaşmaları (ABD-Kanada Serbest Ticaret Anlaşması)*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Griswold, D. T. (2003). Free-Trade Agreements Steppingstones to a More Open World. *Cato Institute, Trade Briefing Paper, No:18*, 1-15.

Grossman, G. M., & E., H. (1993). The Politics of Free Trade Agreements. *NBER Working Paper No. 4597*, 4.

Gülen, A. (2014). *Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretine Etkisi: Panel Veri Analizi*. Zonguldak, Türkiye: Bülent Ecevit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Güran, N. (2012). Dünya Ticaret Sistemi ve Uluslararası Ticaret Müzakereleri. *Gediz Üniversitesi Yayınları*, 223-261.

Hepaktan, & Çınar. (2011). Küreselleşmenin Ekonomik Entegrasyon Üzerine Etkileri. *INTERNATIONAL CONFERENCE ON EURASIAN ECONOMIES 2011*, (s. 68-77). Bişkek.

Hepaktan, C. (2008). Türkiye'nin Dönüşüm Sürecinde Dış Ticaret Politikaları. *2. Ulusal İktisat Kongresi* (s. 1-22). İzmir: DEÜ İİBF İktisat Bölümü.

İİBGS. (2010). *Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) Kılavuzu*. İstanbul: İstanbul İhracatçı Birlikleri Genel Sekreterliği.

İncekara, A. (1995). *Globalleşme ve Bölgeselleşme Sürecinde Nafta ve Etkileri*. İstanbul: İstanbul Ticaret Odası Yayınları.

İstanbul İhracatçıları Birlikleri Genel Sekreterliği. (2010). *Serbest Ticaret Anlaşmaları (STA) Kılavuzu*. İstanbul: İstanbul İhracatçıları Birlikleri Genel Sekreterliği.

İyibozkurt, E. (1995). *Uluslararası İktisat*. Bursa: Ezgi Kitabevi.

Jegarajah, S., Dale, C., & Shaffer, L. (2017, 05 21). *CNBC*. Retrieved 06 01, 2017, from CNBC Web Sitesi: <http://www.cnbc.com/2017/05/20/tpp-nations-agree-to-pursue-trade-deal-without-us.html>

Karaca, N. (2003). Gatt'tan Dünya Ticaret Örgütü'ne. *Maliye Dergisi*, 4.

Kaya, A. A., & Atış, A. G. (2007). Türkiye Kimya Sanayi Endüstri İçi Ticaretinin Statik ve Dinamik Analizi: Avrupa Birliği Üye ve Aday Ülkeleri Rusya Federasyonu, Ukrayna ve Çin. *Ege Akademik Bakış* 7(1) , 251-291.

Kazgan, G. (2004). *İktisadi Düşünce veya Politik İktisadın Evrimi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kepenek, Y. (2012). *Türkiye Ekonomisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Krueger, A. O. (1999). TRADE CREATION AND TRADE DIVERSION UNDER NAFTA. *NBER WORKING PAPER SERIES*, 1-34.

Krugman, P. (1991). The Move Toward Free Trade Zones. *Economic Review - Federal Reserve Bank of Kansas City*, 9-41.

Küçükahmetoğlu, O. (2013). *Reel Entegrasyon Teorisi*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım, Geliştirilmiş 3.baskı.

Küçükahmetoğlu, O., Çeştepe, H., & Tüylüoğlu, Ş. (2013). *Ekonomik Entegrasyon ve Bölgesel Yaklaşım*. Bursa: Ekin Basım Yayın Dağıtım.

Küçüksakarya, S. (2014). *Serbest Ticaret Anlaşmaları ve Endüstri-İçi Ticaret*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi.

Lindberg, L. N. (1963). *The Political Dynamics of European Economic Integration*. Londra: Oxford University Press.

Martinez-Zarzoso, I., & Nowak-Lehmann, F. (2003). Augmented Gravity Model: An Empirical Application to Mercosur-European Union Trade Flows. *Journal of Applied Economics*, Vol. VI, No:2, 291-316.

Mikic, M., & J.Gilbert. (2007). *Trade Statistics in Policymaking - A Handbook of Commonly Used Trade Indices and Indicators*. ESCAP: UN Publication.

Mirus, R., & Rylska, N. (2001). *Economic Entegrations: Free Trade Areas vs. Custom Unions*. Edmonton: Western Centre for Economic Research.

Molle, W. (2006). *The Economics of European Integration: Theory, Practice, Policy*. Hants: Ashgate Publishing.

Mrydal, G. (1957). *Economic theory and under-developed regions*. Londra.

Özçelik, Ö., & Tuncer, G. (2007). Atatürk Dönemi Ekonomi Politikaları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 257.

Özen, A. B. (2016). Avrupa Birliği Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye Üzerine Yansımaları. *Working Paper Series*, 1-15.

Parasız, İ. (1998). *Türkiye Ekonomisi, 1923'den Günümüze İktisat ve İstikrar Politikaları*. Bursa: Ezgi Kitabevi Yayınları.

Pınar, Ö., Boran, Ş., & Sevilmiş, G. (2013). *Küreselleşme Sürecinde Yükselen Aktör: Serbest Ticaret Antlaşmaları ve Türkiye*. İzmir: İzmir Ticaret Odası.

Robson, P. (1998). *The Economics of International Integration*. Londra: Routledge.

Savrul, B. K., Özel, H. A., & Kılıç, C. (2013). Osmanlı'nın Son Döneminden Günümüze Türkiye'de Dış Ticaretin Gelişimi. *Girişimcilik ve Kalkınma Dergisi* (8:1), 60-83.

Schott, J. J. (2003). *Free Trade Agreements: US Strategies and Priorities*. Washington: Institute for International Economics.

Seyidoğlu, H. (2015). *Uluslararası İktisat: Teori Politika ve Uygulama*. İstanbul: Güzem Can Yayınları.

Seymen, D. A. (2009). *Türkiye'nin Dış Ticaret Yapısı ve Rekabet Gücü*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayınları.

Seymen, D., Bilici, Ö., & Şanlısoy, S. (2009). Türk Dış Ticareti'nin Yönü, Dış Ticaret Politikası Perspektifinden Bir Değerlendirme. *EconAnadolu 2009 Konferansı* (s. 1-17). Eskişehir: EconAnadolu 2009.

Şahinli, M. A. (2011). Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksi: Türkiye Pamuk Endüstrisi Üzerine Bir Uygulama. *SÜ İİBF Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 227-239.

Şanlı, B. (2008). Ekonomik Entegrasyonlar Teorisi Çerçevesinde Avrasya Birliği'nin Olabilirliği. *İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 13-30.

T.C Ekonomi Bakanlığı. (2017, Mart). *T.C Ekonomi Bakanlığı*. Nisan 2, 2017 tarihinde T.C Ekonomi Bakanlığı Web Sitesi:
[http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic/SerbestTic-YururlukteBulunanSTA;jsessionid=y_sv2d8oqbguVhODsYIHM5sP05TSpztpS06TCZ04_8-ki0HT4FSO!-770027109?_afrLoop=1114797806185977&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindo](http://www.ekonomi.gov.tr/portal/faces/home/disIliskiler/SerbestTic/SerbestTic-YururlukteBulunanSTA;jsessionid=y_sv2d8oqbguVhODsYIHM5sP05TSpztpS06TCZ04_8-ki0HT4FSO!-770027109?_afrLoop=1114797806185977&_afrWindowMode=0&_afrWindowId=null#!%40%40%3F_afrWindo adresinden alındı) adresinden alındı

TTIP Advisory Group. (2017). *Transatlantic Trade & Investment Partnership Advisory Group Meeting Report*. Europa Commission.

Tür, İ. (2016, Haziran). *Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Ticaret Hacmi Üzerine Etkileri: Tarım Sektörü Örneği*. İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi.

Tür, İ., & Gür, B. (2016, Nisan 18). Serbest Ticaret Anlaşmalarının Türkiye'nin Dış Ticaretindeki Yeri. *Dış Ticaret Enstitüsü Working Paper Series*, 1-12.

Türk Dil Kurumu. (2006, Eylül 26). *Türk Dil Kurumu*. Mart 14, 2017 tarihinde Türk Dil Kurumu Web Sitesi:
[http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58c70f9fb548b8.33642150](http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&arama=gts&guid=TDK.GTS.58c70f9fb548b8.33642150 adresinden alındı) adresinden alındı

Urata, S. (2002). Globalization and the Growth in Free Trade Agreements. *Asia-Pacific Review*, Vol. 9, No. 1, 20-32.

Uysal, C. (2001). Türkiye-Avrupa Birliği İlişkilerinin Tarihsel Süreci ve Son Gelişmeler. *Akdeniz İ.İ.B.F. Dergisi (1)*, 140-153.

Varlı, A., & Koraltürk, M. (2010). 2.Meşrutiyet'ten Erken Cumhuriyet'e Milli İktisadın Sürekliliği ve İzmir İktisat Kongresi. *ÇTTAD, IX/20-21*, 135-137.

Viner, J. (2014). *The Customs Union Issue: Edited and With An Introduction By Paul Oslington*. New York: Oxford University Press.

Vural, İ. Y. (2008). Atatürk Dönemi Maliye Politikaları: Liberal İktisattan Karma Ekonomiye. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 79-80.

Whalley, J. (1998). Why Do Countries Seek Regional Trade Agreements? In J. A. Frankel, *The Regionalization of the World Economy* (pp. 63-90). Chiago: University of Chicago Press.

Williams, B. R. (2012). Trans-Pacific Partnership (TPP) Countries: Comparative Trade and Economic Analysis. *Congressional Research Service*, 1-34.

Woolcock, S. (2007). European Union Policy Towards Free Trade. *ECIPE Working Paper • No. 03/2007*, 1-15.

WTO. (2017, 06 01). Retrieved 06 01, 2017, from WTO Web Sitesi: <http://rtais.wto.org/ui/publicsummarytable.aspx>

WTO. (2017). *WTO Web Sitesi*. Retrieved Mart 14, 2017, from Bölgesel Ticaret Anlaşmaları hakkında GATT / DTÖ'ye bildirilen ve yürürlükte olan bazı rakamlar: <http://rtais.wto.org/UI/publicsummarytable.aspx>

Yavuz, A. (2009). Başlangıçtan Bugüne Türkiye'nin Borçlanma Serüveni: Durum ve Beklentiler. *SDÜ Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 1-26.

EKLER

Ek: 1: ULUSLARARASI STANDART TİCARET SINIFLAMASI (SITC-Rev. 3)

0. Canlı hayvanlar ve gıda maddeleri

- 00 Canlı hayvanlar
- 01 Et ve et ürünleri
- 02 Süt, süt ürünleri ve yumurtalar
- 03 Balıklar ve diğer deniz ürünleri
- 04 Hububat, hububat ürünleri
- 05 Meyve ve sebzeler
- 06 Şeker, seker ürünleri ve bal
- 07 Kahve, çay, kakao, baharat ve ürünleri
- 08 Hayvanlar için gıda maddeleri
- 09 Çeşitli yenilebilir ürünler

1. İçkiler ve tütün

- 11 İçkiler
- 12 Tütün ve tütün mamulleri

2. Akaryakıt hariç yenilmeyen hammadde

- 21 İşlenmemiş kösele, deri ve kürk
- 22 Yağlı tohumlar, yağ veren meyveler
- 23 Ham kauçuk
- 24 Mantar, odun ve kereste
- 25 Kağıt hamuru ve kullanılmış kağıt
- 26 Dokuma elyafı ve bunların artıkları
- 27 Ham gübre ve madenler (kömür, petrol ve değerli taslar hariç)
- 28 Metal cevheri, döküntüleri, hurdaları
- 29 Başka yerde belirtilmeyen işlenmemiş hayvani, bitkisel ürünler

3. Mineral yakıtlar, yağlar vb. damıtılmasından elde edilen ürünler

- 32 Tas kömürü, kok kömürü ve briket kömürü
- 33 Petrol, petrolden elde edilen ürün
- 34 Doğal gaz ve mamul gaz
- 35 Elektrik enerjisi
- 39 Gizli Veri

4. Hayvansal, bitkisel katı ve sıvı yağlar, mumlar

- 41 Hayvansal sıvı ve katı yağlar
- 42 Hazırlanmış bitkisel sıvı ve katı yağ
- 43 İşlenmiş sıvı, katı yağlar; mumlar

5. Başka yerde belirtilmeyen kimya sanayi ve buna bağlı sanayi ürünleri

- 51 Organik kimyasal ürünler
- 52 İnorganik kimyasal ürünler
- 53 Debatat ve boyacılıkta kullanılan ürün
- 54 Tıp ve eczacılık ürünleri
- 55 Uçucu yağlar, parfüm, kozmetik, tuvalet müstahzarları
- 56 Gübreler (272.grubun dışındakiler)
- 57 İlk şekildeki plastikler
- 58 İlk şekilde olmayan plastikler
- 59 Başka yerlerde belirtilmeyen kimyasal maddeler ve ürünler

6. Başlıca sınıflara ayrılan işlenmiş mallar

- 61 Başka yerde belirtilmeyen işlenmiş deri ve kürkler
- 62 Kauçuktan eşya
- 63 Mantar ve ahşap eşya (mobilya hariç)
- 64 Kağıt, karton ve kağıt hamurundan eşya
- 65 Diğer tekstil iplik, kumaş, sekil verilmiş mensucat
- 66 Diğer metal olmayan maddeden yapılan eşyalar
- 67 Demir ve çelik
- 68 Demir ihtiva etmeyen madenler
- 69 Başka yerde belirtilmeyen madenden mamul eşya

7. Makine ve ulaştırma araçları

- 71 Güç üreten makineler ve araçlar
- 72 Belirli sanayiler için özel makineler
- 73 Metal işleme makineleri
- 74 Diğer genel endüstri makine/cihazların aksamları
- 75 Büro makineleri ve otomatik veri işleme makineleri
- 76 Haberleşme, ses kaydetme ve sesi tekrar vermeye yarayan cihaz ve araçlar
- 77 Elektrik makineleri, cihazları ve aletleri, vb. aksam, parçaları

78 Kara taşıtları

79 Diğer taşıt araçları

8. Çeşitli mamul eşya

81 Prefabrik yapılar; sıhhi su tesisatı, ısıtma ve sabit aydınlatma cihazları

82 Mobilya; yatak takımı, yatak payandaları ve yastıklar

83 Seyahat eşyası, el çantaları vb. taşıyıcı eşya

84 Giyim eşyası ve bunların aksesuarları

85 Ayakkabılar

87 Başka yerde belirtilmeyen mesleki, ilmi, kontrol alet ve cihazlar

88 Fotoğraf malzemesi, optik eşya, saatler

89 Başka yerde belirtilmeyen çeşitli mamul eşyalar

9. SITC'da sınıflandırılmamış eşyalar

96 Tedavülde olmayan metal paralar (altın olanlar hariç)

97 Altın, parasal olmayan (altın madeni hariç)

99 Başka yerde sınıflandırılmamış diğer eşyalar ve para

Ek 2: ENDEKS HESAPLAMALARI

1. Dış Ticaretin Yıllık Büyüme Hızı

Bu endeks bir ülkede belirli bir dönemde toplamda ya da ürün bazında ihracat ve ithalatın büyüme oranını vermektedir. Bu şekilde hesaplama konusundaki ülkenin ticaretinde yaşanan büyüme oranını dünya ticaretinin büyüme oranı veya rakip ülkelerin ticaretindeki büyüme oranlarıyla kıyaslama ve bir takım sonuçlar elde etme şansı olmaktadır (Seymen D. A., 2009, s. 226-227). Dış ticaretin yıllık büyüme oranı aşağıdaki matematiksel yolla hesaplanmaktadır;

$$CAGR = \left[\left(\frac{X_{t1}}{X_{t0}} \right)^{\frac{1}{n}} - 1 \right] \times 100$$

Formülde; n : dönem sayısını

X_{t0} : dönem başı değeri

X_{t1} : dönem sonu değeri

göstermektedir.

Yıllık büyüme hızları yüzde olarak ifade edilir ve -100 ile $+\infty$ arasında değerler almaktadır. Eğer bulunan değer 0 ise ticaretin değişmediği aynı seviyede gerçekleştiği anlaşılmaktadır (Mikic & J.Gilbert, 2007, p. 29).

2. Yoğunlaşma Oranı

Dış ticarete yoğunlaşma, ticaretin belli sayıda ülke, fasıl ya da maddede ağırlık kazanması durumudur. Dış ticaretin yoğunlaşmasının ölçülmesinde genellikle yoğunlaşma oranı kullanılmaktadır. Yoğunlaşma oranı aşağıdaki gibi hesaplanmaktadır; (DİE, 2005, s. 7)

$$CRm = \sum_{i=1}^m Pi * 100$$

CRm : Yoğunlaşma oranı

Pi : Firma, madde, fasıl veya ülkenin payı

göstermektedir. Bulunan sonuçlara göre;

- 0-30 arasında ise düşük yoğunlaşma,
- 31-50 arasında ise orta derecede yoğunlaşma,
- 51-70 arasında ise yüksek derecede yoğunlaşma,
- 71-100 arasında ise çok yüksek derecede yoğunlaşma söz konusudur denilmektedir. (Doğan & Kaya, 2011, s. 1-18)

3. Bilateral Yoğunlaşma Endeksi

Bu endeks, bir ülkenin ticaret ortağına yaptığı ihracatın toplam ihracatı içindeki payının, bu ticaret ortağına yapılan dünya ihracatının toplam dünya ihracatı içindeki payına bölünmesi ile bulunmaktadır Böylece endeks, karşılıklı iki ülke arasındaki ticaret değerlerinin, onların dünya ticareti içindeki önemleri dikkate alındığında beklenenden büyük mü yoksa küçük mü olduğunu göstermektedir (Seymen, Bilici, & Şanlısoy, 2009, s. 12).

$$BT_{ij} = \frac{X_{ij}/X_{it}}{X_{wj}/X_{wt}}$$

X_{ij} : i ülkesinin j ülkesine yaptığı ihracat,

X_{wj} : dünyanın j ülkesine ihracat değerleri,

X_{it} : i ülkesinin toplam ihracatı,

X_{wt} : toplam dünya ihracatı

göstermektedir.

4. Sektörel–Bilateral Ticaret Yoğunlaşma Endeksi

Bu endeks, bileteral (iki yanlı) ticarete bir ülkenin ticaret yaptığı ülkelerle hangi ürün veya endüstrilerde yoğunlaştığının belirlenmesi için kullanılır. (Seymen D. A., 2009, s. 236) *İhracatta Sektörel- Bilateral Yoğunlaşma Endeksi (SBT_X)* aşağıdaki gibi formüle edilir;

$$SBT_x = \frac{\frac{X_{ijk}}{X_{ijt}}}{\frac{X_{ikt}}{X_{it}}}$$

X_{ijk} : i ülkesinin j ülkesine k endüstri grubunda yaptığı ihracatı,

X_{ijt} : i ülkesinin j ülkesine toplam ihracatını,

X_{ikt} : i ülkesinin k endüstri grubundaki toplam ihracatını,

X_{it} : i ülkesinin toplam ihracatını vermektedir.

Böylece bir ülkenin bir endüstri grubunun toplam ihracatı içindeki payı ile, aynı endüstri grubunda ticaret ortağına yaptığı ihracatın payı karşılaştırılmaktadır. SBT_x endeksinin 1'den büyük olması bu ülkenin ticaret ortağı ile iki yanlı ticaretinde söz konusu endüstri grubunda yoğunlaştığı anlamına gelebilir.

İthalatta Sektörel-Bilateral Yoğunlaşma (SBT_m) ise;

$$SBT_m = \frac{\frac{M_{ijk}}{M_{ijt}}}{\frac{M_{ikt}}{M_{it}}}$$

şeklinde formüle edilir.

M_{ijk} : i ülkesinin j ülkesinden k endüstri grubunda yaptığı ithalatı,

M_{ijt} : i ülkesinin j ülkesinden toplam ithalatını,

M_{ikt} : i ülkesinin k endüstri grubundaki toplam ithalatını,

M_{it} ise i ülkesinin toplam ithalatını vermektedir.

Eğer endeks sonucu 1'den büyük ise ithalatta bu endüstri veya üründe yoğunlaşma olduğundan bahsedilebilir.

5. Açıklanmış Karşılaştırmalı Üstünlük Endeksleri (RCA)

Balassa endeksi olarak da tanımlanan bu endeks ile, ilgili mal ya da endüstri için, ülkenin karşılaştırmalı üstünlüğe sahip olup olmadığını belirlemeye çalışmıştır (Şahinli, 2011, s. 235). Çalışmamızda RCA endeksiyle hesaplamalar yapılmıştır. Bunun sebebi RCA endeksinin hem ithalat hem de ihracatı kapsıyor oluşudur. RCA

endeksinde bulunan değerler eğer 1'den büyükse o ürün veya ürün grubunda karşılaştırılmalı üstünlük olduğu düşünülmektedir.

RCA endeksi aşağıdaki gibi formüle edilir.

$$RCA = \frac{X_{ij}/X_{it}}{M_{ij}/M_{it}} = \frac{X_{ij}/M_{ij}}{X_{it}/M_{it}}$$

X_{ij} : i ülkesinin j mal ihracat

X_{it} : i ülkesinin t mal ihracat

M_{ij} : i ülkesinin j mal ithalat

M_{it} : i ülkesinin t mal ithalat

